FACULTATEA de ISTORIE
UNIVERSITATEA din BUCUREȘTI

CAIETUL SEMINARULUI SPECIAL

ȘTIINȚE AUXILIARE ale ISTORIEI

COORDONATOR:
ASIST. DR. ALINA BERCIU-DRAGHICESCU

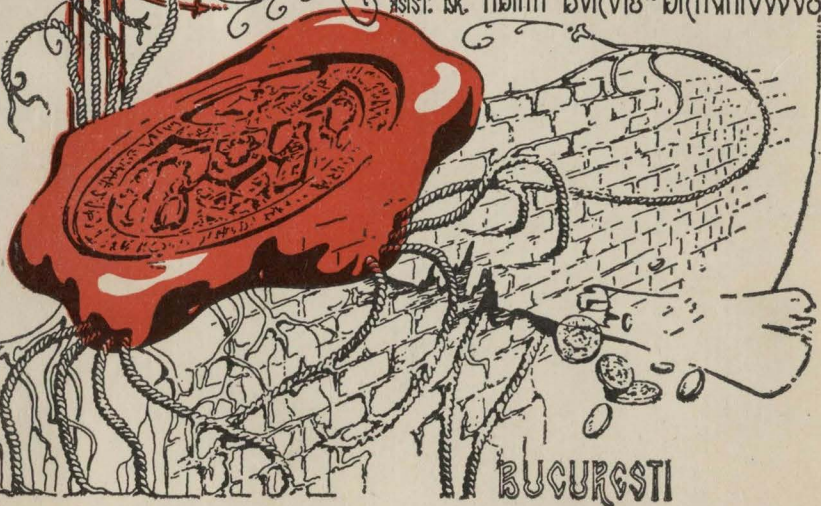

BUCUREȘTI

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București
Cota III 444319
Inventar 740313

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
FACULTATEA DE ISTORIE

CAIETUL SEMINARULUI SPECIAL DE ŞTIINŢE AUXILIARE ALE ISTORIEI

Opuscula bibliologica, genealogica, numismatica

III

Coordonator: dr. ADINA BERCIU-DRĂGHICESCU

BUCUREŞTI, 1992

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Biblioteca Centrală Universitară
- BUCUREŞTI
Cota III 444319
Inventar 740313

Prezentul volum III se înscrie pe linia celorlalte două, încercînd să contribuie, cît mai bine cu putinţă la cunoaşterea izvoarelor istoriei naţionale şi la răspîndirea cercetărilor din domeniul ştiinţelor auxiliare. Din motive care nu au depins de coordonatoare, în acest volum nu au mai putut fi incluse într-un număr mare autori studenţi. Totuşi, avînd în vedere că publicaţia sluje şte ştiinţele auxiliare ale istoriei, ne-am îngăduit să introducem în sumar şi autori din afara Facultăţii de Istorie care au colaborat în cadrul ei sau au expus materiale la Cercul de Ştiinţe Auxiliare care a funcţionat în Facultate.

Prezentul Caiet de Ştiinţe Auxiliare ale Istoriei continuă un fir subţire este adevărat, al cercetărilor din domeniul acestei discipline, început de acum doi ani.

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

CUPRINS

Lista de abrevieri 5
Introducere. *Rolul ştiinţelor auxiliare ale istoriei în formarea istoricului şi în cercetarea istoriei* 7
Mihai Sorin Rădulescu (stud. anul V) – *Genealogia ieri şi astăzi* 19
Conferenţiar dr. Gh. D. Iscru – *Precizări asupra fondării colecţiei de izvoare documentare externe Eudoxiu de Hurmuzaki* 26
Luminiţa Vitoroiu (stud. anul V) – *Cartea românească şi circulaţia ei în secolele XVI–XVII. Rolul avut în menţinerea unităţii de neam* 33
Dr. Adina Berciu-Drăghicescu – *Metrologie. Bibliografie* 55
Eugen Nicolae, Eugen Teodoreanu – *Dirhemi otomani de la sfîrşitul secolului al XVI-lea provenind de la Tîrgovişte şi împrejurimi* 70
Vitalie Umlauf – *Nicolae Iorga (1871–1940) în memoria metalului* 72
Vitalie Umlauf – *1 decembrie 1918 în medalistică* 76

*
* *

160 de ani de la înfiinţarea Arhivelor Statului

Aurelian Sacerdoţeanu – *B. P. Haşdeu – biobibliografie* 78
Lidia Brânceanu – *Geneza unei lucrări: „Istoria Critică a Românilor" de B. P. Haşdeu. Documente de arhivă* 234
Dr. Adina Berciu-Drăghicescu – *B. P. Hasdeu – editor al revistei „Arhiva Istorică a României"* 244
Elena Dima – *Valoarea documentară a fondului de carte din biblioteca „B.P.Haşdeu" de la DGAS Bucureşti* 251
Eugenia Ioan – *B. P. Haşdeu în arhivele iugoslave* 258

*
* *

170 de ani de la revoluţia română condusă de Tudor Vladimirescu 1821–1991

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu – *Informaţii din presa italiană despre revoluţia lui Tudor Vladimirescu* 263

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Lidia Brânceanu – *Demersurile istoriografului C.D. Aricescu pentru executarea portretului lui Tudor Vladimirescu* 268
Conferenţiar dr. Gh. D. Iscru – *Un om de la 1821 – Nicolae Popescu din Muşeteşti (Argeş)* 276

*
* *

NOTE BIBLIOGRAFICE

Ranko Mandić, *Jugoslavenski Katalog metalnog novca*, ed. 2-a, revăzută, Beograd, 1988, 250 p, (Eugen Nicolae) 280
Dulcin Morărescu, *Oameni de cultură români în arta medaliei. Dicţionar*, Bucureşti, Editura „Exclusiv Publicitate", 1991, 120 p. (Adina Berciu-Drăghicescu) 281

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

LISTA DE ABREVIERI

AARMS	– Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Istorice. Academia Română, Bucureşti.
AIIA	– Anuarul Institutului de Istorie şi arheologie „A.D. Xenopol", Iaşi.
AMN	– Acta Musei Napocensis, Cluj–Napoca.
AM	– Arheologia Moldovei, Iaşi–Bucureşti
AO	– Arhivele Olteniei, Craiova
Apulum	– Apulum. Buletinul Muzeului Regional Alba–Iulia.
Av	– Avers
BMI	– Buletinul Monumentelor Istorice, Bucureşti
BOR	– Biserica Ortodoxă Română, Bucureşti
BRV	– Ioan Bianu, Dan Simionescu, Bibliografia Românească Veche, vol. III–IV, Bucureşti, 1936–1944.
BSIA	– Buletinul Societăţii Istorice şi Arheologice, Bucureşti.
BSNR	– Buletinul Societăţii Numismatice Române, Bucureşti.
CI	– Cercetări Istorice, Iaşi.
CN	– Cercetări Numismatice, Bucureşti.
CNA	– Cronica Numismatică şi Arheologică, Bucureşti.
CPM	– Creşterea Patrimoniului Muzeal, Bucureşti.
Dacia	– Dacia. Revue d'arhéologie et d'histoire ancienne, NS, Bucureşti.
DGAS	– Direcţia Generală a Arhivelor Statului.
DRH	– Documenta Romaniae Historica, Bucureşti.
GB	– Glasul Bisericii, Bucureşti.
Hrisovul	– Hrisovul. Buletinul Şcoalei de Arhivistică, Bucureşti.
Literatură şi artă română	– Literatură şi artă română. Idei, Simţire. Formă. Bucureşti, 1896–1910.
Materiale	– Materiale şi Cercetări Arheologice, Bucureşti.
MA	– Metrologia aplicată. Publicaţie tehnico-ştiinţifică a Institutului Naţional de Metrologie din Inspectoratul General de Stat pentru controlul calităţii, Bucureşti.
MI	– Magazin Istoric, Bucureşti
MIM	– Materiale de Istorie şi Muzeografie, Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

MO	– Mitropolia Olteniei, Craiova
MMS	– Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Suceava
NÉH	– Nouvelle Études d'Histoire, Bucureşti
NL	– Numismatic Literature, New-York
Noesis	– Noesis. Travaux du Comité Roumain d'Histoire et de la Philosophie des Sciences. Academie Bucarest.
Pontica	– Pontica. Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie, Constanţa
RA	– Revista Arhivelor. Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti
RB	– Revista Bibliotecilor, Bucureşti
RÉSEE	– Revue d'Études Sud-Est Européennes, Bucureşti
RI	– Revista de Istorie, Bucureşti
RM	– Revista Muzeelor, Bucureşti
RMMI	– Revista Muzeelor şi Monumentelor Istorice, Bucureşti
RRH	– Revue Roumaine d'Histoire, Bucarest
Rv.	– Revers
SAO	– Studia et Acta Orientalia, Bucureşti
SCIV (SCIVA)	– Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie, Bucureşti
SCN	– Studii şi Cercetări de Numismatică, Bucureşti
Studii clasice	– Societatea de Studii Clasice. Bucureşti
SMIM	– Studii şi Materiale de Istorie Medie, Bucureşti
Tibiscus	– Tibiscus. Muzeul Banatului, Timişoara.
Ziridava	– Ziridava. Muzeul Judeţean Arad.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ROLUL ŞTIINŢELOR AUXILIARE ALE ISTORIEI ÎN FORMAREA ISTORICULUI ŞI ÎN CERCETAREA ISTORIEI

Dr. ADINA BERCIU-DRĂGHICESCU

Istoria are drept obiect omul şi societatea omenească, fiind una dintre cele mai complexe şi mai cuprinzătoare ştiinţe. Pornind de la izvoarele istorice, ea reconstituie şi explică trecutul interpretînd faptele şi deschizînd apoi perspectivele viitoare ale societăţii. Astfel istoria se identifică cu conştiinţa transformărilor şi a înnoirilor necesare societăţii umane, creindu-i un suport intelectual şi moral nou.

Pentru scrierea istoriei „fără ură şi părtinire" *(„sine ira et studio")* este absolut necesară utilizarea izvoarelor istorice, sub orice formă, cît mai multe, şi cît mai felurite, contemporane sau cît mai aproape de evenimentele la care se referă. Ele constituie „materia primă" a istoricului şi a ştiinţei istorice, fără de care nu se poate scrie şi nici înţelege istoria. Dar toate aceste izvoare trebuiesc supuse de către istoric criticii şi unei minuţioase analize. Am avea astfel de-a face cu metoda istorică de cercetare care reprezintă un ansamblu de procedee tehnice în continuă perfecţionare, pe care trebuie să le dobîndească istoricul. Acest ansamblu de procedee tehnice constituie obiectul ştiinţelor auxiliare ale istoriei[1]. Ele depistează şi analizează sursele istorice, respectiv izvoarele care sînt depozitate în arhive, biblioteci şi muzee. Fiecare dintre aceste ştiinţe contribuie la interpretarea corectă a istoriei, a izvoarelor. Scopul acestor discipline îl constituie valorificarea în folosul adevărului istoric a diferitelor forme de manifestare ale spiritualităţii umane, prin cunoaşterea şi înţelegerea izvoarelor. Termenul de ştiinţe auxiliare ale istoriei a fost introdus de Theodor Sieckel, istoric şi paleograf, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea iar odată cu progresul ştiinţei istorice el a căpătat tot mai mult un caracter relativ[2].

---

[1] Damian P. Bogdan, *Ştiinţele speciale istorice*, RI., t. 33, 1980, nr. 7–8, p. 1603.

[2] La ora actuală mai persistă opinii diferite în ceea ce priveşte sfera ştiinţelor auxiliare şi a terminologiei. Termenul de ştiinţe auxiliare rămîne valabil pentru ştiinţele auxiliare tradiţionale ale istoriei, legate de cunoaşterea izvoarelor şi care oferă modalităţi de cercetare ale acestora. Istoricul Damian P. Bogdan este adeptul punctului de vedere conform căruia aceste discipline trebuiesc numite *speciale* şi nu auxiliare – *op. cit.*, p. 1604–1605. Pe aceeaşi linie se situează şi lucrarea *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*, Bucureşti, 1982. Aici ele sînt definite astfel: „Ştiinţe speciale (auxiliare) ale istoriei, totalitate a ştiinţelor (arhivistică, diplomatică, paleografică cronologie etc.) care studiază izvoarele documentare şi elaborează metodologia cercetării acestora" – p. 227.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru, un istoric, orice ştiinţă de al cărei rezultat şi metodă se foloseşte, poate fi numită auxiliară[3]. Cu atît mai mult în prezent cînd se constată tendinţa unei „atitudini integrative în ştiinţă", întreaga ştiinţă devenind un „angrenaj de discipline ştiinţifice, în care fiecare ştiinţă, raportată la o alta, este într-un anume fel auxiliară"[4]. Oricum, denumirea de ştiinţe auxiliare nu constituie o categorisire a lor sub aspectul rolului sau a conţinutului acestora, ci o „titulatură în sistematica istorică"[5]. În prezent, în istoriografia românească se folosesc ambii termeni: ştiinţe auxiliare şi ştiinţe speciale.

Stăpînirea deplină a ştiinţelor auxiliare, a normelor acestora, este indispensabilă istoricului pentru descifrarea, înţelegerea şi evaluarea critică a izvoarelor istorice. Specializarea în istorie trebuie să implice şi o cunoaştere temeinică a ştiinţelor auxiliare, al căror studiu este extins şi la epocile modernă şi contemporană, epoci care păstrează un număr foarte mare de izvoare istorice.

Desigur nu este posibil ca un istoric să stăpînească toate limbile în care s-au scris documentele şi nici toate tehnicile de lucru ale diferitelor ştiinţe auxiliare, dar el trebuie să cunoască teoria acestor ştiinţe, care sînt „constituite din toate ştiinţele posibile să fie înregistrate în repertoriul culturii umane"[6].

Aceste ştiinţe au fost împărţite de istoricul Aurelian Sacerdoţeanu în ştiinţe auxiliare majore şi minore[7]. De la ştiinţele auxiliare majore (geografia, geologia, lingvistica, paleontologia, antropologia, etnografia, sociologia, dreptul, biologia, psihologia, statistica istorică, demografia) istoria împrumută rezultatele sigure şi concluziile. Din acest punct de vedere ele se află cu istoria într-un raport de interdisciplinaritate. În schimb, de ştiinţele auxiliare minore (bibliologie, codicologie, epigrafie, paleografie, cronologie, heraldică, sigilografie, metrologie, numismatică, diplomatică, arhivistică) istoricul are nevoie pentru adunarea şi apoi interpretarea izvoarelor în cercetarea istoriei. În evoluţia acestora există o strînsă interdependenţă, cu caracter de reciprocitate, în sensul că dezvoltarea fiecăreia contribuie la evoluţia celorlalte, iar rezultatele de ansamblu contribuie la progresul fiecăreia în parte. Ştiinţele auxiliare se îmbogăţesc permanent cu noi izvoare care intră mereu în sfera lor de cercetare şi se bazează pe metode tot mai bune şi mai moderne de investigare.

Un loc aparte în cadrul disciplinelor auxiliare îl ocupă *arheologia*, fostă disciplină auxiliară majoră şi devenită ştiinţă de sine stătătoare a istoriei. Aheologia are un cîmp de cercetare bine precizat şi metode de investigaţie proprii pentru cunoaşterea cît mai deplină a dezvoltării societăţii omeneşti în anumite epoci. Prin unele metode se apropie de ştiinţele

---

[3] Jerzy Topolsky, *Metodologia istoriei*, traducere de Anca Ţapu, Bucureşti Ed. ştiinţ. şi Enciclop., 1987, p. 35.

[4] *Ibidem*.

[5] *Izvoare speciale ale permanenţei şi continuităţii poporului român în vatra strămoşească* (I) – dezbatere, R.A., 1982, nr. 2, 1982, p. 185 – este punctul de vedere al istoricului Răzvan Theodorescu.

[6] Aurelian Sacerdoţeanu, *Sarcinile ştiinţelor auxiliare ale istoriei*, R.A., 1966, nr, 1., p. 20.

[7] *Ibidem*, p. 19.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

naturii „dar prin caracterul izvoarelor şi mai ales prin interpretarea monumentelor ce constituie aceste izvoare ea este o disciplină istorică"[8]. Scopul acesteia îl constituie studierea în timp şi spaţiu a manifestărilor , activităţii diferitelor societăţi omeneşti", reconstituirea mediului natural, geografic şi biologic şi interdependenţa acesteia cu gradul social, cît şi relaţiile dintre diferitele grupuri sociale[9].

Excepţional de bogata arhivă a pămîntului din epoca străveche, romană, daco-romană şi veche românească confirmă legătura dialectică între trecut şi prezent. Astfel arhivele pămîntului constituie cea mai fidelă oglindă a adevărului istoric, a realităţilor de odinioară iar şantierele arheologice devin adevărate şcoli ale muncii, ale culturii şi dezvoltării sentimentului patriotic prin mărturiile pe care tinerii elevi şi studenţi le scot cu mîinile proprii din pămîntul ocrotitor al patriei şi le restituie istoriei.

Atragem atenţia asupra legăturilor dintre arheologie, arhivistică şi numismatică. S-a dovedit practic că datele transmise de izvoarele scrise din arhive se sprijină pe activitatea arheologică şi a numismaţilor. De multe ori unele tezaure monetare nu au putut fi identificate sub aspectul localităţii decît cu ajutorul informaţiilor din fondurile arhivistice. Apoi, corelarea rapoartelor arheologice cu informaţiile din arhive poate contribui la reconstituirea unor tezaure. Se creează astfel posibilitatea interpretării mai profunde a izvoarelor istorice.

Epigrafia[10] este ştiinţa auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul (descifrarea şi interpretarea) inscripţiilor pe materiale dure: piatră, metal (plumb, bronz, aur, argint), oase, sidef, fildeş, lemn, argilă, tencuială, sticlă, geme, camee, sigilii, inele (inscripţia de pe veriga inelelor), ponduri şi chiar pe stînci (cum este de exemplu inscripţia lui Darius de la Behistun) în limbile vorbite odinioară sau mai recente. Ea nu-şi limitează cercetarea la operele cu caracter solemn, cu conţinut religios, funerar, arhitectonic, ci studiază numeroase produse şi înscrisuri cum ar fi: cuvinte, litere izolate, semnături, nume proprii, formule, mărci de fabrică, nume de unităţi militare, scrierile trasate de mînă pe monumente – *graffiti*. Obiectul epigrafiei îl constituie nu numai inscripţiile greceşti şi latine, ci şi cele egiptene, sumeriene, asiriene, hittite, etrusce, punice, miceniene, etc. Justa interpretare a izvoarelor epigrafice se află în strînsă legătură cu filosofia, papirologia, paleografia, numismatica.

---

[8] D. Berciu, *La izvoarele istoriei. O introducere în arheologia preistorică*, Bucureşti Edit. Ştiinţifică, 1967, p. 11.

[9] *Ibidem*, p. 31.

[10] Pentru problemele de epigrafie vezi: *Inscripţiile medievale ale României*, vol. I (1395–1800), *Oraşul Bucureşti*, redactor responsabil Al. Elian, Bucureşti, 1965; Introducere; *Einführung in das Studium der Geschichte*, herausgegeben von Walter Eckermann und Hubert Mohr, Berlin, 1966, p. 465–466; Popescu Emilian, *Inscripţiile greceşti şi latine, sec. IV–XII, descoperite în România*, Bucureşti Edit. Acad., 1976, Introducere; Gordon A.E., *Ilustrated introduction in Latin Epigraphy*, London, 1983.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Izvorul epigrafic antic furnizează date deosebit de preţioase. Cele mai bogate relatări sînt de natură socială; istoria socială pentru unele perioade antice nu există decît în urma descifrării nenumăratelor inscripţii. Pe baza lor se poate studia istoria dreptului antic, se pot cunoaşte o serie de instituţii din acestă perioadă. Inscripţiile furnizează, de asemenea, relatări bogate privind viaţa religioasă. De multe ori epigrafia este unica sursă pentru cunoaşterea diferitelor culte autohtone din Asia Mică, Siria, Thracia, din nordul Africii, Spania, Gallia, Illiria, Noricum. Inscripţiile cuprind şi numeroase date referitoare la sentimentele religioase, la o serie de miracole sau conţin uneori imnuri sau confesiuni cu caracter religios ale credincioşilor.

Izvoarele epigrafice sînt generoase şi în ceea ce priveşte viaţa cotidiană din perioada antică. Spre exemplu ele furnizează relatări despre viaţa din agora, celebrări de concursuri atletice, hipice, muzicale, numele cîştigătorilor acestor întreceri sportive. Uneori din ele aflăm întreaga carieră a unor celebri muzicieni şi a unor atleţi. Spectacolele cu gladiatori şi animale sălbatice sînt de asemenea cunoscute din inscripţii iar din basoreliefurile lor, se pot trage concluzii referitoare la tactica şi armamentul folosit, la organizare etc. Pentru reconstituirea limbii şi a vocabularului antic, inscripţiile pot furniza de asemenea un bogat material.

În epocile ulterioare, inscripţiile, cele mai multe dintre ele, au caracter religios (pisanii, pietre tombale, inscripţii pe cruci de lemn, de piatră, pe ţesături destinate vieţii religioase). Altele au un caracter militar sau laic şi furnizează informaţii preţioase privind ridicarea unor monumente, susţinerea unor bătălii, etc. De asemenea cantitatea mare de antroponime, toponime şi hidronime pe care le conţin inscripţiile funerare, cele votive, pisaniile, pomelnicele şi grafitele reprezintă un material deosebit de valoros pentru istorici. Evenimentele de interes militar se găsesc înscrise în inscripţiile medievale, putîndu-se completa ştirile din izvoarele scrise, iar uneori epigrafia poate fi chiar singura sursă de informare şi de clarificare într-o anumită problemă.

Paleografia este ştiinţa auxiliară a istoriei care are drept obiect de cercetare izvoarele scrise vechi, respectiv cunoaşterea, descifrarea şi transcrierea lor. Prin aceasta ea furnizează informaţii preţioase privind materialele pe care s-au scris în timp izvoarele paleografice, instrumentele de scris, precum şi evoluţia grafemelor (a literelor). De asemenea tot paleografia oferă date importante pe baza cărora se pot identifica originalele şi copiile, se pot sesiza falsurile[11]. Apoi tot ea este aceea care determină, „în lipsa datei cronologice sau topografice, epoca şi locul unde s-a scris un text paleografic"[12].

Paleograful studiază cărţile manuscrise, fie în formă de sul, fie codice, precum şi documentele, respectiv textele care „au la bază un emitent şi un destinatar, păstrate toate acestea în biblioteci, muzee şi arhive publice, cît şi în colecţii particulare"[13]. Aşadar

---

[11] *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*, p. 181.

[12] Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă. Tratat şi album*, Bucureşti, D.G.A.S., 1978, p. 10.

[13] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

paleografia se ocupă cu cercetarea textelor care au fost scrise cu stilul, condeiul şi pana pe table de lemn cerate, pe papirus, pe pergament, pe hîrtie[14].

„Paleografia îşi propune să ofere cunoştinţele necesare nu numai istoricilor ci şi arhiviştilor şi bibliotecarilor care păstrează şi se îngrijesc de moştenirea scrisă a timpurilor trecute"[15].

Paleografia se află în strînsă legătură cu o serie de alte ştiinţe auxiliare: epigrafia, numismatica, genealogia, sigilografia, diplomatica, arhivistica, cronologia, codicologia, heraldica, metrologia, bibliologia. Dintre toate acestea cea mai apropiată este epigrafia. Pe de o parte fiindcă litera înainte de a fi săpată în piatră era mai întîi desenată cu cretă şi apoi în domeniul prescurtărilor care sînt fie identice, fie asemănătoare[16].

Bibliologia (cu subdiviziunile ei: istoria cărţilor şi a bibliotecilor, bibliografia, biblioteconomia, bibliotecografia) este ştiinţa auxiliară care se ocupă de carte şi de munca în bibliotecă. Obiectul acestei ştiinţe include: istoricul scrisului, folosit în codice, în cărţi manuscrise, suportul său, instrumentele de scris, tehnica tiparului, fabricarea, legatul şi ilustrarea cărţii, punerea ei în circulaţie, publicaţiile bibliografice, organizarea bibliotecilor, alcătuirea cataloagelor.

Bibliotecile, ca deţinătoare ale tezaurului de cunoştinţe şi ca centre de difuzare ale acestora sînt verigi ale culturii în oricare timp şi societate. De aceea, ele au fost şi continuă să fie şi în epoca contemporană izvoare de cultură. De la apariţia televiziunii şi a calculatoarelor, numărul cărţilor în lume nu a scăzut, ci dimpotrivă a crescut de aproape patru ori. Aşadar, în viitor cartea va fi în continuare principalul mijloc de învăţare, de educaţie, de creaţie şi de cercetare[17].

Codicologia este acea ştiinţă auxiliară care are ca obiect studiul cărţilor manuscrise, materialul de scris, formatul, tăierea, perforarea şi lichidarea filelor, instrumentele de lucru, felul în care s-a alcătuit codexul, signatura, tehnica ornamentării, legătura lui, specia de lemn folosită, natura şi culoarea pielii care acoperă scoarţele, procedeele fixării acestora, ornamentele lor, depistarea eventualelor fragmente de texte folosite la întărirea scoarţelor. Pe lîngă acestea, codicologia are în sarcina ei şi întocmirea şi publicarea unor instrumente specifice de lucru cum ar fi: inventare, cataloage, diferite repertorii de colecţii şi colecţionari, de manuscrise datate sau nedatate, sau incorect datate. Pentru a putea crea instrumentele de lucru, codicologia trebuie să apeleze şi la alte ştiinţe auxiliare, cum ar fi: paleografia, epigrafia, criptografia, bibliografia, cronologia, filigranologia, diplomatica, critica textelor şi altele.

Evoluţia codicelui nu se poate înţelege fără cunoaşterea evoluţiei scrierii şi deşi grafia nu este obiectul de studiu al codicologiei, se recurge în primul rînd la paleografie. În multe codice există pasaje scrise cu litere capitale folosite în scrierea pe materiale dure, de descifrarea căruia se ocupă epigrafia.

---

[14] Sigismund Jakó, Radu Manolescu, *Scrierea latină în evul mediu*, Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1971, p. 7.

[15] *Ibidem.*

[16] Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă*, p. 13–14.

[17] N. Vinţanu, *Cărţile şi bibliotecile în era electronicii*, „Biblioteca", 2, 1984, p. 32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru a lămuri unele fragmente din codice scrise în criptogramă, trebuie să utilizeze cunoştinţe de criptografie, care este ştiinţa textelor criptice (secrete, cifrate şi a descifrării acestora). De asemenea pentru a afla cum a fost alcătuită o carte manuscris de-a lungul timpului sînt necesare cunoştinţe de bibliologie.

După cum pentru datarea codicelui, pentru studierea ornamentelor sale şi a materialului din care este confecţionat, codicologul trebuie să apeleze la cronologie, iconografie, istoria artelor şi chiar la papirologie. De asemenea natura diferită a codicelui impune istoricului cunoştinţe din domenii diverse: muzică, medicină, teologie, hagiografie.

Cronologia este ştiinţa auxiliară a istoriei care are ca obiect stabilirea exactă a datelor, a evenimentelor istorice, a documentelor. Un istoric trebuie să cunoască principiile sistemului cronologic practicat pînă în epoca contemporană, trebuie să ştie să raporteze elementele cronologice din documente la modul de datare contemporan. Datarea izvorului are o importanţă deosebită pentru că este ştiut faptul că un document nu poate intra în circuitul ştiinţific, nu poate fi folosit dacă nu este datat corect, iar o datare greşită duce la concluzii eronate.

Cronologia recurge la paleografie pentru a putea citi grafia datelor. Dar şi paleograful, la rîndul său, apelează la cronologie pentru descifrarea elementelor cronologice principale şi secundare şi transpunerea lor în datele erei noastre.

Genealogia este una dintre cele mai vechi şi una dintre cele mai importante ştiinţe ale istoriei. Ea studiază „naşterea şi evoluţia neamurilor şi a familiilor, înrudirile care se stabilesc între persoanele unei epoci date, precum şi rolul pe care aceste înrudiri îl joacă în desfăşurarea unor evenimente istorice"[18], satisface o „frîntură din nesfîrşita sete de cunoaştere a omului"[19].

Genealogia foloseşte ca izvoare mai ales registrele de stare civilă care cuprind naşteri, căsătorii, decese, registrele parohiale cu date privind căsătoriile, decesele, înmormîntările, diplomele de înnobilare, înălţări în grad, foile de zestre, testamente, pomelnice, inscripţii funerare, registre de ranguri nobilare şi altele. „Istoria, cu ajutorul genealogiei, poate cunoaşte succesiunile (limpezeşte deci şi cronologia), dar poate afla şi explicaţii sau realiza portrete prin cunoaşterea ascendenţei unei figuri oarecare (...). Se pot crea chiar sisteme de gîndire istorică bazate pe succesiunea generaţiilor (...). Numai genealogia poate da elemente esenţiale pentru cunoaşterea locului pe care îl ocupă omul în societate din punct de vedere istoric, juridic, etnic şi biologic"[20].

Cercetările genealogice dau posibilitatea cunoaşterii mai aprofundate a anumitor personalităţi care au fost în centrul unor evenimente. Fără cercetările cu caracter genealogic, fără descifrarea prin această filieră a rolului diferitelor persoane în societate multe aspecte rămîn neelucidate[21].

---

[18] *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*, p. 126.

[19] Mihai Berza, *Lecţia de deschidere a cursului de genealogie de la Şcoala de arhivistică, ţinută în decembrie 1944* – publicată în „Hrisovul", IV, 1944, p. 81–82.

[20] Aurelian Sacerdoţeanu, *Cîteva note cu privire la cercetările genealogice, româneşti*, „Hrisovul", II, 1942, p. 120–121.

[21] *Izvoare speciale, dovezi ale permanenţei şi continuităţii poporului român în vatra strămoşească*, II (dezbatere), R. A., 1982, nr. 3, p. 279.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Un rol important îl joacă genealogia şi în reconstituirea tabloului social din perioada feudalismului timpuriu şi dezvoltat, atît european, cît şi românesc. Spre exemplu, problemele referitoare la existenţa şi rolul cnezilor români din Transilvania sau problema înnobilării românilor din Transilvania, Banat, Maramureş, pentru fapte deosebite etc.

Genealogia sprijină cercetările istorice furnizînd date pentru rezolvarea problemelor de cronologie, lămureşte unele chestiuni de istorie socială, politică şi culturală. Anumite informaţii sînt furnizate şi ştiinţelor juridice prin explicarea formelor juridice de proprietate şi de succesiune. Cunoscîndu-se progresia numerică a naşterilor, se pot rezolva multe probleme de demografie istorică, mai exact de statistică demografică. După cum, prin întocmirea unui arbore genealogic şi a unor tabele genealogice, se pot da lămuriri cu caracter economic, cum ar fi spre exemplu creşterea şi descreşterea averii unor mari familii în diverse epoci istorice, etc.

Genealogia asigură, asemenea arheologiei, continuitatea nemijlocită care îi leagă pe contemporani de trecutul şi de istoria fiecărui popor.

Astăzi se manifestă tendinţa de extindere a domeniului ştiinţei genealogice, care se referă nu numai la cercetarea clasei feudale, a familiilor boiereşti, ci şi la familiile de altă condiţie socială, orăşeni şi ţărani. Genealogia se află într-un proces de continuă înnoire, ţinînd pasul cu o serie de alte ştiinţe auxiliare şi domenii cu care se află în corelaţie: cronologia, demografia, antropologia.

Sigilografia sau sfragistica este ştiinţa auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea sigiliilor sub toate aspectele[22]. Sigilografia are drept obiect descrierea, atît a matricelor, cît şi a impresiunilor sigilare care sînt studiate din punct de vedere: istoric, artistic, tehnic, juridic, diplomatic. Tot această ştiinţă se ocupă şi de modalităţile de aplicare a sigiliului, de depistarea falsurilor sigilare precum şi de conservarea şi restaurarea lor.

Sigiliile s-au conservat sub două aspecte: ca tipare sau matrice de metal, gravate negativ şi ca peceţi, adică impresiuni pozitive ale acestora, realizate în ceară, plumb, hîrtie, lut, fum, metal. La rîndul lor, tiparele sigilare sînt şi ele izvoare istorice deosebit de importante, transmiţînd preţioase informaţii referitoare la arta gravării. Ele pot elucida şi anumite probleme de genealogie, deoarece matricele sigilare ale diverşilor demnitari, personalităţi, familii etc. au fost păstrate şi transmise din generaţie în generaţie.

Sigiliile ca şi monedele au un „caracter de oficialitate, de garanţie, care le dă o valoare excepţională ca izvoare pentru cunoaşterea trecutului. Monedele sînt garantate de puterea suverană, sigiliile, deşi emană adeseori de la instituţii sau persoane particulare,

---

[22] În practica curentă, sigiliul desemnează amprenta (impresiunea, imprenta), rămasă pe un material determinat în urma aplicării matricei sigilare (a tiparului) – Maria Dogaru, *Colecţia de sigilii a Direcţiei Generale a Arhivelor Statului Bucureşti*, R.A., 1969, nr. 2, p. 155. Matricea sigilară sau tiparul reprezintă aşadar obiectul gravat, realizat dintr-un material rezistent şi care serveşte la realizarea amprentei sigilare. În mod curent se foloseşte însă termenul de sigiliu, atît pentru desemnarea matricei, cît şi a amprentei sigilare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

prezintă garanţii suficiente prin însuşi faptul că menirea lor este tocmai să certifice autenticitatea unui act"[23].

Sigilografia este un izvor fecund de cunoştinţe şi mereu dispus să primească noi mărturii. Sigiliile, la fel ca şi monedele, sînt documente contemporane avînd o valoare documentară deosebită, furnizînd informaţii despre persoanele, corporaţiile şi instituţiile care le-au emis. Numeroase personalităţi laice, ecleziastice, orăşeneşti sau meşteri renumiţi au putut fi identificate prin intermediul sigiliilor. Tot aceste izvoare furnizează preţioase informaţii privind organizarea cancelariilor, a modului de autentificare a actelor publice sau particulare[24]. De asemenea, menţionăm că unele societăţi, opere de artă şi instituţii au intrat în istorie prin intermediul reprezentărilor de pe sigilii. Totodată ele contribuie la cunoaşterea istoriei costumelor laice, bisericeşti şi militare sau a armamentului. Tot prin intermediul lor se pot reconstitui stemele oficiale ale statelor, ale familiilor suveranilor, ale orăşenilor sau ale corporaţiilor meşteşugăreşti.

Sigiliile constituie izvoare istorice care pot ilustra în mod special anumite evenimente, ele păstrează informaţii preţioase privind istoria unor zone, unor oraşe, unor instituţii. Sigiliul este izvorul care păstrează, sintetizează şi transmite generaţiilor mai noi simbolurile strămoşilor. Reprezentările de pe sigiliile personale pot determina interpretări privind anumite „nivele sociologice de gust', ceea ce prmite înţelegerea unor idealuri şi năzuinţe ale unei generaţii sau ale unei epoci. Sigiliul, de foarte multe ori, mai ales în epoca modernă, a constituit un mijloc de exprimare a idealurilor naţionale şi în consecinţă pentru istorie constituie o sursă deosebit de preţioasă, şi interesantă, dar dificil de descifrat prin însăşi complexitatea problemelor ce le conţine.

Sigilografia aflată şi ea, după cum se poate observa, în conexiunea cu paleografia şi epigrafia în ceea ce priveşte descifrarea legendelor de pe sigilii, cu heraldica pentru corecta interpretare a imaginilor din cîmpul sigiliului, cu diplomatica pentru stabilirea autenticităţii actelor, cu numismatica pentru reprezentările iconografice, constituie o sursă importantă pentru ştiinţa istorică.

Cercetătorului din domeniul istoriei, pentru folosirea cît mai exactă a izvoarelor, îi sînt necesare şi cunoştinţe de heraldică. Din cadrul surselor istorice se utilizează peceţile, monedele, inscripţiile de pe pietrele de mormînt, monumentele de arhitectură, diplomele etc. În strînsă legătură cu sigilografia se află *heraldica*, care are drept obiect stabilirea principiilor teoretice, cercetarea, interpretarea şi evoluţia stemelor unui stat, oraş, familie corporaţie etc. Tot ea este, aceea care fixează şi studiază aspectele teoretice ale unei steme precum şi alcătuirea acestora[25].

Heraldica este un factor de civilizaţie iar izvoarele acestei discipline dovedesc odată în plus întrepătrunderea dintre istorie şi artă. Pentru interpretarea justă a izvoarelor, pentru redarea cît mai fidelă a adevărului, istoricul trebuie să poată citi şi înţelege

---

[23] C. Moisil, *Două ştiinţe surori: numismatica şi sigilografia*, B.S.N.R., an XVII, 1922, Bucureşti, 1923, p. 8 (extras).

[24] *Ibidem*, p. 11.

[25] *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*, p. 130; Marcel Sturza-Săuceşti, *Heraldica. Tratat tehnic*, Bucureşti Edit. Ştiinţifică, 1974, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

elementele heraldice; trebuie, astfel spus, să posede tehnica descifrării stemelor sau a blazoanelor, care constituie elementul fundamental al heraldicii.

Heraldica, prin izvoarele sale speciale pe care le pune la îndemînă cercetătorilor, prin simbolistica sa, constituie un domeniu deosebit de important pentru cunoaşterea proceselor sociale, politice şi culturale ale societăţii omeneşti. Prin descifrarea izvoarelor heraldice se poate înţelege mai bine mentalitatea lumii medievale în general, moravurile şi obiceiurile şi de multe ori servesc „descifrarea încrengăturilor genealogice adesea foarte încurcate". Ea a constituit, de asemenea, şi un domeniu larg de manifestare a conştiinţei naţionale, domeniu pe care românii l-au folosit din plin. Lupta pentru independenţă şi pentru unitate naţională este evidenţiată şi de simbolurile heraldice care au servit şi ca arme de luptă pentru realizarea acestor deziderate.

Metrologia este ştiinţa care se ocupă cu studiul măsurilor fixe sau variabile. Măsurile determinate de om prin calcule au variat după timp şi după loc, formînd adevărate sisteme. Cunoaşterea acestor sisteme este necesară pentru înţelegerea izvoarelor istorice ale unor epoci, pentru înţelegerea mai ales a problemelor economice ale epocii. Apoi istoria unităţilor de măsură este legată strîns de istoria schimbului de produse. Metrologia este în legătură cu paleografia prin lectura corectă a izvoarelor paleografice care cuprind elemente metrologice iar „precizarea timpului de apariţie a măsurilor sau a greutăţilor ajută paleografia la datarea izvoarelor sale lipsite de dată"[26]. Fa oferă de asemenea elemente foarte importante pentru studierea monedelor.

Numismatica este ştiinţa auxiliară a istoriei care are drept obiect de studiu moneda (analizată sub toate aspectele). Numismatica are în vedere tipurile monetare, descrierea lor, descifrarea legendelor, materialul din care sînt confecţionate, raporturile dintre diferitele categorii de monede, circulaţia monetară, alcătuirea corpusurilor de monede[27].

Moneda, prin natura ei specifică, a fost destinată să fie o valoare circulatorie, constituind un instrument de lucru practic (dar şi teoretic) deosebit de important în analiza vieţii economice, sociale, politice şi culturale a societăţii omeneşti. În cadrul ei, moneda poate fi o măsură a valorii, deci un instrument de schimb, poate fi un instrument al schimburilor şi o rezervă de valoare[28]. În acest ultim caz, tezaurele monetare pot furniza informaţii preţioase de natură numismatică şi economică, privind raportul dintre modelele autohtone şi cele care circulă concomitent cu ele, orientarea economică a statului respectiv, care este în strînsă legătură cu politica externă etc.

---

[26] Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă*, p. 16.

[27] Medalia constituie şi ea un document metalic al unor epoci istorice. Ea este pentru contemporani, dar mai ales pentru urmaşi, un prilej de înţelegere a importanţei acordate unor probleme ale vieţii societăţii respective, unor personalităţi care prin activitatea desfăşurată au contribuit la propăşirea societăţii omeneşti, unor societăţi şi unor instituţii. O ramură a numismaticii se ocupă de medalii şi plachete: *medalistica*.

[28] Guy Fourquin, *Histoire économique de l'Occident médieval*, Paris, 2-ème edition, 1971, p. 46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Moneda a constituit şi constituie şi în prezent o „antenă" deosebit de sensibilă a vieţii economice, sociale, politice şi culturale a societăţii. De aceea ea nu este numai un instrument fiscal, ci a fost şi este şi un mijloc de a acţiona asupra unei conjuncturi economice, sociale şi politice. Apariţia, evoluţia, răspîndirea ei pînă la tezaurizare reflectă gradul de dezvoltare a societăţii care a emis-o şi în cadrul căreia circulă. În acelaşi timp moneda conţine numeroase elemente ponderale şi de valoare intrinsecă, elemente iconografice, heraldice, epigrafice şi sigilografice care, pentru a putea fi înţelese, necesită vaste cunoştinţe teoretice şi o îndelungată experienţă practică.

Prin natura sa specială, studiul monedei reprezintă un domeniu deosebit de complex şi de complicat în acelaşi timp al cercetării istorice. În toate epocile moneda a constituit un izvor important pentru studierea nivelului economic al unui popor, pentru determinarea şi înţelegerea fluctuaţiilor economice, a crizelor din acest domeniu, apariţia falsurilor monetare[29], deprecierile din titlul metalului preţios, monede cu miez de armă etc. O interpretare cît mai complexă a descoperirilor monetare dintr-o zonă, conduce la o prezentare cît mai exactă a vieţii comerciale, a circulaţiei bunurilor economice; se pot realiza interesante raporturi valorice între monedele diferitelor ţări se poate stabili puterea de cumpărare a membrilor societăţii într-o anumită perioadă[30] etc. Istoria finanţelor unui stat nu se poate scrie fără date despre circulaţia monetară, fără izvoare scrise referitoare la echivalenţa monedelor.

Tot prin studiul monedei se pot face o serie de constatări importante privind anumite obiceiuri, instituţii sau dezvoltarea artistică a unei ţări. Citirea corectă a reprezentării figurate pe avers şi revers oferă informaţii preţioase privind viaţa politică, religioasă, orăşenească sau viaţa socială. Moneda antică cu tipul iconografic care predomină, constituie o sursă importantă pentru cunoaşterea religiilor, a mitologiei, pentru cunoaşterea figurilor suveranilor şi a familiilor imperiale, pentru istoria artei. Ea oferă deci informaţii deosebit de utile prin iconografia şi portretistica antică, ele fiind de multe ori singurele surse care au păstrat figurile autentice ale monarhilor.

Prin particularităţile sale, moneda reprezintă, aşadar, un izvor de o mare însemnătate pentru studierea istoriei, deoarece, aşa cum afirma marele numismat francez Ernest Babelon, „o colecţie de monede este un depozit oficial de documente contemporane care n-au putut fi alterate în decursul timpurilor prin transcrieri greşite, prin interpolări voite, prin suprimări arbitrare sau inconştiente... Ele sînt martori oculari şi oficiali, chemaţi fără încetare să facă mărturisiri în vasta anchetă pe care ştiinţele istorice o întreprind din diferite puncte de vedere asupra trecutului omenirii; o monedă este, mai adeseori decît se crede, singurul document autentic care a ferit de profanarea uitării un eveniment istoric"[31].

Izvoarele scrise pe care istoricul le valorifică pentru redarea istoriei sînt în esenţă documente şi acte emanate fie de la o autoritate, fie de la persoane particulare. Cercetarea

---

[29] Pentru această problemă vezi lucrarea lui Radu Negrea, *Moneda. De la scoicile-monedă la cecul electronic*, Bucureşti, Edit. Albatros, 1988.

[30] C. Moisil, *Două ştiinţe surori: numismatica şi sigilografia*, p. 1.

[31] Apud C. Moisil, *op. cit.*, p. 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

acestora constituie obiectul unei alte ştiinţe auxiliare, *diplomatica*. Scopul ei este acela de a determina autenticitatea actelor prin supunerea lor criticii diplomatice[32]. Izvoarele diplomatice izvorîte din necesităţile momentane, justificînd interese materiale sau juridice sînt deosebit de valoroase deoarece sînt obiective, mai ales cele emise în cancelarii. *Diplomatica* îşi realizează obiectivele folosindu-se de regulile fundamentale ale criticii diplomatice, reguli furnizate de diplomatica generală. Rezultatele la care ajunge diplomatistul în urma criticii externe şi interne a actului sînt deosebit de utile editărilor de documente.

Stabilirea autenticităţii şi valorii izvoarelor diplomatice este un lucru esenţial pentru scrierea corectă a istoriei şi, în consecinţă, cunoaşterea tuturor elementelor necesare criticii prezintă o importanţă deosebită. Atenţia constantă acordată documentului constituie pentru un istoric o datorie de prim ordin. Pentru perioadele cînd ponderea izvoarelor o constituie cele narative, informaţiile diplomatice pot aduce clarificări nebănuite[33]. De aici derivă necesitatea stringentă şi obligaţia istoricilor de a publica cît mai multe izvoare diplomatice, într-un mod unitar şi care să fie mai util scrierii istoriei naţionale.

Arhivistica este ştiinţa care se ocupă cu teoria şi practica muncii în arhive[34]. Arhivele ca păstrătoare de vestigii şi antichităţi, ca păstrătoare a conştiinţei de sine a popoarelor, constituie condiţia *sine qua non* pentru reconstituirea istoriei unui popor.

Documentul prin el însuşi nu are decît o valoare limitată; interpretarea lui conferă, în schimb, valoare istoriei şi cum nu există document care să poată fi interpretat într-un singur fel, munca în arhive devine astfel pasionantă. Ştiinţa arhivistică prin cercetările ei fundamentale şi aplicative are drept scop crearea celor mai bune condiţii pentru munca în arhive. Indiferent de forma pe care o au astăzi arhivaliile[35], toate arhivele din lume conţin izvoare istorice scrise care lămuresc aspectele economice, sociale, politice, culturale ale unui popor sau referitoare la relaţiile între ţări.

Cunoaşterea tuturor acestor discipline contribuie şi la îmbogăţirea metodologiei interdisciplinare de cercetare a istoriei în ansamblu, la menţinerea interpretării şi aprofundării diferitelor aspecte ale evoluţiei istorice universale şi româneşti. Ştiinţa istorică nu se va putea dispensa niciodată de aceste discipline tradiţionale, dar deschise mereu spre înnoiri, deoarece ele constituie temelia studierii istoriei. Scopul final al studierii ştiinţelor auxiliare ale istoriei constă în dobîndirea deprinderii de a folosi corect izvoarele şi deopotrivă publicarea ştiinţifică a acestora. Această utilă problemă se pune cu tot mai multă stringenţă în etapa actuală cînd o istorie naţională care să respecte adevărul istoric nu se poate scrie fără utilizarea plenară a izvoarelor.

---

[32] Aurelian Sacerdoţeanu, *Sarcinile ştiinţelor auxiliare ale istoriei*, R.A., 1966, nr. 1, p. 41.

[33] Idem, *Îndrumări în cercetările istorice*, Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1943, p. 45.

[34] Pentru problemele de arhivistică, vezi Aurelian Sacerdoţeanu, *Arhivistica*, Bucureşti, Edit. Didact. Pedagogică, 1970.

[35] Arhivaliile sînt materialele arhivistice constituite organic şi păstrate ca atare. Termenul este sinonim cu cel de arhivă, unitate arhivistică, unitate de păstrare – *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*, p. 32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În momentul de faţă societatea contemporană se caracterizează printr-o intensificare a folosirii izvoarelor sigilare, heraldice, numismatice, genealogice, etc. şi elaborarea de lucrări generale şi speciale. Interesul societăţii pentru valorificarea acestor izvoare speciale este demonstrat şi de crearea unor organisme naţionale şi internaţionale încă din deceniul 6 al secolului XX menite a se preocupa de stimularea interesului general faţă de aceste izvoare. Spre exemplu: Comitetul Internaţional de sigilografie creat în 1959, Institutul de cercetare şi de istorie a cărţii (Bruxeles, 1958), Comisia internaţională de diplomatică (Viena, 1965) şi altele. România este reprezentată în numeroase astfel de organisme internaţionale. Aprofundarea studiilor de ştiinţe auxiliare în România contribuie de fapt la îmbogăţirea cercetărilor multi şi interdisciplinare universale, constituind un aport cultural ştiinţific deosebit, de veche tradiţie al şcolii româneşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

GENEALOGIA IERI ŞI ASTĂZI

MIHAI SORIN RĂDULESCU

Rîndurile de faţă urmăresc să sublinieze într-o privire diacronică însemnătatea acestei ştiinţe auxiliare a istoriei – genealogia – pe care de obicei, atunci cînd enumerăm disciplinele ajutătoare ale istoriei, o omitem sau, în cel mai bun caz, o lăsăm la urmă. Dacă importanţa unor discipline ca arhivistica, diplomatica, cronologia, heraldica, paleografia, sigilografia, numismatica nu poate fi pusă la îndoială, în cazul genealogiei s-au exprimat puncte de vedere diferite, de la respingerea cea mai îndîrjită pînă la elogiul fără limite. În bună măsură atitudinea negativă faţă de genealogie, văzută ca studiu al strămoşilor, a izvorît din reacţia pe care în veacul Luminilor, sub semnul apărării valorilor individuale, filozofii şi gînditorii francezi au manifestat-o faţă de o societate închistată, formată dintr-un număr restrîns de familii nobile, din rîndul cărora se recrutau actorii scenei politice a vremii. În acest climat îşi are rădăcina celebrul vers al lui Voltaire: „Qui sert bien son pays n'a pas besoin d'aieux". Cercetările genealogice au fost şi sînt încă privite de unii cu un surîs de îngăduinţă, genealogia fiind în concepţia lor „o îndeletnicire inofensivă, bună să ocupe din cînd în cînd cîteva ore de huzur". La formarea unei opinii asupra efortului de căutare a ascendenţilor au contribuit şi evocatoarele versuri ale lui Alfred de Vigny: „Dans le caveau des miens plongeant mes pas nocturnes,/ J'ai compté mes aieux suivant leur vieille loi /.../ A peine une étincelle a celui de leur cendre".

Dincolo de viziunea romantică asupra demersului genealogic, semi-dispreţul sau indiferenţa manifestată faţă de acesta pot fi oarecum explicate, deoarece foarte adesea interesul cercetătorilor s-a limitat la cadrul restrîns al familiei, neglijînd obiectul de studiu al genealogiei care nu are a se mărgini numai la studiul special al cutării sau cutărei familii.

Dacă orice discuţie trebuie să pornească de la definirea termenilor – după binecunoscutul îndemn voltairian – se impune o încercare de definire a genealogiei. În *DEX* genealogia este definită ca „urmărire sistematică a filiaţiei existente între membrii unei familii, făcută pentru a stabili originea şi gradul lor de înrudire" şi totdată ca o „disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu întocmirea unor astfel de filiaţii şi legături pentru familiile domnitoare, nobiliare etc."[1]. Definiţia dată în *Dicţionarul ştiinţelor*

[1] *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, 1975, p. 367.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

speciale ale istoriei este mai exactă, ea fiind formulată astfel: „știință specială a istoriei care studiază nașterea și evoluția neamurilor și a familiilor, înrudirile care se stabilesc între persoanele unei epoci date, precum și rolul pe care aceste înrudiri îl joacă în desfășurarea unor evenimente istorice, la plural, acest termen desemnează înșiruirea sistematică a membrilor unei familii, făcută pentru a stabili originea și gradul lor de rudenie"[2]. După *Encyclopedia Universalis* genealogia este „studiul obiectiv și exhaustiv al ascendenților și descendenților indivizilor, al legăturilor lor de rudenie, al particularităților lor fizice, intelectuale și morale, al biografiilor particulare și publice. Genealogia ajută la cunoașterea completă a familiilor în cadrul cărora indivizii se dezvoltă în mod original... Ea servește totodată genetica, demografia și istoria socială. Știință avînd propriile ei obiective și metode, genealogia este de asemenea și un auxiliar a numeroase științe umane... ea mai fiind și istoria originei și dezvoltării indivizilor grupați în familii"[3]. *Petit Larousse illustré* definește genealogia ca o știință care caracterizează originea și filiația familiilor[4]. Enumerarea definițiilor acestei discipline ar putea, evident, continua.

Profesorul Mihai Berza a consacrat admirabile pagini statutului și finalității acestei discipline în lecția de deschidere a cursului de genealogie la Școala de arhivistică, lecție ținută în decembrie 1944 și publicată în „Hrisovul", dar a cărei actualitate în ceea ce privește conținutul de idei, rămîne de necontestat: „În măsura în care fixează anumite adevăruri pe bază de cercetări metodice și criterii sigure, genealogia poate, judecînd în chip absolut, să revendice locul de știință de sine stătătoare. Deși nu ajunge la stabilirea de legi cu caracter universal valabil și nici măcar de adevăruri generale, satisface și ea, ca orișice altă știință, o frîntură din nesfîrșita sete de cunoaștere a omului (...). Cercetările genealogice își capătă astfel valoarea și interesul în raport cu ceea ce pot ele oferi istoricului ca material pentru construcția sa, genealogia putînd exista numai ca disciplină auxiliară a istoriei. Privită însă în acest chip, foloasele ei pot fi deosebit de mari, rezultatele sale ajutînd la lămurirea a numeroase probleme de deosebită importanță, care merg de la destinele individuale ale personalităților ce ne reține atenția prin rolul lor activ în desfășurarea istorică, pînă la destinuri privitoare la întregi clase sociale sau epoci istorice"[5]. Afirmațiile profesorului Berza se completează cu îndrumările pe care le dădea cu cîteva decenii în urmă Aurelian Sacerdoțeanu: „Istoria nu caută în cercetările genealogice decît lămuriri de amănunt care îi pot ușura înțelegerea vieții sociale și culturale, în schimb societatea actuală poate să rezolve sau măcar să îndrumeze pe calea cea bună, probleme de mare importanță în legătură cu biologia, ereditatea (mai ales patologia ereditară), psihologia și altele, în strînsă legătură cu individul și rolul său în mediul înconjurător. Istoria cu ajutorul genealogiei poate cunoaște succesiunile (limpezește deci și cronologia), dar poate afla și

---

[2] *Dicționar al științelor speciale ale istoriei, București*, DGAS., 1982, p. 126.

[3] Apud Dan Pleșia, *Importanța studiilor genealogice pentru istoria Țării Românești*, comunicare la ședința din 10 ianuarie 1979 a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lîngă Institutul de Istoriei „N. Iorga".

[4] *Petit Larousse illustré*, Paris, 1978, p. 463.

[5] Mihai Berza, *Genealogia – disciplină auxiliară a istoriei*, în „Hrisovul", IV, 1944, p. 81–82.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

explicații sau realiza portrete prin cunoașterea ascendenței unei figuri oarecare. Nu mai amintim și faptul că se pot crea chiar sisteme de gîndire istorică bazate pe succesiunea generațiilor (Ranke) (...). În adevăr numai genealogia poate da elementele esențiale pentru cunoașterea locului pe care îl ocupă omul în societate din punct de vedere istoric, juridic, etnic și biologic"[6].

Convinși fiind, deci, de utilitatea demersului genealogic, în sprijinul căreia vin aprecierile citate ale celor doi savanți, trebuie să subliniem faptul că genealogia ca știință cu o cale de-sine-stătătoare s-a dezvoltat concomitent și adesea în strînsă legătură cu istoriografia generală. Interesul pentru genealogie vine de departe în timp, fiind întîlnit în *Biblie*, în mitologia greco-romană, în lumea arabă ca și în cea normandă[7]. Genealogia modernă s-a născut în secolul al XVI-lea, cînd cercetările istoricilor Renașterii în această direcție nu mai aveau drept scop numai de a dovedi un drept de succesiune sau de a flata orgoliul unui suveran sau nobil. Primul tratat de genealogie a apărut în 1591, fiind redactat de genealogistul german Eyzinger și purtînd titlul *Thesaurus Principum*. Apariția metodelor critice în studierea izvoarelor, dezvoltarea paleografiei și a diplomaticii sub impulsul savanților francezi Mabillon și Du Cange a pus la îndemîna genealogiei mijloace noi de investigație, care au dat acesteia un avînt deosebit. În acest secol se situează un efort genealogic intens, început cu *Histoire généalogique de la Maison royale de France avec les illustres familles qui en sont descendues*, publicată în 1619 de Scevole și Louis de Sainte-Marthe, culminînd cu tratatul lui Claude-François Ménestrier și Jean Le Laboureur, din 1683, *Traité de l'origine et de l'usage des Quartiers... et les Tableaux généalogiques ou les seize quartiers de nos rois depuis Saint Louis..., des princesses qui vivent et de plusieurs seigneurs de ce royaume*. În veacul al XVIII-lea genealogiștii francezi, aparținînd mai ales dinastiei d'Hozier, s-au ocupat de ascendența în linie paternă a celor circa 20.000 de familii nobile din Franța în vederea primirii lor la curte, admiterii în ordinele regelui și în școlile regale rezervate fiilor nobilimii. În a doua jumătate a secolului Luminilor, numărul celor care se îndeletnicesc cu stabilirea filiațiilor și urmărirea legăturilor de rudenie a scăzut vertiginos, văzîndu-se în genealogie o disciplină menită în exclusivitate să flateze vanitatea nobiliară și să conserve o stare socială perimată. Cuvintele lui Massillon sînt simptomatice în acest sens: „La noblesse du sang et la vanité des généalogies sont, de toutes les erreurs, la plus généralement établie"[8].

În Germania, însă, în această vreme genealogia a cunoscut o dezvoltare ilustrată de Seifert care publica în 1715–1722 ale sale *Ahnentafeln*, Hübner, cu ale sale *Genealogische Tabellen* din 1725–1733, Georg Andreas Will, autor al unui *Lehrbuch einer statistischen Genealogie*, publicat în 1776, J.K. Gatterer, autor al unui Abriss der Genealogie, apărut în 1782. În concepția lui Will, genealogia era știința originii și destinului familiilor care se bucură de considerație în viața publică, de influență în societate. Astfel utilitatea genealogiei în alte direcții scăpa cercetărilor, pentru că nu era demonstrată științific

---

[6] Aurelian Sacerdoțeanu, *Cîteva note cu privire la cercetările genealogice românești*, „*Hrisovul*", II, 1942, p. 120–121.

[7] Pierre Durye, *La Généalogie*, Paris, 1963, p. 9–12.

[8] *Ibidem*, p. 17.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

realitatea eredității. Odată cu stabilirea legilor eredității și ale geneticii de Johann Gregor Mendel, Naudin, Hugo de Vries, C. Correns, E. von Tschermak, genealogia a căpătat o aplicabilitate mai largă, dar și o bază științifică, ținînd de faptul că genetica demonstra transmiterea caracterelor fizice și psihice. Legătura dintre genealogie și genetică a fost realizată abia în secolul nostru. Perspective largi în direcția interdisciplinelor pe care o presupune aplicarea cercetărilor genealogice a deschis tratatul lui Ottokar Lorenz apărut în 1898, *Lehrbuch der gesamten wissenschaftiichen Genealogie*, pe urmele căruia au mers în lucrările lor genealogiștii Stephan Kékulé von Stradonitz, Otto Forst de Battaglia, Wilhelm-Karl von Isenburg. totodată teoreticieni ai domeniului. De pildă Otto Forst de Battaglia, profesor la universitatea din Viena, a publicat în 1949 un tratat de genealogie, o foarte pertinentă privire asupra ansamblului problemelor acestei discipline, dar a alcătuit și table ale ascendenților unor personalități, cum ar fi studiul său privind strămoșii reginei Maria Leszczynska, apărut în 1913 în poloneză[9].

Veacul nostru se caracterizează în sfera investigațiilor genealogice prin tendința de unire a eforturilor individuale, genealogiștii grupîndu-se în asociații naționale și religioase, reunindu-se la congrese internaționale. La începutul secolului în Germania a fost creat „Zentralstelle für deutsche Personen – und Familiengeschichte", care a editat *Ahnentafelnberühmter Deutschen*. Asemenea asociații care înmănunchează eforturile genealogiștilor sînt în Germania „Deutsche Arbeitsgemeinschaft genealogische. Verbände", înființată în 1948, „Westdeutsche Gesellschaft für Familienkunde", în Belgia „Service de Centralisation des Etudes Généalogiques et Démographiques de Belgique", „L'Office généalogique et héraldique de Belgique", în Canada „Société généalogique canadienne-française", înființată în 1943, în S.U.A. „American Society of Genealogists", în Franța „Centre généalogique de Paris", fondat în 1955. Un efort genealogic impresionant este desfășurat de societatea genealogică a mormonilor din Statele Unite, care a început o imensă despuiere a întregii stări civile din Europa apuseană și din America, adunînd sute de milioane de clișee negative din Anglia, Irlanda, Islanda, țările scandinave, Olanda, Belgia, Germania, Canada, Mexic, S.U.A., Franța. Primul congres internațional de genealogie a avut loc la Barcelona în 1929, cu specialiști în majoritate spanioli, cel de-al doilea la Neapole în 1953, majoritatea participanților fiind italieni. Abia la cel de-al treilea congres, ce a avut loc la Madrid în 1955, participarea a fost cu adevărat internațională, fiind reprezentate 76 asociații și 31 de țări[10].

Genealogia a cunoscut un firesc proces de modernizare, atît în ceea ce privește metodele ei de investigație, cît și utilizarea rezultatelor ei. Genealogia contemporană se servește din plin de realizările din domeniul informaticii. Astfel s-a adoptat un sistem de extragere a înregistrărilor de pe registrele parohiale de botez, căsătorie și deces, sistem prin care se elaborează fișe rigide tipărite, conținînd extrase ce se clasează alfabetic după numele de familie și cronologic cele aparținînd aceleiași familii, după care se introduc în

[9] *Ibidem*, p. 17.
[10] *Ibidem*, p. 32–34.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

memoria ordinatorului prin benzi de hîrtie perforată. Se constituie astfel o bancă de date[11]. Este posibil ca fişele aparţinînd fraţilor şi surorilor născuţi din aceiaşi părinţi să fie grupate de maşină, apoi aceste grupe de fraţi să se înlănţuiască cu părinţii respectivi, care la rîndul lor fac şi ei parte dintr-o altă grupă de fraţi ş a.m.d., pînă la alcătuirea completă, permisă de informaţia înmagazinată, a tablourilor genealogice şi a pedigree-urilor. Se alcătuiesc programe ordinatorului astfel încît aceste tablouri să poată fi furnizate scrise, cu toate datele necesare, prin dispozitivul său de ieşire [12].

O altă tendinţă de dezvoltare a genealogiei actuale pe plan mondial o constituie cea spre interdisciplinaritate. Genealogia poate furniza demografiei date despre familiile emigrate sau imigrate din motive religioase, politice, economice, despre ponderea lor numerică, despre natalitate, vîrsta căsătoriilor şi mortalitate. De pildă, genealogistul Pierre Durye a studiat cele 261 familii reprezentînd nobilimea din Champagne în anul 1667. Din acestea, 131 familii erau originare chiar din Champagne, 105 venite din alte provincii, 25, deci 10%, venite din ţări străine. De asemenea, prin alcătuirea tablelor de ascendenţi s-ar putea trage concluzii privitoare la repartizarea regională a familiilor.

Contribuţia genealogiei la istoria socială se realizează prin înţelegerea mai exactă şi mai nuanţată a claselor sociale, care nu sînt juxtapuneri de indivizi, ci ansambluri de familii care urcă şi coboară pe scara socială. Astăzi genealogia a devenit conştientă de faptul că studiul genealogic al oricărei familii, de orice condiţie socială, reprezintă un pas înainte pe calea scrierii istoriei societăţii. Propunîndu-şi studiul individului prin intermediul familiei sale, genealogia contribuie esenţial la explicarea nu numai a eredităţii fizice, dar mai ales a celei socio-culturale. Asupra necesităţii elaborării de monografii familiale atrăgea atenţia în 1942 şi marele istoric francez Lucien Febvre: „Mais il faut des monographies. Autre moyens d'atteindre la réalité sociale, et non moins utiles, non moins indispensables à l'étude, à la recherche. Les monographies de famille posent des problèmes plus rares, plus délicats, plus particuliers. Elles mettent mieux en contact avec la vie. Elles provoquent des surprises, des étonnements. Elles révèlent des accidents. Elles inquiètent. Elles font réfléchir"[13]. Concret vorbind, pentru a nu da decît cîteva exemple, genealogia furnizează date valoroase pentru reconstituirea structurilor sociale din statele întemeiate de cruciaţi în Orient[14], a celor din oraşele imperiale germane[15], pentru studiul

---

[11] Vezi Pompiliu Greceanu, *Genealogia şi ordinatoarele*, comunicare prezentată la şedinţa din 7 martie 1975 a Comisiei de Heraldică, Genealogie şi Sigilografie de pe lîngă Institutul de Istorie „N. Iorga", cu bibliografia problemei.

[12] Vezi George H. Fudge, *The Genealogist and Automation*, în *Genealogica et Heraldica. Proceedings of the 10-th International Congress of Genealogical and Heraldic Scences, Wien, 14–19 Sept. 1970*, Viena, 1972.

[13] Apud Pierre Durye, *op. cit.*, p. 54–55.

[14] Vezi Weyprecht Hugo Graft Rudt von Collenberg, *Struktur und Connubium der Feudalgesellschaft der Kreuzzugsstaaten*, în *12. Internationaler Kongress für genealogische und heraldische Wissenschaften*, München, 1974, p. 415–436.

[15] Vezi Dr. Gerd Wunder, *Sozialstruktur süddeutscher Reichsstädte in genealogischer Sicht*, în *op. cit.*, p. 437–445.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

formării unor noi pături sociale, ca de pildă noua burghezie din Nürnberg de la hotarul secolelor XVIII–XIX[16] etc. În ceea ce priveşte statutul genealogiei şi locul său în cadrul cercetărilor istorice, acestea au cunoscut o evoluţie sinuoasă. În secolele XVI–XVII genealogia ocupa un loc de seamă în cadrul marii istoriografii, contribuind la constituirea pe baze riguroase a ştiinţelor auxiliare ale istoriei. Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi în secolul al XIX-lea statutul genealogiei a cunoscut un vădit declin, ea fiind oarecum marginalizată în cîmpul istoriografiei. În secolul nostru genealogia şi-a recîştigat importanţa prin conştientizarea aplicabilităţii ei în domeniul geneticii şi al istoriei sociale, dar şi aici rămîne încă de studiat o largă arie de probleme.

La noi interesul pentru genealogie se manifestă încă din perioada veche a culturii noastre, în scrierile eruditului principe Dimitrie Cantemir, ale banului Mihai Cantacuzino, autorul *Ghenealoghiei Cantacuzinilor* (1787), cunoscînd o salvare particulară în *Arhondologia Moldovei* a paharnicului Constandin Sion[17], dar şi în monumentala operă haşdeiană *Etymologicum Magnum Romaniae*[18]. După o perioadă romantică şi de pionierat în genealogia românească, reprezentată de Octav Lecca[19], bazele ei ca ştiinţă istorică au fost puse de Ştefan D. Grecianu, autorul *Genealogiilor documentate ale familiilor boiereşti*[20].

Şcoala critică în istoriografie şi-a pus amprenta pe studiile genealogice, astfel încît s-a trecut de la fanteziile arhondologice la cercetarea atentă, strîns legată de baza documentară. Un moment de seamă în mişcarea genealogică românească l-a constituit apariţia „Arhivei genealogice" la Iaşi în 1912–1913 sub redacţia lui Sever Zotta, al cărui efort de cercetare se situează pe linia aceleiaşi acribii în despuierea surselor documentare. Drumul deschis de Ştefan D. Grecianu a fost urmat de mari eruditi ai acestui domeniu. Pentru genealogiile moldoveneşti merită a fi reţinuţi I. Tanoviceanu, Gh. Ghibăneascu, proeminent editor de documente şi, totodată, autor al unor minuţioase monografii de familie despre Cuzeşti, Râşcani, Grecenii din Moldova, Başoteşti etc.; Sever Zotta; Gh. Bezviconi, editorul din 1933 al interesantei reviste istorico-genealogice „Din trecutul nostru"; Constantin Gane, autorul celebrelor *Trecute vieţii de doamne şi domniţe;* generalul Radu Rosetti, istoric militar, dar care prin monografia sa consacrată familiei

---

[16] Vezi Gerhard Hirschmann, *Die Bedeutung des Connubiums beim Aufstieg Nürnberger Bürger familien zu einer wirtschaftlichen Führungeschicht im 18. und 19. Jahrhundert,* în *op. cit.*, p. 339–352.

[17] O evaluare a operei lui Sion, prin prisma interesului pentru cercetarea genealogică, se află în postfaţa scrisă de Ştefan S. Gorovei la Paharnicul Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri şi note contemporane. Boierii moldoveni,* Bucureşti, 1973, p. 329–351.

[18] Interesul pentru genealogii se exprimă în articolele consacrate familiilor Arbure, Balş, Basarab. Vezi B. P. Haşdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae,* ediţie îngrijită de Andrei Rusu, Bucureşti, 1970, p. 59– 62, 140–245, 275–337.

[19] Octav George Lecca este autorul unor lucrări mult folosite în trecut, dar cu multe inexactităţi: *Familiile boereşti române. Istoric şi genealogie,* Bucureşti, 1899; *Genealogia a 100 de case din Ţara Românească şi Moldova,* Bucureşti, 1911.

[20] Ştefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti,* Bucureşti, 1913–1916, 3 volume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Rosetti a dat un exemplu de rigoare a cercetării genealogice; Ferdinand Bartsch, a cărui operă a rămas aproape integral în manuscris; Ştefan S. Gorovei, ale cărui studii se caracterizează printr-o masivă şi migăloasă documentaţie. În ceea ce priveşte genealogiile din Ţara românească, Ştefan D. Grecianu a fost continuat de Ioan C. Filitti, Emanoil Hagi Mosco, George D. Florescu, care au întocmit împreună peste 700 tabele genealogice, rămase în manuscris, de Marcel Romanescu, Dan Pleşia, Alexandru V. Perietzianu-Buzău, Paul Cernovodeanu, Dan Berindei ş.a. Pentru genealogiile familiilor româneşti din Transilvania, fundamentală rămîne lucrarea lui Ioan cavaler de Puşcariu, apărută în 1892–1895, intitulată *Date istorice despre familiile nobile române din Transilvania*, cercetări mai noi în acest domeniu întreprinzînd Teodor Bohăţiel, Dan Pleşia ş.a.[21].

O direcţie nouă în genealogia românească de astăzi o constituie studierea familiilor ţărăneşti, acesta fiind un imperativ formulat încă de reprezentanţii şcolii sociologice de la Bucureşti, respectiv de Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Henri H. Stahl, care au subliniat în numeroase rînduri importanţa studiului genealogic asupra satului. Merită a fi menţionate în acest sens cercetările genealogice întreprinse de Policarp Voinea, Oprea Chiriţă, care, ocupîndu-se de istoricul şcolii din Drănic-Dolj, au stabilit arborele genealogic al neamului lui Chiriţă, din care descind 121 de persoane, din care 69 intelectuali (29 cu studii universitare) faţă de numai 52 ţărani[22], Marin Popescu din satul Rîul Alb (judeţul Dîmboviţa), care a stabilit genealogia neamului său pînă la un popă Barbu, arestat în prima jumătate a secolului al XVII-lea[23], cercetările efectuate de Eugen D. Neculau în satul Ungureni (judeţul Botoşani, ca şi cele întreprinse de Radu Creţeanu în contextul unei investigaţii iniţiate de Centrul de antropologie al Academiei în judeţul Hunedoara, în Oltenia nordică şi în Zona Porţilor de fier[24]. Cecetările întreprinse de Radu Creţeanu în 6 sate au fost folosite în *Atlasul antropologic al Olteniei* pentru formularea concluziilor privind structura antropologică a acestei regiuni. Studiindu-se două sate din zona de munte (Peştişani), două din zona deluroasă (Şovarna şi Văgiuleşti), două din zona de cîmpie (Rogova, Castronava), cercetarea genealogică a dus la reliefarea caracterului de endogamie sau de exogamie al populaţiei satului cercetat.

Cert este că în această disciplină rămîne un teren de studiu extrem de vast, atît în ceea ce priveşte cercetarea genealogică propriu-zisă, ce ţine de elaborarea arborilor genealogici, a tablelor de ascendenţi şi de descendenţi, a monografiilor de familii, cît şi în ceea ce priveşte utilizarea rezultatelor obţinute.

Genealogistul german Heinz F. Friederichs observa pe bună dreptate că viitorul genealogiei depinde în mare măsură de legătura sa cu genetica şi cu istoria societăţii. El arăta că „cercetătorul istoriei familiei care stătea singuratic în spatele arborilor săi şi îşi ascundea rezultatele în dulap a dispărut. În locul său a apărut un om cu o viziune largă, care nu priveşte numai spre trecut, ci scrutează critic şi viitorul"[25].

---

[21] Dan Gr. Pleşia, *La noblesse roumaine de Transylvanie. Structure et évolution*, R.R.H., tom XXVI, iulie-septembrie 1987, 3, extras.

[22] Vezi Policarp Voinea, Oprea Chiriţă, *Istoricul Şcolii din Drănic-Dolj*, Craiova, 1970, arborele genealogic al neamului lui Biţă Chiriţă.

[23] Vezi Radu Creţeanu, *Genealogii ţărăneşti*, în vol. *Documente noi descoperite şi informaţii arheologice*, Bucureşti, 1980, p. 24.

[24] *Ibidem*, p. 26–28.

[25] Dr. Heinz F. Friederichs, *Genealogie – Genetik – Gesellschaft*, în *12. Internationaler Kongress für genealogische und heraldische Wissenchaften*, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

PRECIZĂRI ASUPRA FONDĂRII COLECŢIEI DE IZVOARE DOCUMENTARE EXTERNE „EUDOXIU DE HURMUZACHI".

Conferenţiar dr. GH. D. ISCRU

Despre cunoscuta colecţie ce poartă numele marelui patriot român s-a scris nu prea mult, totuşi mai mult decît despre altele. Au fost recenzate unele volume (nu toate), colecţia a fost elogiată pentru ţinuta sa ştiinţifică. I s-au consacrat şi studii independente, cel mai doct şi încă foarte util fiind studiul istoricului Aurelian Sacerdoţeanu[1].

După cum se ştie, colecţia a apărut între anii 1877–1942, ajungînd la volumul XXI (au apărut 45 de tomuri, acesta prin dublarea unor volume sau prin adăugarea de suplimente). În 1962 s-a reluat, într-o serie nouă, publicarea colecţiei.

Eudoxiu de Hurmuxachi, dispunînd de mijloace materiale – dar cîţi n-au dispus, atunci, de asemenea mijloace? – a început munca de copiere a documentelor privind istoria românilor încă din timpul studiilor universitare şi a continuat-o după aceea timp de 30 de ani, cu o perspectivă fără egal[2]. Era perfect conştient de jertfa pe care o face într-o vreme în care se puneau şi la noi bazele istoriei ca ştiinţă modernă. În vara anului 1852 ele îi scria, din Viena, fratelui său Constantin, între altele: „Ştiu foarte bine că naţiei româneşti trebuie oferită ocazia şi posibilitatea unui progres spiritual şi material, pentru ca el să devină un lucru de seamă. Pentru buna stare materială grijeşte fiecare român în parte şi cu timpul se va obţine acest lucru. Astfel se prezintă însă problema progresului spiritual, care, de obicei, este o urmare a bunei stări materiale... Din pricina aceasta este necesar să se jertfească unii indivizi pentru binele public şi să fie gata să cheltuiască, în măsura mijloacelor lor, timp, muncă şi bani pentru promovarea unei laturi a culturii spirituale a neamului lor. Am înţeles să mă jertfesc alegîndu-mi specialitatea istoriei care este foarte neglijată la români. Aceasta este acum specialitatea mea principală, o ocupaţie pe cît de anevoioasă şi de îndelungată, pe atît de costisitoare"[3].

---

[1] Aurelian Sacedorţeanu, *Colecţia „Hurmuzachi"*, R.A., an XII (1969), nr. 2, p. 31–57.

[2] Din 8. I. 1846 datează prima cerere a lui Eudoxiu de Hurmuzachi de a cerceta la Haus-Hof–und Staatsarchiv din Viena (T. Bălan, *Eudoxiu de Hurmuzachi şi colecţia lui de documente*, „Anuarul Institutului de istorie naţională" din Cluj, an X (1945), Sibiu, p. 227–228 şi anexa.

[3] Ibidem, p. 232–233.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În decembrie 1852, Eudoxiu de Hurmuzachi scria, din Braşov, aceluiaş frate, care-i solicita o contribuţie bănească pentru alt act de interes naţional: „Prezenţa mea aici este justificată prin dorinţa de a explora trecutul românilor. Pentru aceasta cheltuiesc, cu toate economiile ce le fac, mai mult decît suportă forţele mele. Susţin cu banii mei trei scribi, care pînă acum m-au costat cîteva sute de florini, trebuie să cumpăr cărţi scumpe şi va trebui să fac călătorii, pentru care voi cheltui mai mult decît admit forţele mele. Cred aşadar că prestez relativ mai mult decît pot suporta pentru interesele naţionale, vezi bine, pe alt teren, şi de aceea ar fi nedrept să mi se impună mai multe obligaţii decît le pot suporta..."[4].

Acest ctitor de istoriografie românească modernă a explorat principalele arhive din Viena, a obţinut permisiunea de a cerceta toate arhivele provinciale ale Imperiului habsburgic, de la Berlin şi Sibiu pînă la Veneţia; se gîndea să meargă la Muntele Athos, de unde primise deja o listă cu documente privind istoria românilor, păstrate acolo; a acceptat să meargă la Berlin, ca tutore al tînărului Dimitrie Balş, pe cheltuiala familiei acestuia – prilej pentru a-şi continua cercetările în capitala Prusiei dar şi la Cracovia şi Varşovia, unde ştia că se află documente importante pentru istoria românilor.

Valoarea colecţiei „Hurmuzachi" este cunoscută şi recunoscută. Nu ne-am propus să revenim asupra ei. Colecţiei i s-au adus şi critici îndreptăţite. Ne-am propus doar să aducem unele precizări privind fondarea colecţiei, pe baza unor documente inedite.

Nicolae Iorga, primul care a stăruit mai mult asupra valorii colecţiei Hurmuzachi, a cărei continuator a fost (cu volumele: X, XI, XII, XIV/1–2 şi XV), ştia, în 1903, că la moartea lui Eudoxiu de Hurmuzachi, familia acestuia a dat lui D. A. Sturdza dreptul de a dispune de materialul adunat; Ştia că D. A. Sturdza a făcut Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice demersuri de a tipări colecţia, cu o subvenţie din partea Academiei; ştia că Titu Maiorescu, pe atunci titular al ministerului respectiv, a aprobat bucuros propunerea şi a alcătuit comisia care urma să se îngrijească de publicarea documentelor; ştia că, în sfîrşit, în 1876 a apărut primul volum (al VII-lea al colecţiei) – şi nu întîmplător. ci legat de trista comemorare a răpirii Bucovinei de către Imperiul habsburgic cu 100 de ani în urmă[5].

Editorul *Însemnărilor zilnice* ale lui Titu Maiorescu, I. Rădulescu Pogoneanu, comentînd o însemnare a acestuia de sub data 5/17.I.1876 – însemnarea se referea la nota consulului general austriac împotriva lui Titu Maiorescu pentru aspecte din activitatea lui ca ministru" şi mai ales din cauza publicaţiei de documente Hurmuzachi (răpire a Bucovinei)"[6] –, nota: „În ce priveşte «documentele Hurmuzachi», e vorba iarăşi de un act de mare curaj şi de mari consecinţe pentru cultura noastră al lui Titu Maiorescu. În chiar ziua cînd a fost numit ministru al Instrucţiunii (7 aprilie 1874,) pleacă la Cernăuţi şi, înţelegîndu-se personal cu Gheorghe Hurmuzachi, expediază la Bucureşti lăzile cu

---

[4] *Ibidem*, p.

[5] N. Iorga, *Despre adunarea şi tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor. Rolul şi misiunea Academiei române*, în *Prinos lui D. A. Sturza la împlinirea celor şaptezeci de ani*, Bucureşti, 1903, p. 111–113.

[6] Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, Bucureşti, f.a., p. 239.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

documente privitoare la istoria românilor, copiate de Eudoxie de Hurmuzachi din Arhiva imperială de la Viena, dispunînd ca documentele să fie tipărite şi întemeind astfel preţioasa «Colecţie Hurmuzachi»[7].

D. Vatamaniuc, publicînd, în 1968, cel mai cuprinzător studiu despre Ioan Slavici[8], relatează detaliat împrejurările istorico-politice care au declanşat acţiunea de valorificare a documentelor adunate de Eudoxiu de Hurmuzachi, împrejurări care arată, odată în plus, cum poate fi folosită ştiinţa istorică, de popoarele mici ameninţate de vecini puternici, ca armă de apărare. Dar şi D. Vatamaniuc scrie că Titu Maiorescu, ministru cultelor şi al instrucţiunii publice, a mers personal la Cernăuţi şi, înţelegîndu-se cu George Hurmuzachi, „în 7 aprilie 1874 lăzile cu documente sînt trimise lui D.A. Sturdza la Bucureşti"[9]. Adăugăm că, în lucrarea respectivă, D. Vatamaniuc apreciază că broşura: / *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, apărută în 1875, aparţine „mai puţin lui M. Kogălniceanu şi mai mult lui I. Slavici"[10]. În 1974, Al. Zub a pledat pentru paternitatea lui M. Kogălniceanu, „colaborarea lui I. Slavici limitîndu-se la traducerea şi îngrijirea documentelor extrase în acest scop din colecţia Hurmuzachi"[11]. În 1976, Al. Zub a publicat textul *Introducerii* la această broşură/ în vol. II de *Opere* ale lui M. Kogălniceanu[12].

În 1945, T. Bălan, socotind chestiunea minoră şi dealtfel lămurită făcuse doar o sumară punere în temă, atenţia sa stăruind fructuos asupra altor aspecte[13].

În susţinerile sale asupra meritelor lui Titu Maiorescu, I. Rădulescu Pogoneanu se întemeia pe afirmaţiile proprii ale acestuia, care într-o notă la un discurs din 1876 – înserat în vol. I al discursurilor sale parlamentare, volum apărut în 1897[14] – scrisese, între altele: „Fiind de temut că guvernul din Viena le va lua înapoi (documentele Hurmuzachi, n.n.), precum se zvonea, (cu atît mai mult cu cît se apropia aniversarea seculară a încorporării Bucovinei în Austria – 1775 – şi tocmai asupra acestei încorporări colecţia Hurmuzachi cuprindea cele mai curioase documente), autorul scrierii de faţă, deabia numit ministru al cultelor la 7 aprilie 1874, s-a dus fără de veste la Cernăuţi, s-a înţeles personal cu George Hurmuzachi şi a pus să se trimită imediat lăzile cu preţioasele manuscrise la Bucureşti..."[15]. Deşi nu este exclusă o călătorie a lui Titu Maiorescu – „fără

---

[7] *Ibidem*.

[8] D. Vatamaniuc, *I. Slavici şi lumea prin care a trecut*, Bucureşti Ed. Academiei, 1968, p. 181 şi urm.

[9] *Ibidem*, p. 182.

[10] *Ibidem*, p. 187.

[11] Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iaşi, Ed. Junimea, 1974, p. 352.

[12] Mihail Kogălniceanu, *Opere*, II, *Scrieri istorice*, ed. Al. Zub, Ed. Academiei, Bucureşti, 1976.

[13] T. Bălan, *loc. cit.*, p. 223.

[14] T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu privire asupra desvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol. I (1866–1876), Bucureşti, 1897, p. 288–295.

[15] *Ibidem*, p. 288.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de veste" – la Cernăuţi, se va vedea mai jos cum stau, de fapt, lucrurile. Anticipăm, spunînd că în 1897 Titu Maiorescu îşi atribuia, în acest sens, mai multe merite decît avea în realitate.

În 1969, Aurelian Sacedorţeanu, în studiul deja citat, făcînd istoricul colecţiei, referindu-se la începutul ei, scria: „În această situaţie (cu opera neîncheiată, n.n.), pe Eudoxiu de Hurmuzachi îl ajunge sfîrşitul vieţii în martie 1874, lăsînd toată lucrarea în seama lui D.A. Sturdza. Acesta a socotit să o lase în dar Academiei române, adică tot materialul documentar adunat, cum şi fragmentele de istorie pe care le putuse redacta, cădea în sarcina Academiei să le valorifice. Cu sprijinul ministrului Cultelor şi al Instrucţiunii publice, ministru fiind Titu Maiorescu, această valorificare a şi început, formîndu-se o comisie specială..."[16].

Reluînd cercetarea, precizăm – pe baza unor documente inedite, cum am menţionat deja – că la 5 iunie 1874, după aproape două luni de la preluarea conducerii ministrului amintit, Titu Maiorescu s-a adresat, printr-o scrisoare, lui George Hurmuzachi la Cernăuţi, rugîndu-l „a ne înştiinţa dacă familia răposatului D-voastră frate Eudoxiu de Hurmuzachi consimte a trimite manuscriptele istorice remase în urmă-i pentru ca să fie publicate cu cheltuiala acestui ministeriu şi sub privegherea unei Comisiei ad-hoc, numită din persoane de încredere..."[17].

G. Hurmuzachi i-a răspuns lui T. Maiorescu la 30 iulie 1874, cu oarecare întîrziere, comunicînd că primeşte propunerea „cu mare bucurie" şi promiţînd că va trimite manuscrisele la Bucureşti, unui amic, spre a le transmite ministerului[18].

În toamna anului 1874, manuscrisele respective au ajuns la Bucureşti, la D. A. Sturdza, rudă a familiei Hurmuzachi. Acesta, împuternicit de G. Hurmuzachi să-l reprezinte în tot ce va ţine de soarta manuscriselor, la 6/18 noiembrie 1874 pune la dispoziţia M.C.I.P. întregul material, împreună cu o scrisoare a donatorului, datată: 1/13 noiembrie 1874, Dulceşti, jud. Roma[19]. Manuscrisele fuseseră în parte transcrise (decopiate)". Din inventarul care însoţea întregul material reiese că s-au trimis la Bucureşti 25 de pachete. În ce priveşte documentele, din inventar reiese că Eudoxiu de Hurmuzachi strînsese 3010 documente, copiate în 11.130 de pagini, dar sînt menţionate în inventar şi lipsuri – nu prea mari – aproape la fiecare pachet[20].

Ministrul Titu Maiorescu, la 22 noiembrie 1874 confirma donatorului primirea manuscriselor, comunicîndu-i totodată şi componenţa Comisiei numită pentru ordonarea şi publicarea lor: M. Kogălniceanu, Al. Odobescu, T. Rosetti şi B. P. Hasdeu; secretar – I. Slavici[21]. În dosar se păstrează răspunsurile lui D.A. Sturza şi B.P.Haşdeu,

---

[16] Aurelian Sacedorţeanu, *loc. cit.*, p. 32–33.

[17] Arh. St. Bucureşti, Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice (în continuare: M.C.I.P.), ds. 2687/1874, f. 1.

[18] *Ibidem*, f. 2 şi 27.

[19] *Ibidem*, f. 6, 7 şi 22.

[20] *Ibidem*, f. 8 şi 21.

[21] *Ibidem*, f. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

primul afirmativ („cu cea mai mare plăcere"), al doilea negativ[22]. B. P. Haşdeu motiva că era ocupat cu alte treburi, dar aceasta este, fără îndoială, un pretext. Nu era, probabil, mulţumit cu calitatea de „simplu" membru al unei Comisiei istorice al cărei preşedinte era M. Kogălniceanu. Finalul scrisorii de răspuns este semnificativ în acest sens. Astfel nu se poate concepe că un erudit ca Haşdeu nu-şi dădea seama de importanţa documentelor respective. Este demnă de relevat totuşi obiectivitatea lui T. Maiorescu în numirea lui B.P. Haşdeu în comisia amintită.

La ordonarea şi publicarea documentelor culese de Eudoxiu de Hurmuzachi, cel mai mult a lucrat secretarul comisiei, I. Slavici, nu numai cunoscător al limbilor în care erau transcrise documentele ci şi foarte dornic să „lucreze". Deşi acesta a muncit mult, nu se poate totuşi concepe punerea la punct, în numai două luni, a peste 11.000 de pagini de documente, plus primul volum din sinteză, fără o ordonare prealabilă, în primul rînd a lui Eudoxiu dar şi prin grija lui G. Hurmuzachi, înainte de trimiterea materialelor la Bucureşti. Dealtfel, în scrisoarea acestuia din urmă, din 1/13 noiembrie 1874, citată mai sus, se arată grija lui pentru a pune în ordine manuscrisele, cel puţin în parte; intenţiona să pună ordine totală acolo unde aceasta nu era făcută deja de fratele său dar graba trimiterii l-a împiedicat să termine munca respectivă.

La 6 februarie 1875, Comisia era în măsură să înştiinţeze M.C.I.P. că a terminat lucrările pregătitoare la documentele Hurmuzachi şi solicita „mijloacele tipografice" necesare. În adresa Comisiei, semnată de M. Kogălniceanu ca preşedinte şi I. Slavici ca secretar, era preferat, pentru „partea mehanică a lucrării", atelierul tipografic „Socec et Comp". Avîndu-se în vedere „întinderea publicaţiunei cît şi greutăţile executării mehanice". Se propuneau şi norme de tipărire (formatul hîrtiei şi al literei, culoarea hîrtiei, broşarea), precum şi data începerii lucrării („neapărat în luna aprilie a.c. <1875>"[23]. Ministrul T. Maiorescu a aprobat toate propunerile iar la 17 febr. 1875 s-a încheiat contractul cu atelierul tipografic „Socec et Comp.". Atelierul a acceptat condiţiile puse şi s-a obligat să tipărească cîte două coli pe săptămînă, cu preţul de 130 lei coala, broşatul în volum – un volum de 125 de coli – urmînd să fie de 2 lei noi volumul[24].

Totul mergea normal, Comisia lucra cu tragere de inimă ca la o acţiune de interes naţional. Între timp, fusese pregătită pentru tipar, pe baza documentelor ce urmau să apară integral în vol. VII, broşura *Răpirea Bucovinei după documente autentice*. Intervine însă, în activitatea Comisiei, un incident neplăcut dar semnificativ pentru moravurile vremii. Căzînd guvernul conservator Lascăr Catargiu (la 31 martie 1876), noul ministru al Cultelor şi Instrucţiunii publice din guvernul de tranziţie I. Em. Florescu – Al. Orăscu – a destituit (fără aviz prealabil) pe I. Slavici, numind în locul său pe B. P. Hasdeu[25], care urma să preia, de fapt, rolul principal în executarea întregii lucrări. Este de reţinut că acesta s-a grăbit (la

[22] *Ibidem*, f. 13 şi 14.

[23] *Ibidem*, ds. 2949/1875, f. 5 şi urm.

[24] *Ibidem*, f. 13–14.

[25] *Ibidem*, ds. 3272/1876, f. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

13 apr. 1876) să accepte numirea „cu cea mai mare plăcere"[26]. Dar guvernul I. Em. Florescu a căzut repede, înlocuit fiind cu guvernul Em. C. Epureanu. Comisia s-a adresat noului titular de la Culte şi Instrucţie publică, Gh. Chiţu (la 1 mai 1876), solicitînd reprimirea lui I. Slavici ca secretar, B. P: Hasdeu urmînd să fie acceptat „cu o vie plăcere" ca membru al Comisiei[27], dar acesta din urmă s-a grăbit din nou să-şi dea demisia, invocînd „oarecari consideraţiuni"[28].

Puţin tulburată de acest incident, lucrarea Comisiei a continuat şi volumul a apărut în librăria „Socec" în 1877, deşi pe foaia de titlu figurează 1876 ca an de apariţie.

La 7/19 sept. 1877, Comisia în plen se adresa Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii publice: „Domnule ministru, avem onoarea a pune sub ochii Domniei Voastre volumul al şeptelea al documentelor culese de Eudoxiu de Hurmuzachi şi care se publică sub auspiciile Ministerului Cultelor şi al Instrucţiunii publice". Adresa, fiind oficială, nu arăta motivul politic al începerii publicării cu vol. VII, ci menţiona doar faptul că „manuscriptul ce conţine pe aceste (documente, n.n.) este bine scris" şi că „era de nevoie se deprindem tipografia la dînsul". Se promitea definitivarea în curînd a vol. VI. Iar pentru luna octombrie 1877 se promitea apariţia primului volum al *Istoriei* alcătuite de Eudoxiu de Hurmuzachi[29].

Tirajul volumului VII al documentelor „Hurmuzachi" era de 800 ex., din care 50 pe hîrtie velină şi 750 pe hîrtie „mai ordinară". Ministerul urma să reţină, pentru a le distribui anumitor personalităţi sau oficialităţi, 150 exemplare (cele pe hîrtie velină şi 100 din celelalte). Deci, 650 exemplare urmau a se vinde prin librăria „Socec et Comp."[30].

Este interesantă lista cu persoanele propuse de Comisie să primească – desigur, gratuit – exemplare din cele reţinute de minister. Alături de oficialităţi (începînd cu casa domnitoare) şi de membrii familiei Hurmuzachi, figurau personalităţi române şi străine (Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, B. P. Hasdeu, Leopold von Ranke, Th. Mommsen, Franz Xaver von Miklosich, Henrich von Treitschke, Emil Picot, Victor Durui, Vegezzi Ruscala, Ubicini şi mulţi alţii, foarte cunoscuţi în epocă), apoi bibliotecile centrale din Bucureşti şi Iaşi, ca şi seminariile teologice din aceste oraşe, Academia şi Arhivele statului. În cursul tipăririi se mai dăduseră 11 exemplare la diverse oficialităţi. Restul de 31 ex., pînă la 150, urmau a rămîne la dispoziţia Societăţii Academice.

Tipărirea volumului VII din colecţia „Hurmuzachi" (76 1/2 coli 130 lei coala) costase, inclusiv legatul, 11.705 lei. Volumul VI al documentelor şi vol. I. al *Istoriei*, care urmau să apară, împreună cu salariul secretarului Comisiei – singurul plătit – ridicau costul

---

[26] *Ibidem*, f. 10.
[27] *Ibidem*, f. 19.
[28] *Ibidem*, f. 20.
[29] *Ibidem*, ds. 3639/1877, f. 5 şi 10.
[30] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

acestor prime tipărituri la 42.700 lei. Ministerul plătise lui Socec 14.011 lei, rămînîndu-i dator 15. 739 lei iar secretarul Comisiei lucrase neplătit (urma să i se plătească!) pe lunile martie-august 1877. În adresa sa, Comisia ruga ministerul să aloce suma de 1000 lei pentru traducerea *Istoriei* în limba română. Se mai propunea ca *Documentele* să se vîndă cu 40 lei exemplarul iar *Istoria* cu 30 lei. Ministrul Gh. Chiţu a aprobat toate propunerile, urmînd să facă un referat către Consiliul de miniştri spre a obţine un credit extraordinar „pentru întîmpinarea cheltuielilor necesare la continuarea imprimăriei etc."[31].

*
* *

Aşa a început, în urmă cu peste 100 de ani, publicarea colecţiei – pe cît de celebră, pe atît de utilă – care poartă numele marelui patriot român din Bucovina, Eudoxiu de Hurmuzachi.

[31] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ ŞI CIRCULAŢIA EI ÎN SECOLELE XVI–XVII. ROLUL EI ÎN MENŢINEREA UNITĂŢII DE NEAM

LUMINIŢA VICTORIA

„Scrierea, cartea şi tiparul au reprezentat cele mai importante componente ale vieţii culturale a poporului român. O mare parte din spiritualitatea unui popor se află tezaurizată în scrierile sale"[1]. Trecutul vechilor cărţi româneşti se împleteşte cu cel al poporului român, cartea afirmînd întotdeauna originea şi limba comună a românilor indiferent dacă trăiau la est sau la sud de Carpaţi sau în interiorul arcului carpatic. Cartea a jucat un rol important în dezvoltarea societăţii noastre; a fost unul din factorii cei mai activi ai afirmării şi menţinerii unităţii spirituale a celor trei ţări româneşti. Aşa cum o atestă şi ultimele cercetări în domeniu, nu este exagerat şi hazardat să vorbim de o unitate a poporului român datorită circulaţiei cărţii româneşti, românii fiind primul popor din sud-estul Europei care şi-a făurit o limbă literară bazîndu-se pe graiul viu al poporului.

Vechile cărţi româneşti, circulaţia lor, ilustrează tradiţia legăturilor culturale ale Transilvaniei cu Moldova şi Ţara Românească. Cea mai veche carte scrisă pe teritoriul românesc păstrată pînă în zilele noastre este „Evanghelierul" lui Nicodim din anul 1405. Acestei cărţi îi urmează textele slavo-române scrise în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun, la mănăstirea Neamţ, primul mare centru de caligrafi, unde se va detaşa prin activitatea sa Gavril Uric ce va realiza un „Evangheliar" slavo-grecesc în 1429 şi care azi se păstrează la Londra. Prin acest manuscris s-a creat tipul de carte românească pe care cărturarii români îl vor perfecţiona, iar de la începutul secolului al XVI-lea îl vor răspîndi prin intermediul tiparului. Scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung către judele braşovului, din 1521, continuă să reprezinte primul text românesc cert datat, cunoscut pînă azi.

În istoria tuturor popoarelor începuturile tiparului reprezintă o dată importantă culturii lor. Apariţia tiparului a constituit o necesitate socială, el fiind o parte a evoluţiei prezente şi viitoare; tiparul este o parte din noi, din gîndurile şi sentimentele noastre.

Prima tiparniţă românească a fost întemeiată la circa o jumătate de secol de la inventarea tiparului de către Gutemberg, de Macarie – ce învăţase acest meşteşug la

---

[1] Florian Dudaş, *Vechi cărţi româneşti călătoare*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1987, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Veneţia şi care lucrase un timp şi în Muntenegru – din iniţiativa şi cu ajutorul domnului Ţării Româneşti, Radu cel Mare. În arhivele bibliotecilor se află multe lucrări care au înscrate pe ele numele unor tipografi români ce le-au executat la un nivel calitativ egal cu cel al marilor maeştri: Andrei Bârsan din Braşov este unul din primii maeştri tipografi români ce au lucrat în Italia la sfîrşitul secolului al XV-lea. Într-un timp relativ scurt, Macarie imprimă la Tîrgovişte trei cărţi în slavonă: „Liturghier" (1508), „Octoih" (1510) şi „Evangheliar" (1512). Tiparniţa macariană de la începutul secolului XVI a fost al treilea centru al tiparului chirilic european, după cele aflate în Cracovia şi Cetinje. Tiparul din Ţara Românească reflectă o anumită dezvoltare a poporului român, fiind în acelaşi timp parte integrantă a unui fenomen european. Originea tiparului macarian din Ţara Românească cu trăsături poligrafice proprii trebuie căutată în executarea literelor şi a întregii ornamentări după modelul cărţilor manuscrise moldoveneşti[2]. Toate acestea asigură tiparului macarian o individualitate aparte ce îl definesc în contextul întregului tipar chirilic european din secolul al XVI-lea, fiind un fenomen specific şi prin faptul că în frontispiciu apare stema Ţării Româneşti în diferite variante. De asemenea, „Tetraevanghelul" tipărit în limba slavonă de Macarie în 1512 a fost model pentru multe tipărituri, acest lucru constatîndu-se la „Tetraevanghelul" din 1546 şi la cele slavone coresiene.

După începutul făcut la Tîrgovişte, tiparul românesc se implantează şi în viaţa culturală a Transilvaniei. În 1544, prin activitatea lui Filip Moldoveanul, apare la Sibiu în limba română „Catehismul românesc", această carte fiind urmată în 1546 de un „Tetraevangheliar slavon", iar între 1551–1553 „Evangheliarul slavo-român".

În lumina ultimelor cercetări, Lidia şi Lajoş Demeny ajung la concluzia că la Sibiu funcţiona încă din 1528 o tipografie, fiind prima din Transilvania, în care la început s-au tipărit cărţi cu litere latine; la mijlocul secolului al XVI-lea, tot la Sibiu apare prima tipografie chirilică unde Filip Moldoveanu tipăreşte „Catehismul românesc" (1544) din care nu s-a descoperit pînă acum nici un exemplar. Documentele vremii consemnează faptul că în 1544, magistratul oraşului Sibiu îi dădea lui „Philippus pictor" un fel de bacşiş, pentru faptul că a tipărit „Catehismul românesc"[3].

„Tetraevanghelul slavon" din 1546 este cunoscut azi în două exemplare în U.R.S.S. Unul din exemplare păstrează epilogul ce conţine informaţii despre anul tipăririi şi numele tipografului[4]. Filip Moldoveanu a folosit „Tetraevanghelul" lui Macarie drept model, însă în cartea tipărită în 1546 de Filip Moldoveanul apar o serie de imagini, xilogravuri ce nu se găsesc nici la Macarie, nici la vreo altă tipăritură chirilică din secolul al XVI-lea, precum şi faptul că în cartea tipografului transilvănean apare stema oraşului Sibiu: două săbii încrucişate, avînd deasupra coroana. Prima carte cu text în limba română a fost tipărită de Filip Moldoveanu la Sibiu între 1551–1553, fiind vorba de un evangheliar

---

[2] Lajos Démeny, Lidia A. Démeny, *Carte, tipar şi societate la români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Ed. Kriterion, 1986, p. 53.

[3] *Ibidem*, p. 57.

[4] Damian P. Bogdan, *Contribuţiuni la bibliografia românească veche. Tipărituri dintre anii 1542–1762 necunoscute la noi*, în BOR, 56 (1968), nr. 1–2, p. 2–6, fiind inclus de Ioan Bianu şi Dan Simonescu în BRV, vol. IV; Bucureşti, 1944, p. 2–3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

bilingv (slavo-român). „Evangheliarul" se păstrează sub forma unui fragment de 117 file în fondul de carte rară al Bibliotecii publice M. E. Saltîkov-Scedrin din Leningrad, cartea cuprinzînd aproape integral Evanghelia după Matei[5]. Este prima carte ce conţine un text românesc, precum că diaconul Coresi va tipări primele sale cărţi în limba română abia în 1560.

Reforma luterană a jucat un rol important în tipărirea primelor texte în limba română, resimţindu-se influenţa reformei luterane în tipărirea „Evangheliarului" slavo-român (1551–1553).

O problemă destul de controversată în istoriografia românească o reprezintă stabilirea identităţii lui Filip Moldoveanul. Cel care lansează prima dată ideea unei identităţi între Filip Moldoveanu şi „Philippus pictor" a fost Nicolae Iorga: „Filip Moldoveanul din 1546 e încă un necunoscut. Să nu fie acelaşi cu Filip (Pictor) Zugravul, căruia i s-a cerut de la saşi Catehismul din Sibiu? Identitatea celor doi tipografi se impune şi titlul de Moldoveanul dat lui Filip în cartea slavonă din 1546, arată că din Moldova a plecat acest pictor de biserici şi meşter de slove, care ia loc între vechii noştri cărturari"[6].

Fără a intra în esenţa acestei polemici trebuie relevat faptul că ideea lui Iorga a fost susţinută în ultima vreme cu noi argumente: nici „pictor", nici „maler" aşa cum apare numele său într-o serie de însemnări ale vremii, nu erau nume de familie ci porecle date acestuia, erau nume locale de care în alte părţi nu se ştia, dovadă că atunci cînd domnul Ţării Româneşti trimite în 1541 o scrisoare magistratului din sibiu, el pomeneşte de „Philippus" fără nici o altă poreclă[7].

Meritul de a fi înrădăcinat tiparul în limba română în Ţările Române revine diaconului Coresi. Fiind originar din Ţara Românească, el îşi începe activitatea tipografică la Tîrgovişte, de unde în 1558–1559 trece munţii şi se stabileşte la Braşov. Şcheii au reprezentat dintotdeauna un puternic focar de spiritualitate. Timp de 30 de ani, Coresi imprimă 36 cărţi din care 9 în limba română, 3 bilingve (slavonă şi română) şi 2 în slavonă şi română prin efortul colaboratorilor săi[8]. Cele mai importante sînt fireşte tipăriturile în limba română: „Întrebarea creştinească" (1559), „Molitvenicul românesc" (1567–1568), „Liturghierul" (1570), „Psaltirea" (1570) şi „Evanghelia cu învăţătură" (1580–1581). Cărţile tipărite la Braşov au fost destinate întregului neam românesc, iniţiindu-se fenomenul cultural al circulaţiei cărţii româneşti în toate teritoriile locuite de români, putîndu-se afirma că diaconul Coresi prin cărţile sale a unit „într-u simţire" pe românii din cele trei ţări surori. Aşa după cum spunea şi cercetătorul Ioachim Crăciun, Coresi a fost nu numai tipograf român şi cărturar, ci şi „înainte mergător şi întîiul stătător în pomelnicul

---

[5] Lajos Demeny, Lidia A. Demeny, *Le première texte roumain imprimé*, în RRH, IV, (1956), nr. 3, p. 385–412.

[6] Nicolae Iorga, *Cinci comunicări la Academia Română, III. Tipărituri româneşti necunoscute*, în RI, 17 (1931), nr. 1–3, p. 26.

[7] Arnold Huttmann, Pavel Binder, *Contribuţii la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român*, Limbă şi Literatură, Bucureşti, vol. XVI, 1966, p. 150–156 şi 170–174.

[8] Florian Dudaş, *op. cit.*, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ostenitorilor pentru cele trei provincii locuite de români, a Ţării Româneşti de unde era originar, a Transilvaniei, unde a muncit cea mai mare parte a vieţii sale, şi a Moldovei, unde au străbătut multe din tipăriturile lui faimoase".

Activitatea tipografică a lui Coresi destul de intensă, dar şi creşterea nevoii de carte determină înfiinţarea unor tipărniţe româneşti şi în alte oraşe transilvane. Între 1571–1575 la Cluj, în tipografia lui Gaspar Heltai apare „Carte de cîntece" ce reprezintă prima scriere tipărită în limba română cu caractere latine. În 1577 diaconul Lorinţ începe să tipărească cărţi la Alba-Iulia. În 1582, fiul lui Coresi, Şerban, va tipări „Palia de la Orăştie". În Ţara Românească, activitatea tipografică este reluată de ieromonahul Lavrentie, care la Bucureşti, la mînăstirea Plumbuita, tipăreşte în slavonă un „Tetraevangheliar" şi o „Psaltire".

Una din problemele viu discutate în istoriografia românească este şi aceea a fazei de început a tiparului bucureştean. Cercetătorii români erau „intrigaţi" de faptul că printre centrele tipografice din Ţara Românească şi Transilvania din secolul al XVI-lea nu se numără şi oraşul Bucureşti care în acea perioadă avea un rol important sub toate aspectele în societatea românească feudală de la sud de Carpaţi. În lumina cercetărilor întreprinse s-a stabilit că încă din 1573 în Bucureşti, la mînăstirea Plumbuita, ieromonahul Lavrentie şi ucenicul său Iovan, lucrau la pregătirea materialului tipografic necesar tipăririi cărţilor. Exemplare din „Tetraevanghelul" imprimat de Lavrentie s-au păstrat atît în fondurile de carte veche românească din ţară, dar şi din străinătate: biblioteca din Sviştov (Bulgaria) deţine un exemplar incomplet, dar unicat datorită păstrării începutului epilogului cărţii, iar Biblioteca Publică de Stat M. E. Saltîkov-Scedrin din St. Petersburg deţine un exemplar incomplet, dar foarte important pentru că se păstrează sfîrşitul epilogului cărţii în care se vede data tipăririi: 1582[9]. Un fapt deosebit ce trebuie relevat e că ultimul cuvînt din exemplarul aflat la Sviştov (Bulgaria) nu se termină ci se întrerupe, el fiind despărţit în două, partea a doua a cuvîntului se continuă în fragmentul de epilog din exemplarul de la St. Petersburg[10]. Astfel, cele două fragmente conţin textul integral al epilogului „Tetraevanghelului" din 1582 tipărit de ieromonahul Lavrentie: „Pentru că cel în Treime închinat Dumnezeu a binevoit să umple biserica sa cu cărţi sfinte întru slăvirea şi folosul cititorilor, drept aceea şi eu ieromonahul Lavrentie am rîvnit la ajutorul sfîntului Duh şi cu dragostea cea către dumnezeieştile şi sfintele biserici şi am scris aceasta de suflet nemuritoare carte Tetraevanghelie, pe care duhul Sfînt prin gura apostolilor a revărsat-o spre ştiinţa şi împlinirea slăvirii Dumnezeirii celei una în trei feţe închinată. În zilele binecinstitorului şi de Cristos iubitorului domnului nostru Io Alexandru Voievod, în timpul arhiereului chir Vlădica Eftimie. Drept aceea eu, robul lui Cristos, şi mai mic între călugări, ieromonahul Lavrentie şi cu ucenicul meu Iovan m-am trudit, în apropiere de oraşul Bucureşti, pe rîul Colentina, şi am făcut (în) mânăstirea cu hramul Sf. proroc înaintemergător Ioan Botezătorul şi în ea am făcut acest tipar. Am lucrat zece ani pînă cînd am alcătuit formele şi matriţele şi am început prima mînă şi am

[9] Lajos Démeny, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 85.
[10] *Ibidem*, p. 114.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

scris (= tipărit) această carte dumnezeiască şi de suflete folositoare Tetraevanghelic"[11]. Deci, cartea începe să se tipărească atunci cînd în Ţara Românească era domn Alexandru al II-lea Mircea şi care a patronat editarea şi a altor cărţi din secolul al XVI-lea „Sbornicul slavonesc" (partea a doua) tipărit de Coresi în 1568, „Octoihul" slav (prima parte) tipărit tot de Coresi în 1574. Faptul că pînă la terminarea cărţii, în 1582, Alexandru-Vodă moare, nu-l împiedică pe Lavrentie să-i tipărească numele în epilog, tocmai datorită sprijinului acordat în tipărirea acestei cărţi. Tiparul lui Lavrentie prezintă particularităţi care îl definesc ca pe o entitate unică în istoria tiparului românesc din secolul al XVI-lea[12].

Secolul al XVII-lea pune capăt monopolului cărţii bisericeşti tipărite, fiind editate o serie de cărţi cu conţinut laic. E suficient să amintim cărţi ca: „Îndreptarea legii" (1652), „Bucoavna" (1699) tipărită la Alba-Iulia, sau „Divanul sau gîlceava înţeleptului cu lumea sau giudeţul sufletului cu trupul" de Dimitrie Cantemir, tipărită la Iaşi în 1698, sau cartea lui Ioan Zoba din Vinţ „Carare pre scurt pre fapte bune îndreptătoare" apărută la Alba-Iulia în 1685.

Tot în acest secol se produc mutaţii în structura cărţilor de cult bisericeşti tipărite. Dacă în secolul al XVI-lea se tipăreau doar texte sacre în secolul al XVII-lea, apar şi cărţi bisericeşti cu un pregnant spirit militant. Exemplul cel mai grăitor în acest sens e poate cartea lui Varlaam: „Răspunsul împotriva catehismului calvinesc" apărută în 1645. Schimbări profunde au loc în structura cărţii tipărite în privinţa limbii. Dacă în secolul anterior cca 20% din toată producţia de carte tipărită s-a realizat în limba română, în secolul XVII cartea în limba română devine preponderentă, reprezentînd peste 60% din toată producţia de carte. În Transilvania tiparul chirilic este realizat în întregime în secolul XVII numai în limba română, dar cu toate acestea principala pondere în producţia de carte în limba română o deţine Ţara Românească şi Moldova. Secolul al XVII-lea este important în ce priveşte tema noastră şi pentru faptul că a marcat victoria scrisului în limba română. După o anumită perioadă de stagnare a activităţii tipografiilor româneşti, datorită situaţiei socio-economice nefavorabilă şi a situaţiei politice agitate, noi tipografii se înfiinţează în Moldova la Iaşi, în Muntenia la Govora, dar şi în Transilvania la Alba-Iulia, Sebeş şi Braşov. În acest secol se amplifică fenomenul mecenatului. Şi acum domnii Ţării Româneşti şi Moldovei, principii Transilvaniei continuă să fie principalii sprijinitori morali şi materiali ai cărţii tipărite; Matei Basarab, Vasile Lupu, Gh. Rakoczi I, Şerban Cantacuzino, Gh. Duca, Mihai Apafi, Constantin Brâncoveanu sînt cei ce susţin tipărirea cărţilor, dar această iniţiativă începe acum să fie revendicată şi de alte persoane laice şi ecleziastice. Curţile principilor Transilvaniei şi ale domnilor Munteniei şi Moldovei vor juca un rol decisiv în reluarea activităţii culturale în ansamblul său, în tipărirea cărţilor româneşti. În acest sens Petre P. Panaitescu considera „Că în ultimile decenii ale veacului al XVI-lea şi primele decenii ale secolului XVII are loc o oarecare stagnare în tipărirea cărţilor"[13].

---

[11] *Ibidem*, p. 115–116.

[12] *Ibidem*, p. 112.

[13] Petre P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965, p. 75.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Această situaţie se datorează în parte reacţiunii slavo-ortodoxe dar şi vieţii social-politice a acelei perioade, străbătute de lupte interne şi externe, împletite cu răscoale ţărăneşti atît în Transilvania, cît şi în Ţara Românească şi Moldova[14].

Se pare că anul 1582 este ultimul an al secolului al XVI–lea în care se mai tipăreşte vreo carte în Ţara Românească15. De la această dată şi pînă în timpul domniei lui Matei Basarab nu se cunoaşte activitatea nici unei tipografii. Schimbarea va interveni atît datorită conjuncturii politice externe favorabile, e vorba de angajarea Porţii Otomane în lungul război cu Veneţia, precum şi apariţia unor semne de criză politică în Imperiul Otoman, dar şi afirmării unor forţe favorabile întăririi puterii centrale odată cu urcarea pe tron a lui Matei Basarab în 1632 cu sprijin transilvănean, a lui Vasile Lupu în Moldova şi a lui Gabriel Bethlem în Transilvania (1613–1629).

În istoriografia românească domniile acestora sînt considerate ca fiind înfloritoare sub toate aspectele: socio-economic, dar mai ales cultural. Domnia lui Matei Basarab e considerată de istoriografia românească ca o reacţie slavonă faţă de locul pe care începe să-l ocupe limba română în activitatea cancelariei domneşti şi în cea a scrierii şi tipăririi cărţilor[16], deci este o perioadă de reînviere a slavonismului cultural. Tot în acest context Nicolae Stoicescu afirmă că: „domnia lui Matei Basarab poate fi împărţită în două epoci: prima pînă la 1641, cînd domina curentul slavon şi a doua, după această dată, cînd mitropolitul Teofil impune cultivarea limbii române"[17]. La Govora prin activitatea lui Meletie Macedoneanul, în 1640 apare „Pravila" în limba română, fiind tradusă din slovană de Mihail Moxa. În 1642 apare o „Evanghelie învăţătoare", iar în 1644 o „Carte de învăţătură" tipărită de Meletie Macedoneanul la mînăstirea Dealu. În cele patru centre tipografice din Ţara Românească – Tîrgovişte, Cîmpulung, Govora şi Mînăstirea Dealu – se tipăresc în această perioadă peste 20 de cărţi.

Dacă în primii ani de funcţionare a tiparniţelor se imprimau numai cărţi de cult în limba slavonă, începînd cu anul 1640 apar cărţi în limba română, care de la mijlocul deceniului cinci al secolului al XVII–lea capătă o preponderentă evidenţă[18].

În 1641 mitropolitul Varlaam, cu ajutorul domnitorului Vasile Lupu şi a lui Petru Movilă inaugurează activitatea tipografică în Moldova.

În tipografia de la Iaşi, patronată de domnul Moldovei, care a finanţat apariţia tuturor cărţilor şi al cărui nume e menţionat pe toate foile de titlu în predoslavii, s-au publicat cu cîteva excepţii – „Decretul Patriarhului Partenie" (1642), „Bucoavna" (1651) ambele în greceşte, şi un Catehism slavon – numai cărţi în limba română, cărţi fundamentale: „Carte românească de învăţătură" (1643) sau cum este cunoscută mai mult „Cazania lui Varlaam"; în 1644 apare pravila despre „Şapte taine", iar în 1645 „Răspunsul

---

[14] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Démeny, *Carte şi tipar în societatea românească şi sud-est europeană (secolele XVII-XIX)*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1985, p. 27.

[15] Dan Simonescu, Vasile Petrescu, *Tîrgovişte – vechi centru tipografic românesc*, Tîrgovişte, 1972.

[16] Petre P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 62.

[17] Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în Evul Mediu*, 1983, p. 109.

[18] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Démeny, *op. cit.*, p. 53.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

la Catehismul calvinesc"; în 1646 „Cartea românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti". Toate aceste cărţi au cunoscut o largă circulaţie în toate teritoriile locuite de români. Putem afirma din acest punct de vedere, comparativ cu situaţia din Ţara Românească, unde cărţile în limba slavonă în prima fază a activităţii tipografilor de aici, ocupau încă un loc important, în Moldova, activitatea tiparniţei de la Iaşi a fost dominată de realizarea tipăriturilor în limba română[19].

Importanţa cărţilor româneşti apărute la Iaşi nu se reduce numai la atîta, în ele promovarea limbii române, a ideilor de origine străveche a românilor, de romanitate, continuitate, unitate, sînt formulate cu precizie, sînt conştientizate[20]. În majoritatea tipăriturilor ieşene din perioada 1641–1651 apare şi stema Moldovei[21]. Cazania şi Pravilele au avut un tiraj mare pentru acele vremuri, ce a depăşit cu mult pe cel al altor cărţi şi tipărituri chirilice imprimate în Ţara Românească şi Transilvania. Sfîrşitul domniei lui Matei Basarab şi Vasile Lupu, în Ţara Românească şi respectiv Moldova, anunţă o perioadă de puternice frămîntări interne şi externe care nu a fost favorabilă dezvoltării şi implicit nici pentru tipărirea cărţilor. Între anii 1658–1660 în Transilvania, Gh. Rakoczi II după infructuoasa expediţie din Polonia ce a atras intervenţia Porţii Otomane, a declanşat războiul antiotoman la care s-au alăturat Gheorghe Ştefan din Moldova şi Constantin Şerban din Ţara Românească, apoi Mihnea al III-lea. În aceste condiţii grele îşi încetează activitatea tipografia din Iaşi, apoi cea din Tîrgovişte. Timp de peste un sfert de veac nu se mai tipăresc cărţi în Moldova, nici în Ţara Românească. Iniţiativa reînceperei producerii de cărţi româneşti pleacă din nou din partea puterii centrale.

În Transilvania, după perioada de stagnare de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, activitatea tipografică este reluată cu ajutor uman şi material din Ţara Românească, la Alba-Iulia, unde prin grija lui Popa Dobre apare în 1641 „Evanghelia cu învăţătură" ce reprezintă o reeditare a „Păuceniei" lui Coresi. Însă revirimentul cultural e legat în Transilvania mai întîi de numele lui Gabriel Bethlem (1613–1629). În plan cultural a fost preocupat de organizarea învăţămîntului, de înfiinţarea de şcoli noi. Cea mai mare realizare în acest domeniu o constituie întemeierea şcolii superioare de la Alba-Iulia numită Collegium Academicum în 1622. Colegiul avea o bibliotecă, iar pentru tipărirea manualelor, şcoala avea la dispoziţie tipografia principară adusă din Ungaria Superioară[22]. Primul produs al acestei tipografii a constat în imprimarea hotărîrilor dietale din 1623. La Alba-Iulia a fost întemeiată de acest principe o şcoală românească unde erau pregătiţi tinerii preoţi ortodocşi. Din condica de socoteli a visteriei princiare aflăm că G. Bethlem a dispus cîţiva ani plata dascălilor şi a preoţilor români care din porunca şi pe cheltuiala sa lucrau la traducerea Bibliei în limba română, traducere ce va fi folosită

---

[19] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 112.

[20] Vasile Netea, Conştiinţa originii comune şi a unităţii naţionale în istoria poporului român, Bucureşti, 1980, p. 77.

[21] G. T. Bulat, Tiparniţele moldovene de la mitropolitul Varlaam la mitropolitul Veniamin Costachi (1641–1808), în MMS, LII (1976), nr. 3–4, p. 259–264.

[22] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 103.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

la editarea Noului Testament de la Bălgrad din 1648[23]. De asemenea, există ştiri sigure cum că el plănuia întemeierea unei tipografii cu litere chirilice pentru editarea de cărţi româneşti, însă moartea sa prematură îl va împiedica să materializeze acest plan. Opera sa a fost continuată de Gheorghe Rakoczi I (1630–1648) sub domnia căruia se reintroduce în Transilvania tiparul chirilic. Preocuparea de a întemeia o tipografie chirilică se concretizează atît prin faptul că românii transilvăneni au lucrat în tipografia de la Govora, dar şi prin faptul că meşteri tipografi renumiţi din Ţara Românească au fost chemaţi în Ardeal[24].

Pentru primul caz dovada constă într-o informaţie cuprinsă în zapisul din 1639 ce pomeneşte de Popa Nicolae Ardeleanul, care editează cărţi la tipografia lui Matei Basarab din Govora; cît priveşte al doilea caz, se pare că primul dintre meşterii tipografi din Ţara Românească sosiţi în Transilvania pentru a edita cărţi româneşti în secolul al XVII–lea a fost Popa Dobre, al cărui nume figurează pe foaia de titlu a Catehismului calvinesc, imprimat la Alba-Iulia[25]. Popa Dobre a fost chemat de Gh. Rakoczi I pentru a tipări cărţi chirilice româneşti aşa după cum spune mitropolitul Ghenadie în prefaţa la „Evanghelia cu învăţătură" tipărită în 1641 la Alba-Iulia[26]. În timpul lui Gh. Rakoczi I în centrul preocupărilor a stat continuarea traducerii Noului Testament. Plata traducătorilor era asigurată de visteria principară, cunoscîndu-se în acest sens scrisoarea lui Gh. Rakoczi I din 1644 adresată soţiei sale, prin care dispunea să se plătească traducătorilor români 50 de florini ce mai primeau şi o bucată de stofă[27]. În anul 1648 se tipăreşte la Alba-Iulia cu litere chirilice Noul Testament, un adevărat monument al limbii române literare. Anumite informaţii cu privire la tipografia chirilică românească de la Alba-Iulia putem afla din foaia de titlu a „Noului Testament" şi din predosloviile întocmite de Simion Ştefan „arhiepiscopu şi mitropolitul scaunului Bălgradului, a Maramureşului şi a toată ţara Ardealului", care spune printre altele: „ne-ai adusu meşteri streini de ne-au făcutu typografie şi le-ai dat plata din vistiiariulu Măriei tale"[28]. Avem de-a face şi în acest caz cu o tiparniţă domnească, fapt confirmat şi de foaia de titlu a „Psaltirei româneşti" (1651), unde se apreciază că accastă carte „tipăritu-s-au întru a măriei sale typografie... în Ardeal, în cetatea Bălgradului"[29]. La mijlocul secolului al XVII-lea în tipografia principelui, la Alba-Iulia se imprimă mai multe cărţi, toate în limba română. Pe lîngă reeditarea „Catehismului românesc", cărţile care se impun acum prin importanţa lor sînt: „Noul Testament de la Bălgrad" (1648) ce este rezultatul conlucrării unor cărturari de frunte ca Simion Ştefan şi a unor meşteri tipografi, adevăraţi artişti ca Ştefan Tipograful din Ţara Românească şi Gheorghe Rusu originar din Sibiel şi „Psaltirea românească" (1651).

---

[23] *Ibidem*, p. 105.

[24] *Ibidem*, p. 106.

[25] Aurelian Sacedorţeanu, *Predosloviile vechilor cărţi româneşti*, Bucureşti, 1939, p. 33.

[26] BRV, vol. I, p. 41.

[27] Octavian Schiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978.

[28] G. T. Ţepelea, *Alte precizări în legătură cu predosloviile Noului Testament de la Bălgrad (1648)*, BOR, LXXXIII (1965), nr. 1–2, p. 113–124.

[29] BRV, vol. I, p. 55.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În contextul evenimentelor dintre anii 1658–1660, cînd Transilvania devine teatrul unor lupte interne pentru putere şi cînd ţara este devastată de către oştile turceşti, centrul cultural înfloritor de la Alba-Iulia e aproape complet distrus: se distrug biblioteca şi arhiva princiară, este distrus şi Colegiul academic, precum şi tipografia princiară destinată tipăririi cărţilor române cu litere chirilice[30]. La jumătatea secolului al XVII–lea în Ţările Române apar un număr de peste 40 de cărţi dintre care 123 în limba română, 13 în limba slavonă, 5 bilingve (slavonă şi română) şi 2 greceşti[31]. Prin conţinutul lor deosebit din punct de vedere calitativ, prin aspectul grafic elevat, aceste cărţi inaugurează seria monumentelor de spiritualitate în cultura românească ce vor apare în deceniile următoare.

În 1671, domnul Moldovei, Gh. Duca se adresează Frăţiei stavrojighiale din Liov cu cererea de a se tipări cărţi la tipografia de acolo: „Credinţă creştină cu ajutorul cărţilor sfinte şi a bisericii lui Dumnezeu, de aceea rog pe domniile voastre să mă ajutaţi la Liov 400 de psaltiri după cartea pe care o alătur la această scrisoare şi care este tipărită cu litere chirilice în limba valahă ca poporul care nu cunoaşte limba slavonă s-o poată înţelege mai uşor. De asemenea trimit măriilor voastre o carte scrisă în limba valahă şi care cuprinde predici, întrebări şi răspunsuri, rugînd măriile voaste de a tipări 200 de exemplare. Cărţile să fie tipărite pe hîrtie bună şi să fie întru totul gata"[32]. Nu se ştie dacă aceste cărţi au fost tipărite, mai precis Bibliografia românească veche nu cunoaşte nici un exemplar din aceste cărţi comandate la Liov; se poate ca aceste cărţi să nu fi fost deloc tipărite mai ales că Gh. Duca în 1672 părăsise scaunul domnesc, devenind domnul Ţării Româneşti[33]. În această perioadă se detaşează activitatea lui Dosoftei, mitropolitul Moldovei, cel care va însemna atît de mult pentru cultura română din a doua jumătate a secolului XVII. Dosoftei va tipări o traducere de versuri a Psaltirii" la Uniev, în Ucraina 34). Din foaia de titlu a Psaltirii în versuri rezultă că ea a fost tipărită cu toată cheltuiala prealuminatului Isus Hristos Io Ştefan Petru Voievoda, domnul Ţării Moldovei, adică Ştefan Petriceicu (1672–1673), (1673–1674) iar meşterul ce a lucrat la executarea acestei cărţi a fost „Symeon Typarnicu"[35].

Această carte a cunoscut o largă circulaţie, constituind o creaţie literară deosebită, care se particularizează prin faptul că ea conţine versurile lui Miron Costin, despre romanitatea românilor, aşa cum era ea văzută şi simţită de umaniştii secolului XVII, dar şi prin faptul că ni s-a păstrat şi manuscrisul autograf al „Psaltirii în versuri" cu semnătura lui Dosoftei, ca Episcop al Romanului şi cu dedicaţii către Gh. Duca, domnul Moldovei[36]. Rezultă în mod clar că traducerea se face în timpul cît domnea în Moldova

---

[30] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 112.

[31] Florian Dudaş. *op. cit.*, p. 11.

[32] Silviu Dragomir, *Contribuţii privitoare la relaţiile bisericii române cu Rusia în veacul XVII*, AARMSI, Seria II, tomul XXXIV, 1911–1912, Bucureşti, 1912, p. 15.

[33] Cornelia Papacostea-Danielopulu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 80.

[34] *Ibidem*, p. 83.

[35] Aurelian Sacedorţeanu, *op. cit.*, p. 49.

[36] *Ibidem*, p. 50.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Gh. Duca, probabil în cea de a doua domnie (1668–1672) şi cînd Dosoftei nu era încă mitropolit, deci înainte de 1671[37]. Dosoftei mai tipăreşte şi o altă carte la Uniev în 1673 – „Acatistul Născătoarei de Dumnezeu", cu 48 foi şi de format mic. În 1679 apare la Iaşi „Dumnezeiasca Liturghie" a lui Dosoftei ce se tipăreşte la tipografia mitropoliei.

Tot Gh. Duca este cel care şi de această dată îl sprijină material pe Dosoftei. Bazîndu-se pe toate aceste date G. Ştrengel presupune că de la „Uniev a fost adus materialul cu care s-a încercat repararea tiparniţei rămase de la Vasile Lupu"[38].

Tipografia nu era totuşi satisfăcătoare pentru activităţi de proporţii şi Dosoftei caută să obţină de la Mitropolia din Moscova un material tipografic mai bogat. Spre dovadă există două scrisori ale mitropolitului Moldovei din 1679, în care cerea sprijin în această direcţie de la Nicolae Milescu spătarul şi de la patriarhul Moscovei Ignatie, Nicolae Milescu aflîndu-se din 1671 în slujba ţarului şi care putea obţine materialul tipografic[39].

Scrisoarea către spătarul Nicolae Milescu, dată din Iaşi, se păstrează în versiune rusească: „deşi despărţiţi în spaţiu totuşi sîntem împreunaţi", scrisoarea în care se relatează „că şi noi avem tipar, numai că el e foarte prost pus la punct"[40].

Cea de a doua scrisoare a lui Dosoftei este emisă tot de la Iaşi şi este adresată patriarhului Rusiei. Patriarhul va satisface cererea lui Dosoftei şi prin solul mitropolitului Moldovei, Ionaşcu Bilevici, va obţine tiparniţa ce va fi instalată la Iaşi. Mărturie în acest sens stă scrisoarea patriarhului Rusiei adresată lui Dosoftei, în decembrie 1679, prin care confirmă trimiterea materialului tipografic[41]. La Iaşi se tipăresc „Psaltirea slavo-română" şi „Molitvenicul de înţeles". Ambele cărţi sînt editate de Dosoftei cu sprijinul lui Gh. Duca. „Molitvenicul" (1681) conţine o informaţie preţioasă din care rezultă că Ionaşcu Bilevici a adus o tiparniţă de la Moscova la Iaşi. La sfîrşitul cărţii se află o scurtă poezie:

„Ionaşcu Bilevici ci-au pusu nevoinţă
De au adusă tipare de Moscu cu priinţă".

De asemenea, trebuie relevat faptul că apare pentru prima dată în istoria cărţii şi tiparului românesc, o erată care aşa cum se spune în „Molitvenic" e o listă de „greşiturile ce se află într-aciastă svîntă carte"[42]. În „Viaţa svinţilor" publicată de Dosoftei între 1682–1686, în foaia de titlu e menţionat faptul că tipografia mitropolitului din Iaşi a fost adusă din Moscova, fiind înzestrată şi cu litere greceşti, pentru că în 1682 apare scrisoarea lui Nectarie, patriarhul Ierusalimului: „Întîmpinare în contra primatului

---

[37] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 85.

[38] G. Strempel, *Copişti de manuscrise româneşti pînă la 1800*, vol. I, Bucureşti, Ed. Academiei, 1959, p. 78.

[39] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 85.

[40] Ioan Bogdan, *O scrisoare din 1679 a mitropolitului Dosoftei*, AARMSI, Seria II, tomul XXXIV, 1911–1912, Bucureşti, 1912, p. 491–492.

[41] *Ibidem*, p. 493.

[42] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 91.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

legei"[43]. Printre marile realizări ale tiparului moldovean de la sfîrşitul secolului XVII se numără şi opera lui Dimitrie Cantemir: „Divanul sau gîlceava înţeleptului cu lumea", apărută la Iaşi în 1689 în limba română şi neogreacă. Aceasta e dealtfel singura carte publicată în ţară, iar în istoria tiparului românesc se impune ca o carte filozofică, cu conţinut laic.

După această perioadă bogată în realizări, în istoria tiparului şi cărţii româneşti din Moldova intervine un deceniu şi jumătate în care activitatea tipografică este întreruptă[44]. În acest timp însă în Ţara Românească, cartea şi tiparul sub Constantin Brâncoveanu cunosc o adevărată înflorire. La aceasta a contribuit şi consolidarea puterii centrale sub-Cantacuzini. Constantin Brâncoveanu îşi aduce o contribuţie hotărîtoare la dezvoltarea culturii în general şi a artei în special. Şi aici după o întrerupere de peste un sfert de veac activitatea tipografică e reluată în 1678, cînd la Bucureşti apare „Cheia înţelesului" tradusă în româneşte de mitropolitul Varlaam, carte ce conţine 18 predici[45]. Mitropolitul Theodosie, care înlocuieşte pe Varlaam, editează în 1680 „Liturghia" în limba română şi slavonă. Noul mitropolit refuză să promoveze în cultura scrisă limba vorbită de popor[46], dar curentul de introducere a limbii române în biserică era atît de puternic încît va trebui să cedeze şi să patroneze alături de Şerban Cantacuzino o „Evanghelie" tradusă din greceşte în limba română de Iordache Cantacuzino, carte ce va apare în 1682. Cu toate acestea la tipografia din Bucureşti se tipăresc cărţi puţine[47]. În 1683 apare „Apostolul" în limba română, iar în 1688 apare cea mai importantă carte din toate cele realizate de tiparul românesc de pînă atunci; e vorba de „Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură" cunoscută sub numele de Biblia lui Şerban. Şerban Cantacuzino a patronat editarea cărţii, adevărată capodoperă a limbii române, o operă deosebită din punct de vedere al artei grafice. Traducerea textului s-a făcut din limba greacă în limba română, dar confruntată şi cu versiuni latine şi slavone de Nicolae Milescu spătarul; traducerea a fost revizuită de fraţii Radu şi Şerban Greceanu. Tipografia de la Bucureşti înzestrată cu material tipografic de către Şerban Coantacuzino va deveni baza celorlalte tiparniţe înfiinţate ulterior în Ţara Românească, mai ales în timpul lui Constantin Brâncoveanu. Antonio Maria del Chiaro, nota în cartea sa „Storia delle moderne revoluzioni delle Valachia", apărută la Veneţia în 1718, că ajuns în Ţara Românească: „am văzut gravuri în lemn şi în aramă, pentru nevoile tiparniţei pe care o conducea în vremea mea monseniorul Antim, arhiepiscopul mitropolitan al Ţării Româneşti, georgian de felul său...; s-a ridicat pe treapta cea mai de sus a demnităţilor bisericeşti în Ţara Românească. Tiparniţa ce se găseşte la mînăstirea Arhiepiscopiei sau Mitropoliei Ţării Româneşti are litere bune, frumoase, arabe, sîrbe, greceşti, româneşti, slavoneşti. Lucrătorii tipografiei sînt români de neam şi au deprins meseria de la persoane care au fost învăţate

---

[43] Aurelian Sacedorţeanu, *op. cit.*, p. 55.

[44] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 94.

[45] Dan Simonescu, *Din activitatea tipografică a Bucureştilor*, BSIA, vol I–V (1930–1934), p. 118–135.

[46] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 97.

[47] Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 118–135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de acel arhiepiscop"[48]. Secretarul lui Constantin Brâncoveanu, Antonio Maria del Chiaro, furnizează şi o listă de cărţi tipărite în Ţara Românească în această perioadă. El surprinde principalele caracteristici ale tiparului românesc, subliniind că figura centrală în acest proces de reînnoire a artei grafice a fost Antim Ivireanul. Trebuie relevat faptul că alături de tipografia bucureşteană apar tipografiile din Buzău (1691) şi Snagov (1697), iar la începutul secolului XVIII, tot sub domnia lui Constantin Brâncoveanu se reia activitatea în vechile centre din Rîmnic (1705) şi Tîrgovişte (1709). Figura centrală în evoluţia tiparului românesc din această perioadă a fost Antim Ivireanul, cărturar şi tipograf de talie europeană. El se impune în cultura română şi sud-est europeană. Între 1688 şi 1691 Antim Ivireanul se stabileşte la Bucureşti; în 1688 în Ţara Românească funcţiona doar o singură tipografie, înzestrată şi întemeiată de mitropolitul Varlaam. Antim Ivireanul va înfiinţa tipografii noi, va crea o adevărată şcoală românească în domeniul artei grafice, va realiza gravuri de o rară frumuseţe, va turna litere noi. Sub Constantin Brâncoveanu, acest mare tipograf va duce arta tiparului pînă la desăvîrşire. Între 1691 şi 1694 el va tipări la Bucureşti patru cărţi: două greceşti, una greco-română şi una română.

În 1694 îl găsim transferat la Snagov, unde din 1696 va fi egumen al mînăstirii. Aici el întemeiază o adevărată şcoală de tipografi, punînd bazele unei mari tipografii. În perioada de la Snagov va tipări şapte cărţi în limba greacă, patru în limba română, una slavonă şi una slavo-română. În 1701 se întoarce la Bucureşti unde va lucra la tipografia mitropoliei. Între 1701–1705 tipăreşte cinci cărţi (una în limba română, una slavo-română, una greco-arabă şi două în limba greacă). Între 1705–1708 deţine funcţia de episcop de Rîmnic, unde va înfiinţa o tipografie şi unde va tipări şase cărţi în limba română, una slavo-română şi trei în limba greacă. După ce ajunge în scaunul mitropolitan al Ţării Româneşti, Antim Ivireanul va întemeia tipografia de la Tîrgovişte în care se vor tipări în total 19 cărţi din care 11 în limba română, una bilingvă (slavo-română) şi una trilingvă (greco-slavo-română). În total Antim Ivireanu tipăreşte 64 de cărţi[49].

Antim Ivireanu a fost un om de cultură de talie europeană.

Cu ajutorul ucenicului său, Mihai Stefanovici, va înfiinţa la Tbilisi o tipografie. În perioada cît a fost episcop de Rîmnic şi mitropolit al Ţării Româneşti a tipărit cu preponderenţă cărţi în limba română: 17 au fost în limba română, 2 bilingve şi una trilingvă[50].

Dar poate că lucrul cel mai important e faptul că el a jucat un rol esenţial în tipărirea cărţilor româneşti în Transilvania. Ucenicul său, Mihai Stefanovici va fi trimis de Constantin Brâncoveanu la Alba Iulia unde va tipări „Bucoavna" şi „Chiriacodromionul" ambele în limba română. În 1713, Antim Ivireanu va redacta „Testamentul" care face referiri şi la activitatea tipografică: „Las cu blestem şi aceasta să aibă datorie

---

[48] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. VIII, Bucureşti, 1983, p. 380–381.

[49] Damian P. Bogdan, *Viaţa lui Antim Ivireanul*, BOR, LXXIV (1956), nr. 8–9, p. 679–689.

[50] Aurelian Sacedorţeanu, *Antim Ivireanu, arhivist, bibliotecar şi tipograf*, GB, XXII, 1963, nr. 9–10, p. 883–886.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tipograful să învețe meșteșugul tipăririi cărților unul după altul, pentru ca să nu piară acest meșteșug din țară, nici să se părăsească lucrul cărților, pentru folosul cărții și pentru ajutorul casei"[51]. Tot Antim Ivireanu ne furnizează primele știri despre plata meșterilor și ucenicilor tipografi, precum și condițiile necesare de angajare și de lucru. Din aceste informații rezultă că o tipografie mare care executa comenzi diverse și unde meșterul tipograf angajat lucra cu mai mulți ucenici putea lua și pe cont propriu lucrări cu condiția de a da un sfert din cîștig bisericii[52].

Prin vasta sa activitate, Antim Ivreanu va duce imprimarea cărților în Țara Românească la un nivel pe care tiparul românesc nu-l cunoscuse pînă atunci. Revirimentul culturii române scrise din această perioadă include și aportul Transilvaniei. În timpul domniei lui Mihai Apafi se fac noi încercări de a reconstitui tipografia de la Alba Iulia; în 1675 el poruncește ca în biserica română slavona să fie înlocuită cu limba română, dar faptul că această măsură a fost însoțită de prozelitismul clavin, ea a fost întîmpinată cu ostilitate mai ales din partea mitropolitului Sava Brancovici, fapt ce a anihilat pentru un timp și editarea cărților în limba română în Transilvania[53]. Cu toate acestea, principele va subvenționa traducerea „Vechiului testament" în limba română. Preocuparea sa de a reînființa tipografia cu litere chirilice pentru editarea cărților în românește e reflectată de o scrisoare nedatată a preoților români adresată principelui și în care se menționează că au fost luate măsurile necesare de înființare a unei noi tiparnițe chirilice românești și că se fac pregătiri și în vederea deschiderii școlii românești[54]. Împrejurările refacerii tipografice chirilice din Tranvilvania sînt puțin cunoscute. Prima carte tipărită în Ardeal, în timpul domniei lui Mihai Apafi este „Sicriul de aur" imprimată cu litere chirilice, acestea fiind o carte de rugăciuni de înmormîntare, alcătuită de Ioan Zoba din Vinț și tipărită în 1683 la Sebeș. În Predoslavia acestei cărți dedicată lui Mihai Apafi, rezultă că tipografia de la Sebeș a fost ridicată din „porunca" principelui, iar tipograful care a imprimat cartea a fost „Danil tipograful, făcătorulu tipografiei Naao"[55]. O altă carte tipărită de data aceasta la Alba Iulia, realizată tot de Ioan Zoba din Vinț a fost „Cărare pre Scurtu pre Fapte bune îndrepătoare" (1685). În 1687 apare „Ceaslovețul" în versiune românească realizată tot de Ioan Zoba din Vinț, unde apare ca tipograf Chiriac, al cărui nume figurează și în epilogul „Ceaslovului" imprimat la Sibiu: „popa Kyriac Tipograful Moldoveanul ispravnic de totu"[56]. În anii următori mai apar cărți românești, printre ele putînd aminti: „Rînduiala diaconstavelor" (1687), „Molitvenicul românesc" tradus din slavonă în românește de Varlaam (1689), precum și „Poveste de 40 de mucenici" (1689). La tipografia din Alba Iulia se editează și prima „Bucoavnă" în limba română de către Mihai Stefanovici. Cea mai importantă realizare a activității de tipărire în limba română a cărților de la sfîrșitul secolului XVII în Transilvania, rămîne „Chiriacodromionul"

---

[51] Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 679–689.

[52] G. Strempel, *Antim Ivireanul*, RB, XIX (1966), nr. 9.

[53] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 114.

[54] *Ibidem*, p. 117.

[55] BRV, vol. I, p. 63.

[56] Aurelian Sacedorțeanu, *op. cit.*, p 37.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

românesc apărut în 1699 la Alba Iulia sub supravegherea mitropolitului Athanasie. Cartea este tipărită de acelaşi Mihai Stefanovici „cel din Ţara Ungrovlahiei". Această carte care mai este cunoscută şi sub numele de „Evanghelia cu învăţătură" a apărut în mai multe volume, cerînd deci un efort tipografic deosebit şi în mod corespunzător şi cheltuieli foarte mari[57]. Aşa cum se spune şi în prefaţa alcătuită de Mihai Stefanovici, aceste cheltuieli au fost suportate de către mitropolitul Ardealului, Athanasie, de protopopul Daianu şi de Judele Albei Iulii care „n-au cruţat cheltuiala de lucrulu acestei sfinte cărţi"[58]. O problemă demnă de a fi menţionată şi de o deosebită importanţă e faptul că în Transilvania neexistînd meşteri care să tipărească cărţile necesare „neamului nostru românescu" aşa după cum spune tipograful Mihai Stefanovici, domnul Ţării Româneşti Constantin Brîncoveanu îl trimite pe acest tipograf în Transilvania, unde va tipări o serie de cărţi româneşti de o mare importanţă[59]. De asemenea, trebuie relevat faptul că existau legături intense pe plan cultural între Ţara Românească şi Moldova. Începea deci o nouă perioadă în istoria tiparului românesc şi a cărţii româneşti din Transilvania, care însă în raport cu ce va realiza Antim Ivireanul în Ţara Românească se va situa pe un plan secundar[60].

Circulaţia cărţilor a reprezentat unul din aspectele cele mai importante şi ilustrative pentru funcţia socială a vechilor scrieri româneşti. Nicolae Iorga scria că „marele merit al acestor cărţi e că trecînd hotarele au adunat sufleteşte prin viaţa culturală pe toţi românii laolaltă. Prin ele, mai mult decît prin vechile manuscrise care circulau şi se copiau puţin (...), s-a întemeiat o viaţă literară comună a tuturor românilor. Prin ele (...) s-a întemeiat ceva nepreţuit pentru orice popor, căci cuprinde ceea ce va da formă gîndului şi simţirii generaţiilor care vor urma limba literară"[61].

Reconstituirea rolului cărţii într-o anumită etapă istorică, într-o societate dată, în cazul de faţă în societatea medievală românească în secolele XVI şi XVII, presupune de la început cunoaşterea numărului scrierilor şi tirajului sau a numărului de exemplare în circulaţie, a preţului, a răspîndirii, ocrotirii şi circulaţiei lor. Cunoaşterea tuturor acestor aspecte se reduce de fapt la cunoaşterea unei esenţiale probleme: în ce măsură cartea devine accesibilă diferitelor pături sociale, inclusiv păturilor cu o existenţă socială modestă. Pentru secolele XVI şi XVII nu există o gamă largă de izvoare pentru a oferi o imagine completă.

Circulaţia cărţii reprezintă o problemă interesantă ce poate să ne ofere o imagine reală asupra mediului social în care a pătruns cartea.

Cercetarea istoriei cărţii din secolul al XVI-lea nu dispune de multe informaţii; spre deosebire de secolul al XVII-lea informaţiile provin atît din predosloviile cărţilor cît şi din însemnările de carte care sînt sporadice pentru secolul XVI. Circulaţia reflectă

---

[57] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 119.

[58] Octavian Schiau, *op. cit.*, p. 23.

[59] Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI–XVIII*, Sibiu 1966.

[60] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia A. Demeny, *op. cit.*, p. 122.

[61] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase pînă la 1688*, Bucureşti, 1904, p. 100.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

plenar legăturile culturale între ambele versante ale Carpaţilor: „Tetraevanghelul" slavon tipărit de Macarie în Ţara Românească în 1512 a aparţinut între 1559–1560 Mănăstirii Neamţului din Moldova[62] şi Transilvania[63]. Un exemplar din „Apostolul" slavon tipărit de D. Liubavici în 1547, la cererea domnului Ţării Româneşti, Mircea Ciobanul se afla în secolul al XVII-lea în Moldova[64].

Exemplare din prima carte tipărită în limba română – „Catehismul românesc" – apărută la Sibiu în 1544 au circulat nu numai în Transilvania ci şi peste Carpaţi. Socotelile oraşului Braşov atestă că în 1556 la Sibiu continuau să existe exemplare din această carte.

Voievodul Ţării Româneşti, Pătraşcu cel Bun, solicitînd braşovenilor cumpărarea unui exemplar din „Catehismul" de la 1544, conducerea oraşului negăsind-o la Braşov, trimite un sol la Sibiu pentru a procura cartea, trimiţînd-o Voievodului muntean la Tîrgovişte în 1556[65].

Din cea de-a doua carte imprimată de Filip Moldoveanul la Sibiu şi anume din „Tetraevangheliarul" slavon din 1546 ajung exemplare şi în Moldova: pe unul din ele există semnătura din 1658 a domnului Moldovei Gheorghe Ştefan, iar un alt exemplar a aparţinut în secolul XVII boierului moldovean Toma Ciulgan[66]. Tipografiile chirilice din Transilvania asigură în secolul al XVI-lea necesarul de carte din Ţara Românească, mai ales din Moldova, deoarece la est de Carpaţi nu exista pentru acea perioadă nici o ştire că ar fi existat vreo tipografie. Cei care au avut un rol deosebit la realizarea cărţilor, la promovarea limbii române şi deci la strîngerea legăturilor culturale dintre Ţara Românească, Moldova şi Transilvania au fost tipografii. Filip Moldoveanul este primul care a tipărit texte în limba română. Despre Oprea logofătul, alt tipograf, se ştie puţin: învaţă meşteşugul de a tipări la Tărgovişte, la tipografia lui D. Liubavici, transmiţînd priceperea sa diaconului Coresi, cu care va tipări împreună la Braşov „Octoihul mic" slavonesc în 1557. Cel ce a reprezentat coeziunea tiparului românesc din a doua jumătate a secolului al XVI-lea a fost diaconul Coresi. Cărţile tipărite de el se răspîndesc în toate cele trei provincii locuite de români. În pofida faptului că exemplarele păstrate nu sînt prea numeroase, aria lor de răspîndire este mare, tipăriturile coresiene circulînd atît în Transilvania cît şi în Muntenia şi Moldova. Un exemplar din „Triod-Penticostar" imprimat la Tîrgovişte în 1558 ajunge în părţile estice ale Maramureşului. Tot aici ajunge şi un exemplar din cartea „Întrebare creştinească" (Braşov, 1559)[67]. „Evangheliarul" apărut la Braşov în 1551 reprezintă după opinia cercetătorilor tipăritura coresiană cu cea mai

---

[62] L. Démeny, *Tipărituri Tîrgoviştene din secolul al XVI-lea în bibliotecile şi muzeele din Moldova şi Leningrad*, „Valachica", Anuarul Muzeului din Tîrgovişte, vol. III., p. 124.

[63] Nicolae Sulică, *Contribuţii la istoria vechimei elementului românesc şi a circulaţiei cărţii româneşti în regiunile secuizate*, „Reînvierea" (Tîrgu-Mureş), I, nr. 1, 1937, p. 11–20.

[64] Lajos Demeny, *op. cit.*, p 128–129.

[65] Arnold Huttmann, Pavel Binder, *op. cit.*,

[66] Dan Simonescu, *Circulaţia cărţilor vechi româneşti*, în VB, I, 1980, p. 141.

[67] Gh. Chivu, *Pravila lui Coresi, în volumul Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1982, p. 131.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

interesantă circulaţie. La Sibiu se păstrează exemplarul provenit din localitatea Sibiel, ce conţine o însemnare cu privire la cărţile româneşti aflate acolo în 1722[68]; Un alt exemplar provenit din Bihor, din satul Brusturi, a fost dăruit în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în ţinutul Beiuşului, în satul Săucani, iar ulterior a aparţinut diaculul Gavrilă din Răbăgani, de la care în 1721 va ajunge la Brusturi[69]. Alte două exemplare ale „Evangheliarului" coresian au fost descoperite în Muntenia, la Vălenii de Munte şi la Mănăstirea Ciolanul, Buzău[70]. Un exemplar din „Apostolul" imprimat la Braşov în 1565 se afla în 1653 în proprietatea hatmanului Gavril Coci, fratele lui Vasile Lupu[71]. Un alt exemplar al acestei cărţi se afla în prima jumătate a secolului al XVI-lea în Moldova după care va ajunge în Transilvania de unde va fi dus a doua oară peste Carpaţi, în Moldova[72]. „Psaltirea românească" tipărită de Coresi la Braşov în 1570 se mai păstrază în ţara noastră în trei exemplare: două din ele provin din partea vestică a Transilvaniei, din Bihor[73], iar ultimul exemplar s-a păstrat complet, el conţinînd şi renumita predosla vie a lui Coresi despre necesitatea tipăririi cărţilor în limba română. El este primul dintre tipografi care afirmă clar necesitatea tipăririi cărţilor în limba vorbită de popor: „Eu diacon Coresi, de ca văzui că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi românii n-avem... am scris cum am putut... rumâneşte, căci mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înţeles decît zece mie de cuvinte neînţelese de limbă striină"[74]. „Evanghelia cu învăţătură" de la 1581, conform mărturiei judelui Braşovului, Lucas Hirscher, a fost bine primită în toate cele trei provincii româneşti, iar în 1582 acesta îi trimitea judelui Bistriţei trei exemplare ale cărţii, solicitîndu-i să sprijine difuzarea acestei cărţi în ţinut, informîndu-l că scrierea a fost primită cu interes la Sibiu şi Făgăraş, dar şi în Ţara Românească şi Moldova[75]. În Banat alături de un exemplar din „Evangheliarul" tipărit la Braşov în 1562 se mai păstrează „Zbornicul" apărut la Sebeş în 1580, carte care înainte de a ajunge în Banat, a circulat în Moldova, unde în 1600 a fost scrisă pe filele sale o însemnare privind unirea Ţărilor Române în timpul lui Mihai Viteazul[76]. „Palia de la Orăştie" tipărită între 1581–1582 s-a păstrat pînă azi în cinci exemplare. La fel de importante ca şi legăturile economice cele culturale dintre Transilvania, Moldova şi Muntenia, în această perioadă au avut un rol important în dezvoltarea conştiinţei unităţii de neam şi limbă a poporului român, prin tipar sudîndu-se unitatea de limbă a poporului român. Nici în secolul XVI, nici în cel următor, cartea tipărită nu a putut înlocui cartea manuscrisă rolul acesteia din urmă fiind destul de mare. Deci legăturile culturale dintre cele trei Ţări Româneşti cu toate aspectele pe care le ridică, trebuie studiate şi analizate şi prin prisma cărţii manuscrise.

---

[68] Florian Dudaş, *Carte veche românească în Bihor*, Oradea, 1977, p. 11.

[69] *Ibidem*, p. 14.

[70] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 81.

[71] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române în Evul Mediu*, Bucureşti, 1981, p. 106.

[72] Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti de la începuturi pînă la 1918*, Bucureşti, 1968, p. 54.

[73] Florian Dudaş, *Vechile tipărituri româneşti din părţile Bihorului*, Oradea, 1979, p. 42.

[74] BRV, I, p. 45, 56 şi 64.

[75] Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 54.

[76] Florian Dudaş, *Vechile cărţi româneşti călătoare*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1987, p. 141.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Textele slavo-române din secolele XV–XVI au inițiat fenomenul circulației cărților; texte copiate în Transilvania, în Moldova și Muntenia și invers. Pentru secolul al XVII informațiile privind circulația cărții sînt relativ mai bogate față de secolul XVI.

Legăturile multiple, permanente între provinciile românești au contribuit masiv la răspîndirea cărții. Permanenta prezență a românilor Transilvăneni în Muntenia și Moldova, în centrele culturale de la sud și est de Carpați a avut în acest sens un rol din cele mai importante. Fenemenul cultural tradițional al colportajului este ilustrativ în acest sens.

Acesta a fost inițiat și s-a dezvoltat ca expresie a biruinței scrisului românesc, în condițiile extinderii activității tipografice, a cererii crescînde de carte tipărită, prin detașarea din rîndul știutorilor de carte – a tipografilor, dascălilor, copiștilor, preoților, monahilor – a categoriei negustorilor de cărți cu indeletnicire constantă. Colportorii vor fi foarte activi în viața culturală a secolelor XVI–XVII, colportînd cărți românești mai ales pentru Transilvania. În acest timp, colportajul devine, prin proporțiile și însemnătatea sa un adevărat fenomen cultural cu o semnificație și implicație largă și profundă în viața comunitară a poporului român[77].

În ce privește problema prețului unei cărți în această perioadă comparativ cu alte mărfuri era ridicat și deci ele au fost inaccesibile unor pături sociale cu mijloace de subzistență modeste. Țăranul singur nu-și putea permite să cumpere o carte, care rămîne în această vreme un lucru rezervat păturilor bogate, a intelectualității ecleziastice, deci știutorilor de carte. Față de secolul precedent se constată o schimbare în structura socială a acelora care achiziționează cărți. Din a doua jumătate a secolului XVII, există știri din care rezultă că o serie de comunități țărănești, sub o formă sau alta, participă la achiziționarea cărților de cult atît de necesare bisericii. În 1689 un exemplar al Cazaniei lui Varlaam a fost cumpărată de „ghirișenii cu tot satul și au dat-o în sfînta biserică din Ghiriș"[78].

Cumpărarea cărții, devine un eveniment important în viața comunității sătești, prin care se reflecta o nouă mentalitate: apartenența la una și aceeași comunitate de limbă și credință[79].

Comunitatea de limbă și origine a tuturor românilor a fost exprimată nu numai din partea factorilor politici și ecleziastici care fac danii de carte, ci și din partea sătenilor care se implică în obținerea cărților, care văd în acest lucru un act de consolidare a comunității lor. La sfîrșitul secolului XVII, un anume Udrișteu diac dăruia un exemplar din „Îndreptarea legii" (1682) lui Popa Toader cu dorința ca acesta din urmă să ducă cartea „la Frații din Ardeal", deoarece era „o carte pre limba rumânească"[80]. Așa dar „conștiința unității de neam și de limbă se exprimă prin participarea la un act solemn cu valoare de simbol"[81].

---

[77] *Ibidem*, p. 22–23.

[78] Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj-Napoca 1983, p. 112.

[79] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia Demeny, *op. cit.*, p. 203.

[80] BRV, I, p. 125.

[81] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia Demeny, *op. cit.*, p. 204.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Indiferent că au apărut în Transilvania, Moldova sau Muntenia, la Tîrgovişte, Sibiu, Braşov, Bucureşti, Alba-Iulia sau Iaşi, în virtutea conştiinţei de neam, la fel ca letopiseţele, cărţile tipărite s-au adresat tuturor românilor.

Circulaţia cărţii româneşti vechi a cuprins întreaga arie de existenţă a poporului român, dincolo de barierele politice cartea în limba română a ajuns în toate aşezările româneşti, cartea impunîndu-se ca un factor decisiv în promovarea ideilor unităţii de neam, de limbă şi origine etnică. Tipărirea în 1582 a „Paliei de la Orăştie", a primelor texte biblice în limba neamului a fost un moment important în acest sens: predoslavia acestei cărţi motiva tipărirea ei prin faptul că „numai noi, românii, pre limba noastră nu (o) avem, oferind-o şi vouă, fraţilor români"[82]. La 1644, domnul Matei Basarab imprima pe cheltuiala sa „Evanghelia învăţătoare", socotind-o un „dar (...) pre limba românească[83]. În 1648, Simion Ştefan dedica „Noul Testament" de la Bălgrad tuturor românilor: „dreptu aceia ne-am silit de încît am putut cum să izvodim aşa cum să înţeleagă toţi"[84], cuvinte ce reflectă necesitatea creării unei singure limbi literare româneşti. Acelaşi lucru se poate spune şi despre „Indreptarea legii" (1652) al cărei pătrundere a fost puternică şi uniformă pe întreg teritoriul locuit de români. Din a doua jumătate a secolului XVII, biserica ortodoxă trece de la slujba religioasă în limba slavonă la cea în limba română, care era de fapt şi limba poporului. Serviciul divin făcut peste tot după aceiaşi carte impunea anumite reguli unitare, astfel că unitatea de limbă devine perceptibilă, se promovează în mod conştient. În secolul XVII, cartea românească tipărită se menţine în cadrele bisericii, ea contribuind la consolidarea credinţei ortodoxe.

Astfel, prin apartenenţa românilor la biserica răsăriteană, se delimita comunitatea etnică a românilor faţă de celelalte comunităţi etnice ce ţineau de biserica catolică sau care aderaseră la una din ramurile protestantismului, îmbrăţişînd luteranismul, fie calvinismul sau unitarismul. Astfel, cărturarul Varlaam în „Răspunsul la Catehismul calvinesc" (Iaşi, 1645) se adresa „către creştinii din Ardeal (...) şi cu noi de un nem români" şi să-şi apere „pînă la sînge legea, precum limba şi neamul şi să nu se teamă de ceia ce ucid trupul că sufletul nu-l pot ucide"[85]. Cartea românească din această perioadă devine pentru români o componentă importantă a individualităţii specifice de neam[86]. Apărarea ortodoxiei a fost un factor de consolidare a conştiinţei unităţii de neam, rolul principal fiind deţinut de Moldova şi Muntenia, unde biserica ortodoxă era dominantă în stat, pe cînd în sistemul celor patru biserici recepte (catolică, luterană, calvină, unitariană) din Transilvania, biserica ortodoxă română a fost menţinută în situaţia de confesiune tolerată. Din moment ce în Transilvania ortodoxă se confunda cu ideea

---

[82] BRV, I, p. 109.
[83] *Ibidem*, p. 145.
[84] *Ibidem*, p. 165.
[85] BRV, vol, IV, p. 191–193.
[86] Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia Démeny, *op. cit.*, p. 215.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

apartenenţei la aceeaşi comunitate etnică, cele două noţiuni se suprapuneau – a fi ortodox însemna a fi român. Dosoftei dăruia în 1679 „Liturghierul" său „limbii româneşti"[87].

„Cazania lui Varlaam" a fost cartea românească de învăţătură de cel mai larg răsunet în viaţa spirituală a poporului român: există numai puţin de 360 de exemplare imprimate şi 50 de copii manuscrise aflate pe meleagurile Transilvaniei. Ele conţin pe filele lor peste 1700 de însemnări româneşti[88] ce atestă o puternică circulaţie şi penetraţie a cărţii în Moldova, Muntenia, Dobrogea şi Transilvania. Tipăriturile româneşti de la Bălgrad reflectă revirimentul spiritual din Transilvania. Un moment important l-a reprezentat editarea în 1648, prin efortul mitropolitului cărturar Simion Ştefan a „Noului Testament" de la Bălgrad, carte ce reprezintă nu numai cea mai importantă carte românească imprimată în Ardeal în cursul acestui secol, ci şi prima carte din Ardeal ce a cunoscut o mare difuzare. Insemnările atestă prezenţa circulatorie a exemplarelor din această carte în toate ţinuturile Transilvaniei, inclusiv „călătoria unora în Muntenia şi Moldova: la 1660 cartea era cumpărată de logofătul muntean Stoian, aflat cu oastea domnitorului Gheorghe Ghica în Munţii Crişului"[89]. Circulaţia intensă a „Noului Testament" se explică atît prin valoarea ideilor din predoslavia către cititori, dar mai ales prin calitatea deosebită a cărţii, fapt valabil şi pentru următoarea carte „Psaltirea" apărută la Bălgrad (Alba-Iulia) 1651[90].

Predoslaviile, prefeţele, postfeţele ofereau celor ce le scriau posibilitate de a promova şi inocula idei cu conţinut laic-romanitatea românilor, continuitatea daco-romană, originea latină a limbii, unitatea de neam, limbă, credinţă şi obiceiuri a tuturor românilor – idei ce particularizează şi umanismul românesc din secolele XVI şi XVII. În „Predoslavia către toţi nastavnicii sfintei biserici" la „Pravila de la Govora" (1640) Meletie Macedoneanul preciza: „socotitam că mai toate limbile au carte pre limba lor; cu acei (!) cugetaiu şi eu... să scotu cesta carte, anume pravila pre limba rumânească"[91].

Semnificativ e faptul că pe lîngă ediţia pentru Ţara Românească a existat una „specială pentru Ardeal", în prefaţa căreia numele şi titlul lui Teofil au fost înlocuite cu al lui „Ghenadie... arhiepiscopul şi mitropolit a toată ţara Ardealului"[92]. Pravila despre „Şapte taine", apărută la Iaşi în 1644, scrisă şi trimisă poporului român de mitropolitul Varlaam, a circulat şi ea pe meleagurile Ardealului. La fel şi Melchisedec, egumenul mănăstirii de la Cîmpulung, în prefaţa la „Învăţăturile" (1642) sublinia că a realizat traducerea „pre limbă rumânească a acestei cărţi din limba greacă, că pe această limbă nu

---

[87] BRV, I, p. 224.
[88] Florian Dudaş, *Vechi cărţi*, p. 143.
[89] Idem, *Carte veche românească*, p. 74.
[90] Octavian Schiau, *op. cit.*, p. 127.
[91] Florian Dudaş, *Vechi pravile româneşti descoperite în vestul Transilvaniei*, în BOR, XCVI, 1978, nr. 7–8, p. 797–811.
[92] *Ibidem*, p. 797–811.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

le pot înţelege toţi oamenii"; el a dorit ca această traducere făcută în limba vorbită de popor „să fie de trebă şi folos"[93]. Prin traducerile cărţilor în limba română se urmărea şi mărirea numărului ştiutorilor de carte. Acest scop e afirmat de foarte multe ori în predoslavii: „neamul nostru românesc trebe luminat" se spune în predoslavia lui Matei Basarab la „Evanghelia" din 1644[94]. Preocuparea umanistă de a cunoaşte cultura antichităţii greceşti şi latine şi în cadrul activităţii de tipărire a cărţilor româneşti, iar la traducerea unor cărţi trebuia să se folosească după părerea cărturarilor a acelor vremuri, izvorul cel mai autentic. Mitropolitul Bălgradului, transilvăneanul Simion Ştefan, arăta în predoslavia „Noului Testament" că deoarece: „noi rumânii carii săntem în ţara măriei tale, nu avem nici Testamentulu celu nou, nici celu vechiu de plinu întru limba noastră... mi-ai poruncitu să cauţu în preuţi căltulari şi oameni înţelepţi, carii să ştie izvidi Testamentulu celu nou... din limba grecească şi slavonească şi latinească"[95].

Promovarea ideii unităţii limbii literare române a fost deci o preocupare majoră a cărturarilor din acele vremuri. Promovarea limbii române prin tipar, reprezintă afirmarea conştiinţei romanităţii de limbă şi origine a poporului român[96].

O altă idee importantă ce apare în cartea tipărită a secolului XVII, e aceia că şi poporul român are un trecut glorios, un trecut ce merită a fi relevat. Acestă idee e afirmată clar de mitropolitul Tării Româneşti, Teodosie, în prefaţa la „Liturghierul" din 1680, unde se spune că „rodul rumânesc întru puternicele neamuri şi între tari oameni se numără"[97]. E demn de remarcat faptul că nu numai cărturarii munteniei şi moldoveni, dar şi cei tranvilvăneni au afirmat că vor să slujească prin activitatea lor neamul din care fac parte. Ioan Zoba din Vinţ, în prefaţa cărţii „Către pre scurt" tipărită la Alba Iulia în 1683 spune că a tradus această carte „pre limbă rumânească, pre folosul şi intremare nemului nostru rumăresc"[98]. De acelaşi ideal e animat şi Radu Greceanu atunci cînd traducea şi tipărea cărţi româneşti; el considera tiparul „ca un mijloc de a aduce învăţătură şi ştiinţă în sufletele omeneşti"[99].

Tiparul românesc în secolul al XVII-lea s-a angajat plenar şi a fost un factor de primă importanţă în promovarea unor idei specifice vieţii spirituale româneşti, a societăţii medievale din secolul XVII. E vorba de ideile comunităţii de neam şi limbă a românilor de pretutindeni, de originea comună de tradiţiile proprii poporului român, idei care au un pronunţat caracter laic şi umanist.

„Umanismul la români dobîndeşte trăsături particulare, trăsături ce s-au impus ca o necesitate de a reflecta realităţile concrete caracteristice situaţiei în care se afla poporul român în acea vreme"[100].

---

[93] BRV, I, p. 289.
[94] Aurelian Sacedorţeanu, *op. cit.*, p. 174.
[95] BRV, I, p. 165.
[96] Vasile Netea, *op. cit.*, p. 137.
[97] BRV, I, p. 185.
[98] Florian Dudaş, *Vechi cărţi*, p. 189.
[99] Dan Simonescu, Gh. Buluţă, *Pagini din Istoria cărţii româneşti*, Bucureşti, 1981.
[100] Al. Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*. Bucureşti, 1972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

FONDUL DE CARTE RARĂ
EXISTENT LA FACULTATEA DE ISTORIE – BUCUREŞTI
SECOLELE XVI–XVII

1. *Biblia N. T. România*
Noul Testament F. 1, f.e., f.a.
548 p. 20 cm.
Scriere chirilică în limba română.
Ex. defect: lipsă f. de titlu.

2. Dosoftei, *Viaţa şi Petrecerea Sfinţilor*, Iaşi, 1682.
Viaţa şi petrecerea svinţiloru acum tipărite întru blagoslovite zilele prea liminatului întru Isus Hristos Ioan Duca Voevoda, cu mila lui Dumnezeu Domn Ţărei Moldovei şi Ucraenei, cu porunca Mării sale şi cu poşluşeniia a smereniei noastre a lui Dosoftei mitropolitul Suciavei. În Tiparniţa svintei Mitropolii în Iaşi la care tiparniţă ne-au agiutoritu de la Moscu svinţia sa părintele nostru patriarhulu Ioachim.
Vleadet de la începutul lumii, 7190, mesiata octovre 27 dni. De la naşterea domnului şi mîntuitorului nostru Isus Hristos leat 1682.
2 vol. legate împreună 313x230.
Vol. I: „Vieţile Sfinţilor în septembrie-decembrie"
3 f. + 248 p. Lipsă foaia de titlu.
Vol. II: „Vieţile Sfinţilor în ianuarie-februarie"
84 p. Exemplar în stare bună. Legătura şi coperta nouă. Cartea are ornamente florale, pagini încadrate în chenar liniar.
Marginalii manuscrise.
Scriere chirilică în limba română.
Cf. BRV, vol. I, 240, nr. 73.

3. *Îndreptarea Legii cu Dumnezeu*... Tîrgovişte, 1652.
Îndreptarea legii cu Dumnezeu, carea are toată judecata arhierească şi împărătească de toate vinile preoţeşti şi mireneşti. Pravila sfinţilor apostoli acealea 7 soboare şi toate ceale nemeastnice. Lîngă aceastea şi ale sf. dascăli a lumi Vasile vel Timoothei, Nichita, Nicolae. Teologia dumnezeeştilor bogoslovi scrise mai înainte şi tocmite cu porunca şi învăţătura blagocestivului împărat chir Ioan Cominul de cuventătorul diacon al marii bisearici lu Dumnezeu şi păzitor de pravili din Alexie Aristinu. Iar de acum de întei propus toate despre elineşte pre limba rumânească cu nevoinţa şi userdia şi cu toată cheltuiala a prea nevoinţa şi userdia şi cu toată cheltuiala a prea sfinţitului de Hristos chir Ştefan cu mila lu Dumnezeu, mitropolitul Tîrgovişţei, exarhul plaiului şi a toată Ungrovlahia. În Tîrgovişţé în tipografia prea luminatului meu Domn: Io Matei Voievod, Basarab, în sfînta mitropolie în casa nalţatu Domnului nostru Isus Hristos, martie 20 vleat 7160, a lu Hristos 1652.
25 f. + 796 p. 265x120

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Exemplar incomplet: lipsesc 25 f. nenumerotate, p. 1–16 şi p. 751–796, în schimbul lor sînt 26 f. la început şi 56 la sfîrşit copiate de mînă. Coperta tîrzie, tare cu cotor în piele. Tiparul roşu şi negru; sînt cîteva gravuri, iniţiale ornate. Pagini cu chenar liniar.
Cf. BRV, vol. I, p. 190, nr. 61.

4. Dosoftei, Mitropolit al Moldovei
Psaltirea în versuri publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673, de I. Bianu, Bucureşti, Tipogr. Acad. Rom. (Laboratorii Români), 1887.
LVI+520 p. + 6 f. pe facs. 250 x 170.
Text paralel cu litere chirilice şi latine în limba română.

5. Coresi, Diacon, Tipograf
Tetraevanghelul diaconului Coresi. Reimprimat după ediţia primă din 1560–1561. De Gherasim Timeş Piteşteanu. Cu o prefaţă de Constantin Erbiceanu. Bucureşti, Tipogr. Cărţilor Bisericeşti, 1889.
XII + 232 p. 230 x 160.

6. Coresi, Diacon, Tipograf
Psaltirea publicată românesce la 1577, de diaconu Coresi. Reprodusă cu un studiu bibliograficu şi unu glosaru comparativu, de B. Petriceicu Haşdeu, Ediţiunea Acad. Rom. t. 1: Textulu. Bucuresci, Tipogr. Acad. Rom., 1881.
IV + 444 + 64 p. facs. 26 cm.
Scriere paralelă cu caractere chirilice şi latine.

7. Antim Ivireanul
Predici făcute de la praznice mari de Antim Ivireanul, Mitropolitul Ungrovlahiei 1709–1716. Publicate după manuscrisul de la 1781 cu cheltuiala Ministerului Cultelor şi al Instrucţiunei publice de I. Bianu. Cu notiţe biografice despre Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul de Melchisedec. Bucureşti, Tip. litogr. Cărţilor Bisericeşti, 1886.
XXX + 219 p. 24 cm.

8. Coresi, Diacon, Tipograf
Psaltirea. Bucureşti, Socecu, 1894.
100 p. 15 cm. (Autorii români, vechi şi contemporani. Ediţiune şcolară).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

METROLOGIE. BIBLIOGRAFIE

Dr. ADINA BERCIU-DRĂGHICESCU

Este îndeobşte cunoscut faprul că metrologia este ştiinţa auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul măsurilor fixe sau variabile. Aceste măsuri determinate de om prin calcule, s-au modificat după timp şi după loc, formînd adevărate sisteme. Cunoaşterea acestor sisteme este absolut necesară pentru înţelegerea mai ales a problemelor economice şi ale schimbului de produse. Ele contribuie la o mai bună înţelegere a izvoarelor paleografice sau a celor diplomatice care conţin elemente de metrologie. De aceea socotim utilă alcătuirea prezentei bibliografii, cu atît mai mult, cu cît, după cunoştinţa noastră, o alta nu s-a mai publicat.

Din punct de vedere cronologic, am cuprins lucrări, studii, articole cu conţinut metrologic vizînd toate epocile, din antichitate şi pînă în zilele noastre. Am socotit necesar şi util să prezentăm atît metrologie românească cît şi universală, avînd în vedere interferenţele care există între acestea.

În clasificarea materialului am fost preocupaţi desigur de criteriul cronologic dar am urmărit mai cu seamă o prezentare cît mai completă şi cît mai utilă cu putinţă.

În ceea ce priveşte selecţionarea materialului, am pornit de la cele mai vechi lucrări (sec. XVII) atît pe plan european cît şi naţional, scoţînd în evidenţă preocupările româneşti din domeniul metrologiei din antichitate şi pînă azi. Am considerat necesară clasarea separat a metrologiei numismatice avînd în vedere profunda implicare şi legătura strînsă dintre cele două ştiinţe: metrologia şi numismatica.

Complexitatea acestei discipline, conexiunile ei nu numai cu istoria ci şi cu alte ştiinţe, precum şi faptul că şi metrologia ca şi celelalte ştiinţe auxiliare, se îmbogăţeşte neîncetat cu noi categorii de izvoare, am căutat să le reliefăm prin introducerea capitolelor de: VII. Legislaţie. Învăţămînt. Manifestări internaţionale. VIII. Terminologie metrologică. IX. Practică. Instrumente de măsurat.

Desigur, această bibliografie nu este exhaustivă şi nu poate fi dar ea cuprinde cele mai importante lucrări din acest domeniu şi care credem că pot fi utile atît studenţilor cît şi specialiştilor. Menţionăm că unele lucrări au fost citate după fişierele Bibliotecii Centrale Universitare din toamna anului 1989, care, după cum se ştie a ars. Acest lucru m-a împiedicat să verific unele nume ale autorilor, titluri, pagini, fapt pentru care aşteptăm cuvenitele sesizări pentru a putea aduce rectificările de rigoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1. ASTANCĂI Gheorghe. *Bibliografie: profesor agregat dr. George Severeanu (1872–1939).* Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti, 8, 1971, p. 375–380 (cuprinde şi lucrări de metrologie, ponderologie, metrologie numismatică).
2. BOGDAN Damian P. *Ştiinţele speciale istorice.* RI., 7–8, 1980 (metrologie p. 1626).
3. *Bibliografia istorică a României.* Bibliografie selectivă. Bucureşti, Edit. Academiei, vol. IV (1969–1974), 1970 (metrologie p. 87); vol. V (1974–1979), 1980 (metrologie la p. 76); vol. VI (1979–1984), 1985 (metrologie p. 88); vol. VII (1984–1989), 1990 (metrologie p. 73).
4. BUCUR, Mitrea. *Bibliografie. Cincisprezece ani de activitate numismatică în Republica Populară Română,* SCN, III, 1960 (metrologie antică p. 613); *Bibliografia numismaticii româneşti (1960–1967),* SCN, IV, 1968 (metrologie p. 497); *1968–1969.* SCN, V, 1971 (metrologie antică p. 412); *(1973–1978),* SCN, VII, 1980 (metrologie antică p. 184).
5. COVACEF, Z. *Bibliografia aheologică a Dobrogei (1968–1971).* Pontica, 6, 1973 (metrologie p. 398–399).
6. *Dicţionarul limbii române,* vol. I, partea II-a, Bucureşti, 1940, (măsuri de capacitate p. 995).
7. *Dicţionar al limbii române contemporane,* Bucureşti, 1955, p. 608.
8. DOCAN, N. *Studii privitoare la numismatica Ţării Româneşti, vol. 1: Bobliografie şi documente.* AARMSI, s. 2, t. 32, 1909–1910, p. 459–516.
9. DEUTSCH, Robert. *Istorici şi ştiinţa istorică din România, 1944–1969.* Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1970 (lucrările de numismatică şi metrologie şi alte ştiinţe auxiliare: p. 497–517).
10. *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie.* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclop., 1982, p. 165.
11. FISCHER, I. *Bibliografia clasică românească (1962).* Studii clasice, V, 1963 (metrologie: p. 383).
12. FISCHER, I. *Bibliografia clasică românească (1964).* Studii clasice, VII, 1965 (metrologie: p. 413–414).
13. FISCHER, I. *Bibliografia clasică românească, (1967).* Studii clasice, X, 1968 (metrologie antică, ponderologie: p. 298).
14. FISCHER, I. *Bibliografia clasică românească (1968).* Studii clasice, XI, 1969 (metrologie antică, ponderologie; p. 312).
15. FISCHER, I. *Bibliografia clasică românească (1971).* Studii clasice, XIV, 1972 (metrologie, numismatică); p. 272–275; XV, 1973, p. 211–231.
16. GOLIMAS, Aurel H. *Bibliografia lucrărilor lui Corneliu Secăşanu.* BSNR, 42–66, nr. 96–120, 1948–1972 (metrologie şi numismatică; p. 121–124).
17. GOLIMAS, Aurel H.; GHEORGHE C. Cristache. *Bibliografia numismaticii româneşti,* Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclop., 1984 (metrologie şi numismatică: p. 251–255).
18 ILIESCU, Octavian. *Bibliografia numismaticii româneşti* (text prescurtat. Extras din vol. *Prima sesiune ştiinţifică de bibliografie şi documentare,* Bucureşti, 15–16 dec. 1966. Buletinul Academiei Române, Bucureşti, 1957, (numismatică şi metrologie: p. 97–99).
19. REVAY, Magy, *Lexicona.* Vol. XII. Budapest, 1915 (măsuri de capacitate: p. 353).
20. Ştefan, Alexandra; FISCHER, I. *Bibliografia clasică românească (1973).* „Studii clasice', 16, 1974 (metrologie şi numismatică: p. 281–301); 17, 1977: p. 263–265.
21. ŢABREA, Ilie. *Constantin Moisil. Pionier al numismaticii româneşti.* Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclop., 1970 (metrologie: p. 142).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1. AMFILOHIE, Episcop. *Elemente arithmetice arătate fireşti*, Iaşi, 1795.
2. AUBERT, Elena. *Manualul sistemului metric decimal coprindend: mai mult de una sută probleme rezonate, asupra transformărei mesurilor şi monetelor din vechi în noue şi viceversa*. Cu figuri în text. Bucureşti, 1868, 48 p.
3. *Arithmetică*. /F.l., f.e., f.a./. Scrisă cu alfabet chirilic.
4. Asaki, G. *Elemente de matematică*. Iaşi, 1836.
5. AYMARD, Maurice. *Venise, Raguse et le commerce du blé pendant la seconde moitié du XVI-e siècle*. Paris, 1966.
6. BĂRBULESCU, Ion; IVANOVICI, Gh. *Manualul cîntăritorului*. Ed. I-a, Bucureşti, 1965; ed. 2-a, revizuită şi completată: Bucureşti, Edit. Tehnică, 1970, 336 p. cu ilustr.
7. BRĂESCU, I. *Măsurătoarea pămîntului la români*, Bucureşti, 1913.
8. BUDEANU, C. *Metrologia în serviciul ştiinţei*. Analele Academiei Române, Secţia Istorică, seria III, tom. XV, Mem. 6, 18 p.
9. BUENTING, Nenricus. *Le monetis et mensuris Sacrae Scripturae*. Magdeburg, 1588, 29 p., + 2 f.
10. BURATTINI, Tito Livio. *Misura universale*. Cracovia, 1897, 32 p. + pl.
11. DELGRAS, Antonio Alvera. *Prontuario de las meditas, pesas y monedas del sistema metrico legal*. Ed. a 4-a. Madrid, 1860, 70 p. + pl.
12. DENIS-PAPIN, M.; Jacques VALLAT. *Métrologie générale*. 2-ed. Paris, 1948, 236 p.
13. DODOC, Petre. *Metrologie generală*. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1979, 480 p.
14. *Ducere de mînă către aritmetică...* /F.l., f.e./, 1777.
15. GEROTA, D.C. *Sistemulu metricu în comparaţiune cu vechile mesuri din România munteană şi Moldova. Prelucraţii pentru uzul şcolaru primarie*. Craiova, 1871, 65 p.
16. GOLDENBERG, S. *Clujul în secolul XVI*. Bucureşti, 1959.
17. GOMOESCU, Maior Ioan. *Metrica generală şi matematica agricolă*. Bucureşti, 1924, 232 p.
18. GRUZSNICKI, Filip I.; PETRESCU, N.; ISPĂSOIU, Gheorghe. *Metrologie generală*. Manual pentru licee industriale cu profil mecanic, meseria metrolog. Clasa a XI-a. Bucureşti, Edit. Didactică şi pedagogică, 1970, 96 p.
19. GRUSZNICZKI, Filip; LAZEANU, Lucia; VOINOIU, Octavian. *Metrologia mărimilor termice şi fizico-chimice. Metrologia mărimilor fizico-chimice*. Manual pentru licee cu profil de matematică-fizică, meseria metrolog. Clasa a XII-a. Bucureşti, Edit. Didactică şi pedagogică, 1982, 124 p.
20. GUILLAUME, CH. *Les recents progrès du système metrique*. Rapport presenté à la sixème conférence génerale des poids et mesures. Paris 1921, 43 p.
21. HEPITES, St. C.; MURAT, I. St. *Meteorologia şi metrologia în România*, Bucureşti, 1906, 138 p. + II p. + 2 pl.
22. HUME, K. J. *Engineering Metrology*. Ed. a 2-a. London, 1963, 358 p. + ilustr., pl.
22. IARCU, Dimitrie. *Mesuri şi greutăţi cu sistema metrică. Se'u aritmetica socială pentru trebuinţa ambelor sexe, elevi şi adulţi*. Ed. a 3-a. Bucureşti, 1866, 136 p.
23. IONESCU DE LA BRAD, I. *Calendar pentru bunul cultivator*. Bucureşti, 1861.
24. IORGA, Nicolae. *Istoria românilor în chipuri şi icoane*. Vol. III. Bucureşti, 1906.
25. ISPĂŞOIU, Gheorghe; PETRESCU, Vasile; IVANOVICI, Gheorghe. *Metrologie*. Manual pentru licee de specialitate, anii II şi III. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1986, 320 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

26. ISPĂŞOIU, Gheorghe; PETRESCU, Vasile; IVANOVICI, GHEORGHE. *Metrologie generală.* Manual pentru licee de specialitate, anii II şi III. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagocică, 1971, 300 p.
27. IVANOVICI, Gh.; SCHAPIRA, Louis. *Elemente de metrologie.* Bucureşti, Edit. Tehnică, 1958, 264 p.
28. LAURIAN, August Treboniu. *Supplementu de istoria românilor.* Vol. I. Iaşi, 1857, 102 p.
29. LAZEANU, Lucia; GRUSZNICZKI, Filip; VOINOIU, Octavian. *Metrologia mărimilor fizico-chimice.* Manual pentru licee industriale cu profil de mecanică, meseria de metrolog, clasele XI şi a XII-a. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1979, 311 p.
30. LEJEUNE, Alphonse. *Monnaies, poids et mesures des principaux pays,* Paris, 1894.
31. LOMBARDI, Luigi. *La storia del sistema metrico e l' opera dell' Ufficio internazionale dei pesi e misure.* Bollettino Instituta Romeo dell' Energia, IX, nr. 39, 1941, 16 p.
32. MANEA, Constantin. *Unităţi de măsură.* Bucureşti, Edit. Militară, 1965, 216 p.; ed. a 2-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1968, 240 p. + tabele.
33. MENDELSSOHN, M. *Mendelssohn's Handbuch der Münz, Maas und Gewichtskunde,* Ed. a 3-a. Potsdam, 1858, 223 p.
34. *Metrologia mărimilor electrice.* Manual pentru licee de matematică, fizică, meseria metrolog, clasa a XII-a. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1981, 164 p.
35. METEŞ, Ştefan. *Viaţa agrară, economică a românilor din Ardeal şi Ungaria. Vol. I: (1508–1820).* Bucureşti, 1921.
36. METEŞ, Ştefan. *Situaţia economică a românilor din Ţara Făgăraşului.* Vol. I. Cluj, 1935.
37. MILLEA, Aurel. *Cartea metrologului: metrologie generală.* Bucureşti, Edit. Tehnică, 1985, 280 p.
38. MILLEA, Aurel; POPA, Eugen; BUGHICI, Rodica; CIOROIU, Silvia. *Metrologia mărimilor electrice,* Manual pentru licee, clasa a XII-a. Bucureşti, Edit. Didactică şi pedagogică, 1981.
39. MOISIL, Constantin. *Originea ponderilor.* CNA, I, nr. 6–7, 1920, p. 50–51.
40. MOISIL, Constantin. *Măsuri şi greutăţi de altă dată. Enciclopedia României.* Vol. IV, Bucureşti, 1943, p. 499–505.
41. MURAT, I, St. *Preciziunea în cîntăriri.* Bucureşti, 1906, 5 p.
42. NICULESCU, D. *Unele probleme actuale ale activităţii de metrologie în R. S. România.* MA., XXIII, nr. 3, 1976, p. 99–103.
43. NISTOR, I. *Mandel und Wandel in der Moldau,* 1912.
44. NOBACK, Ch. *Walständiges Taschenbuch der Münz, Mass und Gewichts Werhältnisse.* Leipzig, 1851.
45. OBRADOVICI, Gr. *Aritmetică.* Buda, 1805.
46. PALL, Francisc. *Relaţiile comerciale între braşoveni şi raguzani.* RA., I, nr. 1, 1958, p.
47. PAMFILE, Tudor. *Agricultura la români.* Bucureşti, 1913 (cap. final intitulat *Măsurătoarea pămîntului:* p. 229–234).
48. PANAITESCU, P. P. *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova. Orînduirea feudală,* Bucureşti, 1964.
49. PASCU, Ştefan. *Meşteşugurile în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea.* Bucureşti, 1954, p. 31, 67, 188, 314–
50. PAVLESCU, Eugen. *Meşteşug şi negoţ la românii din sudul Transilvaniei (sec. XVII–XIX).* Bucureşti, Edit. Academiei, 1970, 574 p. + 23 scheme.
51. PERARD, A. *Métrologie. Sur la mesure de petits étalons industriels à facs planes par une méthode interférentielle.* Paris, 1912.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

52. PETHE, F. *Europai i mértéktar*. Cluj, 1829.
53. PREDESCU, Simion. *Măsuri şi greutăţi*. Bucureşti, 1980, p. 4–29.
54. PRODAN, D. *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*. Vol. I–II. Bucureşti, 1967–1968.
55. PURI, Gerhard. *Metrologie aplicată*. Îndrumător de lucrări de laborator pentru subingineri. Timişoara, 1980, 108 p.
56. PURI, Gerhard. *Metrologie aplicată:* curs pentru subingineri. Vol. I–II. Timişoara, 1981–1984, vol. I: 1981, 204 p.; Vol. II: 1984, 207 p.
57. PURI, Gerhard. *Metrologie generală*. Curs pentru uzul studenţilor. Timişoara, 1983, 278 p.
58. ROSETTI, Radu. *Pămîntul, sătenii şi stăpînii în Moldova*. Bucureşti, 1907.
59. RUXANDRA, Valeriu. *Metrologie*. Partea I, Bucureşti, 1983, 206 p.
60. SABĂU, I. *Din politica financiară a Habsburgilor în Transilvania la sfîrşitul secolului al XVII-lea*. „Studii şi Cercetări de Istorie", Cluj, VIII, nr. 1–4, 1957, p. 193 şi p. 200 (măsuri de capacitate).
61. SACERDOŢEANU, Aurelian. *Metrologia. Unele aspecte istorice*. MA. nr. 7, 1966, p. 320–328.
62. SAIGEY, M. *Traité de métrologie ancienne et moderne*. Paris, 1834.
63. SCHMIDT, Louis. *Die Münzen, Masse, Gewichte die Asanzen im Waaren-Wechsel, Staatspapier und Aktienhandel sämmtlicher Staaten und Handelsplätze der Erde*. Wien, Pest, 1870, 358 p.
64. SOLOMON, Max. *În lumea măsurii*. Bucureşti, 1960, 317 p. cu ilustr.
65. STAHL, H. H. *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti*. Bucureşti, 1958–1965.
66. SOUTZO, N. *Notions statistiques sur la Moldavie*. Iaşi, 1840.
67. STOENESCU, Al. *În lumea distanţelor*. Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1967.
68. *Studii şi cercetări de metrologie*. Bucureşti, 1966, 702 p.
69. ŞINCAI, GH. *Îndreptare către aritmetică*... Blaj, 1785.
70. TARNIER, M. *Petit mannuel raisonné du système métrique*. Ed. a 3-a. Paris, 1875, 92 p.
71. ZANE, Gh. *Economia de schimb în Principatele române*. Bucureşti, 1930, (măsuri de capacitate: p. 31).
72. WIENER, Ligia, NADELO, A. BOCANICIU, T. *Metrologia mărimilor mecanice*. Manual pentru licee de... XII, Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1981.

III. METROLOGIE ANTICĂ ŞI BIZANTINĂ

1. AGRICOLA, C. *De mensuribus et ponderibus romanorum*. 1550.
2. BARNEA, I. *Plombs byzantins de la collection Michel C. Soutzo*. RÉSEE, VII, nr. 1, 1969, p. 277–296.
3. BOJINCA, Damaschin. *Anticele romanilor*. Vol. 2, Buda, 1833, p. 198–204.
4. CANTACUZINO, Gheorghe. *Ponduri antice*. Dacia, 3–4, 1927–1932, p. 602–611.
5. CULICĂ, Vasile. *Două ponduri romano-bizantine*. BSNR, 67–69, 1973–1975, p. 121–123, p. 227–230 cu ilustr. Rezumat în limba franceză.
6. CANARACHE, Vasile. *Sistemul ponderal şi tipologia drahmelor istriene de argint*. Pontica, 1968, p. 107–192.
7. CULICĂ, Vasile. *Două ponduri romano-bizantine*. BSNR, 67–69, 1973–1975, p. 227–230.
8. DIACONU, Petre. *Un pond din epoca romano-bizantină, descoperit la Păcuiul lui Soare (r. Adamclisi)*. SCIV, XII, nr. 4, 1961, p. 403–405 + 1 fig. în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

9. DIMITRIU, Suzana; ILIESCU, Octavian; COMĂNESCU, Silviu. *Pond arhaic descoperit la Histria*, BSNR, 67–69, 1973–1975, m. 121–123, p. 213–225. Ilustr. Rezumat în limba franceză. Lit. NL, 96, 1976, p. 13.
10. FLORESCU, Radu. *Contribuţii la cunoaşterea metrologiei dacilor în vremea domniei lui Decebal*. Tibiscus, 7, 1988, p. 153–184.
11. HULTSCH, Friederich. *Griechische und römische Metrologie*. Berlin, 1862.
12. ICONOMU, Constantin; OCHESANU, Radu. *Un pond de Cyzic în colecţiile Muzeului de Istorie a Moldovei din Iaşi*. CI., 7, 1976, p. 77–82, cu ilustr. Rezumat în limba franceză. Cit. NL, 98, 1977, p. 24.
13. ILIESCU, Octavian. *Contribuţii la studiul metrologiei ponderale a oraşului Callatis*. SCIV, XVIII, 4, 1967, p. 687–691 cu ilustr.
14. ILIOIU, N. *Unităţi de măsură folosite pe teritoriul Daciei. Influenţe greco-romane asupra sistemului de măsurare a dacilor. În: Studii şi cercetări de metrologie*. Bucureşti, 1966, p. 85–87.
15. IVANOV, Igor; IVANOVICI, Gh. *Les premiers ateliers pour la confection des mesures et des poids métriques en Roumanie*. „Noesis", Vol. I, 1973, p. 255–260.
16. KNECHTEL, Wilhelm. *Plumburi bizantine*. BSNR, 12, 1915, p. 24, 80–97 + 48 fig. în text.
17. MICHĂILEANU, M. I. *Măsuri şi monede întrebuinţate la începutul creştinismului*. Bucureşti, 1905, 16 p.
18. MOISIL, Constantin. *Pond roman din Turda*. CNA, II, nr. 4–5, (16–17), 1921, p. 17–19.
19. MOISIL, Constantin. *Callatia antică: Pondurile*. „Universul", nr. 285 din 17 oct., 1939, p. 1–2.
20. MOISIL, Constantin. *Ponduri inedite sau puţin cunoscute din Histria, Callatis şi Tomis*. SCN, 1, 1957, p. 247–295 + 10 pl. în text. Rezumat în limba franceză. Cit. N.L., 47, 1959, p. 409.
21. MOISIL, Constantin. *Două ponduri inedite din Callatis din epoca romană imperială*. CNA, 15, 1940, p. 119–120, p. 292.
22. NETZHAMMER, R. *Greutăţile antice din Dobrogea*. „Rev. catolică", Bucureşti, I, 1, 1912, p. 82–90.
23. NETZHAMMER, R. *Alte greutăţi vechi din Dobrogea*. „Rev. catolică", Bucureşti, I, 1913, p. 164–168.
24. NETZHAMMER, R. *Mărunţişuri arheologice. O nouă măsură de greutate din Kallatis. O greutate cu amforă*. „Rev. catolică", Bucureşti, III, 1914, p. 129–131.
25. NETZHAMMER, R. *Lucruri arheologice. Cinci greutăţi din Constanţa*. „Rev. catolică", III, 1914, p. 389–392.
26. NUBAR, H. *Un nou pond de la Callatis*. SCN, II, 1958, p. 367–370 + 1 fig. în text. Rezumat în lb. franceză. Cit. NL, 48, 1959, p. 497.
27. OCHEŞANU, Radu. *Ponduri inedite din Callatis şi Tomis*. SCN, 6, 1975, p. 153–157 cu ilustr., fig. Rez. în lb. fr. Cit. NL, 94, 1975, p. 25.
28. OCHEŞANU, Radu. *Un poids de Tomi de l'époque de l'empereur Septime Sévère*. „Revue belge de numismatique", Bruxelles, 121, 1975, p. 81–90 cu ilustr. Cit: NL, 97, 1977, p. 25.
29. OCHEŞANU, Radu. *Note metrologice*. BSNR, 77–79 (1983–1985), nr. 131–133, 1986, p. 347–354.
30. OCHEŞANU, Radu. *Ponduri romano-bizantine în colecţiile din România*. SCN, 8, 1984, p. 89–93.
31. OCHEŞANU, Radu. *Pondurile unciale din Tomis. Încercare de clasificare tipologică şi interpretare statistică*. SCN, 1989, 9, p. 89–104.
32. OCHEŞANU, Radu; GEORGESCU, N. *Un pond roman descoperit la Tomis*. BSNR, 70–74, 1976–1980, nr. 124–128, Bucureşti, 1981, p. 455–460.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

33. OCHEŞANU, Radu; GEORGESCU, N. *Un pond calalatian din epoca romană.* **BSNR, 77–79,** 1983–1985, nr. 131–133, Bucureşti, 1986, p. 355–360.
34. PERNICE, Ericus. *Galeni de ponderibus et mensuris testimonia.* **Disertatio. Bonnae,** 1888, 67 p.
35. PERNICE, Ericus. *Griechische Gewichte.* Berlin, 1894.
36. POPEEA, Alexandru. *Trei ponduri tomitane.* Pontica, 7, 1974, p. 247–249, cu ilustr. Rez. lb. ger. Cit. NL, 93, 1975, p. 22.
37. PREDA, Constantin. *Ponduri antice inedite de la Callatis şi Histria.* **SCN, I, 1957, p. 297–306** + 3 fig. în text.
38. PREDA, Constantin. *Contribution à l'étude du système pondérale d'Histria.* **Dacia, NS, 2, 1958,** p. 451–461 + 5 fig. în text.
39. PREDA, Constantin. *Cîteva ponduri antice de la Callatis şi Tomis.* **SCIV, 15, 1, 1964, p. 53–57** + 3 fig. în text. Cit. NL, 84, 1970, p. 27.
40. PREDA, Constantin. *Pond histrian descoperit în satul Istria (jud. Constanţa),* **SCN, VII,** 1980, p. 117–120.
41. POPESCU, Emilian. *Inscripţiile din secolele IV–XIII descoperite în România.* **Bucureşti, Edit.** Academiei, 1976, p. 131–133, nr. 86 (exagium din sec. V de la Tuzla).
42. POPESCU, Emilian. *Zur Geschichte der Stadt in Kleinskytien in der Spätantike. Ein epigraphischer Beitrag.* Dacia, N.S. 19, 1975 (exagium din sec. V de la Tuzla; p. 180).
43. QUEIPO VASQUEZ V. *Essai sur les systèmes métriques et monétaires des anciens peuples.* Paris, 1869, 4 vol.
44. PICK. B.; REGLING, K. *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien, I, 2,* **Berlin, 1910.**
45. RUZICKA, L. *Bleigewichte aus Moesia Inferior.* **Berliner Münzblätter, 1926.**
46. SAUCIUC-SĂVEANU, Teofil H. *Pondul tipul dioscurilor.* **Dacia, 2, 1925, p. 132–133; 5–6,** 1935–1936, p. 260.
47. SAUCIUC-SĂVEANU, Teofil H. *Callatis. V-e rapport préliminaire 1928.* **Dacia, V–VI,** 1938, p. 259–260.
48. SAUCIUC-SĂVEANU, Teofil H. *Un monument de măsură, numită* **ΔIMOΔOP,** *din Muzeul din Constanţa.* Cernăuţi, 1935. Analele Dobrogei, 1935.
49. SECĂŞANU, Corneliu. *Vechile monete şi ponduri din Transnistria.* **Bucureşti, 1942, 7 p.**
50. SECĂŞANU, Corneliu. *Ponduri antice din Olbia.* **CNA, 16, 1942, 121–123, p. 20–21.**
51. SEVEREANU, George. *Ponduri monetare de sticlă.* **BSNR, 4, 18, 1923, p. 82–89.**
52. SEVEREANU, George. *Un nouveau poids de Kallatis.* **BSNR, 20, 1925, 55–56, p. 125.**
53. SEVEREANU, George. *Despre o greutate tracă.* **BSNR, XXIV, nr. 69–72, 1929, p. 39–40.**
54. SEVEREANU, George. *O greutate dublu uncială bizantină.* **BSNR, XXIV, nr. 69–72,** 1929, p. 41–42.
55. SEVEREANU, George. *Un nou pond Kallatian.* **BSNR, XXIV, nr. 69–72, 1929, p. 46–48.**
56. SEVEREANU, George. *Ponduri antice inedite.* **Bucureşti, 1935, p. 12 şi urm.**
57. SLOBOZIANU, Horia. *Consideraţii asupra aşezărilor antice din jurul lacurilor Techirghiol şi Agigea.* Materiale, 5, 1959 (exagium din sec. V de la Tuzla: p. 748–749).
58. STOIAN, Iorgu. *Tomitana. Contribuţii epigrafice la istoria cetăţii Tomis.* **Bucureşti, 1962** (metrologie: p. 168–170 + pl.).
59. SOUTZO, M. C. *Systèmes monétaires primitifs de l'Asie Mineure et de la Grèce.* **„Revista pentru** Istorie, Arheologie şi Filologie", Bucureşti, I, 1883, **vol. II, fasc. I, p. 214–247.**
60. SOUTZO, M. C. *Étalons pondéraux primitifs et lingot monétaires.* **„Revista pentru Istorie,** Arheologie şi Filologie", Bucureşti, II, 1885, **vol. IV, p. 401–463 cu 3 tabele litografiate.**

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

61. SOUTZO, Michel C. *Nouvelles recherches sur les origines et les raportes des quelques poids antiques*. Paris, 1895, p. 12–28.
62. SOUTZO, M. C. *Poids et monnaies de Tomis*. In: *Mémoires du Congrès international de numismatique de Paris*, 1900, Paris, 1900, p. 115–148.
63. SOUTZO, M. C. *Greutate de plumb inedită a urbei Tomis*. BSNR, I, 3, 1904, p. 8–12.
64. SOUTZO, Mihail C. *Mina de la Perinthus*. BSNR, 2, 1905, 2, p. 1–9.
65. SOUTZO, M. C. *Les origines assyro-chaldeennes des poids romains*. „Revista pentru Istorie Arheologie şi Filologie", Bucureşti, X, 1909, p. 192–199.
66. SOUTZO, Mihail C. *Originile asiro-chaldeene ale greutăţilor romane*. AARMSI., seria 2, t. 31, 1909, p. 3–53.
67. SOUTZO, Michel. *Étude des monuments pondérau de Suse*. În: *Mémoires de la Délégation en Perse sous la direction de J. Morgan*. Paris, 1911, p. 147–182.
68. SOUTZO, Michail, C. *Ponduri antice inedite din Tomis şi Callatis*. BSNR, 10, nr. 19, 1913, p. 3–10.
69. SOUTZO, Mihail C. *Contribuţii la studiul pondurilor antice din oraşele noastre pontice*. BSNR, 11, nr. 21, 1914, p. 1–9.
70. SOUTZO, Michel C. *L'évolution pondérale dans l'antiquité*. BSNR, 16, 1921, 38–39, p. 60–82.
71. SUTZU, M. C. *Caracterul haldean al pondurilor romane*. BSNR, XX, nr. 53–56, 1925, p. 33–39.
72. SOUTZO, M. *Contribution à l'étude des poids et des monnaies antiques*. Bulletin de la Section scientifique, Bucarest, tom. XII, 1925, 15 p.
73. ŞTEFAN, Gheorghe. *O balanţă romană din secolul VI e.n., descoperită în Dobrogea*. SCIV, I, nr. 2, 1950, p. 152–162 + fig. în text.
74. TAFRALI, O. *La cité pontique de Callatis. Recherches et fouilles*. „Revue archeologique", Paris, 1925, p. 278–279.
75. TAFRALI, O. *Pondurile antice de la Callatis şi Histria*. „Revue archéologique", Paris, 1925, p. 278–279; „Arta şi arheologia", Iaşi, 1, 1927, p. 42–43; 2, 1928, p. 21–25.
76. WEX, J. *Métrologie grecque et romaine*. Paris, 1886.

IV. METROLOGIE MEDIEVALĂ

1. ANGHEL, Gheorghe. *Mesures de capacité médievales employées en Transilvanie au Musée d'Histoire d'Alba Iulia*. „Noesis", II, 1974, p. 163–177, ilustr.
2. CONSTANTINESCU, Alexandru. *Măsurile în evul mediu românesc (I–II)*. „Studii şi articole de istorie", Bucureşti, 26, 1974, p. 138–145; 27–28, 1974, p. 183–195.
3. HÓMAN, Bálint, *Magyar penztörtenet 1000–1325*. Budapesta, 1916.
4. HOSZOWSKI, St. *Les prix à Lwow (XCI-e – XVII-e siècles)*. Paris, 1954.
5. IVANOV, I.; IVANOVICI, Gh. *Măsuri şi greutăţi pe teritoriul României înainte de sistemul metric. Comunicare ţinută la al XIII-lea Congres Internaţional de Istoria Ştiinţelor, Moscova, 18–24 august 1971*.
6. KOVÁCS, Géza. *Sisteme medievale pentru măsurarea suprafeţelor*. Ziridava, 9, 1978, p. 55–65.
7. KOVÁCS, Géza. *Területmérési rendszerek Arad környékén (XII–XX század)*. Népismereti dolgozatok, 1980, p. 26–36.
8. LEDERER, Emma. *Régi magyar ürmértekek*. Szazadok, 1923, nr. 1–6, p. 123–257; nr. 7–10, 1924, p. 305–326.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

9. MIOC, Damaschin; STOICESCU, Nicolae. *Măsurile medievale de capacitate, greutate, lungime şi suprafaţă din Ţara Românească.* Studii, Revista de Istorie, nr. 6, 1963, p. 1351–1379; nr. 1, 1964, p. 87–105; nr. 3, 1965, p. 639–665.
10. MIOC, Damaschin; STOICESCU, Nicolae. *Mesures et instruments médievaux de mesure en Valachie et en Moldavie.* RR4, 3, 1967, p. 357–378.
11. STOICESCU, Nicolae. *Măsurile şi instrumentele medievale de măsurat din Moldova.* MA, nr. 15, 1965, p. 221–227; nr. 6, 1965, p. 278–284; nr. 7, 1965, p. 326–333; nr. 8, 1965, p. 375–380.
12. STOICESCU, Nicolae. *Cum măsurau strămoşii. Metrologia medievală pe teritoriul României.* Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclop. 1971, p. 25, 27, 229–234, 244, 285–294; pl. Cu. NL, 89, 1973, p. 117–
13. STOICESCU, Nicolae; MIOC, Damaschin. *Ponduri medievale în Valahia. Instrumente de măsurare de capacitate şi greutate.* Studii, Revista de Istorie, 18, 1964, nr. p. 87–105.

V. METROLOGIE MODERNĂ

1. GAUDY, G. *Desluşirea noului sistem metric din România.* Bucureşti. 1865.
2. ISTRATI, C. I. *Pietrele de identificare şi control a monedelor din timpul lui Mihai Sturdza V. V. (1834–1849).* „Lit. şi arta română", Bucureşti, XII, 1908, p. 395–409.
3. IVANOV, Igor; IVANOVICI, Gh. *Les premiers ateliers pour la confection des mesures et de poids métriques en Roumanie.* Noesis, I, 1973, p. 255–260.
4. IVANOV, Igor; IVANOVICI, Gh. *Moments importantes dans l'action d'adhesion de la Roumanie à la Convention du Mètre.* Noesis, II, 1974, p. 69–173.
5. IVANOVICI, Gh. *Primul „serviciu de măsuri şi greutăţi" în România.* MA, XXIII, 1976, nr. 3, p. 108–110.
6. IVANOVICI, Gh.; IVANOVA, *Ion C. Ghica predvesnik metričeskoj sistemy v našej strane.* Noesis, II, 1974, p. 133–137.
7. IVANOV, Igor; IVANOVICI, Gh. *Pervye proverki metričeskih sredstv izmerenia v Romînii (XVII–XX v.v.).* Noesis, II, 1974, p. 155–161.
8. KUPFFER, A. *Travaux de la comission pour fixer les menues et les poids de l'Empire de Russie.* St. Petersburg, 1841.
9. LEONĂCHESCU, N. P. *Ion Ghica şi unităţile de măsură ale unor mărimi fizice.* Buletinul Ştiinţific al Institutului de Construcţii Bucureşti, nr. 3–4, 1981, p. 369–377.
10. LEONĂCHESCU, N. P. *Răspîndirea unităţilor de măsură ale Sistemului Metric în Principatele Dunărene.* I–II–III. MA, nr. 3, 1984, p. 107–111; nr. 4, 1984, p. 146–150; XXXII, nr. 1, 1985, p. 2–5.
11. LEONĂCHESCU, N. P. *Adoptarea sistemului metric în Ţara Românească.* Mecanizarea construcţiilor, Bucureşti, 3, 1985, p. 30–36.
12. LEONĂCHESCU, N. P. *Răspîndirea unităţilor de măsură ale sistemului metric în Principatele dunărene.* MA, nr. 3 şi 4, 1984 şi nr. 1, 1985, p. 2–5.
13. LEONĂCHESCU, N. P. *Bătălia pentru sistemul metric.* Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1986, 112 p.
14. LEONĂCHESCU, N. P. *Baniţe de piatră.* MA, XXXIV, nr. 4, 1987, p. 146–151.
15. LEONĂCHESCU, N. P. *Stînjenul lui Ştirbei Vodă şi odiseea problemelor nerezolvate.* Mecanizarea construcţiilor, Bucureşti, 3, 1987, p. 24–30.
16. LEONĂCHESCU, N. P. *Măsurile din 1840 pentru stabilirea echivalenţilor în metri ai etaloanelor româneşti de lungime.* MA, 1988, nr. 2, p. 50–57.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

17. LEONĂCHESCU, N. P. *Unele aspecte privind introducerea sistemului metric în România.* MA, 1988, nr. 3, p. 98–105.
18. LEONTE, I. *Două etaloane: palma lui Şerban Vodă şi a lui Constantin Brîncoveanu.* RA, I, nr. 1, 1958, p. 212–219.
19. MARIAN, V. *Vechile greutăţi medicale (farmaceutice) din Ardeal.* „Clujul medical". Cluj, 1939.
20. *Măsurile vechi şi nouă de suprafaţă.* „Viitorul", Iaşi, 15, aprilie 1904.
21. *100 de palme domneşti.* „Arhiva", Iaşi, nr. 3–4, 1902, p. 154–166.
22. PAMFILE, Tudor. *Prăjina şi pogonul moldovenesc din 1797.* Miron Costin, IV, 1916, p. 286–287.
23. PĂTRAŞCU, Corina. *Uniformizarea măsurilor şi greutăţilor folosite în comerţul Ţării Româneşti, o acţiune de unificare a pieţii interne (1829–1840).* În: *Studii şi referate privind istoria României,* Bucureşti, 1969, 4, p. 667–683. Cit. NL, 84, 1970, p. 108.
24. REZMERIŢĂ, Eugen. *Piatra de vistierie a Moldovei (1837)* BSNR, 75–76, 1983, nr. 129–130, p. 391–392.
25. SEVEREANU, G. *Greutatea monedelor din Moldova (1834–1849).* BSNR, 1905, p. 14 şi urm.
26. SPIELMANN, J.: BAICU, Graziella, *În den rumänischen Ländern verwendete alte Apothekergewichte und Hohlmasse (XVI–XIX) Jahrdt.).* Noesis, ii, 1974, p. 139–150.

VI. METROLOGIE NUMISMATICĂ

1. BECKER, Emil, *Monete şi ponduri inedite în Kallatis şi Dionysopolis.* CNR, 13, nr. 110–111, 1938, p. 24–25 + IV pl.
2. CANARACHE, Vasile. *Sistemul ponderal şi tipologia drahmelor istriene de argint.* Pontica, 1, 1968, p. 107–192; cit. N.L. 83, 1969, p. 9.
3. CONDURACHI, Emil. Prefaţă la: Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoşii. Metrologie antică şi medievală pe teritoriul României.* Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclop., 1971, p, I–XX.
4. DIACONU, Petre. *Cîntare pentru verificat greutatea perperilor de Vicina.* SCN, VI, 1975, p. 243–245. Rezumat în limba franceză. cit. NL., 94, 1975, p. 56.
5. IARCU, Dumitru. *Măsuri şi greutăţi sau Aritmetica socială.* Bucureşti, 1857 (ed. a II-a, 1862, ed. a III-a, 1866), (metrologie numismatică: p. 7–35).
6. ILIESCU, Octavian. *Contribuţii la studiul metrologiei ponderale a oraşului Callatis.* SCIV, 18, nr. 4, 1967, p. 687–691 cu ilustr. Rezumat în limba franceză.
7. ILIESCU, Octavian. *Le système monétaire et ponderal à Histris, Callatis et Tomis aux V-e–II-e siècles avant notre ère.* În: *Actes du VIII-ème Congrès international de numismatique (New-York–Washington, septembre 1973),* Paris–Basel, Association Internationale des Numismates Proffessionales, 1976, p. 85–78; cit. NL., 78, 1977, p. 24.
8. ISTRATI, Constantin. *Pietrele de identificare şi control al monetelor din timpul lui Mihai Sturdza Voevod (1834–1849).* Literatura şi arta română, 12, 1908, p. 395–409.
9. LAURENT, Vitalien. *Le „Juste Poids" de l'hyperpyron trachy.* În: *Actes du Congres international de numismatique.* Paris, 1957, p. 299–307; Cit. NL., 45, 1958, p. 240.
10. LIVEANU, Vasile. *Numărul şi istoria.* MA., 62, nr. 2, 1972, p. 72–73.
11. MOISIL, Constantin. *Antichităţi din Tomis: monete şi ponduri.* „Universul", nr. 264, din 26 sept. 1939, p. 7.
12. NEGOESCU, Mihai. *Greutăţi monetare din domnia lui M. Sturdza al Moldovei.* CNA, 19, nr. 135–136, 1945, p. 61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

13. ROŞU, Ion. *Monete şi greutăţi româneşti. Greutăţi monetare inedite.* **BSNR, 20, 1926, nr. 53–54,** p. 22–25 + ilustr.
14. SACERDOŢEANU, Aurelian. *Metrologia. Unele aspecte istorice.* **MA., 7, 1966, p. 320–328.**
15. SECĂŞANU, Corneliu. *Vechile monete şi ponduri din Transnistria.* **CR (? Cartea Român),** 1942, p. 1–7, ilustr.
16. SECĂŞANU, Corneliu. *Despre metrologia numismatică.* **RM.M., 4, nr. 4, 1967, p. 367–368.**
17. SECĂŞANU, Corneliu. *Viaţa economică, măsurile şi greutăţile precum şi sistemul monetar al Greciei antice.* Răsăritul, nr. 7–8, 1943, p. 2.
18. SEVEREANU, George. *Greutăţi monetare din Moldova (1834–1849).* **BSNR, 2, nr. 2,** 1905, p. 12–13.
19. SEGRÉ, Angelo. *Metrologia e circolazione monetaria degli antichi.* **Bologna, 1928, 549 p.**
20. SUTZU, M. C. *Les monnaies pondérales et les monnaies sans poids utilisées dans l'antiquité.* BSNR, XXII, nr. 61–64, 1927, (1928), p. 5–8.
21. SUTZU, M. C. *De l'emploi par les Roumains des unités pondérales et monétaires et des leurs division.* BSNR, XVII, 1922, nr. 41–44, p. 65–69.
22. SOUTZO, M.C. *La mine lourde d'Athènes. La réforme financière de Selon, la drachme attique legère ou denier de Néron.* BSNR, XVIII, nr. 46, 1923, p. 33–37.
23. SOUTZO, M. C. *Bazele fundamentale ale metrologiei ponderale antice.* **BSNR, XXV–XXIV,** 1930–1931, p. 7–14, p. 73–80.
24. SOUTZO, M. C. *Adaus la studiul minei din Perinthus.* **BSNR, IX, nr. 18, 1912, p. 4–16.**
25. SOUTZO, Michel C. *Etalons pondéraux primitifs et lingots monétaires.* **„Revista pentru Istorie,** Arheologie şi Filologie", Bucureşti, 1885, (metrologie numismatică: p. 401).
26. SOUTZ, Michel C. *Nouvelles recherches sur les origines et rapports de quelques poids antiques.* „Revue numismatique", Paris, 1895, p. 82–100.
27. SOUTZO, Michel C. *Poids antiques autonomes de Tomis.* **Revue belge de numismatique,** Bruxelles, 1896, p. 156–164.
28. SOUTZO, Michel C. *Poids et monnaies de Tomis.* **„Revue numismatique", Paris, 1900,** p. 115–148.
29. SUTZO, Michail C. *Recherches de la réduction progresive des poids et monnaies de bronze de la République romaine.* Revue numismatique, Paris, 1911, p. 18–23.
30. SUTZO, Mihail C. *Mina ponderală de la Perinthus.* **AARMSI, S.II, t. 34, 1912, p. 18–25; BSNR,** 9, 1912, 18, p. 3.
31. SOUTZO, Mihail C. *Contributions à l'étude de l'inegalité pondérale des as libraux.* **Numismatische** Zeitschrift, Wien, 1912, p. 205–263.
32. SUTZU, Mihail C. *Ponduri şi monede inedite din oraşele noastre pontice.* **BSNR, 13, nr. 23,** 1915, p. 157–171.
33. SOUTZO, Michel C. *Les poids de l'Egypte et le grains chaldéen.* **Buletinul Societăţii Istorico-**arheologice, Bucureşti, 9, nr. 1–2, 1921, p. 83–87.
34. SOUTZO, Michel C. *Un coup d'oeil d'ensemble sur la métrologie pondérale et monétaire des roumains.* BSNR, 37, nr. 1, p. 5–8.
35. SOUTZO, Michel C. *L'évolution pondéral dans l'antiquité*: 1. *Notice sur les origines et rapports de quelques poids assyro-chaldéenen.* 2. *Les poids de l'Egypte et le grain chaldéen.* 3. *Orogone, mode de formation et rapport des principales unitée pondérales antiques.* **BSNR,** 16, nr. 38, 1931, p. 57–81. Cf. BSNR, 14, 1919, p. 10–15.
36. TUDOR, Dumitru. *Piese de metrologie descoperite la Celei.* **Dacia, 11–12, 1948,** p. 180–182, 191 + pl.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1. *Al treilea Simpozion Naţional de Metrologie, oct. 1987*, MA, nr. 1, 1988, p. 2–7.
2. *A XVI-a Conferinţă Generală de Măsuri şi Greutăţi*. MA, 1980, nr. 1, p. 2–6.
3. BOTEZ, Mihai; OPRESCU, Nicolae; COSTĂCHEL, Aurel. *Începuturile şi dezvoltarea învăţământului şi tehnicii măsurătorilor terestre în ţara noastră (1813–1920)*. Buletinul Ştiinţific Inst. Constr. Bucureşti, 11, nr. 1, 1968, p. 85–90.
4. *Codul Caragea (partea referitoare la hotărnicii) adnotat. Diferitele legiuiri vechi relative la hotărnicii...* Bucureşti, 1903.
5. *Comité International des Poids et Mesures. Procès-verbaux*. Tome I–III. Paris, 1890–1893.
6. *Convenţiunea metrului subscrisă la Paris în 20(8) mai, 1875*, Bucureşti, 1882, 10 p.
7. *Corpus Iuris Ungarici*. Vol. I. Budapest, 1899, p. 510–512.
8. DEMETRESCU-CALLUDI, M. *Regulament şi instrucţiuni relative la balanţele de cereale*. Bucureşti, 1897.
9. *25 de ani de la apariţia primului număr al revistei*. MA., nr. 4, 1979, p. 146.
10. ILIESCU, T.; STOENESCU, C. *Regulamentul hotărniciilor adnotat*. Bucureşti, 1910.
11. ISCRULESCU, I. *Institutul Naţional de Metrologie la a 25-a aniversare*. MA, 1976, nr. 3, p. 104.
12. IVANOV, Igor; IVANOVICI, Gheorghe. *Istoricul învăţământului metrologiei în România. Primele începuturi*. Buletinul Ştiinţific al Inst. Constr. Bucureşti, 1970, 13, nr. 2, p. 225–231.
13. *Legea metrologiei nr. 27/1978*. Bucureşti, Consiliul de Stat, Sectorul Buletinului oficial şi al publicaţiilor legislative, 1978, 40 p.
14. *„Legea Metrologiei" elaborată de Organizaţia Internaţională de Metrologie Legală*. Calitate, Fiabilitate, Metrologie, Bucureşti, XXXVII, nr. 2, 1990, p. 40–45.
15. *Lucrările simpozionului naţional de metrologie consacrat aniversării a 30 de ani de la înfiinţarea Institutului Naţional de Metrologie (1951–1981), 29–31 oct. 1981*. Vol. I–IV, Bucureşti, 1983, 1020 p. (4 vol.).
16. LEONĂCHESCU, Nicolae. *Raportul nr. 88 – un proiect de lege pentru adoptarea sistemului metric zecimal*. Mecanizarea construcţiilor, Bucureşti, 2, nr. 2, 1987, p. 33–39.
17. MAVRODINEANU, Vl. *Regulamentul hotărniciilor adnotat*. Bucureşti, 1914.
18. MĂRĂCINEANU, Mihail. *Sistemulu metricu pentru usul şcoalelor de ambe sexe*. Craiova, 1868, 58 p.
19. *Măsuri şi greutăţi. Colecţiune oficială, legi, regulamente*. Bucureşti, 1986.
20. *„Memorandum asupra convenţiilor M. M. Lemaître şi Bergmann"*. Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti, 1866.
21. MIHU, Inginer. *Socoteala măsurătorii pământurilor*. „Neamul românesc pentru popor", Bucureşti, 1911–1912.
22. *100 de ani de la aderarea României la Convenţia Metrului*. MA., 1983, nr. 4, p. 146–147.
23. *Regulament de administraţiune publică pentru facerea şi executarea hotărniciilor*. Bucureşti, 1868.
24. *Regulament interior privind: Organizarea activităţii metrologice în cadrul organelor centrale şi al unităţilor Ministerului Industriei Uşoare*. Bucureşti, 1966.
25. *Simpozionul naţional de metrologie, 29–31 oct. 1981*. MA., XXIX, nr. 1, 1982, p. 2–6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1. CONACHI, Costachi. *Noţiuni de hotărnicie*. Iaşi. (f.a.).
2. BOCĂNEŢU, Al. *Terminologie agrară în limba română*. 1926.
3. LAURIAN, A. T.; MASSIMU, J. C. *Dicţionarul limbii române*. Vol. I–II. Bucureşti, 1871–1876.
4. NISTOR, I. I. *Un tratat de topometrie din secolul al XVIII-lea*. AARMSI, s. III, t. XIX, 1946–1947.

IX. ACTIVITĂŢI PRACTICE. INSTRUMENTE DE MĂSURAT

1. *American Standard, Safety Code for the protection of beads eyes and respiratory organs*. Washington, 1938, 95 p.
2. *Aritmetica sau învăţătura socotelilor. Acum întîia oară întocmită în acest chip pentru folosul tinerilor din Seminariul Socolei*. Iaşi, 1839.
3. AUBERT, Elena. *Manualul sistemului metric decimal*. Bucureşti, 1868.
4. BOREL, *Tableau de rapport et de comparaison des poids de commerce, mesures, monnaies des nations étrangères avec celles de Russie*. St. Petersburg, 1807.
5. BRĂESCU, D. G. *Tabelă pentru transformarea decalitrilor în vedre şi a vedrelor în decalitri*. Buzău, 1889.
6. BRĂTESCU, G.; BERCUŞ, C. I. *Appareils de mesure dans la médicine roumaine (XIX-e–XX-e siècles)*. Noesis, II, 1974, p. 151–153.
7. CANTILLI, Gr. *Esplicarea sistemului metric*. Bucureşti, 1865.
8. *Cotăritul buţilor*. Bucureşti, 1846.
9. CIOCAN, H. *Cotul moldovenesc este cot sacru*. Piteşti, /f.a./.
10. DAUMUS, Maurice. *Les instruments scientifiques auc XVII-e–XVIII-e siècles*. Paris, 1953, 471 p. + ilustr., pl.
11. DEMETRESCU, Scarlat. *Calculator al măsurilor şi greutăţilor sistemului metric şi calculul monetei de aur streină în lei noi şi vechi după cussul fiscului în ţară*. Bucureşti, 1905, 23 p.
12. FRANCESCHINI, R. *Măsuri şi instrumente de măsurat*. Bucureşti, 1943, 88 p.
13. DODOC, Petre. *Metode şi mijloace de măsurare moderne în mecanica fină şi construcţie de maşini*. Bucureşti, Edit. Tehnică, 1978, 456 p. cu ilustr.
14. DODOC, Petre. *Metrologie generală*. Bucureşti, Edit. Didictică şi Pedagogică, 1979, 480 p. cu ilustr.
15. FRAZIER, Arthur H. *United States Standards of mights and measures; Their creation and creators*. Washington, 1978, 21 p.
16. GEORGESCU, G. *Măsuri de suprafaţă în deamănuntul noui şi vechi de orice întinderi în lăţimi şi lungimi pentru pătraturi, dreptunghiuri, triunghiuri şi alte forme calculate gata, precum echivalentul greutăţii librelor în kilograme... pemtru toate felurile de producţie*. Brăila, 1891.
17. GHICA, Ion. *Măsurile şi greutăţile româneşti şi moldoveneşti în comparaţie cu cele ale celorlalte neamuri*. Bucureşti, Edit. Rosetti şi Winterhalder, 1848, p. 8–42.
18. GHICA, Ion; STURDZA, Dimitrie A. *Ajutorul comercianului, al agricultorului şi al ingineru-lui. Greutăţi şi măsuri*. Bucureşti, 1873, p. 12–45.
19. HEPITES, C. St. *Chestiunea cotitului vaselor*. Bucureşti, 1905.
20. HÎNCU, V.; ARONSHON, R.; BOCANICIU, T. *Tehnica măsurării mărimilor geometrice, timpului şi frecvenţelor*. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1964, 448 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

21. HOHAN, Ion. *Utilizarea calculatoarelor de proces în măsurări industriale*. Bucureşti, 1987, 198 p.
22. IARCU, Dimitrie. *Mesuri şi greutăţi cu sistema metrică sau Aritmetica socială cullesă şi redactată de...* Ed. a 2-a. Bucureşti, 1862, 98 p., ed. a 3-a, 1866.
23. ILIOIU, N.; IVANOVICI, Gh. *Memorator de metrologie*. Vol. I–II. Bucureşti, Edit. Tehnică, 1965–1966.
24. *Instrucţiuni privind aplicarea sistemului internaţional de unităţi de măsură (SI) în R. S. România*. Bucureşti, Direcţia Generală pentru Metrologie, Standarde şi Invenţii, 1971, 28 p.
25. *Instrucţiuni pentru verificarea de stat a măsurilor şi a aparatelor de măsurat pentru autorizaţii metrologice*. Bucureşti, Edit. Tehnică, 1971, 10 p. (Inspectoratul General de Stat pentru controlul calităţii produselor. Inspectoratul de Metrologie).
26. IORGA, Nicolae. *Îngrijirea măsurilor şi cumpenelor drepte*. Vălenii de Munte, Neamul Românesc, 1913, p. 138–139.
27. ISCRULESCU, Ion; ISPĂŞOIU GH.; PETRESCU, Vasile. *Sistemul internaţional de unităţi de măsură (SI). Generalizarea aplicării sale*. Bucureşti, 1970, 317 p.
28. ISPĂŞOIU, Gh. *Sistemul internaţional de unităţi (SI), formă modernă a sistemului metric*. MA., XIV, nr. 4, 1977, p. 146–153.
29. ISPĂŞOIU, Gh. *Unităţi de măsură legale în R. S. România*. MA., XXV, nr. 1, 1978, p. 2–14.
30. *Îndrumător practic uzinal şi de laborator pentru controlul preciziei de prelucrare în construcţia de măsuri*. Bucureşti, Edit. Tehnică, 1976, 324 p.
31. *Învăţătură pentru măsurarea cotului. În ce chip se măsoară buţile sau alt fel de vase*. A treia oară tipărită. 1824.
32. LEONĂCHESCU, N. P. *Măsurările din 1840 pentru stabilirea echivalenţilor în metri ai etaloanelor româneşti de lungime*. MA., 2, 1988, p. 50–57.
33. *Le système metrique decimal. La creation en France, son évolution, ses progrès*. Paris, 1930, 256 p.
34. MARTINIAN, A. *Cotu metric de lemn cu resort în două şi opt bucăţi pentru cotitul buţilor*. Bucureşti, /f.a./.
35. MANCIULESCU, Al. E. *Noul sistem de mésuri şi greutăţi. Aplicarea lui în mod practic pentru Partea de din cóce de Milcov (Moldova)*. Galaţi, 1884, 50 p.
36. *Metoda de cotit cu dublu metru*. Ed. oficială. Bucureşti, 1939, 36 p.
37. *Metrologie. Îndrumări de laborator*. Braşov, 1985, 241 p.
38. PETRIŞORU, Teodoru. *Mesurile metrice seu cunoscentia nouelor mesuri (metrice) în alăturare cu mesurile celea vechi*. Gherla, 1875, 31 p.
39. POP, Ştefan. *Măsurile metrice. Măsurarea şi calcularea cu măsurile cele nouă metrice...* Blaj, 1875.
40. POPESCU, Ovidiu; VALENTIN, Silvia; VALENTIN, Dan, ş.a. *Lucrări de laborator. Metrologie aplicată*. Bucureşti, 1978, 144 p.
41. PREDESCU, C. *Mesurile cele noui mărimi naturale şi deslușiri practice asupra întrebuinţării lor*. Bucureşti, 1884, 40 p.
42. RADU, Mihai Vasile. *Sistemul internaţional de unităţi în medicină*. Bucureşti, Edit. Medicală, 1986, 432 p.
43. ROMÉ de L'Isle. *Métrologie ou Tables pour servir à l'intelligence des poids et mesures des anciens et principalement à determiner la valeur des monnaies grecques et romaine*. Paris, 1789, 215 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

44. SAIGEY, M. *Traité de métrologie ancienne et moderne suivi d' un précis de chronologie et des signes numériques.* Ouvrage indispensable pour la lecture de l'histoire et l'explication des auteurs, destiné à l'enseignement public. Paris, 1834, 284 p. + 3 f. pl.
45. *Scientific and technical positions in the National Bureau of Standards.* Washington, 1939, 19 p.
46. *Sistemul internaţional de greutăţi.* Bucureşti, Edit. didactică şi Pedagogică, 1979, 44 p.
47. *Sistemul internaţional de unităţi.* Edit. a 2-a. traducere după ed. a 4-a a lucrării elaborată de Biroul Internaţional de Măsuri şi Greutăţi. Prefaţa la ediţia românească: Gh. Ispăşoiu, D. I. Marchidan. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1982, 44 p.
48. *Sistemul metric decimal de măsuri şi greutăţi. Cu explicarea noului sistem monetar făcut spre înţelegerea tuturor. Cu un monetaru completu.* Bucureşti, 1868, 91 p.
49. *Tabela pentru transformarea jugărelor şi a stînjenilor pătraţi în hectare şi metri pătraţi şi invers.* Bucureşti, 1940, 43 p.
50. *Tehnica măsurării maselor, volumelor şi mărimilor analitice.* Manual pentru licee industriale cu profil de mecanică, specializarea metrologie, anii III, IV, V. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1977, 432 p.
51. *Tehnica măsurării temperaturilor şi mărimii fotometrice.* Manual pentru licee industriale cu profil de mecanică, specializarea metrolog, anii IV şi V. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1977, 232 p.
52. TESTUL, Charles. *Mémento du pesage. Les instruments de pesage. Leur histoire à travers les âges.* Paris, 1946, 289 p. + ilustr.
53. TUDORICĂ, George. *Unităţile de măsură europene şi americane.* Bucureşti, 1946, 223 p.
54. TUFESCU, I. G. *Cotirea butoaelor în litruri cu ajutorul metrului şi al tablelor. Sistema cea mai nouă, mai practică şi mai exactă adoptată de comuna Iaşi.* Iaşi, 1893, 40 p.
55. TIŢESCU, R. *Măsurătoarea proprietăţilor mici în ectare, pogoane şi fălci.* Ed. a 2-a. Buzău, 1904.; ed. a 3-a, 1930, 99 p.
56. VERGOLICI, M. *Explicaţiuni asupra sistemului metric de mesuri şi greutăţi cu tabele de prefacerea măsurilor vechi în mesurile noi metrice şi vice versa şi cu instrucţii practice de cotitul butoaielor.* Bucureşti, 40 p.
57. VÎLCEANU, I. *Hotarnicul şi cotitorul român.* Bucureşti, 1843.
58. ZANNE, Al. *Barem de mesuri şi greutăţi continuînd transformările tuturor mesurilor şi greutăţilor vamale din Muntenia, Moldova şi Dobrogea în metri şi viceversa după cele mai autorizate documente.* Bucureşti, 1880, 100 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

DIRHEMI OTOMANI DE LA SFÎRŞITUL SECOLULUI AL XVI-LEA PROVENIND DE LA TÎRGOVIŞTE ŞI ÎMPREJURIMI

EUGEN TEODOREANU şi EUGEN NICOLAE

În colecţia Eugen Teodoreanu se află, moştenite ca vechi obiecte de familie, un lot de monede turceşti din secolele XVI–XIX. Posesorii anteriori au locuit, din vremuri îndepărtate, pe care memoria colectivă nu le-a mai putut păstra cu precizie, în cartierul Sîrbi al oraşului Tîrgovişte. După datele transmise, monedele au fost găsite pe terenurile pe care le aveau la Tîrgovişte şi în împrejurimi. Faptul că piesele sînt de nominal mic, majoritatea din argint cu titlu scăzut sau chiar din cupru, confirmă tradiţia şi arată că lotul nu s-a constituit prin cumpărări în scop de tezaurizare de argint sau pentru colecţionare. Prezentăm în cele ce urmează cinci dirhemi otomani de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, din dorinţa de a contribui la completarea dosarului privind circulaţia în Ţara Românească a acestei specii monetare, căreia numismaţii i-au acordat o deosebită atenţie în ultimele două decenii:

Murad al III-lea 1574–1595 (982–1003 H)

Canca

1–2. AR 3,43 g; 23 mm. 3,24 g; 23 mm.
E. Nicolae, G. Custurea, BSNR, 77–79, 1983–1985, p. 311, Canca, tip Ba, nr. 32–33.

Erzurum

3–5. AR 3,86 g; 20,5 mm. 3,69 g; 21 mm. 3,46 g; 21 mm.
Ibidem, p. 312, Erzurum, tip Ac.

După cum se poate observa, cei cinci dirhemi din vremea lui Murad al III-lea aparţin a două ateliere, reprezentate fiecare printr-un singur tip monetar. Aceste constatări sînt de natură să înlăture incertitudinea asupra caracterului unitar al grupului de monede şi asupra informaţiilor privind proveniența, rezultînd că aparţin unui depozit monetar. Dirhemii bătuţi la Canca şi Erzurum sînt bine reprezentaţi în descoperiri: Canca se află

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în fruntea atelierelor în tezaurele de la Tăriceni[1] şi Gălbinaşi[2], ambele în jud. Călăraşi, şi pe locul al doilea în cel de la Bercioiu, jud. Vîlcea, iar Erzurum, pe locul al treilea în ultimul tezaur citat[3].

Opiniile exprimate în literatura de specialitate converg spre acceptarea răstimpului de după anul 1578 şi pînă în 1595 ca epocă a pătrunderii şi circulaţiei intense a dirhemilor în Ţara Românească. Referitor la ascunderea tezaurelor încheiate cu dirhemi de la Murad al III-lea s-a propus anul 1595, în timpul marii campanii otomane împotriva lui Mihai Viteazul[4]. Ştiindu-se rolul jucat de Tîrgovişte în acele împrejurări, considerarea depozitului pe care l-ar reprezenta piesele de mai sus ca fiind descoperit în zona oraşului (de unde provine, ascuns tot în 1595, un mare tezaur de taleri şi jumătăţi de taleri[5]), nu prezintă nici o dificultate.

---

[1] Elena Isăcescu, CreştCol, 13–14, 1965, p. 60–86; Idem, SAO, 7, 1968, p. 263–271; vezi şi observaţiile făcute de E. Nicolae, G. Custurea, BSNR, 77–79, 1983–1985, p. 319 şi notele 11 şi 18.

[2] Elena Isăcescu, BSNR, 70–74, 1976–1980, p. 338, nota 32.

[3] E. Nicolae, G. Custurea, *op. cit.*, p. 309–327.

[4] *Ibidem*, p. 322–324, cu bibliografia.

[5] C. Secăşanu, SCN, IV, 1968, p. 423–428.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

NICOLAE IORGA ÎN MEMORIA METALULUI

VITALIE UMLAUF

Societatea Numismatică Română îşi onorează tradiţia de a imortaliza în metal momentele cruciale ale istoriei naţionale, prin baterea unei medalii şi a unei plachete la 120 de ani de la naştere şi 50 de ani de la trecerea în eternitate a istoricului Nicolae Iorga.

La 19 octombrie 1990, într-un cadru solemn, a fost dezvelită o placă comemorativă pe clădirea în care a locuit savantul la Botoşani, pe strada care astăzi îi poartă numele. Placa este din bronz, cu diametrul de 35 cm, cu următoarea descriere: bustul istoricului în profil spre stînga; sus, luceafărul; în stînga, de jos în sus anii 1871–1940 şi semnătura celui comemorat; în dreapta, semnătura artistului plastic Gh. Adoc. Cu aceeaşi descriere a aversului a fost executată o medalie din tombac cu diametrul de 60 mm, precum şi o insignă unifaţă, tot din tombac, cu diametrul de 30 mm.

Pe reversul medaliei, circular, sus, opt steluţe; în centru-sus, capul de bour din stema Moldovei, sub care citatul: POPORUL CARE ARE CULTURA / ARE SUFLET ŞI CONŞTIINŢĂ / ŞI DE LA CONŞTIINŢA ŞI/SUFLET PLEACĂ CELELALTE / N. IORGA. În parte de jos: CETĂŢENII MUNICIPIULUI BOTOŞANI / OMAGIU / MARELUI CĂRTURAR / NICOLAE IORGA / SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ / SECŢIA BOTOŞANI / 1990. Lateral ramuri de stejar (stînga) şi de brad (dreapta). (Fig. 1).

A doua piesă este o plachetă cu dimensiunile 82 x 55 mm, executată din tombac. Aversul reprezintă bustul savantului în profil spre dreapta, în ipostaza de orator, indicînd cu mîna stîngă spre înainte. În dreapta jos: N. IORGA / 1871–1940–1990. Sub braţul drept, semnătura artistului Gh. Adoc şi anul 1990.

Pe revers, în dreapta, un brad, iar în restul cîmpului: BRAD BĂTRÎN / AU FOST TĂIAT UN BRAD BĂTRÎN / FIINDCĂ FĂCEA PREA MULTĂ UMBRĂ / ... / MOŞNEAGUL STÎND DREPT / A FOST LA DRUM O CĂLĂUZĂ / ŞI-N VREME ASPRĂ ŞI HURSUZĂ / EL CU FURTUNILE-A DAT PIEPT ... / N. IORGA / SEMICENTENARUL TRECERII / ÎN NEMURIRE – 1990 – / SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ. SECŢIA BOTOŞANI. (Fig. 2).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În afara medaliilor recente descrise mai sus, figura lui N. Iorga mai apare pe alte două medalii bătute în timpul vieţii sale.

La împlinirea vîrstei de 50 de ani i s-a bătut o frumoasă medalie de bronz, cu diametrul de 60 mm.

Pe avers, în centru, se află bustul sărbătoritului în profil spre stînga. Circular: IUBITULUI • PROFESOR • ŞI • MARELUI • ROMÂN, sus, iar jos NICOLAE • IORGA. În dreapta anii 1871–1921.

Pe revers, circular: DIN • PARTEA • ADMIRATORILOR • ŞI • FOŞTILOR • ELEVI • LA • ÎMPLINIREA • VÎRSTEI – DE • 50 • ANI, jos, în exergă. În cîmp, alegorie feminină a ştiinţei păşind spre dreapta şi ţinînd în mîna dreaptă ridicată bufniţa. Jos, în dreapta şi în stînga, cîte o figură feminină învăluită în falduri.

Autorul medaliei este gravorul Lhujer. (Fig. 3).

Cealaltă medalie are pe avers busturile acolate ale savantului şi soţiei sale. Circular: ECATERINA ŞI NICOLAE IORGA; jos, ramuri de laur.

Pe revers, clădirea Universităţii Populare din Vălenii de Munte; în exergă anii 1906–1936. Jos, pe ramuri de lauri, publicaţia NEAMUL ROMÂNESC. Circular: PRIN GRAI PRIN SLOVĂ – GÂND CURAT FAPTĂ ROMÂNEASCĂ.

Medalia este din metal alb cu diametrul de 60 mm. Se cunosc variante din metal argintat şi din bronz. Gravor Grigorescu. (Fig. 4).

Fig. 1

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

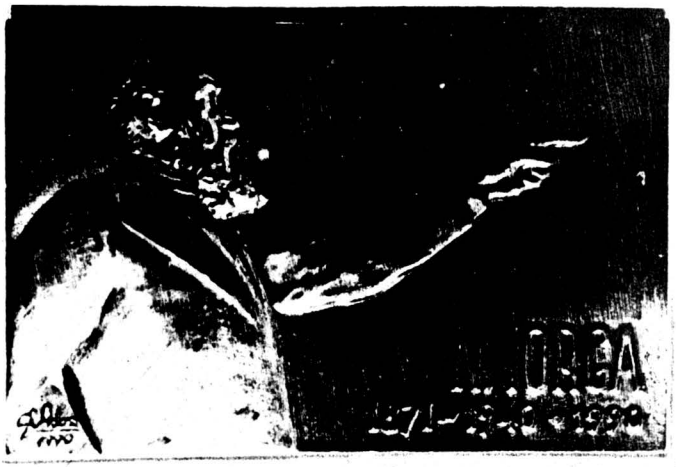

Fig. 2

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Fig. 3

Fig. 4

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1 DECEMBRIE 1918 ÎN MEDALISTICĂ

Vitalie Umlauf

După o jumătate de secol, am sărbătorit într-un început de libertate realizarea strălucită a generaţiei de la 1918: unitatea statală a poporului român. Ca şi descătuşarea din decembrie 1989, şi consacrarea drept Sărbătoare Naţională a zilei de 1 Decembrie 1918 a fost imortalizată în memoria metalului. În prezentarea de faţă mă voi opri asupra medaliei bătută prin grija Societăţii Numismatice Române, pînă în prezent singura medalie dedicată acestui eveniment.

Pe aversul medaliei este reprezentată o scenă cu participanţi la adunarea naţională de la Alba Iulia, purtînd drapele şi lozinca: TRĂIASCĂ UNIREA / ŞI ROMÂNIA MARE. În stînga, un grup de buciumaşi. În stînga-sus: 1 DECEMBRIE 1918. Jos: ALBA IULIA, în stînga, şi „Gh. Adoc 1990", în dreapta.

Pe revers, circular: SĂRBĂTOAREA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI – SOCIETATEA NUMISMATICĂ ROMÂNĂ, şi citatul pe opt rînduri: UNIREA – ESTE O / CERINŢĂ / A ISTORIEI FIINDCĂ / NEAMUL ROMÂNESC / A RĂMAS UNUL ŞI / ETNICESTE NEDESPĂRŢIT / ÎN PĂMÎNTUL DACIEI / TRAIANE / VASILE GOLDIS. În dreapta: columna lui Traian şi anul 1990. În exergă, piese arheologice reprezentative („Gînditorul de la Cernavodă", „Zeiţa de la Vidra" ş.a.).

Medalia este din tombac cu diametrul de 60 mm şi a fost executată în 150 de exemplare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

160 DE ANI
DE LA ÎNFIINŢAREA ARHIVELOR STATULUI

Medalie cu efigiile lui B. P. Hasdeu şi Dimitrie Cantemir, emisă în 1967 la al X-lea Congres Internaţional al Lingviştilor din Bucureşti. Piesa este din bronz, diametrul 60 mm şi a fost realizată de gravorul Nicolae Culluri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

AURELIAN SACERDOŢEANU – B. P. HASDEU – BIOBIBLIOGRAFIE

INTRODUCERE

Personalitate marcantă a vieţii culturale româneşti din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, B..P. Hasdeu a constituit domeniul preocupărilor de peste 40 de ani ale profesorului Aurelian Sacerdoţeanu (1904–1976). Aplecîndu-se asupra vieţii şi activităţii acestuia deoarece îl găsise „fenomenal", după propria mărturisire, A. Sacerdoţeanu încheia în anul 1957 una din valoroasele sale lucrări: *B. P. Hasdeu – biobibliografie*[1]. Aceasta cuprindea viaţa, opera şi bibliografia lucrărilor sale. Pe 14 septembrie 1963 o oferea spre publicare Editurii pentru Literatură din Bucureşti. În propunerea făcută se argumenta necesitatea publicării lucrării prin faptul că multe lucrări se află răspîndite în „reviste azi rarissime. O bibliografie ar înlesni mult cercetările viitoare. Subsemnatul, avînd lucrată o astfel de bibliografie, pe cît se poate exhaustivă, vin cu propunerea de a o include în planul Dv. editorial. Ea este însoţită de o biografie în care se lămuresc multe amănunte necunoscute din viaţa lui Hasdeu". Cu această ocazie se angaja să furnizeze şi materiale pentru o ilustraţie adecvată[2]. Totuşi, după depunerea ofertei, pe biletul de la Registratură profesorul nota sceptic: „Am propus tipărirea lucrării, B.P.Hasdeu – Biobibliografie". Înţeleg însă că nu va fi primită: *nu e în profil*(!)"[3]. Prezumţia sa s-a adeverit, deoarece nici în 1969 nu primise nici un răspuns aceasta obligîndu-l să revină cu oferta[4]. Periplul lucrării a continuat astfel că în 7 aprilie 1970 A. Sacerdoţeanu făcea o nouă ofertă editurii Enciclopedice din Bucureşti[5].

Între timp lucrarea fusese revăzută, completată şi restructurată; bibliografia a fost adusă la zi. Lucrarea întreagă însuma acum 350 de pagini cu peste 2200 titluri de lucrări edite şi inedite. Ea era organizată în: partea I: Viaţa şi opera, partea II: Bibliografia. Aceasta cuprindea trei categorii: a) materiale arhivistice, b) ce a scris B. P. Hasdeu, c) ce au scris alţii despre Hasdeu, precum şi un Adaos: tabla materiei la primele reviste ale lui B. P. Hasdeu[6].

Şansa nu i-a surîs nici de această dată, deoarece după un referat destul de nefavorabil, prin adresa nr. 1216 din 28 martie 1973, Editura îi făcea cunoscut următoarele: „întrucît lucrarea „B. P. Hasdeu – biobibliografie" nu întruneşte condiţiile de editare, contractul nr. 277/1970 încheiat de dvs. cu Editura enciclopedică română, se reziliază"[7](!).

---

[1] Arh. St. Bucureşti, fond „Aurelian Sacerdoţeanu", dosar IX 507/1957–1974 – manuscrisul dactilografiat al lucrării – 210 pagini.

[2] *Ibidem*, dosar 507 (20)/1957–1974, f. 12.

[3] *Ibidem*., dosar IX 507 (20), f. 1.

[4] *Ibidem*, dosar 507 (20), f. 12.

[5] *Ibidem*, f. 3.

[6] *Ibidem*.

[7] *Ibidem* – scrisoarea recomandată, f. 1 şi 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Nu ştim ce s-a mai întîmplat, pînă în anul morţii sale, survenită în 1976. În orice caz, un lucru este sigur că ea nu a văzut lumina tiparului nici pînă astăzi. Astfel, autorul a părăsit lumea noastră cu amărăciunea unui vis neîmplinit, vis pentru a cărui izbîndire lucrase 40 de ani.

În anul 1988, cînd s-au aniversat 150 de ani de la naşterea lui B. P. Hasdeu, Revista Arhivelor a avut iniţiativa publicării măcar a bibliografiei operei lui B. P. Hasdeu aceea alcătuită de prof. A. Sacerdoţeanu[8]. Dar nu a fost publicată în întregime.

Avînd în vedere importanţa acestei biobibliografii, căruia A. Sacerdoţeanu i-a încredinţat o bună parte din activitatea sa şi avînd în vedere acribia cu care a fost alcătuită ea, ne-am propus să o publicăm într-o variantă din anul 1966 şi pe care am găsit-o în menţionatul fond „Aurelian Sacerdoţeanu". Aceasta are mai restrînsă partea I: Viaţa şi opera lui B. P. Haşdeu, şi este intitulată de data aceasta: *Prezentare*[9] – 31 pagini dactilo (comparativ cu varianta oferită de autor spre publicare Editurii Enciclopedice în 1973 – 130 p.). Publicăm de asemenea şi *Nota la bibliografie* unde autorul a dat toate explicaţiile privind modul în care a conceput şi a alcătuit bibliografia.

La sfîrşitul bibliografiei, ca o contribuţie personală, am adăugat ceea ce s-a publicat după 1967, insistînd pe ediţiile critice, monografii şi alte lucrări apărute. Pentru toate acestea am folosit criteriul alfabetic şi nu pe cel cronologic utilizat de prof. A. Sacerdoţeanu. Prin publicarea acestei bibliografii, foarte ample, exhaustive chiar, într-un nou moment comemorativ, la aniversarea a 160 de ani de la înfiinţarea Arhivelor Statului, al căror director B. P. Hasdeu a fost timp de 24 de ani (1876–1900) vrem să readucem în actualitate o mare personalitate a culturii româneşti şi mai presus de toate un mare patriot al neamului românesc de care prof. A. Sacerdoţeanu şi-a legat numele[10].

Prin acest act, noi ne facem şi o datorie faţă de memoria istoricului A. Sacerdoţeanu, personalitate marcantă din domeniul ştiinţelor auxiliare ale istoriei, director al Arhivelor Statului Bucureşti (1938–1953) şi profesor, apoi şef de catedră la disciplina Ştiinţe auxiliare la Facultatea de Istorie din capitală între anii 1950–1970.

Prin publicarea prezentei lucrări credem că aducem prinosul minim de recunoştinţă profesorului A. Sacerdoţeanu. Credem de asemenea că pentru studierea în profunzime a operei lui Hasdeu, fie de către studenţii de la Facultatea de Istorie sau de cei de la filologie, fie de către specialişti, una din lucrările de referinţă va fi şi aceasta.

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu

---

[8] RA, nr. 2, 1988, p. 201–216; nr. 3, 1988, p. 332–350; nr. 4, 1988, p. 427–449; nr. 1, 1989, p. 100–112.

[9] Arh. Stat. Bucureşti, fond „Aurelian Sacerdoţeanu", dosar IX 507 (20) – exemplarul III. Din motive de spaţiu tipografic am optat pentru această variantă mai restrînsă pentru partea I: Viaţa şi activitatea lui B. P. Hasdeu. Într-o ediţie viitoare vom publica textul cel mai cuprinzător.

[10] B. P. Hasdeu, *Scrieri istorice*, ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Aurelian Sacerdoţeanu, vol. I–II, Bucureşti, Edit. Albatros, 1973. În *Introducere* Aurelian Sacerdoţeanu a folosit într-o oarecare măsură textul din *Prezentare* găsit de noi şi pe care îl publicăm în paginile ce urmează.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

NOTĂ LA BIBLIOGRAFIE

Intenţia noastră este să înscriem aici toate lucrările pe care le-a publicat Bogdan Petriceicu Hasdeu în timpul vieţii, ori s-au tipărit după moartea sa, cum şi toate lucrările privitoare la viaţa şi opera lui. Avînd în vedere prodigioasa lui activitate răspîndită pe atîtea meridiane naţionale, şi dincolo de ele, orice încercare de felul acesta devine o îndrăzneală. Ne-am dat seama de aceasta. Totuşi nu am pregetat să o facem pentru prestigiul culturii româneşti al cărei reprezentant de seamă a fost.

În ce ne priveşte, ne-am străduit să alcătuim o bibliografie cît mai completă. Se ştie însă că nici una nu poate fi absolut completă. Cu atît mai mult se poate spune aceasta pentru Hasdeu deşi în acest sens am lucrat mai multe pînă acum (v. nr. 1285–1292). Avem totuşi convingerea că aceasta depăşeşte pe toate cele precedente, care au fost verificate şi integrate aici. Observaţiile critice ale lui D. Murăraşu (v. nr. 1496), nu odată au fost puse la contribuţie şi ne-au ajutat la limpezirea unor puncte confuze.

Ţinem să precizăm că atît lucrările separate cît şi cele cuprinse în revistele proprii ale lui Hasdeu de la Iaşi sau de la Bucureşti au fost excerptate în întregime. Atragem atenţia însă că în ce priveşte revistele *Traian* şi *Columna lui Traian*, este posibil să fi fost omise articole nesemnate sau să fi făcut o atribuire necorespunzătoare. Certitudine nu se va căpăta decît cu prilejul vreunei ediţii complete de referinţă, care nu trebuie să mai întîrzie. De asemenea, e de revizuit formularea unor titluri pentru articolele, mai ales politice, publicate fără titlu sau sub rubrici generale şi adesea cu colaboratori anonimi. Am căutat ca titlurile formulate de noi să redea cuprinsul lor cît mai exact.

Ne-am abătut de la regula bibliografică după care orice lucrare trebuie să-şi aibă propriul său număr de ordine. O lucrare literară, un studiu sau articol anume publicate de mai multe ori, cu sau fără schimbări, s-au trecut o singură dată în bibliografie, menţionîndu-se însă toate locurile unde au fost identificate ediţiile ulterioare antume. Uneori, autorul sau admiratorii lui au schimbat titlul cu ocazia republicării; noul titlu este reprodus în continuare în aceeaşi fişă bibliografică. Această identificare a cerut nu puţin efort. El vine în întîmpinarea înlesnirii viitoarelor ediţii critice.

Am considerat că este bine să procedez în acest mod căci nu contează numărul fişelor, ci statistica reală a operelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Studiile şi articolele publicate în alte periodice decît ale lui Hasdeu însuşi, sau reproduse de către diverşi editori, au fost în mare parte controlate, dar acele publicaţii, mai ales cele inaccesibile, nu au fost despoiate în întregime, iar bibliografii speciale de orientare nu am avut la îndemînă.

În bibliografie, lucrările au fost clasate pe materii în grupe largi, pentru o mai uşoară orientare. Concret, ea cuprinde trei mari capitole: A. Materiale arhivistice, în care noutăţi excepţionale apar la fiecare pas; B. Creaţia literară şi ştiinţifică a lui B. P. Hasdeu însuşi; C. Ce au scris alţii despre el. Partea a doua, prin însăşi natura sa, are mai multe capitole în raport direct cu conţinutul masiv al operei: literatură, istorie literară, folclor, filologie, istorie; filozofie şi altele. Domenii deosebite în care Haşdeu face incursiuni solide şi cu măiestrie.

Însă ţinînd seama de conţinutul foarte amestecat al oricărei lucrări hasdeene, după părerea mea, nici un bibliograf nu va putea să facă o clasificare ideală, decît repetînd fişele, ceea ce nu am socotit necesar. Greutăţi de acest fel se pun şi la distincţia ce trebuie făcută chiar între istorie şi filologie, două preocupări de bază ale lui Hasdeu.

Spontaneitatea în gîndire şi umorul proverbial al lui Hasdeu, alături de rigurozitatea ştiinţifică, apar constant în activitatea lui academică. Pentru orientarea în această activitate reprezentată mai mult prin procese verbale ale şedinţelor, care nu este încadrată sub titluri proprii şi este greu să i se compună unul, am format o singură grupă care arată natura problemei discutate. Aci sînt mărgăritare care au valoare numai culese toate şi înşirate în colier. Am arătat deci numai locul unde au căzut perlele aruncate de dibaciul lor pescuitor.

Nici atribuirea paternităţii lui Hasdeu asupra unor lucrări nesemnate, sau semnate cu pseudonim, uneori cifric, nu e uşor de făcut. E clar cînd autorul a semnat cu numele întreg deşi l-a ortografiat deosebit pînă s-a fixat la forma „Hasdeu"; e fără dificultate şi cînd întrebuinţează finalele numelui: -n-o-u (= nou). Dar Hasdeu a întrebuinţat şi o seamă de pseudonime care prezintă tot felul de curiozităţi ca Abar-Assab (inversarea lui *Bassa-raba)*, chinezismele Puang-hon-ki şi Wang-pon-ki, dacă nu vor mai fi şi altele, şi Farfara, Radu Piţigoi, Caracangea, Un român verde şi altele; cred că şi Urtimud (inversarea lui *Dumitru)* îi aparţine de asemenea. Probabil să mai fie şi altele încă neidentificate, mai ales în presa politică şi umoristică. Toate acestea figurează în fişele bibliografice. Quis – mă îndoiesc să fie tot el.

În bibliografie se poate observa că lipseşte indicarea primei ediţii a unor lucrări care au avut mai multe ediţii. În realitate aceasta n-a existat. Hasdeu obişnuia să considere publicarea într-o revistă drept prima ediţie, iar extrasul, cu sau fără modificări, drept a doua. O spune singur în prefaţa de la *Sic cogito*, ediţia a treia din 1895: „Prima ediţie a apărut în *Revista nouă*, martie 1891 şi următoarea; a doua ediţie în 1883, în mai puţine exemplare, iar a treia este cea de faţă".

Pentru o bună orientare în culegerile de lucrări din timpul vieţii lui Hasdeu sau alcătuite ulterior de alţii, am dat şi titlurile lucrărilor cuprinse în ele. Astfel se vor putea urmări mai uşor atît modificările ulterioare de titluri aduse de autor cît şi ce şi cum a fost pusă în circulaţie creaţia lui.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Lucrările privitoare la Haşdeu, indiferent de conţinutul şi întinderea lor, au fost clasate cronologic, singurul sistem care arată organic cum s-a format opinia despre el. Această parte din bibliografie poate avea cele mai multe lipsuri. Precizăm totuşi că, n-a fost în intenţia mea să mă adresez şi presei cotidiene.

Indicii de nume şi lucruri de la sfîrşitul bibliografiei au scopul să înlesnească atît informarea cercetătorului cît şi controlul criticului, iar folosul indicelui cronologic de titluri nu mai e nevoie să fie subliniat căci răsare dintr-o dată în ochii oricui. În esenţă însă el va înlesni introducerea „necunoscutelor" care să ducă la cunoaşterea integrală a operei şi bogata ei coloratură.

Am socotit că aduc o contribuţie reală adăugînd tabla de materii a celor mai vechi reviste redactate de Hasdeu. Pe de o parte în ele apar primii lui colaboratori, unii rămaşi prieteni pe toată viaţa; pe de altă parte, şi aceasta în principal, aproape toate aceste publicaţii sînt raritäţi bibliografice. Datorită cercetărilor mele pe cale fotografică s-au putut completa şi lipsurile existente în biblioteca Academiei R. S. România.

Lucrarea de faţă, împreună cu o introducere în viaţa şi opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu – biobibliografie, cum o numisem atunci – a fost încheiată în 1956. Dar, cum zice Coşbuc, „oameni răi din lumea rea, mi-au tot aţinut calea", nu a putut apărea. Acum, la redacţia iniţială am adăugat numai ediţiile mai noi (nr. 1277–1284) şi ce s-a mai scris despre Hasdeu în timpul următor (nr. 1550–1584) pînă în 1966.

*

* *

Acei care au folosit abuziv manuscrisul şi nu au mărturisit, cred că vor avea – sper – un proces de conştiinţă.

Eu nu am alcătuit aceasta pentru ei, ci ca român, am dorit să ridic un monument lui Hasdeu, omul şi gînditorul.

Datorită unei lungi perioade de adunare a materialului, peste patruzeci de ani, şi prelucrarea lui în timp mult prelungit, explică lipsurile unor date în notaţiile bibliografice şi în transcrierea variabilă a unor titluri. Aşa cum este eu consider totuşi această bibliografie folositoare Quod scripsi, scripsi!

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

PREZENTARE

Bibliografia de faţă este un instrument de informare cu privire la întinsa operă a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, figură care a dominat o jumătate de secol ştiinţa şi cultura română. Nu este cazul să arătăm aici tot ce a însemnat el în această privinţă, dar a cunoaşte condiţiile în care a lucrat, mijloacele de care s-a servit şi marile idei care l-au călăuzit, considerăm că este necesar să o schiţăm în această prezentare.

*

Mai întîi un cuvînt despre viaţa lui B. P. Hasdeu.

Data naşterii lui rămîne incertă, cuprinsă între anii 1834–1838. El însuşi a amintit mai multe. Credem că putem lua în consideraţie prima lui declaraţie făcută cu ocazia procesului literar din 1863: născut la 16 februarie 1836. Aceasta concordă şi cu ultima, pe care o comunica lui Iorga în 1893: „născut 1836 (februarie 16/28) pe moşia mea Cristineşti".

Este adevărat că astăzi cunoaştem actul său de botez în care se spune că oficiul acesta a avut loc în Cristineşti la 26 februarie 1838, probabil stil vechi. Presupunem însă că ziua „26" este o greşeală de tipar în loc de „16". Naşterea însă a putut avea loc poate cu mult mai înainte şi din motive familiare botezul a fost întîrziat.

Copilăria în mare parte şi-a petrecut-o în satul natal sau împreună cu tatăl care, ca profesor, a trecut prin mai multe oraşe. În tot cazul părintele se ocupa serios de educarea feciorului şi de pregătirea lui ştiinţifică.

Îndrumat să devină ofiţer, tînărul iunker nu găseşte potrivită cu firea sa cariera ostăşească. Amintirile proprii fac dovada neastîmpărului său. E obligat să părăsească armele.

Ajunge astfel student. Împrejurările în care a studiat sînt şi ele destul de obscure. Dacă „romanţul" *Duduca Mamuca*, ulterior *Micuţa*, are şi conţinut autobiografic, atunci se vede că nu prea avea gîndul la învăţătură organizată. În schimb se complăcea în interminabile discuţii în adunările asociaţiilor studenţeşti, de obicei cu conţinut politic şi filozofic, dar mai ales cu „zăbava cărţilor" din care a tras cel mai mare profit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Tot timpul acesta a fost sturlubatic în aşa măsură încît a trebuit să-şi ia lumea în cap. Astfel a ajuns la Iaşi.

Aici face eforturi să se adapteze vieţii de funcţionar public: bibliotecar şi profesor. Îi este foarte greu şi are neplăceri.

Se mută la Bucureşti, mai întîi ca membru al Comisiei documentale (1863), apoi ca profesor la Universitate şi director general al Arhivelor Statului.

În acelaşi timp însă, încă de la Iaşi, începe prodigioasa sa activitate de scriitor cu preocupări extrem de variate. Mai întîi, în propriile sale reviste, apoi şi în alte publicaţii locale sau de mai de departe. Acelaşi lucru se va repeta la Bucureşti. Atît numărul revistelor pe care le-a condus el însuşi, cît şi al lucrărilor săvîrşite, este impresionant. Bibliografia de faţă stă mărturie.

Dar totul are un sfîrşit. Hasdeu are două. Întîiul, care nu trebuia să vină aşa de repede, începe cu încetinirea scrisului şi apoi cu îndelungată tăcere. Sînt explicaţii pentru aceasta: moartea fiicei sale Iulia şi apoi a soţiei tot Iulia, „cele două Iulii", cum zicea el. Rămas singur nemort, vieţuind între morţi, nu mai era viu.

În acest mod de trăire ajunge la straniul sfîrşit izbăvitor, şi astfel la 25 august 1907 „se stingea, aproape neştiut, în singurătatea sa de la Cîmpina", acela care a fost Bogdan Petriceicu Hasdeu. Înceta astfel pentru totdeauna simţirea cea mai caldă care cu nesfîrşită iubire se apropiase de cultura ţăranilor noştri; înceta odată cu înăbuşirea în cel mai sălbatec măcel, a strigătului acestora pentru pămînt şi pîine. Zdrobit şi amărît de aceste zile tragice Hasdeu a pornit înfrînt pe drumul fără întoarcere, cinstit cu o *înmormîntare de clasa a II-a*. Acesta e singurul necrolog care în formularea sa caustică pe de o parte acuză iar pe de alta arată că naţiunea datora mai mult celui care adormise acum. Dar ani de zile pe urmă această datorie nu s-a plătit. Hasdeu n-a fost uitat dar a rămas ignorat.

Hasdeu a fost omul secolului său. Sînt motive destule să ne întoarcem la el şi la opera sa, care, fără îndoială este reprezentativă pentru tot secolul.

În adevăr secolul al XIX-lea românesc a fost caracterizat de istorici, literaţi, politicieni sau filozofi, în diferite moduri: pentru unii a fost un secol de creaţie românească în timp ce pentru alţii n-a fost decît o încercare de copiere a Apusului, cînd nu era chiar o „maimuţăreală"; pentru unii a fost un secol de enciclopedism, poate un apogeu al tradiţiei enciclopedice româneşti, care vrea „să întreacă Europa", în timp ce alţii nu au văzut la noi decît o cultură politico-gazetărească.

Putem merge destul de departe cu înşirarea acestor aprecieri contradictorii, după cum cel care aderă la una sau la alta din aceste caracterizări priveşte lucrurile sub un unghi, singurul accesibil lui. Trecutul însă nu poate fi privit unilateral şi – prin ceea ce a creat datorită unui efort real, nu s-a realizat eşi existau condiţiile materiale de creaţie – judecării lui nu-i poate lipsi cunoaşterea exactă a bazei materiale şi sociale a întregului popor într-o perioadă dată. Acestea trebuie cunoscute, pentru respectul adevărului, pentru a nu condamna nimic iremediabil.

Am spus mai sus că activitatea scriitoricească a lui B. P. Hasdeu începe în propriile sale reviste. În ele stă şi fondul operei. Ca atare, în cadrul lucrării de faţă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

aceste reviste trebuie să ocupe primul loc. Vom stărui chiar mai mult fiind în măsură să aducem numeroase noutăţi informative.

Ne întoarcem iar la Iaşi, oraşul marilor speranţe. Aci, spune un biograf al său nu tocmai binevoitor, Hasdeu „străin ca grai şi spirit, în ţara unde cîrmuiseră ai lui, el se încumetă a încerca o foaie politică săptămînală... *România*". Primul număr apare la 18 noiembrie 1858. Conţinutul şi limba revistei nu îndreptăţesc pe deplin caracterizarea arătată. În ea tînărul abia încetăţenit în marele oraş, poate prezenta un program adecvat spiritului vremii, într-o limbă destul de curată, arhaică însă, de influenţă pumnulistă. Citîm programul revistei: „Reaşezarea în vigoare a legii presii din 12 martie 1856, din partea locotenenţii princiare, este un act naţional apreţuit de către toţi. Totdeauna libera dezbatere a fost mijlocul cel mai putinte a lumina poporul. Astăzi această libertate trebuie să ne fie îndoit scumpă, căci ne aflăm în situaţia cea mai vajnică. Sub pavăza dar a legii din 12 martie, susţinînd mai înainte de toate marele princip năciunal al unirei principatelor române, „România" va avea de program: *Apărarea constituţiunii prin neatîrnarea adunării*". Din acestea reiese o tematică precisă, politică, dar din conţinutul revistei se vede că domină istoria şi lingvistica.

În partea a doua a revistei materia e mai variată şi sistematizată în capitole speciale: politica, etnografia, poezia populară, diplomatica, cronica zilei, îmştiinţările şi înscrierile. Prin aceste două din urmă el înţelege *anunţurile* şi *inscripţiile*. Se face apel şi la colaborări exterioare: „Toate articolele politice, literare şi ştiinţifice, iscodite sau traduse, potrivindu-se ele cu ţălul „României", se primesc cu mulţămire. Acele din ele ce n-or putea fi împărtăşite s-or înapoia peste o lună".

În ultimul număr apărut dă un nou program foarte amănunţit, care merită să fie cunoscut deşi nu a mai putut fi adus la îndeplinire.

„Ziarul de faţă este „România" şi o „Revistă ebdomadară" totodată.

„Ca România", revista ebdomadară va cuprinde obîrşiile „Storiei ţerei şi-a năciunălităţăi române". Sub cuvîntul *storia* înţelegem întrunirea următoarelor:

„*Filosofia storiei universare*, fără care nu se mai poate desluşi nici o storie partnică a vr-unei ţări.

„*Storia firească:* paleontologia, geologia, geografia, zoologia, botanica, fisiologia, mineralogia, frenologia, medicina...

„*Biografia*, adică storie-ndividuară sau psihologia aplecată, psychologie appliquée.

„*Arheologia:* letopiseţele, legislăciunea, înscrierile, bibliofilia, arheografia, paleografia, memoare: filologia, numismatica, genealogia, critica storică...

„*Literatura năciunară:* fabulistica, poezia şi sofologia populare.

„*Etnografia:* dreptul obiceinic şi năravurile.

„*Statistica. Economia politică. Negoţul. Industria. Agricultura*...

„Ca o „revistă ebdomadară" România va cuprinde:

„*Politica:* năuntralnică şi străină.

„*Filosofia*, înţelegîndu-se sub acest cuvînt, dupre obiceiul englez, atît filosofia transcendentă cît şi ştiinţele esapte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

„Beletristica: romane, storisiri, poezii...

„Literatura străină. Cronica zilei, Polemica. Anunţările.

„Redapciunea primeşte supră-i însăş tălmăcirea tuturor documentelor ce i se vor trimite-n limbile franceză, germană, italiană, spaniolă, engleză, latină, elină şi-n toate dialeptele slavone fără d-osebire".

Din punct de vedere politic e de remarcat adeziunea sa totală la alegerea lui Cuza, manifestată prin articolul: *Să trăiască Măria-Sa Vodă!*

Deşi în general paginile sînt simple şi uneori cu banalităţi, totuşi ele arată, într-o formă nebuloasă, impetuoasele preocupări de mai tîrziu ale lui Hasdeu.

Începînd apariţia *Romaniei* Hasdeu scoate îndată în „anul Unirei I", adică 1859, *Foaea de storia română*, cu gîndul ca în paginile sale să se ocupe de legislaţie, numismatică, diplomatică, analistică, literatura istoriei şi poesia naţională. Este deci o simplificare a programului cu care sfărşia cea dintîi revistă. Acum însă are ocazia, editînd cîteva documente de cancelarie şi particulare, să meargă cu comentariul la o amănunţime şi lungime înspăimîntătoare, privindu-le din punct de vedere paleografic (scris, hîrtie, filigran, note tergale), filologic (ortografie, limbă, lexic), legislativ (terminologia juridică) şi biografie (identificarea şi aprecierea valorii scriitorului actului). Revista n-a ajuns decît la patru numere apărute.

Şi de data aceasta doreşte să aibă colaboratori din afară, cum şi procurarea de documente inedite, în aceleaşi limbi arătate în *Romania*. Dar tot acum apare şi cel dintîi atac grafic enigmatic la adresa unui personagiu notariu în Iaşi. Anunţînd că s-au trimis liste de subscrieri pentru abonamente la foaia sa şi în Muntenia, adaugă: „Credem că istii primitori nu ni vor răspunde, cel puţin cu cuvintele unui mare patriot moldovenesc din capitală: nu am părăluţe noue pentru fleacuri vechi". Citind literele mare puse subpasant între normale iese numele „patriotului" N. MILO. Nu era un mod de a trăi liniştit.

Efemera apariţie a celor două reviste ale lui Hasdeu scoase pînă acum nu l-a descurajat. El simţea nevoia să aibă periodicul său în care să-şi expună părerile. Deci în martie 1860, face să apară primul număr al celei de a treia reviste, *Foiţa de istorie şi literatură*. Şi aceasta va fi tot aşa de efemeră, cinci numere în total. Persistă şi aici incertitudinea în ce priveşte ortografia, dar ca fond, se vede o trecere mai pronunţată de la *istorie* la *literatură*, cărora le închină cîte un articol special.

În afară de o notiţă despre manuscrisele lui Cantemir venită de la tatăl său, Alexandru Hasdeu, de data aceasta îşi apropie şi doi colaboratori, G. Melidon şi Gh. Tăutu. Este interesant de observat că publică şi cîteva pagini din N. Gogol traduse de A. Holban, şi însuşi traduse din Bastiat şi Bobolinski, *Fragment din analele căzăceşti*. Această colaborare îl face să precizeze într-o notă că „toţi articulii neiscăliţi sînt ai redactorului". Aceasta face să ne întrebăm dacă „Ierodiaconul de la Socola", care publică un document din sec. XVIII, nu e tot el. Aici publică el şi cele două documente, din 1134 şi 1374, care au dat şi dau încă de furcă istoricilor în privinţa autenticităţii lor. Totodată Hasdeu trece şi la studiul istoriei strămoşilor noştri, printr-un studiu intitulat semnificativ: *„Perit-au dacii?"*. Acesta dă naştere unei polemici sprijinită de ardeleni.

Aproape doi ani Hasdeu n-a mai avut foaia să, rămînînd colaborator la alte foi locale. Temperamentul lui agitat, imposibilitatea de acomodare cu spiritul altor redacţii,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în sfîrşit dorinţa sa de a fi singur pe ce scrie şi tipăreşte, l-au îndemnat să scoată o a patra revistă proprie, căreia i-a zis *Din Moldova* (1862). Titlul a dat prilej presei contemporane să-l acuze de separatism. Spre a înceta orice bănuială, îndată îi schimbă titlul în *Lumina* (1863). Cu acest prilej scrie în manşeta revistei: „Auzim din toate părţile învinovăţiri de *separatism*, întemeiate pe titlul foaei noastre. Ţiind mai mult la idei decît la cuvinte, bucuros ne grăbim a preface nefaustosul „Din Moldova" în „Lumina". Nu cumva şi acesta va fi avînd v-un cusur?".

De data aceasta conţinutul revistei este sistematizat în următoarele rubrici: literatura-istoria-poezia-arheologia-diplomatologia-dreptul comercial-glosologia-isografia şi miscele. Acesta la primul volum căci la al doilea păstrează numai cîteva rubrici dar adaugă: odopoţica-polemica-foiletonistica şi tutti-frutti. Spiritul revistei e mai ascuţit. La al treilea volum toate acestea dispar spre a fi înlocuite prin: ştiinţele-literatura: proza, poezia şi critica.

Acum Hasdeu îşi pune şi problema ortografiei deşi socoteşte că „e un ce de tot secundar, mai cu seamă pentru românii ne-Ardelenit". „Nu omorîţi spiritul pentru hatîrul buchilor!" va scrie el în alt loc, dorind o ortografie „semplice şi fonetică". Cu toate acestea nu este de părerea lui C. Negruzzi, „venerabilul nostru colaborator-antagonist, de la care bucuros vom primi a fi combătuţi şi învinşi", şi nu adoptă unele semne propuse de aceste ca ţ şi ş, care totuşi au fost adoptate şi au rămas; este pentru schimbarea alfabetului cirilic dar păstrează unele forme latiniste, pumnuliste, ca *apt* pentru *act*, *destierarea* pentru *desţărarea*, *trăptatul* pentru *tratatul* etc.

E de remarcat că la editarea documentelor *(diplomatologie*, cum spune el) lărgeşte şi sistematizează comentariile excesiv de mult.

Revista aceasta a durat cel mai mult: 19 numere în trei tomuri, cum le zicea editorul (1862–63). Avea să sfîrşiască şi ea repede, într-un mod cu totul neobişnuit dar răsunător: cu primul proces literar la noi provocat de *Duduia Mamuca*.

O rămînere mai departe la Iaşi ajunsese imposibilă şi nu întîrzie să vină la Bucureşti, nu fără greutăţi şi nu ca un necunoscut, dar desigur ca un inadaptabil. Aici trebuia să-şi urzească pretenii noi, să-şi cîştige o reputaţie nouă şi să-şi croiască un piedestal după care să dezvăluie însuşirile pe care în adevăr arătase că le avea. Simţea însă că nu poate sta departe de tipografie şi că trebuie să revină la gazetărie.

În aceste condiţii, la 3 noiembrie 1863, scoate primul număr din „Aghiuţă, foaie umoristică, satirică şi critică". Politica este aici preocuparea esenţială. În ce direcţie se manifestă se poate deduce din forma însăşi în care se prezintă pe sine însuşi: „directore fără speranţă de a fi ministru şi proprietar fără frică de legea rurală, Bogdan Petriceicu Hasdeu". Rubrica *Toate vrutele* a fost de o actualitate şi causticitate remarcabile. Tot aşa articolele *Cronica adunării nelegiuitoare*, *Consiliul superiore poreclit în glumă „de Instrucţiune publică"*, *Urmarea ne-legiuirilor Camerei*, *Rîs-p'Unsul proiectat din partea Adunării legi-uitătoare la Mesagiul Tronului* şi altele, arată posibilităţile lui polemice. Kogălniceanu, Panu, Rosetti nu s-au bucurat nici o dată de săgeţi mai ascuţite ca de data aceasta. Citarea unui singur titlu poate fi edificatoare: *Dialogul Minţii cu Camera, urmat de monologul Minţii în capul D-lui Kogălniceanu, ambele stenografiate de Aghiuţă.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

O noutate vrednică de remarcat în această publicaţie e şi caricatura care ilustrează fiecare număr, prin care Hasdeu îşi dezvăluie însă un talent: desenul.

Timp de 27 numere, adică pînă la 17 mai 1864 cînd e suprimată de M. Kogălniceanu, revista atacă, ironizează, critică şi devine „cea mai bună parte din zeflemeaua politico-literară a timpului". Mai tîrziu totuşi Hasdeu declara că, pe atunci „cînd Vodă Cuza împropietărise pe ţărani şi despropietărise pe greci", era să fie ministeriabil. Şi e probabil să fi fost aşa, cunoscută fiind atitudinea sa democratică, dar de fapt în acel an el nu a înţeles abdicările pe care cei doi bărbaţi le făceau ideologiei progresiste adoptînd atitudini dictatoriale în formă ca să poată aplica principiile progresiste în fond, ca împroprietărirea ţăranilor, eliberarea ţiganilor şi altele. Din această cauză Hasdeu va pierde pentru toată viaţa creditul politic al contemporanilor deşi va avea multă vreme numeroşi aderenţi, el însuşi crezîndu-se o mare forţă politică.

Prin Aghiuţă Hasdeu şi-a creat numai neprieteni. Cu toate acestea, deşi rămas fără ocupaţie şi fără ziar, totuşi el nu mai putea fi ignorat. Trebuia găsită o cale să-l facă mai puţin incomod, şi, dacă se poate, să fie îndrumat spre publicaţii istorice în care se dovedise iniţiat prin studiile şi articolele apărute între timp chiar la Bucureşti, în unele ziare.

Calea cea mai potrivită capacităţii şi impulsivităţii sale a fost găsită cînd Ministerul Instrucţiunii Publice i-a dat sarcina să redacteze *Arhiva istorică a României*, care devine o serioasă publicaţie de documentare. Primul număr apare la 8 august 1864 şi continuă săptămînal un semestru, în fascicole lunare alt semestru şi la urmă încă în trei tomuri pînă în 1868.

Cele dintîi volume i-au absorbit întreaga atenţie şi părea că se simte satisfăcut cu asemenea activitate. Nu ca o reclamă, ci ca un pretext în toate cele 23 de numere ale părţii întîi numele „N. Petriceicu-Hasdeu" apare însoţit de fostele titluri: „ex profesor superior de istorie şi statistică, ex bibliotecar, ex membru al Comisiunii documentale".

La sfîrşitul primului semestru de apariţie, broşează cele 23 de numere apărute pînă la 23 ianuarie 1865 şi la 29 ianuarie justifică pentru ce face acest lucru: „Trei cauze ne îndeamnă de a publica în volum separat primul semestru al „Arhivei istorice": de-ntîi, pentru a prezenta publicului o mai grabnică ocaziune de a aprecia această culegere, datorită solicitudinii guvernului actual; al doilea, pentru a înlesni consultarea ei de către eruditi români şi românofili din străinătate, precum şi de către elevii cursului nostru de *Arheologie figurată* la Şcoala de belle-arte; în fine, al treilea, pentru a ublica semestrele viitoare deja într-un mod omogen, cu mai multe îmbunătăţiri, inspirate treptat, una după alta, prin practica semestrului expirat".

Există o motivare şi pentru schimbarea broşatului în semestrul al doilea: „Broşura e cartonată de o dată pentru două luni din cauza întîrzierii ordinului ministerului asupra cartonajului. Cu toate acestea, coalele separate eşiau regulat în fiecare săptămînă şi chiar se împărţiră la unii; precum bunăoară, coala în care este călătoria lui Avril în Moldova, eşi la 14 februarie şi chiar atunci fu dată la Ministerul de Interne, la cel al Cultelor, la d. redactor al *Tezaurului de monumente* etc." Nota aceasta îşi avea explicaţia sa, că nu ar mai fi fost necesară o altă publicaţie de vreme ce amîndouă publică acelaşi gen de material. În

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

adevăr, după tomul al doilea revista este suprimată. Hasdeu însă, pe ultima pagină are prilejul să scrie cu litere mari şi negre: „Aci publicaţiunea s-a suprimat din ordinul domnului Ministru de Instrucţiune Publică C. A. Rosetti". Este adevărat că tomul acesta poartă data apariţiei 1865, însă în prefaţa de la tomul III, datată 20 aprilie 1867, Hasdeu spune că „sînt acum opt sau nouă luni de cînd nişte exigenţe economice imperioase silirâ guvernul a suspinde această publicaţiune pe un timp nedefinit, după doi ani de o durată neîntrerupte". Înseamnă că tipărirea mergea destul de greu şi din cauza materialului care trebuia prelucrat dar şi din a editorului, acum cu multiple preocupări. De altfel, la 20 aprilie 1866, el se plîngea ministrului că tipografia nu-i lucrează revista în timp ce el ia leafa fără a tipări ceva.

Dispariţia *Arhivei istorice a României* a fost fără îndoială o pagubă pentru tînăra noastră istoriografie. De altfel, ceva mai înainte încetase să apară chiar şi *Tezaurul de monumente*. De acest lucru şi-au dat seama nu numai istoricii vremii, ci întreaga societate, fiindcă nu mult după aceea s-a pus în discuţie reluarea publicaţiei. Astfel, în şedinţa Adunării deputaţilor din 14 februarie 1867 privitoare la discutarea bugetului, M. Kogălniceanu cere 24.000 lei anual pentru subvenţionarea revistei redactată de Hasdeu: „Nu e pensiune eea ce se dă d-lui Hasdeu, – zice Kogălniceanu – e un contract, şi d. Hîjdeu s-a ţinut de contract şi ar fi de dorit ca toţi să păzească contractele cu religiozitatea cu care d. Hîjdeu a îndeplinit pe al său... E în poziţiune să ne facă să cunoaştem multe documente din istoria noastră căci, lucru rar la noi, el posedă cunoştinţa tuturor limbilor slavone: polonă, bulgară, rusească, sîrbească etc., care fiecare coprind mari comori pentru istoria noastră". La această propunere se alătură şi profesorul Nicolae Ionescu apreciind că „eruditul Petriceico Hîjdeu a dat dovadă publicînd unele din aceste documente, că le înţelege foarte bine şi ştie să le comenteze", iar cele două volume publicate „au fost gustate, nu de naţiunea întreagă, ci de puţinii români care se ocupă cu studiul patriei". Pe baza discuţiei, C. D. Aricescu propune un amendament prin care se aprobă propunerea lui Kogălniceanu.

Îndată Hasdeu şi trece la reluarea publicaţiei sale căci „tare prin sprijinul şi aprobarea Reprezentaţiunii Naţionale, *Arhiva istorică* va păşi înainte, fără a mai tremura, cugetînd la vicisitudinile lucrurilor omeneşti şi ameninţată de perspectiva unor exigenţe economice imperioase", cum spune singur la 20 aprilie 1867. Schimbînd puţin conţinutul, volumul apare în scurt timp, dar fascicula în continuare, tipărită, probabil, în anul următor, are un conţinut deosebit, nu s-a încheiat şi nu a fost pusă în comerţ. Însă, cu tot votul Adunării deputaţilor, profesorul de istorie Alex. Creţescu, ajuns ministru al Instrucţiunii Publice, suprimă din nou subvenţia. De data aceasta revista îşi încheie definitiv existenţa.

Între timp Hasdeu crede potrivit să se întoarcă la slova sa caustică şi la sarcasmul său inegalabil. Doreşte deci să ajungă iar fundatorul şi redactorul unei reviste umoristice şi critice, însă îşi dă seama că singur, o asemenea sarcină nu o poate duce la capăt. De aceea, gîndind mereu la „chinezeriile" politicii contemporane, pe care deja le denunţase în *Proiectul legii rurale la chinezi*, Hasdeu alcătuieşte o întreagă societate chineză numită „Ki", la început cu nouă membri dar ajunge apoi la cincisprezece. Cu aceştia scoate l foaia

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

intitulată Satyrul care apare tot vremelnic (16 numere de la 6 februarie la 5 iunie 1866). Nu sînt identificate toate pseudonimele chineze ale colaboratorilor ziarului, dar este sigur că Hasdeu semnează cel puțin cu două: *Puang-hon-ki* și *Wang-pon-ki*[1].

Preocupările redacției sînt mult mai lărgite față de Aghiuță și se încadrează sub rubrici mai variate, ca: situațiunea, revista politică, teatrul. Societatea actorilor români sau societatea dramatică, scene din pasagiu, ecourile Bucureștiului, muvementul juridico-medical și nelipsitul foileton al Satyrului. Causticitatea hasdeană își dă frîu liber în toate coloanele ziarului, susținută cu un spirit aproape egal și de ceilalți colaboratori. Uneori este atîta identitate de stil, de compoziție, motive și morală, încît cu destulă ușurință unele articole pot fi atribuite tot lui Hasdeu. Așa de exemplu, în rubrica Ecourile Bucureștiului, care apare sub mai multe semnături, Vai-ki-ki înserează următoarele:

„Aflăm că în locul d-lui Negri s-a numit agent al nostru la Constantinopol d. Arăpilă.

„Negri! Arăpilă! Precum vedeți, diplomația noastră în Turcia urmează a fi *întunecată*".

Din punct de vedere politic Satyrul susține cu tărie reformele democratice și este categoric pentru Unire, dar nu și pentru Cuza. În nr. 2 din 13 februarie, la numai două zile după abdicarea lui Cuza, în ziar apare o manșetă în roșu din care reiese clar acest lucru. Aici Hasdeu era pripit și greșea.

Și aici apare ilustrația caricaturală care pune în evidență talentul de desinator al lui Hasdeu, de altfel mediocru. Interesul pentru filologie și folclor este și aici notoriu, dar un accent deosebit se pune pe istorie și pe izvoarele sale, prezentate însă mai mult în partea lor anecdotică.

Probabil că revista nu mergea tocmai bine căci, deși promite că dacă va avea cinci sute de abonamente va apărea de două ori pe săptămînă fără majorarea prețului abonamentului, apariția ei se rărește din ce în ce mai mult, iar odată nici nu apare ceea ce face redacția să se justifice că opt dintre colaboratori s-au dus la Giurgiu să lupte împotriva turcilor care amenințau să invadeze la București. Pe de altă parte Hasdeu oferă ca premii lucrările sale *Industria națională*, *Ion Vodă cel Cumplit*, și *Talmudul*, iar odată și alta, în această formă: „Cu acest număr se trimite d-lor abonați gratis, adecă se trimite gratis d-lor abonați, broșura d-lui I. M. Bujoreanu despre *Funcționarii administrativi*". Desigur, aici este o țintă la adresa celor ce nu-și plăteau abonamentul. Probabil că și celelalte premii aveau un țel propagandistic.

Un răstimp de aproape doi ani Hasdeu e absorbit întru totul de activitatea literară dar nu ocolește nici politica. Cum mărturisește tot el mai tîrziu, era să fie iar

---

[1] Cu 30 de ani în urmă consultînd *Satyrul* în exemplarul profesorului Nae Ionescu-Barbă, am găsit acolo notate manuscris aceste identificări Hăjdeu: Wang-pon-ki, Puang-hon-ki. Nicoleanu: Tschao-wan-ki, San-huang-ki; Stăncescu: Se-pu-ki, Kiu-tsin-ki.; Fundescu: Se-ma-ki, Iao-fong-ki. Welescu: Iao-tseu-ki, Bujoreanu: Ma-mu-ki, Hiang-tseu-ki, Băicoeanu: Pang-min-ki, Vai-ki-ki, Urechia: Ngai-nen-ki, N. Popescu: Po-pu-ki, Gărleanu: Gang-liang-ki, Ta-tun-ki, A. Holban: Ki-kiu-ki, A. Lupașcu: Vu-tschin-ki.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ministeriabil în 1868, cînd I. Brătianu „începuse pentru un moment a sgîndări idealul Daciei". Cu sprijinul acestuia a fost ales deputat. Cu atît mai mult în această situaţie el nu putea să rămînă multă vreme fără jurnalul său. Face aşadar ca la 16 aprilie 1869, să apară primul număr din *„Traian, ziar politic, literar, ştiinţific şi industrial"*, cu deviza: „Românism, constituţiune, democraţie". Este ziarul în care Hasdeu nu arată numai talentul său polemic excepţional, dar aruncă în fiecare coloană idei neobişnuite şi face propuneri uluitoare, nu numai pentru contemporani, ci şi pentru mai tîrziu.

Prin natura cuprinsului său, ziarul nu putea dăinui. Hasdeu bănuia ce are să i se întîmple şi a crezut că poate evita prigoana în octombrie renunţînd la postul de director. Totuşi ziarul a fost suprimat în februarie 1870, după 113 numere apărute, dar nu fără a fi dat dovada unui talent ziaristic deosebit.

Suprimarea lui *Traian* este formală căci îndată, la 2 martie 1870, apare primul număr din *Columna lui Traian*, care ideologic are acelaşi conţinut pe care Hasdeu îl şi anunţă ostentativ: *„Traian* a murit. A rămas *Columna lui Traian*. Iaca în două cuvinte istoria ziarului de faţă. *Columna lui Traian* nu e *Traian* dar direcţiunea ambelor este aceeaşi" şi vesteşte că apare „sub direcţiunea d-lui B. P. Hasdeu, fost director al ziarului *Traian"*. Este jurnalul hasdean care a avut cea mai lungă viaţă, zece volume (1870–1885) deşi cu întreruperi apreciabile. Aici totul se schimbă cu vremea. Formatul însuşi e variat iar conţinutul începe a fi arătat în lozinca „românism în democraţie; democraţie în românism". Pe urmă devine enciclopedic: politica, ştiinţele economice, jurisprudenţa, medicina, ştiinţele naturale, poezia, literatura poporană, bibliografia etc., toate sînt prezente în bogatele sale coloane. Mai tîrziu rămîne revistă lunară pentru istorie lingvistică şi psihologia poporană, strîngînd în jurul ei numeroşi colaboratori consacraţi ca Odobescu, Papadopol–Calimach, sau în devenire ca Tocileanu, G. Dem. Teodorescu, Gaster, Bianu şi alţii.

Într-un moment dat Hasdeu însuţi îşi caracterizează revista astfel: „Fondată dentîi ca foaie politică şi beletristică, *Columna lui Traian* s-a specializat treptat, pas cu pas, în curs de şase ani, căci numai astfel, picătură cu picătură, ridicîndu-se pe nesimţite d-asupra nivelului cunoştinţelor generale, ea şi-a putut forma un cerc de lectori, ataşi cu încetul în sfera ştiinţelor istorico-filologice". Volumul pe anul 1876 prezintă începutul unei noi serii, „restrînsă în marginile *istoriei, lingvisticii* şi *psicologiei poporane*, trei remure atît de intim legate încît este peste putinţă a nu se expune cineva la cele mai grave erori, din dată ce s-ar concentra exclusiv într-una singură din ele". Însă revista „are în vedere numai naţionalitatea română, cel mult popoarele aşa zicînd neo-tracice de pe Peninsula balcanică, acordînd totodată, pe lîngă studii şi recensiuni, un larg spaţiu publicării fîntînelor inedite sau puţin cunoscute: diplome, cronice, vocabulare, basme, cîntece poporane etc.".

Contribuţia acestei reviste la propăşirea ştiinţei istorice în ţara noastră a fost şi este unanim recunoscută. Ţin să precizez aici numai una din revelaţiile pe care ştia să le facă. La 22 mai 1872 a publicat această notiţă: „S-a deschis în Palatul Universităţii expoziţiunea operelor artiştilor români în viaţă. Nici un tablou de Grigorescu, unicul nostru pictor de geniu! De ce?". Cel din urmă volum aparţine anului 1883, dar ultima sa fasciculă apare greu, abia în anul următor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Deşi ocupat peste măsură cu activitatea ziaristică la *Columna lui Traian* în prima sa fază, cea mai ascuţită, Haşdeu ia şi redacţia unei alte reviste cu caracter naţionalist. *Foaia Societăţii Românismul*, al cărei prim număr apare în aprilie 1870. E drept că aici Hasdeu figurează în fruntea unei comisii de redacţie, dar de fapt grija şi directiva e a lui, contribuind şi cu articole corespunzătoare programului societăţii. Viaţa revistei va dura numai pînă în mai–august 1871.

Împreună cu Dr. Dim. Brandza, între 15 februarie şi 15 mai 1876, Hasdeu va scoate 4 broşuri din *Revista literară şi ştiinţifică*, în al cărei numeros comitet de redacţie sînt şi colaboratorii obişnuiţi ai lui Hasdeu. Pe urmă el se va desolidariza de această revistă: „Ne credem datori a declara o dată pentru totdeauna, că „Revista literară şi ştiinţifică" nu este proprietatea noastră şi nu ne priveşte în partea ei materială", notează el undeva.

O revistă proprie cere eforturi deosebite şi Hasdeu părea obosit. Aceasta se vede şi din conţinutul ultimelor volume ale „Columnei lui Traian", care au un cuprins mai puţin variat. De altfel sarcina ce-şi asumase să redacteze „Dicţionarul limbei istorice şi proporane a românilor", căruia i se dedicase cu tot sufletul, îi absorbea tot timpul.

Cu toate acestea, la sfîrşitul anului 1887, întovărăşit de tinere forţe care s-au dovedit creatoare, ca Delavrancea şi Vlahuţă, reintră în publicistica periodică. Astfel, la 15 decembrie face să apară *Revista nouă* care are un conţinut deosebit de al tuturor revistelor sale din trecut, şi cu o prezentare grafică excepţională. Timp de şapte ani această revistă va fi tot ce a fost mai interesant şi mai înalt în literatura noastră de atunci atît prin conţinut cît şi prin colaboratori. Aceştia însă nu vor rămîne alături pînă la sfîrşit. Între ei va fi şi Vlahuţă, pe care Hasdeu repede îl va caracteriza: „bun versificator fără îndoială, dar foarte unilateral şi aproape sterp".

Din nefericire la mai puţin de un an de la apariţie, conducătorul ei spiritual, răreşte colaborarea sa obişnuită înlocuind-o cu lucrări de alt gen. În mare parte activitatea sa de la revistă va găsi cu cale să o adune şi într-un volum al cărui titlu îl reprezintă întreg aşa cum era acum: sarcasm pentru tot ce este în jurul său, ideal pentru ceea ce nu mai este, dar el crede că mai poate fi.

Înceţînd şi *Revista nouă*, Hasdeu va mai conduce cîtva timp *Apărarea naţională* (2 ianuarie – 12 iunie 1902), care avea un program unilateral, pe care nu-l acceptă nici colaboratorul său apropiat Gr. Tocilescu, deoarece nu vrea să fie „salahorul lui Nae Dumitrescu", şi nu-l poate duce mai departe nici el însuşi. În afară de reproducerea unor articole anterioare în cele noi va căuta să revină asupra atitudinii sale mai vechi faţă de dinastie şi încearcă să determine un curent nou, căruia i se va zice *carlism*. Agravîndu-se şi boala soţiei sale, Hasdeu părăseşte cu totul colaborarea continuă.

Pe linie spiritistă e sfătuit să se adreseze de acum înainte, la revista lui N. Pătraşcu *Literatură şi artă română* (1896) demnă şi superioară continuatoare a Revistei noi. În această revistă vor apărea ultimele licăriri hasdeene. Pătraşcu îl va respecta pînă la sfîrşit, deşi relaţiile dintre ei începuseră prin a fi rele, căci el era diplomatul cel tînăr care „vorbia fără a cugeta", iar într-o latină improvizată pe care o atribuia lui, îl făcea pur şi simplu prost.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Notăm că în această vreme Hasdeu a mai colaborat şi la alte reviste şi jurnale din ţară şi din străinătate, dar activitatea sa cea mai importantă în toate domeniile, şi cea mai semnificativă, a dus-o în coloanele propriilor sale reviste. E de constatat că în anii cînd aceasta îi lipseşte productivitatea sa este mult mai scăzută, putem spune nu numai cantitativ dar şi calitativ.

*
* *

O bună parte din opera lui Hasdeu este cuprinsă în paginile revistelor sale sau la care a colaborat. Dar ea nu se mărgineşte la atîta, ci se adaugă cu multe titluri de lucrări apărute de sine stătător, literare, istorice sau filologice. Dar e temerar să te apuci a analiza şi prezenta opera lui Hasdeu în cîteva pagini. Aceasta cu atît mai mult cu cît părerile specialiştilor de tot soiul asupra ei, sînt deja fixate în sensul că această operă nu ar mai prezenta decît un interes instoriografic. Această părere este o eroare profundă. Dar în această eroare s-a dezvoltat mişcarea noastră ştiinţifică şi literară în ultimii ani din viaţa lui Hasdeu însuşi, şi a dăinuit de atunci încoace aproape permanent. Se crease chiar atmosfera că a cita pe hasdeu pentru altceva decît pentru ediţiile de izvoare, era o descalificare.

Ne vom sili totuşi să punem în lumină coordonatele esenţiale ale acestui mare gînditor român.

Două mari preocupări continui se disting precis în opera lui Hasdeu: studiile de istorie şi de filologie. Ele au fost inseparabile în activitatea lui şi adesea el însuşi mărturisea că nici nu se poate lucra altfel, căci rezultatele uneia din discipline ajută pe ale celeilalte. Este un mare adevăr în această credinţă deşi el nu este absolut. Ca lucrare pertinamente istorică a lui Hasdeu nu putem indica nici măcar una, căci însăşi opera sa fundamentală, *Istoria critică a românilor*, are un apreciabil material filologic, brut sau dogmatic; tot aşa monografiile mai mici ca *Lucr. Stroici*, cari mai înainte ca *Ioan Vodă cel Cumplit*, şi altele, nu sînt lipsite de spirit literar, de folclor şi de filologie.

Este interesant totuşi să ştim ce a gîndit Hasdeu despre istorie şi cum a redat el această gîndire. Încă de la începutul preocupărilor sale istorice el ştia că „istoria este criteriul legilor naşterei, creşterii, dezvoltărei, slabirei, pieirei şi renaşterei a popoarelor, în spaţiu şi în timp, şi a părtăşiei ce toate aceste faze o au întru necontenitul progres al omenirii, pentru care nestatornicirile deosebitelor neamuri sînt simplicele strămutări ale punturilor, producători de o mai mare circulaţiune şi prin urmare de o viaţă mai putinte!... În scrierea istriei sînt trei operaţiuni succesive şi neînlăturate: culegerea datelor, dislușirea lor în parte şi în fine, clădirea edificiului... În sfîrşit, după ce datele sînt întrunite şi prelucrate, se arată un arhitect ce le înorînduieşte în o singură şi măreaţă întregime, relativemintre cea mai perfectă, adică putincios cea mai apropiată de idealul istoriei". Acest criteriu de judecată este destul de înaintat pentru acea vreme, nu numai pentru istoriografia română.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Cu acest punct de plecare Hasdeu se uită la istoriografia noastră din 1860 şi găseşte că nu realizase mai nimic, căci nu putea răspunde încă la unele întrebări legitime: „Cine fost-au dacii? Cum strecuratu-s-au românii prin înrîurirea mezevului? Care fost-au cauzele migraţiunilor români? Cînd şi sub cine statornicitu-s-au ţările noastre? şi cîte altele". Aceste întrebări se pot pune şi azi cu aceeaşi acuitate.

Atunci Hasdeu pentru a răspunde la aceste întrebări, se ridică împotriva exagerărilor latiniste, susţinute mai ales de Massim, după care romanii veniţi în Dacia ar fi fost numai din Latium şi afirmă că de fapt erau din tot imperiul. Însă prin aceasta nu înseamnă că nu sîntem latini: limba, structura frazei, cuvintele în circulaţie maximă o arată pe deplin. „Latinitatea noastră – zice el – este un fapt istoric atît de pozotiv, atît de bine stabilit pe baze ştiinţifice, încît n-are nevoie de a mai fi proptită prin tot felul de exagerăţiuni sentimentale, ca şi cînd ar fi în pericol de risipă".

Cu toate acestea nu uită că trebuie să vedem şi contribuţia pe care au dat-o dacii la formarea poporului nostru. *Perit-au dacii?* a fost fără îndoială un semnal care i-a făcut onoare şi-i va face totdeauna. Atunci i s-au adus multe acuzaţii, dar el a trecut peste „orice veleitate romanică" şi a căutat prin filologie să găsească perzistenţa dacică. Aci a exagerat mult şi a greşit căutînd o origine dacă oricărui cuvînt căruia nu i se găsise una pînă atunci. Raţionamentul nu este greşit; nu trebuie însă generalizat. Dar dacă pe acest drum ar fi fost sprijinit de şcoala filologică ce i-a urmat rezolvarea acestei probleme ar fi ajuns mult mai departe decît unde este azi. Însă fiind „bazate pe idei prea subiective", după caracterizarea lui Ovid Densusianu ele au trebuit să cadă.

Desigur nu putem fi de acord cu părerea că albanezii sînt urmaşii unor triburi dace care au trecut peste Dunăre, teoria creată numai spre a explica originea cuvintelor ilirice în limba noastră, fără a da prin aceasta un argument teoriei lui Roesler.

Limba dacilor e greu de sesizat dar altor limbi care au contribuit la formarea limbii noastre sau la îmbogăţirea vocabularului ei, Hasdeu le-a fixat locul cum nu se poate mai bine. Procesul acesta de împrumut şi pierdere este firesc şi astăzi sîntem toţi de acord cu acest punct de vedere. „Slavismele, grecismele, turcismele de altădată – zice el –, franţuzismele de astăzi, cine ştie ce fel de poznă de mîine, dacă se furişează la ea pe o cale organică, prin circulaţiunea cuvintelor, pe nesimţite, prin popor, nu numai că nu pot aduce cît de mic rău limbei româneşti, dar încă din potrivă frămîntă în ea mişcarea vieţii. Unele vor rămîne prin asimilare, altele vor pieri prin desasimilare, o seamă se vor reduce la un minimum necesar pentru podoaba şi virtutea graiului". La o concepţie atît de înaintată de bună seamă că se poate aplica foarte bine declaraţia sa categorică: „Noi respingem cu desăvîrşire orice idee de petrificare". Cu alte cuvinte, să nu ne lăsăm stăpîniţi de concepţii învechite şi ori de cîte ori ni se deschid noi perspective să nu pregetăm a lua noi atitudini.

Trecînd la o perioadă mai nouă din istoria noastră trebuie să recunoaştem că raporturile românilor cu bulgarii în timpul Asaneştilor au fost întrevăzute destul de clar tot de Hasdeu. Onciul va statornici pe alte baze acelaşi lucru. De aceea Hasdeu îl va aduce undeva elogiul acesta: „După mine, un singur articol al tînărului d. Onciul, întemeiat pe cercetări originale, prin cunoaşterea primelor fîntîne, pe o critică adevărat

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ştiinţifică, cîntăreşte mai mult decît cinci-şease-zece volume, lucrate tachigraficeşte după izvoare de a doua mînă, fără ca ştiinţa să facă în vreo chestiune vre un pas înainte".

Ce este interesant în concepţia lui Hasdeu despre istoria noastră în această vreme nu e problema *descălecatului,* de care este aşa de ataşat, ci convingerea că sec. XIV este „punct de plecare şi de întoarcere, epoca de virilitate a poporului român", şi că sub raportul genetic formaţiunea noastră statală este „o rezultantă directă sau indirectă a amestecului diferitor neamuri". După aceea noi n-am făcut altceva decît să consolidăm aceste aserţiuni, aproape aforistice, fără a ne mai gîndi la făuritorul lor.

Trecînd de acest crucial moment istoric Hasdeu găseşte că epoca lui Ştefan cel Mare întruchipează apogeul maturităţii culturii şi politicii româneşti. Istoriografia următoare s-a străduit să facă dovada şi a acestui lucru. Cînd însă Iorga a scris cea dintîi patetică şi înălţătoare istorie a acestei domnii Hasdeu s-a grăbit să-i prefere compilaţia sarbădă a unei doamne, istorică de ocazie.

Trebuie să apreciem însă cum nu se poate mai mult faptul că în istoria sa, deşi apreciază eroii, marile personalităţi istorice, Hasdeu ca şi Bălcescu, atribuie un loc nespus de mare poporului ca făuritor al propriei sale istorii. De aci atît a fost de mare ataşamentul lui Hasdeu faţă de popor, faţă de formele reale ale vieţii româneşti, încît cunoaşterea producţiei literare populare o considera tot aşa de necesară ca şi a oricărui alt izvor istoric. Această atracţie începe odată cu primele sale publicaţii şi ajunge apogeul, cu exagerările de rigoare, în *Negru Vodă.* Pentru studiul acestei creaţiuni populare el a introdus şi termenul special cu care o desemnează, *poporan, poporanism* termen care nu a rezistat uzului fiind înlocuit cu generalizatul *folclor.*

În această privinţă sînt supuse încă discuţiei unele concluzii ale lui Hasdeu. Chiar în privinţa substanţei bogomilice a vechilor texte populare româneşti scrise, care păreau lămurite prin cercetări ulterioare, se pare totuşi că problema trebuie reluată. O retuşare cere şi teoria genezei poporului nostru în regiunea de munte sau de pădure submuntoasă, pe care el o fundamenta prin limbă şi folclor.

Începutul secolului XIX marchează în toată Europa un interes deosebit pentru popor şi pentru creaţia sa artistică şi beletristică. Fenomenul e absolut normal fiindcă el merge mînă în mînă cu dezvoltarea principiului statului naţional şi al libertăţii naţionale. Numai că nu toţi cercetătorii creaţiei populare au avut la baza studiilor lor o concepţie bine definită, fapt care a dat naştere unor discuţii aprinse între ei. E de notat că progresiştii ruşi şi poloni au intuit una din cele mai potrivite căi de cercetare şi i-au dat o finalitate. Aşa de exemplu Cernîşevski vede în folcloristică o ştiinţă ca mijloc de cunoaştere a istoriei şi nevoilor sociale ale poporului, adică înseşi scopurile mişcării democratice, care se va intensifica tot mai mult după anul 1848. Alexandru Hasdeu e un protagonist în ce priveşte cercetările folclorului român şi colaborator în acest sens la reviste progresiste ruseşti. Prin el şi prin studiile şi lecturile sale, fiul Bogdan Petriceicu Hasdeu se va propia de folclor şi-i va rămîne admirator toată viaţa.

Folclorul îl stăpîneşte atît de mult pe Hasdeu, încît trebuie să remarcăm că şi în lupta sa politică el caută motive în literatura populară şi le foloseşte cu măiestrie. Şi are dreptate căci nu există o satiră mai ascuţită decît satira poporului. Iată cîteva rînduri care prezintă limpede acest aspect al utilizării folclorului cu comentar politic:

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

„Cînd jugul tiraniei începe a fi prea simţit, prevăzînd apropierea unei revoluţii, românul gîndeşte în cugetul său:

Dac-ar vrea ciobani-n strungă
Şi pe ţapi ei pot să-i mulgă;
Dar în loc de lapte, sînge
De la dînşii ei vor strînge!...

„Cînd ţara merge tot rău şi nu se mai îndreaptă, fie oarecine la putere, Ion-sin-Petru sau Petru-sin-Ion, românul repetă cu disperare vorba ţiganului:

Tot la noi în şatră
Bate vînt şi piatră.

„Cînd cineva pretinde ca toată lumea să fie negreşit de părerea lui, iar pe aceia ce cutează a vedea lucrurile altfel îi numeşte *trădători*, românul răspunde fără a se supăra: „Unuia îi place popa, altuia preoteasa şi altuia fata popei".

E de remarcat în mod deosebit că aporape pentru toate motivele populare Hasdeu caută originile în cele mai depărtate timpuri. Aşa de exemplu: pe baba Dochia, atît de familiară folclorului nostru, el o identifică cu Niobe a grecilor şi o consideră prototip „comun tuturor popoarelor balcanice şi aparţine tracilor, substratul lor etiric omogen". Desigur cronologizarea baladelor noastre populare în timpul din urmă a cîştigat mult, dar încă mai este de cercetat pînă vor fi limpezite toate problemele pe care le comportă şi care pot face din ele izvoare istorice serioase.

Ţinem să mai adăugăm că Hasdeu, cu destulă dreptate şi competenţă, a socotit necesar studiul comparativ al motivelor folcloristice, care ne ateştă că poporul copiind după natură este normal ca unele teme să apară identice la mai multe popoare, fără ca aceasta să însemne imitare. Iată cum pune el în lumină acest fapt: „Dacă poetul român şi doina populară se aseamănă atît de mult, nu zic în amănunte, dar în impresiune totală pe care o produc asupră-ne, cauza este că poetul român şi doina populară au copiat-o d-o potrivă *după natură*. Copiind după natură, acolo unde natura este una şi aceeaşi, un scandinav şi un hotentot, omul cel mai cult şi un sălbatec, anticul şi modernul, oricine şi de oriunde, vor trebui să se întîlnească. Acesta constituie unul din principiile cele mai importante ale *literaturii comparative:* unul din cele mai fecunde sub raportul psicologic".

Acest capitol al activităţii lui Hasdeu este singurul care s-a bucurat de o cercetare mai dezvoltată.

*
* *

Prodigioasă a fost contribuţia lui Hasdeu ca editor de documente, de izvoare istorice. De bună seamă că în această calitate el nu numai că domină epoca sa, dar lasă în urmă şi mult din ce s-a făcut de atunci încoace. Trebuie să remarcăm că descrierile, notele şi comentariile lui Hasdeu sînt totdeauna interesante chiar dacă au exagerări inadmisibile, sau dacă s-a dovedit că pleacă de la premize false, dat fiind volumul de cunoştinţe istorice sigure ale acelei vremi. Ele merită şi azi să fie republicate integral

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

fiind o bază excepțional de fecundă pentru cercetări ulterioare și pentru înlăturarea unor greșeli similare sau mai grave. Uneori atît exagerarea cît și eroarea pot fi generatoare de adevăruri. La Hasdeu acest lucru n-a fost rar. Presupunem chiar că o exagerare ca aceea despre „vechimea votului universal la români" ar fi fost bogată în rezultate dacă s-ar fi căutat mai temeinic cunoașterea vechilor noastre instituții sociale prin analiza erudită a documentelor și nu ne-am fi mulțumit cu un surîs de compătimire sau cu o butadă de superioară înțelegere a documentelor. Am fi văzut și aici că s-au ivit cazuri cînd în cel mai acerb feudalism s-a simțit nevoia unei mai largi consultări a stărilor. Noi n-am cercetat această problemă pe care totuși Hasdeu a pus-o.

Am greși dacă ne-am opri aici cu observațiile noastre despre marginaliile lui Hasdeu. Trebuie să mai atragem atenția asupra faptului că el cel dintîi propune ca în corpul unei noi ediții a cronicilor țării, „monumentoasa publicație" a lui Kogălniceanu, să se integreze și izvoare ardelene. „Dacă ne-ar fi permis – zice el – a da un consiliu unui bărbat de talia d-lui Kogălniceanu, am dori foarte mult ca să se alăture, într-un appendice de la finea publicațiunii, vr-o cîteva mici cronice săsești din Transilvania, precum este bunăoară a lui Ostermayer sau a lui Weyss, unde aproape la fiecare pas se aruncă cea mai vie și cea mai nouă lumină asupra României Dunărene în secolul XVI".

Poate că în lingvistică și în filologie să fi făcut Hasdeu exagerări nepotrivite. Nu trebuie să uităm însă că la timpul său a contribuit mult la oprirea procesului de falsificare a limbii, de depărtare a păturii culte de popor. Merită să fie neapărat reținut îndemnul său de a se adresa în această privință numai documentelor. „Documentele în testuri originale și limba așa cum o vorbește poporul, documente autentice și limbă nefalsificată, documente și limbă cercetate prin știință pentru știință, iară nu fără știință, pentru vr-o preocupațiune subiectivă, sînt astăzi unicele baze serioase ale unei istorii naționale pozitive".

Cu această atitudine față de documentele de limbă este explicabil de ce Hasdeu s-a aruncat cu pasiune asupra vechilor documente românești, de ce a putut să dea în acest domeniu celebrele *Cuvinte din bătrîni* și de ce a sacrificat acestei credințe însăși datoria sa principală ce-i revenea ca prim arhivist al Statului. În această calitate însă, întocmai ca Cezar Boliac mai nainte, el va îmbogăți tezaurul nostru arhivistic prin apel la deținătorii particulari de documente și informații. În acest sens, în repetate rînduri el va publica în presă acest avis: „Vom fi foarte recunoscători tuturor d-lor de prin districte, cari vor binevoi a ne comunica din cînd în cînd: 1. Copii exacte de pe textul documentelor vechi, cu arătarea locului unde se află; 2. Poezii, basme, tradițiuni, proverburi, ghicitori și idiotisme poporane; 3. Cuvinte și locuțiuni *țărănești* puțin cunoscute". Avizul corespunde scopurilor lui Hasdeu din vremea cînd lucra la *Cuvinte*.

*
* *

Hasdeu nu este străin nici de concepțiile economice ale vremii, pe care știe să le adapteze specificului țării noastre. Nu este un protagonist în această privință, dar

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

rămîne un progresist remarcabil față de contemporani în condițiile social-economice ale timpului în care a trăit. E perioada introducerii capitalismului pe bază de mașinism, cînd se dezvoltă producția de postav, pielărie, cherestea, hîrtie și morărit. Forțele de producție din industrie erau totuși încă la un nivel scăzut, deși volumul comerțului era în creștere. Se impune deci sporirea capitalului industrial. Hasdeu consideră că drumul de urmat e alături de burghezia industrială, combate teoria țării eminamente agricolă și este adversar hotărît al liberului schimb.

Studiile lui Hasdeu cu caracter economic nu sînt numeroase, dar ele dezbat problemele de bază: agricultura, manufactura, (industria), exploatarea ocnelor, moșiile statului, comerțul, „asociațiile agricole" și problema concurenței. De fapt însă multe alte studii și articole, mai ales cele politice, prezintă totdeauna diverse aspecte ale economiei politice, care, după el, „este știința viitorului". „I se cuvine dar lui Hasdeu meritul de a fi discutat cel dintîi la noi, în mod serios și temeinic, problema *statului agrar* și *statului industrial*... și mai ales, de a fi stăruit atît de mult pentru îndrumarea noastră către o dezvoltare industrială, alături și în paralel cu cea agricolă". Dar Hasdeu nu a rămas ferm pe aceste poziții. Aceasta nu ne împiedică însă de a recunoaște în Hasdeu un cercetător democrat burghez și din punct de vedere economic.

*
* *

Hasdeu nu a fost numai un istoric, filolog, folclorist și editor de documente. El a fost și creatorul unor frumoase opere beletristice din care unele, ca formă și fond, ating culmi literare excepționale. Faptul este îndeobște cunoscut și recunoscut deși unii îl consideră „sforăitor", ca de exemplu în ***Răzvan și Vidra***, totuși cea mai frumoasă realizare teatrală a sa.

Dar asupra acestui capitol nu este cazul să insistăm fiind cel mai cunoscut și în general, bine apreciat. Putem însă pune o întrebare la încheiere:

De ce a fost necesară o astfel de împrăștiere de forțe, de irosire de energii, irosire care în acea vreme nu a fost numai a lui Hasdeu?

S-au găsit multe explicații care pun la bază trecerea de la o formă de viață politică și socială la alta. Cred însă că explicarea clară și concretă dată de Tudor Vianu, e cea mai veridică. „Plîngerea – scrie Vianu – că noile instituții ale statului român nu corespund mentalității poporului, că reformele au atins numai formele superficiale de viață ale societății noastre, izolînd clasa de sus care le asumase de straturile profunde și reale ale poporului de jos, rămase străine de ele, alcătuiesc o temă comună ideologiei sociale a vremii". În consecință era nevoie de cunoașterea realității pure, autentice și de *respectul adevărului* în orice creație prin ducerea unei lupte „împotriva poeziei neinspirate, a limbii artificale, a falsei erudiții, a megalomaniei, de toate felurile". Iată dar necesitatea unei munci multilaterale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Datorită acestui fapt opera lui Hasdeu se prezintă înaintea noastră ca o operă neînchegată într-un sistem, discontinuă şi plină de contradicţii surprinzătoare, dar bogată de idei. Realizată artistic suficient de bine, ea şi-a cîştigat dreptul la trăire îndelungată. Ţinînd seama de totalitatea acestei opere, dar mai ales de partea pozitivă din opera sa ştiinţifică nu neînsemnată, putem să o caracterizăm cu vorbele unuia din apropiaţii lui Hasdeu, cumpătat la judecată, sobru în exprimare şi olimpic în viaţă, Anghel Demetrescu: „Hasdeu are gloria de a fi indicat problema, ba chiar de a fi pus-o în ecuaţie, şi aceasta este cîteodată mai mult decît a o rezolva".

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

LISTA DE PRESCURTĂRI

AnAR	– Analele Academiei Române, seria ii, t. I–Lvi (1878–1923).
AnAR-Desb	– Secţiunea I: Deshaterile, t. I–VIII (1879–1886); Desb. t. IX–LXI (1886–1923).
AnAR-Mem	– Memorii şi notiţe, Secţiunea II, t. I–VIII (1879–1886).
AnAR-MSI	– Memoriile Secţiunii Istorice, t. IX–XXXIX (1886–1919).
AnAR-MSL	– Memoriile Secţiunii Literare, t. XII–XL (1889–1920).
AnAR-St	– Memoriile Secţiunii Ştiinţifice, t. IX–XL (1889–1920).
AnSAR	– Analele Societăţii Academice Române, I–IX (1867–1878).
AnSAR-MEM	– Memorii şi notiţe, X–XI (1877–1878).
ApNat	– Apărarea Naţională, 1901–1903.
ArhIst	– Arhiva Istorică a României, I–IV (1864–1868).
AR-MSI	– Academia Română, Memoriile Secţiunii Istorice, t. I– (1923–).
AR-MSL	– Memoriile Secţiunii Literare, seria III, t. I– (1923–).
AR-MSSt	– Memoriile Secţiunii Ştiinţifice, seria III, t. I– (1923).
AtenRom–Buc	– Ateneul Român, Bucureşti, 1866–1869.
AtenRom-Iaşi	– Ateneul Român, Iaşi, 1860–1861.
BulInsPubl	– Buletinul Instrucţiunii Publice, Bucureşti, (1865–1868).
ColTra	– Columna lui Traian, I–X (1870–1883).
ConvCrit	– Convorbiri Literare, I– (1867–).
ConvLit.	– Convorbiri Critice, I– (1907–).
FoILit	– Foiţa de Istorie şi Literatură, Iaşi, 1860.
FoSocRom	– Foaia Societăţii Românismul, Bucureşti, I–II (1870–1871).
FoStoR	– Foaie de Storia Română, Iaşi, 1859.
LitARom	– Literatură şi Artă Română, I– (1896–).
RevIAF	– Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie, I–XVI (1882–1922).
RevIst	– Revista Istorică, I–XXXII (1915–1946).
RevIstRom	– Revista Istorică Română, I–XVII (1931–1947).
RevLiSt	– Revista Literară şi Ştiinţifică, 1876.
RevNouă	– Revista Nouă, I–VII (1887–1895).
RevRom	– Revista Română pentru ştiinţe, litere şi arte, I–III (1861–1863).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

A. MATERIALE ARHIVISTICE

1. Arhivele Statului – Bucureşti (A.I.C.)

a) *Documente*

1. *Achiziţii noi*, LXIII. Extractul de moarte al Iuliei B. Hasdeu din 1902 şi al lui Bogdan P. Hasdeu din 1907 în copii legalizate şi fotocopii /depunerea A. Sacerdoţeanu.

2. *Achiziţii noi*, MMDCCLV. Cuprinde şi documente donate de Hasdeu dar care nu privesc neamul său.

b) *Manuscrise*

3. Nr. 1427–1461. Caiete, note, însemnări şi compoziţii ale Iuliei Hasdeu fiica.

4. Nr. 1462. *Curs de filologie comparativă* predat la Facultatea de litere din Bucureşti de d-l profesor B. P. Hasdeu în anul 1893–1894. Literatura populară; literatura bărbătească; strigături şi jocuri; horele; doina; colindele. Notele studenţilor Eugeniu Dinescu şi C. Fortunescu-Nic.

5. Nr. 1463. *Elementele dacice în limba română* studiate din toate punctele de vedere, fonetică, morfologie, lexicologie, sintaxă şi semasiologie. Curs ţinut în anul 1896–97. Notele studenţilor: Alex. I. Argenti, Nicolae P. Bănescu, Maria Caterina Becu, Arthur Bero, Ioan Binig, Zoe Braviceanu.

Nr. 1464. *Idem*, Studenţii Dumitru Busuiocescu, Constantin N. Chiriţescu, care notează: „cules direct după cursul domnului prof. B. P. Hasdeu", Thoma Constantinescu, Ch. Cristescu.

Nr. 1465. *Idem*. Eugen Costopol, Ilei Dumitrescu, Paulina Dinescu, Ion Florescu, Se notează: „cursul a început luni 28 octombrie 1896".

Nr. 1466. *Idem*. Lucreţia C. Dimitrescu, Filip Drugescu, Mihail C. Eftimian, Victoria Ghiacioiu.

Nr. 1467. *Idem*. W Ghül, Grigore Golanu, Lecanta Grigorescu, Nicolae Al. Lichiardopol, Anghel Marinescu, Aurora Măciucescu, Mihail Mihăilescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Nr. 1468. *Idem.* Dem. C. Nădejde, Maria Nicolau, Gr. Niculescul, Zoe Pavlidi, Nicolae Păsculescu.

Nr. 1469. *Idem,* Ştefan Pop, Anton Popescu, Ion G. Popescu, Stelian Sterescu, care la p. 67 notează: „pe ghiuj, ghiuş, vîj et. şi pe ghiob le-am copiat din Columna lui Traian".

Nr. 1470. *Idem.* Henric Sanielevici, Constantin Sporea, Gheorghe Strugurescu, Vasile V. Şuteu, M. Teodorescu, Hristea N. Tapu care este şi „absolvent al Şcoalei normale superioare din Bucureşti".

Nr. 1471. *Idem.* Ioan Vanca care notează şi datele lecţiilor: 28 oct., 4 şi ? nov., 2 dec., 3 i 24 febr. Lucia Valsamaky, Virg. S. Stan datează iunie 1899.

6. Nr. 1472. *Recapitulare şi continuare la elementele dace în limba română, ghiob, rotacismul şi despre sunete.* Anul 1897–98. Notele studenţilor: N. I. Apostolescu, Nicolae P. Baiu, Nicolae Bănescu, Const. Becescu, Arthur Berar, Ioan Bining, Maria Broşteanu.

Nr. 1473. *Idem.* Bucur Constantinescu, Dumitru Busuiocescu, Mihail I. Chiriţescu, Eugenia C. Christescu, Paulina Constantinescu, D. A. Costin, Eugenia Costopol.

Nr. 1475. *Idem.* Iaon Manolescu, Anghel Marinescu, Elena Mihăilescu, Lucreţia Moteanu.

Nr. 1476. *Idem.* Grigore Niculescul, Ioan Ghilinger Peteru, Ştefan Pop, Ion G. Popescu, Stelian Sterescu, Lucia Valsamaky.

7. Nr. 1477. *Lucrări de examen anual la filologia comparată;* Ioan Anuşca, Principiul analogiei în fonetică, morfologie, sintaxă şi semasiologie. G. Ardeleanu: a) Despre deceuri; între basm şi fabulă; b) Critica gramaticii istorice şi comparate a limbii române de I. Manliu (care este „în întregime o eroare de tipar"). Jules Berbier, Max Müller şi mitologia comparativă. St. Boldescu, Clasificarea literaturei poporane. A. Bragadier, Din literatura poporană: a) Despre basm, varietatea care are ca fond iubirea între o fiinţă omenească şi o fiinţă supraomenească; b) Ghicitoarea şi deceul.

8. Nr. 1478. Idem. Dem Balaban, Basmele în care o fiinţă umană este unită cu una supraumană. Dem. George Bunescu: a) Originea şi caracterul colindei la români (examen la etnopsihologie); b) Doina din punctul de vedere al sexului: doina bărbătească, doina femeească şi doina mixtă, comparativ la toţi romînii. Irina Călinescu, Aprecierea basmelor ale dr. I. C. Sbiera. George A. Chelaru: a) Babele în basmuri; b) Limbi artificiale. Lucilia P. Chitiu: a) Deosebirea între *ghicitoare* şi *de ce;* b) Căsătoria unei fiinţe omeneşti cu o fiinţă supraumană în basme.

9. Nr. 1479. *Idem.* Mihail Demetru; a) despre etnologia populară; b) Antologia gramaticală în limba română în comparaţiune cu celelalte limbi neolatine. Dimitrie Dimiu: a) Limbile artificiale; b) Rolul femeei în doină. Zoe Sofia Dragoşescu, Babele în basmuri. G. I. Gheorghiade-Murnu; a) Paralelism între basm şi roman; b) Căsătoria între o fiinţă omenească şi una supraomenească în basme. Ion Grecu: a) Cîntecele de leagăn; b) Basmele. Nic. Ioanovici, Articolul în limbile română. albaneză, bulgară, greacă şi ţigană.

10. Nr. 1480. *Idem.* Const. G. Ionescu, Cîteva consideraţiuni asupra filologiei, bifurcarea ei în filologie clasică şi comparativă, împărţirii cestei din urmă în: limbistică

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

şi etnopsicologie, deosebirilor şi legăturilor acestor două şi importanţa filologiei comparative ca ştiinţă naturală a omului. C. Lytzika: a) Amor şi Psyche studiat comparativ; b) Defectele clasificaţiunii lui Hahn. Dumitru Mateescu: a) Spiritul satiric în poezia populară la români; b) Literatura populară dacoromână şi macedoromână din punctul de vedere al cîntecelor de leagăn, jocurilor copilăreşti şi al basmelor; c) Căsătoria între o fiinţă omenească cu una supraomenească.

11. Nr. 1481. *Idem.* G. G. Mironescu: a) Studiu comparativ asupra basmelor din varietatea: căsătoria dintre o fiinţă omenească şi una supraomenească: b) Clasificaţia literaturii poporane /episodul Amor şi Psyche în Apuleius/. Ioan A. C. Moruzi, despre colinde. Aurelian M. Moşoiu: a) Cîntece de leagăn şi jocurile copilăreşti; b) Încerările poeţilor români de a imita poezia poporană; c) Folcloristica română, dare de seamă. Septemiu B. Mureşianu, Sonurile ă, ca şi ea în limba română. Alex. Muşatescu; a) Elementul religios în basmele române, studiu de filologie şi etnopsichologie; b) Originea basmului şi deosebirea între basm, roman şi nuvelă; c) Încercările poeţilor români de a imita poezia populară.

12. Nr. 1482. *Idem.* George Nicolau: a) Originea basmelor şi deosebirea lor de roman şi nuvelă; b) (Încercările poeţilor români de a imita poezia populară). Dumitru M. Popescu: a) Aprecierea de basme ale dr. I. G. Sbiera; b) Căsătoria între fiinţe naturale şi supranaturale. D. Popescu (Alexandria), Fiinţele mitologice bărbăteşti. Theodor Popescu, Basmele după varietate: căsătoria dintre o fiinţă supranaturală şi una pămîntească. I. St. Scondăcescu, Ciclul de basme cu fond: căsătoria unei fiinţe supranaturale cu una pămîntească. August Scribin: a) Limbile artificiale; b) Elementul conservativ arhaic în jocurile şi graiurile copiilor. M. St. Statu: a) Caracterul optimist al literaturii poporane în genere; b) Căsătoria unei fiinţe omeneşti cu alta supraomenească. Vasile Şuteu: a) / Descîntecele?. A. Fondul descîntecelor. B. Forma descîntecelor. C. Tanoviceanu, Căsătoria între o fiinţă omenească şi una supraomenească, studiu etnopsihologic comparativ.

13. Nr. 1483. *Idem.* Grigore Tăuşan, Studiu comparativ asupra piticilor şi uriaşilor în basmele populare româneşti şi cele străine. Zevedeiu Theodorescu: a) Originea basmelor europene; b) Aprecierea basmelor din colecţia lui Dumitrescu Stănescu din punctul de vedere al aexpresiilor populare întrebuinţate nepotrivit, al neologismelor şi al provincialismelor. Const. I. Tomulescu. Aprecierea sistematică şi completă a activităţii folclorice a lui S. Fl. Marian. Vasile Trifu, Aprecierea colecţiunii de basme adunate în Transilvania de dascălul Ioan Popu Reteganul. Nic. E. Vaschide, Încercarea critică asupra gramaticii comparative şi istorice pentru cursul superior de I. Manliu / critică negativă/. Victor Veştemean, Rotacismul. /Mai sînt trei caiete acefale în care este o bună tratare despre apa vie şi apa moartă/. Forme mediale culese din basmele şi nuvelele lui Creangă de I. Bidu.

14. Nr. 1484. *Idem.* Demetru Demetrescu, Originea semnificaţia lui „frunză verde" în poezia populară română. Th. Iordănescu; a) Apreciaţiuni asupra colecţiunei de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu; b) despre descîntece. P. Mihăilescu, Studiul comparativ al basmelor române şi streine care coprind căsătoria condiţionată între o fiinţă omenească şi una supromenească. Pană Popescu: a) Etnopsichologia şi deosebirea ei de limbistică; b) Genul enigmatic în leteratura poporană română. Vasile

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Stoicănescu, Elementul religios în basmele române. Christea N. Tapu, Originea şi clasificarea colindelor române. Nicolae I. Zaharia, Priviri generale asupra folcloristicei române.

15. Nr. 1485. Extrase de cuvinte din publicaţii (cu tăieturi din text), din condici şi din documente. Litera B.

Nr. 1486–1491. *Idem.* Litera C. În ultimul, litera C şiK, pe două caiete e notat: *marele etymologic* şi *Synax. Dosoftei.*

16. Nr. 1492. Răspunsuri la Programa obieceiurilor juridice primite din com. Filipaşi, plasa Jiul de Sus jud. Dolj; com. Gogoşiu, pl. Dumbrava, jud. Dolj (învăţător C. Stănescu): com. Căşcioarele, pl. Olteniţa, jud. Ilfov (învăţător Ioan Valeanu); com. Măgureni, pl. Filipeşti jud. Prahova; com. Balş, pl. Olteţ jud. Romanaţi (H. Rădulescu); com. Arsache jud. Vlaşca.

17. Nr. 1493. *Dejunul împăratului,* piesă într-un act, traducere din limba italiană.

18. Nr. 1494. Ghicitori macedoromâne.

19. Nr. 1495. Repertoriu şi cuvinte extrase din documente.

20. Nr. 1496–1506. Note şi rezumate ale şedinţelor spiritiste redactate în franceză, germană, poloană, rusă, şi română. Dintre participanţi la şedinţe numim pe Zamfir Arbore, Ciocazan, N. Coculescu, Cornoiu, Cosmovici, I. Dragomirescu, Frumuşanu, Episc. Ghenadie Argeşiu, R. de Giustiniani, Dr. Istrati, St. Mihailescu, General P. Năsturel, St. Neniţescu, Rădulescu-Niger, Gh. Rossi, Th. Speranţia, Spirescu, Şerbulescu, Gh. Stephănescu, Velichi, B. şi N. Vermont, Voinescu.

21. Nr. 1507. Rezumate ale şedinţelor spiritiste din anii 1892–95 şi una din 1902, făcute pe 68 de fişe de Hasdeu însuşi.

22. Nr. 1508. Diverse note ale lui B. P. Hasdeu şi compoziţii ale Iuliei adnotate de el. *Laudă Povestea lui Ştefan cel Mare* de d-na Gribincea care lasă „departe în umbră, cel puţin prin sintaxă, cartea cea nesăbuită şi nemistuibilă (corectat peste *nemestecabilă)* a domnului venerabil profesor universitar N. Iorga". Contra lui Xenopol şi Riria, cel dintîi „regretabil academician" lăsîndu-se încălecat de o cariri-catură". Dare de seamă despre mersul lucrării Etymologicului şi extrase de documente din colecţia lui Wagner. Importante pagini dintr-o lucrare: *Istoria literaturii române sub Ştefan cel Mare. Tomul I. Introducşiune. Limba şi literatura populară.*

23. Nr. 1509–1520. Memoranda. Albume de semnături ale vizitatorilor cavoului Hasdeu de la cimitirul Belu între anii 1890–1906 (cu lipsuri în serie). În primul volum se găsesc semnăturile lui Al. Odobescu, Barbu Stef. Delavrancea, Lazăr Şăinescu, Th. D. Speranţia, Neculai Iorga, Colonel C. I. Brătianu, Zoe Gr. Rîmniceanu (chiar pe P. 1) şi I. Bianu, gr. G. Tocilescu, Vintilă C. A: Rosetti, N. Amărăzeanu, A. Potruţiu, Z. C. Arbure, V. A. Urechia, I. A. Rădulescu /Pogoneanu/, S. Mehedinţi, A. Pandele (studenţi), Gh. Ghembach (din Moldova), C. Esarcu, Traian Demetrescu („eşti moartă numai pentru cei morţi"). Mai apar apoi Gheorghe Diamandy, Emil Panaitescu, Const. D. Hogea şi „un suflet obosit" Cesar Protopopescu. Mulţi oameni modeşti din ţară şi din străinătate, profesori, elevi, muncitori şi oameni simpli depun omagiul lor tînărului

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

geniu care odihneşte acolo, ca I. C. Velişcu de la Focşani sau V. şi Eufr. Bumbac cu Liviu Marian de la Suceava. Sînt interesante pentru cunoaşterea nivelului cultural şi moral al societăţii de atunci.

c) *Corespondenţă*

24. *Fondul Hasdeu.* Peste o mie de scrisori ale membrilor familiei Hasdeu sau primite de ei de la prieteni şi cunoscuţi din ţară şi din străinătate, cele mai numeroase fiind ale tatălui şi ale fiicei. Dintre corespondenţii români amintim pe V. Alecsandri, Vicenţiu Babeş, I. C. Bacalbaşa, M. C. Băileanu, M. Balş, Oct. Băncilă, G. Barinş, Florian I. Becescu, Al. Beldiman, G. Belloescu, G. Bengescu, I. Bianu, I. Bogdan, Dr. D. Brandza, D. F. Caianu, N. Cantemir, Const. Chiru, C. M. Ciocazan, D. Coroianu, V. Cosmovici, E. Costinescu, A. C. Cuza, C. D. Fortunescu, M. Gaster, I. Găvănescul, I. Georgescu sculptor, Ghenadie episc. şi mitr., Gh. Ghibănescu, Ion Ghica, Ghionis, Petru Grossu, G. Ionescu-Gion, S. Henţia, N. Iorga, C. Chiriac, Veronica Micle, D. Sturdza, L. Săineanu, Gr. Tocilescu, Duiliu Zamfirescu. Dintre străini, între altele de la G. Ascoli, De Gubernatig, Hogo Schicharat şi G. Weigand, cunoscuţi filologi. /Depuse la Arhivele Statului în 1951 de d-na Eugenia I. Dragomirescu la rugămintea mea şi prin intermediul stăruitor al Păr. Gala Galaction, al cărui prim manuscris despre Iulia Hasdeu figurează în această depunere (Gr. Pişculescu)/.

d) *Fotografii*

25. Mapa Hasdeu conţine fotografii şi stampe privind familia şi experienţe spiritiste.

e) *Notariatul Tribunalului Ilfov*

26. 1890. Febr. 1. Contract-convenţiune între Tadeu-Bogdan Hasdeu şi Osip Osipovici Fischer prin procuratorul Azril Bercovici Kogan, în care primul închiriază secundului moşia Kîrstinţi pe 12 ani, cu 2000 ruble de argint anual (autograf B.P.H. ruseşte şi româneşte. Nr. 730/1890.

27. 1893 iulie 28. Iulia Hasdeu, cu învoirea soţului, dă procură farmacistului Eduard Kessler din Ploeşti să cumpere în numele ei un teren în Cîmpina de la Ion Gîrbiacă. Nr. 6442/1893.

28. 1896 martie 4. B. P. Hasdeu adaugă un codicil la actul său prin care întemeiase Fundaţia Iulia Hasdeu. Nr. 2204/1896.

/În parte aceste acte au fost publicate în Monitorul Oficial şi republicate de Hasdeu în *Sarcasm şi Ideal*, p. 219–226/.

29. 1906 noembrie 23. Testamentul lui B. P. Hasdeu, scris de altă mînă dar semnat autograf Nr. 11487/1906.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Cea mai mare parte din aceste materiale arhivistice au fost depuse la Arhivele Statului întîmplător în anul 1917, împreună cu rămîşiţele Bibliotecii Hasdeu, unde au rămas în părăsire mulţi ani, într-o başcă umedă chiar în lăzile în care fuseseră depuse. Deşi apoi sesizată de unii cercetători conducerea de pe atunci a Arhivelor Statului nu a luat nici o măsură de ordonare şi Protecţie lăsînd materialul să sufere stricăciuni apreciabile. Abia în 1939 mi-a fost posibil mie să dau o asigurare de bună conservare întregului material şi cu toate greutăţile condiţiilor create de starea de război să-l pot inventaria prin osîrdia colaboratorilor mei de atunci, I. C. Dobrescu, Mihail Regleanu, M. Dumitrescu şi Mircea Tomescu. Din parcurgerea sumară a inventarului reiese că s-au păstrat 3754 volume de cărţi, 2447 unităţi periodice şi cîteva fotografii. Unele din cărţi au dedicaţiile autorilor, altele sînt semnate Tadeu sau Bogdan Hasdeu şi multe poartă semnătura şi adnotarea sau sublinierea Iulia B. P. Hasdeu. Nu e tot ce ne-am aştepta să fi fost în biblioteca marelui savant. Atît cît s-a salvat şi în condiţiile în care se păstrează biblioteca hasdeană merită o cercetare mai amănunţită pentru cunoaşterea informaţiei lui B. P. Hasdeu însuşi şi a fiicei sale. Cu titlu de exemplu amintim că figurează aci şi primul volum din *Socinenia Lermontova*, Sanct-Peterburg 1856.

Corespondenţa primită ulterior mai trebuie studiată pentru a fi bine clasată şi inventariată.

În mai multe rînduri Hasdeu spune că a donat Arhivelor Statului unele documente personale. Nu le-am putut încă identifica. S-ar putea să fie acelea pe care le-a dat apoi la Academia Română.

2. Arhivele Statului Bucureşti

30. Fondul Starea civilă a oraşului Bucureşti. Actul de căsătorie a lui B. P. Hasdeu cu Iulia Faliciu, de naştere şi de moarte ale Iuliei B. Hasdeu, sînt în registrele anilor respectivi.

Acestea împreună cu cele de la Cîmpina, au fost publicate de mine cu alt prilej. /v. nr. 1504/.

3. Biblioteca Academiei R.P.R. Secţia manuscrise.

31. *Fondul Hasdeu*. Şase mape cu material divers neclasat provenit de la mai mulţi membri ai familiei Hasdeu, redactat în mai multe limbi.

32. Ms. rom. nr. 90 (de la Tadeu Hasdeu).

După Analele Academiei Române rezultă că Hasdeu a donat şi 20 documente privind neamul Hasdeu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

4. Biblioteca centrală a Universităţii din Iaşi.

33. Posedă două studii ale lui B. P. Hasdeu din timpul cît a stat la Iaşi. Referinţe la L. Predescu, E. Dvoicenco şi Gr. Botez (v. nr. 1459, 1473, 1528).

5. Lucrări anunţate

34. *Albumul Zaporojan.* În *Foaea de storia română,* 1859, p. 48, Hasdeu deschide listă de prenumeranţi pentru această lucrare.Urma să aibă 24 de „Zugrăvituri vopsite vechilor porturi năciunare de ale căzacilot zăporojeni şi ucraineni... Către zugrăviturile se vor mai alătura trebuitoarele lămuriri literare. Menirea obştirei e de a sprijini teatrul năciunar în credincioasa reproducere zăporojenilor ce gioc atît de însemnat rol în evenimentele domniei a lui Potcova Voda, a lui Vasili Lupul, a lui Duca, a lui Petreceico et.".

35. Pe coperta *Arhivei istorice,* 1, 2, fasc. febr.-martie 1865, între lucrările anunţate că vor ieşi în curînd este şi *„Vieţile celebrităţilor române,* în –8, peste 200 pagini cu portrete".

36. Pe coperta aceleeaşi reviste, III, 1867, între lucrările enumerate este şi „Istoria dreptului constituţional al Românilor, zece lecture ţinute în salonul Ateneului, septembrie-noembre 1866". Din aceste prelegeri au apărut numai unele capitole.

37. *Boerii în faţa tronului şi boerii în faţa poporului; studiu istorico-politic.* „Va eşti peste cîteva zile", se anunţă pe copertă la *Răsvan şi Vidra,* ed. III, Bucureşti, 1869; probabil că voia să retipărească art. din *Românul* XI, 1867 (vezi nr. 925).

38. În *Columna lui Traian,* VI, 2 (1875) p. 98, se spune că *Albumul lui Ştefan cel Mare* a fost „cedat de mine Muzeului din Bucureşti".

39. Pe coperta: *Trei crai de la Răsărit,* Bucureşti, 1879, anunţă: „Sub presă: *Sciinţa limbei. I. Enciclopedia linguistică.* Volum de peste 700 pagine în –8".

În diverse note Hasdeu anunţă multe lucrări de care avea de gînd să se ocupe, sau le declara aproape sfîrşite. Aşa de exemplu, în prefaţa la *Originile Craiovei,* 1878, spune: „Deşi aş avea mai gata istoria tuturor oraşelor române din evul mediu, mă mărginesc totuşi deocamdată de a da la lumină studiul de faţă, ca semn de o călduroasă recunoştinţă din parte-mi pentru capitala Olteniei". Cele de mai sus mi s-au părut mai caracteristice şi par să fi fost încheiate cînd au fost anunţate, de aceea le-a pus în evidenţă în nădejdea că se vor putea afla undeva.

B. CE A SCRIS B. P. HASDEU

I. Periodice

40. *Romania.* Anul I, 18 şi 25 noembrie, 2 şi 9 decembrie 1858, No. 1–4. În total 4 fasc. cu 32 p. la un loc.

În anul următor se reia sub titlul: *Romania. Revista ebdomadară sub redapčuné d-lui Bogdan Petriceiko Hăjdău.* Anul I, Karindarul I, Iassi 1859, genaru 2, 9, 16 şi 26, cu 4 fasc. în 32 p. total. Pe ultima pagină se încheie „Karindarul" cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

capitolel cuprinse şi cu menţiunea: „Respunzător Bogdan Petriceiko-Hâjdău, Tipografia lui A. Brtman".

41. *Foaea de storiă romana. Sub redapčuné lui Bogdan Petriceiko-Hâjdău.* I. Iassi. Anul Unirei I /1859/. 4 fasc. cu 64 p. în total. Două fasc. s-au tipărit la tip. lui H. Goldner iar următoarele două la A. Berman. La sfîrşitul fiecărei fasc. „răspunzător Bogdan Petriceiko-Hâjdău"...

Pe ultima pagină se scrie în cirilică titlul altfel ortografiat: „Fóé de storiă română. Parté ităë".

42. *Foiţa de istoriă şi literatură sub redacţiunea lui Bogdan Petriceiku-Hâjdău,* I. Martiu /V. Iuliu/ 1860, Iassii. 166 col. + 1 pl. Se tipăreşte la Impremeria Statulyi şi la Tip. Buciumului Romanu, stade Goliei no. 943.

La nr. IV se menţionează: *„Foiti'a de istoria şi literatura. Redesa de Bogdanu Petriceicu-Hasdeu"*, iar la nr. V coperta p. 4: promite să apără în coloane; p. 32: „Toţi articulii neiscăliţi sunt ai redactorului".

43. *Din Moldova. Redactorul: B. Petriceicu Hasjdîu.* Tomul I/–III/, Iasii 1862 / –1863/. Se tipăreşte la Tip. Bermann-Pilecki. Tomul I (1862) are 2 f. + 96 p. (nr. 1–6); tomul (1863), 2 f. + 104 p. (nr. 7–12), dar la nr. 10, p. 49 se schimbă titlul în:

44. *Lumina – Redactorul: B. Petriceicu–Hîjdîu.* La broşatul numerelor tomului se pune pe copertă titlul dublu: *Lumina (Din Moldova)*, care împreună nu mai figurează pe nici un număr. Tomul III: *Lumina. Sciinti. Literatura, Critica. Redactorul: B. Petriceicu-Hâjdîu.* 1863. 2 f. + 96 p. (nr. 13–18); este prima fasc. cu indicaţia ordinei: „Anul I. Trimestrul III". Mai apare o singură fasc. nr. 19 de 16 p. Apariţia era la două săptămîni. Unele articole sînt în cirilică.

45. Aghiuţă. Foaia umoristică, satirică şi critică. Directore şi proprietariu: Bogdan Petriceico-Hâjdêu. Gerante respunzetoriu: Georgie Ionescu. Administartor: D. Sache Piscupesco. Anul I /–II/ nr. 1, nombre 3 /–nr. 27, mai 17/, Bucureşti 1863/–1864/. 194 p. Tip. Cesar Bolliac. Str. Scaune nr. 40, de la an II, nr. 22, str. Polonă nr. 40. Paginaţia ambelor vol. este în continuare. În fişe am rectificat paginaţia şi am dat-o în paranteze. Apărea săptămînal.

Modificări intervenite în cursul apariţiei: titlul primului număr *Achiuţă;* nr. 13–22 au „Directoare fără speranţă de a fi ministru şi proprietariu fără frică de legea rurale, Bogdan Petriceicu-Hâjdeu"; nr. 23–27: „Directore şi proprietariù B. P. Hâjdeu".

46. *Arhiva istorică a României. Sub auspiciile Ministeriului Justiţiei, Cultelor şi allu Instrucţiunii Publice. Redactor: P. Petriceicu-Hâjdeu. Colecţiune critică de documente asupra trecutului român, începînd de la timpii cei mai depărtaţi şi pînă la anul 1800.* Bucureşti, Tomu I. Partea 1 (1864–1865), 184 p.; Tomu I. Partea 2 (1865), 192 p. Tomul II (1865–1866), 176 p.

Prefaţa e datată „20 august 1865" iar la t. III „20 aprilie 1867" însă aci spune că „sînt acum opt sau nouă luni de cînd" fusese suprimată revista, deci vol. acesta s-a terminat prin aug.–sept. 1866/. Tomul (1867), 283 p. Tomul IV (f.d. = 1868), 120 p. Fără copertă şi fără titlu, doar reclama coalelor arată că e vorba de „Tom. IV". Se pare că n-a fost difuzată; Hasdeu însuşi o omite din listele sale multă vreme. Se tipăreşte la Impremeria Statului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

47. *Satyrul*. Anul I. Nr. 1 /–nr. 16/, 6 februarie /–5 iunie] 1866 Bucureşti. Paginaţie nouă la fiecare număr. (Girat responsabil I. Ştefănescu, apoi Toma Penovici. Ilustraţiile în litografia Sander & Co.). Apare săptămînal; scris pe trei coloane. Cred că exemplarul de la Academie are identificările pseudonimelor făcute autograf de Hasdeu însuşi. Tip. Lucrătorilor Asociaţi. Pasagiul Român.

48. *Traian, Ziar politic, literar, scientific şi industrial*, Bucureşti, 1869 /–1869/. Anul I, nr. 1–97, 392 p.; anul II, nr. 1–16, 64 p. Administraţiunea în Pasagiul Românu nr. 1 – Redacţiunea în strada Carol I nr. 14.

Apărea miercuri, vineri şi duminică seara; inscripţie: „Românism. Constituţiunea. Democraţia".

49. *Columna lui Traian. Sub direcţiunea d-lui B. P. Hasdeu, fost director al ziarului „Traian"*. Anul I no. 1 /–62/ 1870. Inscripţia: „Democraţie în românism. Românism în democraţie". Nr. 28–51: apare miercurea şi sîmbăta sub direcţiune d-lui B. P. Hasdeu. De la nr. 52: Director B. P. Hasdeu. *Politica – Istoria – Sciinţele economice – Giurisprudenţa – Medicina – Sciinţele naturale – Poesia – Literatora poporană – Bibliografia* – etc. 4 col. cu paginaţie la fiecare nr.

Anul II nr. 1 (63) /–nr. 48 (110)/1871.

Anul III nr. 1 (III) /–nr. 34 (144)/1872. 327 p. în 3 col. În loc de giurisprudenţă apare „Drept".

Anul IV nr. (–14) 1873, 264 p.

Anul V nr. 1 /–9/ 1874. 240 p.

Anul VI nr. 1 /–3/, 1875, 144 p.

Anul VII nr. 1 /–12/, 1876, XI + 583 p. Noua serie .Tom. I. *Revistă mensuală pentru istorie, linguistică şi psicologia poporană. Director: B. P. Hasdeu.*

Anul VIII nr. 1 /–12/, 1877, 676 p. Noua serie. Tom. II. În primele 11 numere apare „cu colaboraţiunea d-lor. A. I. Odobescu, Dim. A. Sturdza, A. Papadopol-Calimah, Gr. G. Tocilescu, Dr. Esarcu, profesor G. L. Frollo. Dr. Barbu Constantinescu, G. D. Teodorescu, Dr. A. Xenopol. M. Gaster, P. Ispirescu, P. Georgescu etc.".

Anul IX, nr. 1/–12/, 1882. 640 p. Noua serie. Anul III.

Anul X nr. 1/–12/, 1883. 464 p. Noua serie. Anul IV. S-a tipărit la Tip. Curţii (Lucrătorii Asociaţi) Pasagiul Român: Thie şi Weis, Lipscani, 11; Noua Tip. a Laboratorilor români str. Academiei 19; Tip. Acad. Române (Laboratorii Români), str. Academiei 26.

50. *Foia Societăţii Românismul*. Bucureşti. Aprilie 1870 – august 1871. I (1870–71), 530 p. II (1871), 192 p.

Comisiunea de redacţiune şi administrare a foiei: B. P. Hasdeu, N. V. Scurtescu, T. P. Rădulescu, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu, Const. D. Vucici. An. I nr. 6: Const. D. Vucici e înlocuit prin M. Zamphirescu. An. I nr. 10: B. P. Hasdeu, G. Misailu, N. V. Scurtescu, N. Ath. Popovici, T. P. Rădulescu, Gr. G. Tocilescu, Tip. C. Petrescu & C. I. Busnea şi Noua Tip. a Laboratorilor români.

51. *Revista literară şi ştiinţifică*. Bucureşti 15 februarie – 15 mai 1876, Directori B. P. Hasdeu şi Dr. Dim. Brandza. Apare lunar, A avut un comitet de direcţie în care figurau atît M. Kogălniceanu cît şi V. A. Urechia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Au apărut numai 4 broşuri şi s-a contopit cu *Revista contemporană*, care apăruse între 1 martie şi 1 iunie 1876, şi devin împreună *Revista contemporană şi ştiinţifică*, pentru încă două numere, dar fără cei doi directori.

52. *Revista nouă*. Bucureşti, Anul I /–VII/ 1887 –/1895].

An. I nr. 1 /–12/, 15 dec. 1887 /–15 dec. 1888/. Director: B. P. Hasdeu. Redactori: Barbu Ştef. Delavrancea, Al. Vlahuţă, Victor Bilciurescu; la nr. 5: D. D. Racoviţă, la nr. 10: G. Ionescu-Gion, I. Bianu, şi Th. Speranţia. 480 pl. + 12 pl. 3 h., fig. şi note muzicale.

An. IV nr. 1 /–12/. 15 aprilie 1891 – 15 martie 1892. 512 p. + 12 pl. fig. şi note muzicale. Între redactori nu mai figurează Vlahuţă, dar apar: Ion Ghica, Dim. A. Sturdza, I. V. Cosmovici, secretar C. Ghionis.

An. V, nr. 1/–12/, 15 aprilie 1892 – 15 martie 1893. 480 p. + 21 pl. fig. şi hărţi. De la nr. 11, I. V. Cosmovici e înlocuit cu V. Crasescu.

An. VI, nr. 1 /–12/ 15 aprilie 1893 – mai 1894. 480 p. + 32 p. şi fig.

An VII nr. 1 /–12/ octombrie 1894 – septembrie 1895. 484 p. + 12 pl. şi fig. Se tipăreşte la Socec.

53. Apărarea naţională. Bucureşti. Apare zilnic de la 15 ianuarie 1900 la 9 februarie, de la 2 ianuarie la 2 iunie, a fost director Bogdan Petriceicu Hasdeu.

II. Ediţii

54. Principatele dunărene. Din „Călătorii în Orient" de d.M.S. Girardin. Romania, I, 3–4 (2 şi 9 dec. 1858), p. 17–19 şi 27–31.

55. Alexandru Hotineanul /D-un român din Basarabia = Al. Hasdeu/, *Epistola către Românii*, Romania, I, 1 (1859), p. 3–5 (politica). Hasdeu adnotează.

56. Pomelnicul domnilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei FoSror, I (1859), p. 43–48, 51–62 (Analistica).

57. Iohann Schlitberger şi călătoriile sale. I, Resăritul, FoStoR. I (1859), p. 39–43, 57–61. (Literatura storiei).

58. Ivonia cel viteaz. (Fragment din analele căzăceşti a lui Leontiu Bobolinski/. FoILit. I, 1–2 (1860), p. 8–16, 33–39.

59. Vlad Dracu Vv./ Povestirea unui contimpureanu eniceriu de neam leahu şi părtaşiu în împregiurările/. foILit. I. 2 (1860) p. 42–45.

60. Versurile Mitropolitului Dositeu către Ioachim, patriarcu de Moscva, din 1681. FoILit. I, 3 (1860), p. 76–77.

61. Sofisme economice. De Fredericu Bastiat /I. Bielsiugu şi lipsa; II. Pedeca-isvoru/. FoILit. I, 3, 4, 5 (1860). p. 87–92, 113–117, 156–159. /Va urma/.

62. Chronicon putnense. AtenRom–Iaşi, mai-iunie 1861 p. 1–8.

63. Leginda sintei Parasceve, patroanei Esiului, de Mitropolitul Dositeiu, DinMoldova, I.5 (1862), p. 65–68. (Bibliologia).

64. Leginda sîntei Parasceve, patroanei Esiului, de Mitropolitul Varlaam. DinMoldova, II, 7 (1862), p. 1–7. (Bibliologiea),

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

65. Scurtă şi adevărată povestire despre luarea Terovanei s-a Hesdinului despre lupta de la Renty, şi despre toate cele cu schimbări cu noroc petrecute între Imperiali şi Franci pînă la acest an 1555, de Marchezele Iacob Basilic, Despota Samosului. Dinmoldova, II, 9 (1863) p. 45–48; Lumina, II, p. 37–42. (Bibliologiea), p. 76–76. III 15 (1969).

/Cuprinde: Comîntarul: Bibliografiea opului. 2. Un episod din viaţa lui Despota. 3. Despota quasi catolic. 4. Locul scrierei opului. 5. Părerea lui Albinus despre autorul opului. 6. Despota ca dialogist. 7. Veracitatea lui Despota. 8. Enric II, Carol V, Filip II, Emanuele Filibert. 9. Resbelul de la Sienna. 10. Cestiunea libertăţei grece. 11. Castaldo. 12. Călăraşii negri. 13. Resbelul tunetan. 14. Filosofiea genealogiei./ Trad. textului e făcută de P. Răşcanu „escelintele meu elev" p. 45/.

– *Opusculul latin al lui Despota, mai în urmă domn moldovenesc asupra resbelului franco-german, la care luase el însuşi parte între generali,* Bruxella 1555. /Luarea Terovanei şi a Hesdinului/. ArhIst. II (1865) p. 70–76. /Trad. Petru Răşcanu corrésă de Hasdeu/.

66. Din scrierile lui Amfilochie episcopul Hotinului. Lumina, III, p. 58–62. (Bibliogiea).

/Cuprinde: Despre origina romană a palmei domneşti din Moldova; Pentru măsurile care să obicinuesc în gheometria practică/.

67. Descrierea Moldovei s-a Muntenii în versuri polone, de Miron Costin; de pe manuscriptul autograf din 1684; tradusă şi comentată. Lumina. III, 18 (1863), p. 81–85. / Neterminat/.

/Cuprinde „Precuvîntarea traducătorului. 1. Traducerea. Despre poporul Moldovei ş-al Ţerii Româneşti/.

68. Resboiul germano-danese. Aghiuţă, I, 5 (1863), p. /33–36/. /Trad. din „The Tunch"/.

69. Epistola amoroasă a unui sergent major, comunicată de d. V/elli/son „amic din Brăila". Aghiuţă. I, 5 (1863) /p. 36–37/.

70. Adrian Huart, O politică fotografică. Aghiuţă. I, (1863), p. 52–54.

71. Luca Cîrje, Discurs către regele polon Sigismund I, 1523, Cracovia. ArhIst. I, 1 (1864), p. 9–13. /Traducere/.

72. Sommer, Vita Iacobi Despota Moldavorum Reguli, Witeberge 1587. [Genealogia Eraclizilor]. ArhIst. I, 1 (1864), p. 98–100. /Traducere/.

73. Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399–1450, Mons 1840. ArhIst. I, 1.(1864), p. 129–130. /Traducere/.

74. De la Neuville, Relation curieuse et nouvelle de Moscovie... Paris, 1698. ArhIst. I, 1 (1864) p. 137–139. /Trad./.

75. Charrière, Negociations de la France dans le Levant, t. 2 şi 3 ArhIst. I, 1 (1864), p. 145–152. /Trad./.

76. Costin Miron, Ierarchia senatoriale şi districtuale a Moldovei şi a Terrei Româneşti. ArhIst. I, 1 (1865), p. 159–172. /Trad./.

77. [Iezuitul Rafaele Skrynecki povesteşte încercările Vistiernicului Brutti de a introduce catolicismul în Moldova]. ArhIst. I, 1 (1865), p. 174–175. [Trad.].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

78. Joachim Bielski /Descrie moartea boierului moldovean Brutti/. ArhIst. I, 1 (1865), p. 175. /Trad./.

79. J. Essler – G. Ubelin, Tabula moderna Sarmatiae... et Brutti/. ArhIst. I, 1 (1865), p. 178–179 /Trad./.

80. [Ioannes Leunclavius despre moartea lui Despot Vodă]. /ArhIst. I, 1 (1865), p. 179–180. /Trad. şi text lat./.

81. Resmí–Ahmed-efendi, /Călătorie în Moldova, 1763/. ArhIst. I, 1 (1865), p. 183. /Trad./.

82. Lord Baltimore /Călătorie în Moldova, 1764/. ArhIst. I, 1 (1865), p. 183–184. /Trad./.

83. Constantin Mihalovicz de Ostroviţa /Expediţia lui Mohamed II/. ArhIst. I, 2 (1865) p. 8–11. /Text pol. şi trad./.

84. Philippe d'Avril, Petrecerea sa în Iaşi la Constantin Cantemir, din „Voyage entrepris pour découvrir un nouveau chemin à la Chine, Paris 1692. ArhIst. I, 2 (1865) p. 12–18 /text fr. şi trad./.

85. Prilusius /Przyluski/, Leges sau statuta a Privilegia Regni Poloniae, 1553. ArhIst. I, 2 (1865) p. 23–26, /Text lat. şi trad./.

86. Arcana seculi XVI. Huberti Langueti Epistolae secretae ad Augustum Saxoniem ducem, Halae 1699. ArhIst. I, 2 (1865). p. 29–31. (Text lat. şi trad.).

87. Hodja-Efendi Saad-ad-Edin /Despre lupta de la Valea-Albă/. ArhIst. I, 2 (1865), p. 31–35. /Text. ital. şi trad./.

88. Matei Miechovski /Povesteşte faptele lui Ştefan cel Mare/. ArhIst. I, 2 (1865), p. 35–46. /Text lat. şi trad./.

89. Istoria monastirii catolice de la Tîrgovişte începînd de la timpii cei mai depărtaţi şi pînă la jumătatea secolului trecut Redeasă după documente scrise şi monumentae /Protocollum Provinciae Bulgariae et Walachiae. Conventus Tergovestiensis ad S. Franciscum S. stigmatibus insignitum/. ArhIst. I, 2 (1865) p. 46–54. /Test lat. şi trad./.

90. Andea Cambini, Libro della origine de Turchi et imperio delli Ottomani, Firenze 1537. /Lupta de la Chilia şi Cetatea Albă cu Baiazid II/. ArhIst. I, 2 (1865) p. 55–59 /Text ital. şi trad./.

91. Călătoria Patriarhului Macarie al Antiochiei în ţara noastră, relatată de / Arhidiaconul Paul de Alepp. ArhIst. I, 2 (1865) p. 59–111. /trad. după Belfour/.

92. /Învăţăturile lui Neagoe Basarb Voevod către fiul său Teodosie/. ArhIst. I, 2 (1865), p. 111–116, 120–132.

93. Abbate Rugiero, Relatione copiosissima del Regno di Polonia, 1568. ArhIst. I, 2 (1865) p. 116–117. /Text ital. şi trad./.

94. /Vieaţa şi traiul sfinţiei sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Tarigradului, care a strălucit în multe patime şi ispite în Tarigrad şi în Ţara Muntenească, scrisă de Kyr Gavril Protul, adică mai marele Svetagorei/. ArhIst. I, 2 (1865) p. 132–150.

95. Martin Bielski /Arta militară la popoarele moderne/. ArhIst. I, 2 (1865) p. 161–170. /Text pol. şi trad./.

96. Stalislav Gorski, /Tratatul dintre Moldova şi Polonia, 1509 /ArhIst. I, 2 (1865) p. 184–187. /Text lat. şi trad./.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

97. Estracte din cronica polono-litvană a lui Matei Strykowski. Între 1540–1580. ArhIst. II, (1865) p. 5–11. /15 fragm. text pol. şi trad./.

98. Estracte din cronica polonă a lui Ioachim Jerlicz. 1640–1673. ArhIst. I, (1865) p. 11–17. /10 fragm. text pol şi trad./.

99. Relaţiunea rabbinului ovreesc Beniamin /de Tudella/ despre Românii din Macedonia. Către 1170. ArhIst. I, 2 (1865) p. 25.

100. Relaţiunea lui Paul Giovio despre aventurile domnului moldovenesc Petru Rareş. Înainte de 1547. ArhIst. I, 2 (1865) p. 26–43. /Text lat. şi trad./.

101. Din călătoria ierodiaconului rusesc Zosima către Sântele locuri prin Moldova, 1420. ArhIst. I, (1865) p. 49. /Text rus şi trad./.

102. Viaţa lui Maxim, Mitropolitul Munteniei. După 1516. ArhIst. I, (1865) /Text sîrb şi trad/.

103. Oscrisoare de filisofie morală în limba română. Adrianopole, înainte de 1698. /D. Cantemir, *Divanul sau gîlceava înţeleptului cu lumea.../*. ArhIst. I, 2 (1865) p. 81–170. /Ed. adnotată/.

104. Tractatul lui Neagoe Basaraba despre arta militară. Bul. InsPub. sept. 1865, p. 76–80. /extrase din „Învăţături"/.

105. Cele mai vechie poezii satirice în limba română /scoase din manuscript, de Miron Costin, Vieaţa lumii/. Satyrul, I, 10 (10 april 1866). (Semnează: Wang-pon-ki). Repr. în Familia, V, 37 (1869) p. 439–441. /„Viaţa lumii" şi „Stihuri împotriva zavistiei"/.

106. /Cronica Moldo-Polonă/. Cronica cea mai veche a Moldovei redactată ex-officio de călugării de la monastirea Putna în intervalul dintre anii 1466–1552, tradusă în 1566 în limba polonă, adausă cu naraţia evenimentelor petrecute între 1552–1566 şi însoţită de o notiţă statistică asupra Moldovei. ArhIst. III (1867) p. 5–34. /Text pol. şi trad./.

107. *Materialuri pentru istoria colonielorŭ romaene în Galiţia. Dissertaţiuni şi documente.*

/a/. Dissertaţiunea contelui Alexandru Stadnicki despre satele române în Galiţia (O wsiach tak zwanych woloskich, Lwów, 1848). ArhIst. IV (1868) p. 3–35. /Text pol. şi trad./. Repr. FoSocRom. II, 2–5 (mai-aug. 1871) p. 73–116.

/b/. Codicele diplomatic allu colonielorŭ române din Galiţia. ca appendice la dissertaţiunea contelui Alexandru Stadnicki (Zbiór dokumentów tyczacych sie wsi voloskich na pólnoxonym stoku Karpat i wójtostw w tychze wsiach; jako allegat do rezprawy o wsiach tak zwanych woloskich). ArhIst. IV, (1868) p. 37–120. /text pol. şi trad./.

/Cuprinde: Swiniacz sau Zwiniacz, Rowien pe Okoliszcze. Revisiunea fiscală. Terniwa de sus şi Ternowa de jos, Korogno, Koroscienska Wola, Boberka, Dwernik şi Polana, Nanowa, Berchi, Polowa Ustezyxi sau Strwiazek/.

108. Spătarul Mielescu despre folosinţa studiilor istorice. Traian II, 12 (5 febr. 1870) p. 47–48. /Fragm. trad. din *Chrysmologium*/.

109. Estracte din Acatistul mitropolitului Dositei din 1673. ColTra. i, nr. 10, 11, 12 (aprilie 1870). (Archiv. filologic. Spice pentru limba română).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

110. Estracte din Cazania mitropolitului Varlaam din 1643. ColTra, I, nr. 15–44 (23 aprilie – 6 septembrie 1870). (Archiv filologic. Spice pentru limba română).

111. Psalmul 77 din Coressi. FoSocRom. I, 2 (mai 1870) p. 62–68.

112. Estracte din Psaltirea versificată a mitropolitului Dositei din 1673. ColTra I nr. 44–61 (sept. – dec. 1870). (Filologia).

113. Alesandru-Petriceicu Hasdeu, *Domnia Arnăutului. Nuvella istorica cu portretul şi biografia autorului*, de Iosif Vulcan, Bucureşti, Tip. Curţii, 1872, XII + 29 p. / Prefaţa de B.P.H./.

114. Cîteva portrete din secolul XVII. ColTra. IV, 1 (1 ian. 1873), p. 15. /Vieţi de sfinţi de Dosoftei/.

115. *Psaltirea publicată româneşte la 1577 de Diaconul Coresi. Reprodusă cu un studiu bibliografic şi un glosar comparativ* de B. Petriceicu-Hasdeu. Tomul I. Textul, Bucureşti, Tip. Acad. Rom., 1881, IC + 444 + 66p. (Ediţia Academiei Române).

116. Zilot Românul, *Înainte de Tudor Vladimirescu. O cronică inedită a Terrei Româneşti dintre 1800–1821*, scrisă în versuri şi proză sub pseudonimul de Zilot Românul. ColTra, IX (1882) p. 266–303, 321–330, 490–518, 536–543; X (1883) p. 89–94, 121–136, 348–363.

– Zilot Românul. *O privire sintetică asupra ultimei cronice române din epoca Fanarioţilor*. ColTra, X (1883) p. 385–405. /Formează p. V–XXV din ed. separată:/.

– Zilot Românul, *Ultima cronică română din epoca Fanarioţilor* reprodusă după manuscriptul din Archiva Statului din Bucureşti, cu o introducere de B. P. Hasdeu. Bucureşti, Tip. Acad. Rom. 1884. XIV + 118 p. (Înainte de Tudor Vladimirescu, 1800–1821).

117. *Anonymus Logoshiensis. Cel mai vechiu dicţionar al limbei române*, după manuscriptul din Biblioteca Universităţii din Pesta ColTra. X (1883) p. 406–429 (va urma), RevIAF VI (1891) p. 1–48.

118. *Oeuvres posthumes* de Julie B. P. Hasdeu. Bourgeons D'avril. Fantaisies et rêves. Avec une introduction par Le C-te Angelo de Gubernatis. Paris. Bucarest, 1889. XLVIII + 237 (p. /Avant-propos de B. P. Hasdeu, datat 1 martie 1889 p. VII–XII/. *Un portrait* ca postafaţă şi *La Doïna de Roumanie, Origines du génie poétique des peuples romans. A mon ami M. Louis Leger* ca apendice de B. P. Hasdeu, p. 207–226/.

119. *Oeuvres posthumes* de Julie B. P. Hasdeu. Chevalerie, Confidences et Canevas, Précédé d' une lettre et d'une notice par M. Emile Boutroux et Louis Leger. Paris–Bucarest, 1890. XXXI + 287 p. /Préface datată 1 iunie 1889; *Un autographe, L'Atavisme, dédié à MM. Paul Janet et Th. Ribot, Thadée Hasdeu (Tadeus Hyždeu), Alexandre Hasdeu* (Αλεχσαηδρο Νφδευ), de B. P. Hasdeu, cu reproduceri din operele lor. p. 217–282/.

120. *Oeuvres posthumes* de Julie B. P. Hasdeu. Théatre. Légendes et Contes. Paris-Bucarest, 1890, XVI + 382 p. /*Préface* datată 14 noembrie 1889, p. IX–XIII, şi note la p. 73–76, 334–338, 370–365/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

III. Literatură

1. Versuri

a) Originale

121. Muza FOILit. I,4 (iunie 1860), p. 117.

122. Către +++. FOILit, I,5 (iulie 1860), p. 137.

123. Noaptea toată. FoILit, I,5 (iulie 1860) p. 159–160).

124. Ştefan cel Mare şi Hatmanul Arbure, AtenRom–Iaşi, mai-iunie 1861, p. 60; Lumina, III, 13–14 (1863), p. 27.

125 – Iveala şi visul. AtenRom–Iaşi, sept-oct. 1861, p. 188–189.

126. Ionaşcu – Vodă (1574). Baladă, Din Moldova, I, 1(1862) I 12; ***Poezie***, 1873, p. 125-126.

127. Femeia înecată. Fabulă. DinMoldova, I, 2 (1862) p. 27–28; ColTra III, 11/121 (13 martie 1872); *Poezie*, 1873, p. 122–124.

128. Portretul. Baladă, DinMoldova, I,3 (1862) p.ColTra. III, 13 (26 martie 1872) p. 97; Poezie, 1873, p. 35–36.

129. În memorie Raisei Cho... s.a. DinMoldova, I, 3 (p. 34).

130. Rîvna. Băietul. DinMoldova, I, 4(1862), p. 45.

131. Sonet către Luca Stoici. DinMoldova, I,4 (1862), p. 49.

132. La deschiderea Reuniunei Române de Lectură de la Cernăuţi. DinMoldova, I, 5(1862) p. 74–76.

133. Adevăratul poet. DinMoldova, II, 7(1863) p. 9–10.

134. Testamentul poetului. DinMoldova, II, 7 (1863), p. 10–11.

135. Idealul poetului. Lumina, II, 10 (1863) p. 61–63.

136. La Leonora+++. Lumina, II, 10 (1863), p. 63.

137. Ştefan Tomşa Vodă şi Vornicul Ion Moţoc, în prinsoare la Leopole (1564). Lumina, II, 12 (1863), p. 84–85.

138. Dragostea (La Clara W-berg). Lumina, III, 13–14 (1863) p. 23–26; Aghiuţă II, 22 (1864) p. 171–173; *Dragostea.*

139. La Victoria. Lumina, III, 13–14 (1863), p. 27.

140. Bradul. Lumina, III, 17 (1863), p. 80; Aghiuţă, II, 24(1864) p. 182; ColTra. III, 17/127, 24 aprilie 1872) p. 134; Poezie 1873, p. 119–121; Familia, XXX, 3 (16/28 iunie 1894), p. 25.

141. Un tablou flamand. Lumina, III, 17 (1863), p. 80; ColTra, III, la (1 mai 1872) p. 141; Poezie 1873, p. 107–108.

142. Lupii, oile şi cîinii. Aghiuţă, I, 3 (1863) p. 21–23 (semnat Ghimpescu); ColTra, III 4/114 (24 ian. 1872). Poezie, 1873, p. 116–118; *Cîinii şi lupii. Fabulă.*

143. Zinca. Aghiuţă, I, 8 (1863), p. 63.

144. Elogiul castraţiunii. Aghiuţă, II, 10 (1864) p. 79.– Calendar pentru toţi, profetic, istoric, biografic, amuzant şi popular, Anul I, editat de C. Wartha.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

145. Anchete. Un vis. Aghiuţă, II, 11 (16 ianuarie 1864) p. 81–82.

146. Epitaful D-lui Oteţeleşanu. Aghiuţă II, 11 (1864) p. 83.

147. Evlavia. Aghiuţă, II, 13, (6 februarie 1864), p. 97–98.

148. D. Cogălniceanu, Aghiuţă, II, 14 (13 februarie 1864). p. 111.

149. O doină postumă. Aghiuţă, II, 15 (20 febr. 1864) p. 113.

150. /Versuri fără titlu/. După citirea articolului d-lui Pano „dreptul întrunirii". Românul de la 18 februarie. Aghiuţă, II, 15 (1864), p. 115–116.

151. Către o doamnă de 39 ani. Aghiuţă, II, 16 (1864), p. 124.

152. Drumul de fer. Aghiuţă II, 17 (5 martie 1864) p. 129.

153. Odă la plecarea d-lui Botez–Florescu supranumit „Tololoi". Aghiuţă, II, 17 (1864), p. 131.

154. Fragment din şedinţa nocturnă din 5 martie. Aghiuţă, II 18 (12 martie 1864) p. 137.

155. Apărarea naţiunii ovreeşti, descântată de avocatul său fără plată Aghiuţă (Dedic. D-lor Moise-Cilibiu şi Costafor). Aghiuţă, II, 1 (1864) p. 138.

156. Către T+++ (Parodie după Alexandri). Aghiuţă, II, 18 (1864) p. 138–139.

157. Estract din albumul unei căţeluşe (Din „Romisches Declamatorium"). Aghiuţă, II, 18 (1864) p. 139.

158. Trei-spre-zeci! (O baladă în genul lui Schiller). Aghiuţă, II, 18 (1864), p. 143–144.

159. Conjuraţiunea lui Fiasco. Epopee în 156 de versuri. Aghiuţă, II, 19 (1864). p. 148–150.

160. Iartă nouă greşalele noastre... Aghiuţă, II, 20 (1864–p. 156.

161. Doina mea. Aghiuţă, II, 22 (9 aprilie 1864) p. 169.

162. Un tablou de familie. Aghiuţă, II, 24 (3 mai 1864) p. 181.

163. O poezie în stilul d-şoarei Dunca. Aghiuţă, II, 24 (1864), p. 182.

164. La amicul meu San-huang-ki, Satyrul I, 5 (6 martie1866) /semnată: Puang-hon-ki/; Familia V 29 (1869) p. 338–339; *Amicului meu N. Nicoleanu; Poezie*, 1873, p. 138–140: *Lui N. Nicoleanu.*

165. La Iulia, Satyrul, I, 10 (10 aprilie 1866); Familia, V, 1 (1869) p. 3; ColTra. III, 2/42 (10 ian. 1872) p. 9; *Poezie*, 1873 p. 6–9 .

166. Dedicaţiunea: Soţiei mele Iulia Petriceicu Hajdeu. *Răsvan şi Vidra*, ed. III, Bucureşti, 1869, p. V–VI.

167. Oda la boiari. Românul, 18 febr. 1869; Familia. V, 9 (1869) p. 98–100.

–Oda la boieri, 1848–1869, de B. Petriceicu–Hîjdeu. Bucureşti, Tip. C.A. Rosetti, 1869, 14 p. /Cu o scrisoare introductivă ironică/. Repr. în ColTra. I, 23 (28 martie, 1870: *Oda la boieri. 1848–1870. Poezie* 1873, p. 48–55; *Ode la ciocoi.*

168. Astăzi, Traian, I 60 (25 sepr. 1869) p. 244; FoSocRom. II, 2–5 (mai-aug. 1871) p. 148–149.

169. Congiuraţiunea leproşilor. Traian I, (& (31 dec. 1869), p. 391–392; ColTra, II, 20/82 (24 mai 1871), p. 75: Complotul bubei (Se dedică d-lor Costaforu, Mavrogeni, Maiorescu, Negruzzi, Pogoru, etc., etc. *Poezie* 1873, p. 37–45.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

170. Sărăcia. ColTra. I, 14 (20 aprilie 1870) p. 4; *Poezie* 1873, p. 59–61.

171. Vornicul Iancu Moţoc. Baladă din secolul XVI. ColTra. I, 16 (30 aprilie 1870) p. 2–3; *Poezie*, 1073, p. 62–65.

172. Ştefan şi Radu (1474), Cîntec bătrînesc. ColTra, I, 41 (23 august 1870) p. 2–3. – RevNouă, I, 15 (15 aprilie 1888) p. 169–171 (complet refăcut şi adaos); *Sarcasm şi ideal*, 1897, p. 160–166.

173. Dorul. ColTra, I, 52 (19 oct. 1870) p. 4; *Poezie*, 1873 p. 56–58.

174. Luntrea, ColTra, I, 53 (25 oct. 1870) p. 2; *Poezie*, 1873, p. 66–67.

175. Muntele şi valea. ColTra. I, 55 (9 noiembrie 1870); *Poezie*, 1873, p. 33–34.

176. Frunzele. ColTra, II, 7/69 (15 febr. 1871). *Poezie*, 1873, p. 1–2. FoSocRom. II, 2–5 (mai-aug. 1871) p. 149; Familia XXX, 1 (2/14 ian–1894) p. 2.

177. Severinu. Podul lui Traian – Turnul lui Sever – Corul de pe un vassu-aburu italian. Închinat naţiunii italiene pentru zioa intrării M. S. Regelui Victor–Emanuele în Roma. Dialog, FoSocRom. II, I, (aprilie 1871) p. 19–26; ColTra, II, 13/75 (28 martie 1871). *Poezie*, 1873, p–10–22; ApNaţ. III, 75 (4 aprilie 1902): *Pan-latinismul în România. Oda româno-italiană „Severin"*.

178. La craniul lui Mihai cel Viteaz. FoSocRom. II, 2–5 (mai-aug. 1871) p. 147–148; ColTra. II, '1/93 (23 aug. 1871); Familia, 1878, p. 9. *Poezie*, 1873, p. 3–5: *Cranul...*

179. Femeia cu căţelul. Fabulă. ColTra II, 32/94 (30 august 1871); FoSocRom. II, 2–5 (mai-aug. 1871), p. 154; *Poezie*, 1873, p. 26–27.

180. Eu şi ea. După Gablitz. ConvLit. V (1871) p. 168. / Semnat: M. I. Elias /. – ColTra. II, nr. 30. (11 august 1871). [v. şi nr. 272].

181. Viersul. ColTra III, 15 (10 prilie 1872); Transacţiuni literare, 1872, p. 118; *Poezie*, 1873, p. 23–25.

182. După bătălie. ColTra. III, 20 (15 mai 1872) p. 159; *Poezie*, 1873, p. 109–110.

183. Lilica. ColTra. III, 28 (1 aug. 1872) p. 217. *Poezie*, 1873, p. 46–47.

184. Magda lui Arbure. Baladă. ColTra. III, 34 (1 dec. 1872), p. 313; *Poezie*, 1873, p. 132–134; Familia, X, 26 (30 iunie 1874) p. 301; Amicul copiilor, IV, 7 (oct. 1894) p. 200–201.

185. *Poezie* de B. Petriceicu-Hasdeu. Bucureşti, Tip. Laboratorilor români, 1873. IV + 141 p.

/ Cuprinde: Frunzele. – Cranul lui Mihai Viteazul. La Iulia. Severin. Podul lui Traian – Turnul lui Sever – Corul de pe un vas-abur italian. – Viersul. – Femeea cu căţelul. Fabulă. – La România. – Muntele şi valea. – Portretul. Baladă. – Complotul bubei; Lilica. – Oda la ciocoi. – Dorul. – Sărăcia. – Vornicul Iancu Moţoc. Baladă din secolul XVI. – Luntrea. – Codrul, 1580 (Intrînd ca actul II în drama *Răsvan şi Vidra*, acest episod formează totodată un poem cu totul separat). – Tablou flamand. Baladă. – După bătălia. Fragment. – Ovidiu la gurile Dunării. Tristia, lib. III, eleg. 10. – Cînii şi lupii. Fabulă. Bradul.– Femeea înnecată. Fabula. – Ionaşcu Vodă (1574). Baladă. – Ciocîrlia. – Darul Dunării. – Din Ovidiu, Ponticu, III, 8. – Magda lui Arbure. Balada. – În aprilie. Fragment. – Lui N. Nicoleanu. 1866/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

186. La noi. ConvLit. IX (1875) p. 441 (Semnat: P. A. Calescu).

187. Să vorbim româneşte! Amicul familiei, II, (13/25 noembrie 1879) p. 94–95. / Din „Trei crai de la răsărit"/.

188. Carmen Sylva. Familia, 1882, p. 420. (după *Românul).*

189. Mater Dolorosa. RevNoua, I, 2 (15 ian. 1888) p. 76; Amicul copiilor, V, 5 (aug. 1892) p. 159; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 159.

190. Din Iarnă. RevNoua, 1, 3 (15 febr. 1888) p. 103; Amicul copiilor, I, 13 (oct.1891) p. 306; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 154; *Alb şi negru).*

191. Multiplicamini. Baladă realistă. revNous, I, 4 (15 martie 1888) p. 149; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 155–157.

192. Aşteptînd, RevNoua, II, 3 (15 martie 1889), p. 88–94; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 170–178.

193. La casa de nebuni. RevNoua, II, 8 (15 – august 1889), p. 287–291; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 179–186.

194. Gaudeamus. RevNoua, II, 9 (15 sept. 1889) p. 335–336; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 168–169.

195. Fabulă, RevNoua, III, 2 (15 mai 1890) p. 62.

196. Dumnezeu, RevNoua, VII, 3 (dec. 1894), p. 83–89; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 193–201.

b) Traduceri

197. Din Propertius. Aghiuţă I, 5 (1863 / p. /39/.

198. Ovidiu la gurile Dunării (Tristia, Lib. III, eleg. 10). ColTra. III, 29 (15 aug. 1872), p. 233; ConvLit, VI (1872) p. 430–431; Ist critică în ColTra, III, 34 (1 dec. 1873) p. 318–319; *Poezie,* 1873, p. 111-115; Familia, IX (13/31 august 1873) p. 369–370; ConvLit. XXV (1892) p. 956–959.

199. Darul Dunării (Din Ovidiu, Pontice, III, 8). ColTra. III, 30 (1 sept. 1872) p. 249; Ist. critică în ColTra, III 34 (1 dec 1872) p. 319; *Poezie,* 1873, p. 120–131.

200. Iulia Hasdeu; *Cîntecul de leagăn.* Tradus din Franţuzeşte de B. P. Hasdeu. RevNoua, IV, 11–12 (febr.–mart 1892) p. 512; *Sarcasm şi ideal,* 1897, p. 188–192.

2. Proză literară

a) Originală

201. Duduca Mamuca. Din memoriile unui studinte. DinMoldova II, 9 (1836) p. 38–44; Lumina, II, 10 (1863) p. 49–55) II, p. 76–81; III, 13–14 (1863) p. 28–32; 15 p. 42–46; 18 p. 85–95; 19. p. 1–7.

202. Micuţa. Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student Aghiuţă II (1864), nr. 15 p. 116–119, 16 p. 124–127, 17 p. 131–135, 18 p. 139–143; 19 p. 150–152; 20 p. 157–160; 21 p. 164–168.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

– Micuţa. Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student, de Bogdan Petriceico-Hasdeu, Bucureşti, Tip. Cesar Bolliac, 1864, 102 p. (Poveşti d-ale lui Aghiuţă).

– Epoca literară, I, nr. 2, 3, 4 (aprilie–mai 1896).

203. Copilăriele lui Iancu Moţoc, Partea I din romanţul istoric Viaţa unui boieriu. Epizodul I Ursita. Buciumul. 1864, nr. 246, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 255, 256, 258, 260, 264, 266, 268, 271.Epizodul II, Procopseala. Cap. I, „În care se arată grevele preocupaţiuni ale lui Bogdan Vodă". Buciumul, 25 august. 1864, nr. 274. /Neterminat/.

– Ursita. Nuvelă istorică. RevLiSt. Nr. 2, 3, 4 (martie-mai 1876) p. 83–121, 183–234, 279–292.

204. Modeluri de felicitări cu anul nou. Aghiuţă, I, 9 (1 I, 1864), p. 65–66.

205. Studii financiale. Corespondenţa particulară a „Românului". Anunciuri. Aghiuţă, II, 10 (1864) p. 75–76.

206. Cum m-am însurat eu. Nuvela de modă. Aghiuţă, II, 10 (1864) p. 77–79. /Extras din „Umoristul"/.

207. Ceva despre omice. Aghiuţă, II. 11 (1864) p. 82.

208. Năpastea, Aghiuţă, II, 11 (1864), p. 86–87.

209. Un tip bucureştean. Aghiuţă, II, 23 (1864) p. 176–177.

210. Domnul Nae. Satyrul, I, 16 (5 iunie 1866). (Semnat: Wang-pon-ki).

211. Povestea crinului. RevNoua, I, 11 (15 noembrie 1888), p. 414–419; *Sarcasm şi ideal*, 1897; p. 7–18.

212. Oamenii dracului. Legendă, RevNoua, I (dec. 1889–1890) p. 438–440; *Sarcasm şi ideal*, 1877, p. 1-6.

b) Traduceri

213. Căţelul tărcat. Roman în două tomuri. Aghiuţă. II, 14 (13 februarie 1864), p. 105–107. / Prelucrare /.

214. Un prînz în lumea cîinilor; Cei trei urşi, Mama mea, Istoria lui Iosif, Prelucrate din englezeşte şi franţuzeşte pentru mica bibliotecă ilustrată pentru copii, 1875.

3. Teatru

215. Istoria modernă a participanţilor români alcătuită după documentele şi actele oficiale cuprinse în coloanele reposatei Gazeta de Moldavia. Romania. I, 4 (9 dec. 1858) p. 25–27 (Dialog satiric).

216. Reposatul Postelnic. Tragedia istorică într-un act. Din Moldova, I, 6 (1862) p. 81–96. / Postelnicul Serpe /.

217. Votul universale. O scenă obscenă. Aghiuţă, I, 4 (1863) p. 26–27.

218. Constrîngerea corporale. O istorie de tot nouă deşi de mult cunoscută. Aghiuţă, I, 7 (1863) p. 49–51.

219. Neviolabilitatea domiciliului şi asigurarea libertăţii personale. Aghiuţă, I, 8 (1863) p. 57–58.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

220. Răsvan Vodă. Dramă istorică în 5 acte în versuri. Perseverența, I, nr. 6–33 (23 martie–29 iunie 1867).

– Ed. II, București, Tip. Lucrătorilor asociați, 1867, III + 152 p. / Unele exemplare: „revăzută și adausă cu arii românești de D. Flechtenmacher"/.

– Răsvan și Vidra. Poemă dramatică în cinci cînturi de B. Petriceicu Hajdeu. Ediția III revăzută. București, Tip. Lucr. Asoc. 1869, VI + 186 p.

– Cu o introducere de P.P. Carp, București, Socec, 1895, 203 p.

– Adamescu mai citează o ed. din 1868.

221. Domnița Rosanda, Dramă în 5 acte. Familia, IV, (1868), p. 267, 278, 290, 338, 350, 362, 420, 432. RevNoua, II, 10–10 (iulie–aug. 1895). P. 367–390: *Femeea*. Schiță dramatică în 5 acte. Reprodusă în *Sarcasm și Ideal*, 1897, p. 68–145.

222. Ortho-nerozia. Comedie originală în trei acte. ColTra. II, nr. 43/105–48/110 (15 noiembrie–22 dec. 1871); III, nr. 2, 3, 6, 9, 12 (1872) p. 11–12, 23, 46, 70–71, 93–94. Reprodusă sub titlul:

Trei crai de la răsărit. Comedia în 2 acte de B.P. Hașdeu, București, Nouă Tip. Naț., 1879, IX+63 p.

– Familia, XXI, 21–23 (19/21 mai–9/21 iunie 1885), p. 230–233, 242–246, 253–255, 266–270.

Limba Românească, Familia, 1879, p. 34 / Fragment din „Trei crai de la răsărit"/.

IV. Istorie literară

1. Studii și note

223. Cîntece ostășești ale Moldovei. FbILit, I, 1 (martie 1860) p. 3–4.

224. Literatura, FoILit, I, 1 (martie 1860), p. 16–18 (Lelewel despre literatură).

225. Varietăți literare-Ivonia. Tribuna română, Iași, nr. din 20 și 30 aprilie, 4, 11, 14, și 18 mai, 8 și 29 iunie 1861.

226. Precuvîntare, DinMoldova, I, 1 (1862) p. 1.

227. (Corespondență rusofilă și românofobă). Din Moldova I, 5 (1862), p. 80. / Răspuns lui Andrei Pretorian /.

228. A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi, Lumina, II, 10 (1863), p. 57–59. (Polemica). / Va urma /.

229. / Corespondență cu cititorii și abonații /. Lumina, II, 10 (1863) p. 72.

230. Mișcarea literelor în Eși. Lumina, II, 12 (1863) p. 89–104. III, 13–14 (1863) p. 1–16, 16 p. 50–58. (Literatura). / Va urma /.

231. Tutti frutti. / Răspuns la adresa din 18 aprilie 1863 a Comitetului de Inspecție al Scoalelor din România /. Lumina, III 15 (1863) p. 47–48.

232. Apărarea redactorului în procesul de presă intentat „Luminii" de către d. procuror al Curții criminale, pentru epizodul Emilii înșirat în romanțul „Duduca Mamuca", pronunțată în 3 iunie 1863. Lumina, III, 17 (1863), p. 65–74.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

233. [Articol în legătură cu împlinirea unei luni de apariţie a ziarului]. Aghiuţă, I, 4 (24 noembrie 1863), p. 25.

234. Bibliografie. Aghiuţă, I, 5, (1 dec. 1863) p. 1863) p. /33/. / Reproduce trei păreri despre Hasdeu /.

235. Buletinul amoriului. Aghiuţă, I. 5(1863) p. /37–38/. / Se ocupă de amoruri tragice relatate de „Gazeta Tribunalelor" redactată de Aristide Pascal /.

236. / O lista de abonaţi noi din Brăila pentru ziar /. Aghiuţă, I, 5(1863) p. /39/.

237. Un poet de la Ploeşti. Aghiuţă, I, 6 (1863) p. 46–47./„Reforma" lui Valentineanu şi o poezie despre Andrei Mureşianu de Zaharia Antineanu /.

238. Scumpilor lectori: Aghiuţă. I, 7 (15 dec. 1863) p. 49. / Roagă să-şi plătească abonamentele ca să se poată face umor /.

239. D. Aricescu umorist! Aghiuţă, I, 8 (22 dec. 1863) p. 61. / A. e umorist fără să ştie /.

240. Almanachiada. Aghiuţă, I, 8 (22 dec. 1863) p. 63. / extrase din „Almanach de la Littérature et des beaux arts", „Almanach lunatique pour 1864" şi „Almanach du Charrivari pour 1864"/.

241. Ceia ce-mi place! Aghiuţă, II, 10 (1864) p. 76–77. / Obroşură Xanta/.

242. Satisfacţiuni. Aghiuţă, II, 10 (1864) p. 79. / Artistele să nu se supere de caricaturile ce li se fac /.

243. Cilibi-Moise. Aghiuţă, II, 11 (1864) p. 84.

244. / Cîteva observaţii relative la teatrul german din sala Bossel /. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 92.

245. Ziaristica de peste Milcov. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 92–93. / „Tribuna română" a lui N. Ionescu /.

246. / Avis [În legătură cu abonamentele]. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 97.

247. / O înştiinţare pentru: Focşa, căpitan Algiu, A. Basarabescu, M. Marghiloman şi Vellison /. Aghiuţă, II, 13 (16 febr. 1864) p. 97.

248. Bacon şi ministeriul, Aghiuţă, II, 13 (1864) p. 98.

249. Un castel afurisit. Aghiuţă, II, 13 (1964), p. 98–99.[Despre teatrul lui Millo şi Opera].

250. [Cîte ceva despre: felul cum scrie d-ra Dunca; cartea XII din legile indiene; „Convenţiunea" şi ovreii; garda naţională şi aducerea rămăşiţelor pămînteşti ale lui N. Bălcescu]. Aghiuţă, II, 13 (1864), p. 101–102.

251. Studii engleze. Aghiuţă, II, 15 (1864) p. 114–115.

252. / Bălănescu – Rosetti şi „Marie di Rohan" pe scena Operei /. Aghiuţă, II, 16 (1863) p. 124.

253. Anunţurile noastre; o poezie a lui Bolintineanu; cameristul lui Oteteleşeanu şi călătoria în ţările noastre a lui Raicewich /. Aghiuţă, II, 17 (1864) p. 136.

254. / Anunţ pentru abonaţii ziarului /. Aghiuţă, II, 18 (1864) p. 137.

255. [Relativ la „Societatea Dramatică" articol în „Românul" şi altele în legătură cu acest ziar]. II, 22 (1864), p. 173.

256. / Articol de fond la şase luni de apariţie a ziarului/. Aghiuţă, II, 23 (28 aprilie 1864), p. 176.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

257. Cronica literară. Aghiuță, II, (1864), p. 188–189.

258. Trei ovrei: jupînul Shyloch al lui Shakespeare, domnul Gobseck al lui Balsac şi jupînul Moise al lui Alecsandri, de B. Petriceicu-Hăjdeu. Bucureşti, Tip. St. Rasidescu, 1865, 50 p. (Studie asupra judaismului, ediţiune particulară).

259. Ziarele în România. Satyrul, I, 9 (3 aprilie 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/. Familia, 1871, aprilie 25, p. 200–201.

260. Amorul în cronicele române. Satyrul, I, 9 (3 aprilie 1866). (Foiletonul Satyrului). / Semnat: Wang-pon-ki /, Familia, V, 10, 11 (1869) p. 109–110, 121–123.

261. Nicolae Milesco–Spatar. Satyrul, I, 12, 13, 14 (23 aprilie, 1 şi 10 mai 1866). (Foiletonul Satyrului). /Semnat: Wangpon-ki/. / Neterminat/.

– Viaţa, faptele şi ideile lui Nicolaiu Spătaru din Milesci, Traian, II, 7–16 (20 ian. – febr. 1870) p. 27–28, 31–32, 36, 43, 47–48, 55–56, 64.

262. Teatrul român. Satyrul, I, 14 (10 mai 1866). / Matei Millo. Pascaly şi necesitatea unei şcoale a teatrului român /. /Semnat, Wang-pon-ki/.

263. Quousque? Satyrul, I, 15 (22 mai 1866). / Ulysse Creţeanu şi începerea spectacolelor teatrale la timp/. [Semnat: Puang-hon-ki].

264. Rechizitoriul d-lui Pantazi Ghica. Românul, 5 şi 6 ianuarie 1868, p. 10. 13-14.

265. Costachi Stamati, Românul, 13, 15, 16 martie 1868, p. 228, 237, 240. Reprodus în Sentinela română, V, 134–136 (19–28 martie 1868) p. 534–535, 539–540, 542–543.

– Poeţii români pînă la 1848. Costache Stamate. ColTra, I, nr. 57, 60, 61 (23 noembrie, 14 şi 21 decembrie 1870). – RevNouă? I, 6 (15 mai 1888), p. 210–215.

266. Scrisoare în Chestiunea destituirii din comitetul teatral. Românul, 28 febr. 1869.

267. Unde s-a tipărit Psaltirea lui Coresi? Traian I, 10 (14 mai 1869), p. 40.

268. Un tesaur de typo-xilografia română de pe la 1550. Traian, I, nr. 18, 20, 23, 27 (1869) p. 72, 80, 92, 107.

– O pagină din istoria tiparului la români în secolul XVI. ColTra. VII (1876) p. 193–213. / Cu o stampă /.

269. Diverse. Negruzziade. ColTra. I, 53 (26 oct. 1870).

270. Varietăţi. Negruzziada. ColTra. I 56 (16 noi. 1870). 271. Varietăţi. ColTra, II, 22/84 (9 iunie 1871). / Maiorescu şi „Noua Direcţie" /.

272. Un rămăşag. ColTra, II, nr. 30/90 (11 aug. 1871). Familia. VII, 31 (1/13 aug. 1871), p. 368. / Farsa făcută „Convorbirilor literare", Cu *Eu şi ea* de inexistentul Gablitz [V. şi nr. 180].

273. Două descoperiri. ColTra. II, 30/92 (11 aug. 1872)./La Pesta; Dictionarium valachico-latinum şi Pravila lui Matei Basarab /.

274. Buletin Interior, ColTra, II, 38/100 (11 oct. 1871). Congresul presei arată că ziarele devin naţionaliste /.

275. Congresul presei române. ColTra. II 42/104 (8 nov. 1871). / Hasdeu împreună cu o minoritate, a fost exclus din congres /.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

276. Din poesiele d-lui I. A. Lapedatu. ColTra. V, 5 (1874) p. 123. / Reproduce 5 poezii în care „cîntă destul de româneşte"/.

277. Câteva întrebări d-lui T. Maiorescu. ColTra. VI, 1, 2 (1875) p. 57–60, 65–72.

278. Răspunsul meu advocatului d-lui T. Maiorescu. ColTra. VI, 3 (1875), p. 125–132. / Avocatul e V. Burlă. / Articol republicat din Românu, 15 aprilie /.

279. Appendice în „Respunsul meu d-lui T. Maiorescu". ColTra. VI, 3 (1875), p. 160.

280. Al doilea rămăşag, dedicat d-lui V. Alecsandri. românul, XX (5 febr. 1876). În loc de prefaţă. Al doilea rămăşag. RevLiSt. I, 1 (15 febr. 1876), p. 1–5.

281. Respunsul d-lui B.P. Hasdeu la discursul de recepţie al lui Ion Ghica despre Ion Cîmpineanu. AnAR-Mem, s. II, t. II (1879–1880), p. 60–62.

282. La „Fîntîna Blanduziei'. Familia, XIX, 16 (17/29 aprilie 1883) p. 182).

283. Raport general asupra cărţilor intrate la concursul premiilor anuale pe 1885, de d-l B.P. Hasdeu. AnAR-Desb. VII, (1884–1885) p. 163–164.

284. Dare de seamă sintetică asupra cărţilor prezentate la concursul premiilor anuale pe 1885, de d-l B. P. Hasdeu. AnAr-Desb. VII (1884–1885), p. 181–186.

285. Raport general asupra cărţilor intrate la concursul premiilor anuale pe 1886, de d-l B. P. Hasdeu. AnAR-Desb. s. II, t. VIII (1885–1886) p. 197–199.

286. Ar. Densusianu, *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1885. Raport de d-l B.P. Hasdeu, AnAR-Desb, s. II, t. VIII (1885–1886), p. 203-205.

287. Un cuvînt înainte. RevNoua. I, 1 (15 dec. 1887) p. 1–2.

288. Scrisoare către Gheorghe din Moldova RevNoua, I, 3 (15 febr. 1888), p. 81–82. / = Gheorghe Kernbach /. [Are şi extras]. *Sarcasm şi ideal*, 1897, p. 151–153. Repr. în Gh. dinMoldova (George Kernbach), *Scîntei*. Cu o scrisoare-prefaţă de B. P. Hasdeu, (Bucureşti, 1930), 180 p.

289. O restauraţiune. RevNoua, V, 6–7 (sept–oct. 1892) p. 217–222; Eine Trilogie. O istorie germană a literaturei române, critică de Lazăr Săineanu, G. I. Ionescu–GIon şi B. P. Hasdeu, Bucureşti, Sococ, 1892, p. 50–71; Ed. II, 1893, p. 50–71; *Sarcasm şi ideal*. 1897, p. 75–85.

290. Noi în 1892. Conferinţă ţinută la 9 februariu pentru ineugurarea „Ateneului Român". RevNoua, IV, 1–2 (febr.–martie 1892) p. 438–444. *Sarcasm şi ideal*, 1897. p. 35–46.

291. Noi şi voi. Conferinţă rostită pentru inaugurarea sesiunii Ateneului Român la 20 decembrie 1892. RevNoua, V, 10 (ian. 1893) p. 371–378. Familia, XXX (3/15 oct. 1893), p. 473–476. *Sarcasm şi ideal*, 1897, p. 47–60.

292. O iscălitură dintr-un plebiscit. RevNoua, VI, 1 (15 april 1893) p. 39–40.

293. Zacherlina. Nr. 1 (-2, 3/. RevNoua, VI, 6 (noiembrie 1893) p. 239–240; 7 (dec. 1893) p. 277–280; 8–9 (ian–febr. 1894), p. 360. *Sarcasm şi ideal*, 1897, p. 61–74.

294. Memento. Tinerimea Română, IX, 1 (mai 1894), p. 2.

295. Răspunsul meu la revista „Vieaţa'. RevNoua. VII, 4 (ian, 1895) p. 164. Sarcasm şi ideal, 1897, p. 217–218.

296. Sonata la Kreutzer. Dedicat cîinelui meu din curte Cuti. RevNOua, VII, 12 (sept. 1895) p. 452–461. *Sarcasm şi ideal*, 1897, p. 19–35.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

297. Lecca. Haralamb G. Lecca, Prima 1890–1895. Cu o prefaţă de B. P. Hasdeu. Bucureşti, Tip.Noua, 1896, p. 3–8. /Încă o ed. f.a. şi cuprins / Sarcasm şi ideal, 1897, p. 202–206.

298. *Sarcasm şi ideal.* 1887–1896. Ultimii nouă ani de literatură, de B. P. Hasdeu, Bucureşti, Socec, 1897, 4. f. + 224 p.

/ Cuprinsul: Dedicaţiunea. – Prefaţa. – Oamenii dracului. – Povestea crinului. – Sonata la Kreutzer. – Noi în 1892. – Noi şi Voi. – Zacherlina No. 1, 2, 3, 4. – O restauraţiune. – Femeea. Schiţă dramatică în 5 acte. – Der Rhapsode der Dîmboviţa. – Fakir şi Fakin. – Scrisoare către Gheorghe din Moldova. – Alb şi Negru. – Multiplicamini. Baladă burgheză. – Cerebraţiunea. – Mater doloross. – Ştefan şi Ranul. Cîntec bătrînesc. – Poesia. – Gaudeamus. Aşteptînd. – La casa de nebuni. – Table-dhote. – La jubileul de 25 ani ai revistei „Familia". – Cîntec de leagăn de Iulia Hasdeu, tradus de B. P. Hasdeu. MUzica de G. Stephanescu. – Dumnezeu. – Lecca, Haralamb G. Lecca, *Prima,* 1890–1895, Bucureşti 1896, în 8. – Louis Leger şi Slavii. Russes et slaves. *Etudes politiques et littéraires*, Paris, Hachette et C-ie, 1890, în 8, pag. XIV, 348. Philippidiotisme. – Eminescu. Necrolog. – O menţiune. Exposition Universelle de Paris en 1889. Notice sur la Roumanie. Production. Industries. Paris, Impr. Kugelmann, în 8. – Răspunsul meu la revista „Viaţa". – Fondul „Julia Hasdeu". Monitorul Oficial, 20 aprilie 1896, No. 18. – Renaşterea lui Vauban /.

299. Şcoala Carp-Maiorescu-Caragiale-Tocilescu-P. Missir. Vizită armenească. ApNaţ. III, 88 (21 aprilie 1902).

300. Din strategie 1902. Tinerimea română, nr. 4 (1902) /Jubiliar/.

301. N. I. Apostolescu, *Studii. Literatură, estetică, filologie,* cu o prefaţă-scrisoare de B. P. Hasdeu, Bucureşti, 1904.

2. Panegirice. Necrolog

302. O lacrimă între rîsuri! Satyrul I, 4 (27 febr. 1866). (Foileton). / Al. Dopărăţoanu, Pop Marţial, N. Filimon /.

303. Discursul de deschidere al preşedintelui societăţii „Românismul" la serbarea pe cîmpia Cotrocenii în memoria lui Tudor Vladimirescu, 6 iunie 1871. FoSocRo. II, 2–5 (1871) p. 49–50; ColTra. II, 22/84 (9 iunie 1871).

304. / A murit marele Eliade /. ColTra, III, 18/128 (1 mai 1872) p. 143.

305. Cuvînt funebru rostit în numele presei române la înmormîntarea lui I. Heliade Rădulescu. ColTre, III, 19/129 (8 mai 1872), p. 145. Familia, VIII, 20 (14/26 mai 1872) p. 226–227: *Cuvînt la înmormîntarea lui Heliade.*

306. / Alexandru Th. P. Hasdeu. Necrolog / ColTra, IV, 3 (1 febr. 1873) p. 33.

307. Necrologul Matildei Pascaly. ColTre. IV, 13 (noembrie 1873) p. 244.

308. Lassen. Necrolog. ColTra. VII (1876) p. 287–288.

309. Discurs la desvelirea monumentului lui Heliade Rădulescu. Transilvania, XII, 23–24 (1881).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

310. Discursul lui Hasdeu la desvelirea monumentului lui Michelet. Românul, 7 iulie 1882, p. 2 (după Le Temps); Transilvania, XII, 23–24 (1–15 doc. 1881).

311. Discurs la desvelirea statuei lui Ştefan cel Mare rostit la 5 iunie. Românul, 9 iunie 1883, p. 2.

312. Toast la banchetul dat de oraş la desvelirea statuei lui Ştefan cel Mare, Iaşi. Românul, 15 iunie 1883, p. 2.

313. Eminescu / Necrolog /. RevNoua, II, 6 (15 iunie 1889), p. 211–212. *Sarcasm şi ideal*, 1897, p. 213–214.

314. Constantin Kreţulescu. Biografia. Amintire. RevNoua III (1891) p. 401–404.

315. Wickenhauser. Notiţă. RevNoua, IV, 2–3 (mai–iunie 1891) p. 46.

316. Episcopul Melchisedec. Biografia. RevNoua, V, 5 (aug. 1892) p. 162–163.

317. Comemorarea lui V. A. Urechia. AnAR-Desb. s. II. t. XXIV (1901–1902), p. 62–65. Familia, XXXVIII (1902) p. 181.

318. Centenarul lui Eliade. Cuvîntare aniversară de B. P. Hasdeu, AnAr-Desb. s. II, t. XXIV (1901–1902) p. 82–88.

3. Dări de seamă

319. Cronica. FoILit. I (martie 1860) p. 27–32 /: Istoria predată de N. Ionescu, 27–28. Apariţia rev. „Instrucţiunea Publică din Moldova", 28. Comisia redijerii hărţii vechii Dacii, 28–29. Trad. lui Fotino de G. Sion, 29. Calendarul pentru români pe anul 1860 al Albinei, 29–30. Instrucţiunea publică din Valahia, 30, P. Barbers, *Kalondarium romano-julianum pro anno 1860*, 30–31. Dacia literară şi D. A. Hajdău, 31–32. „Foiţa" continuă „Foaia" din care au apărut 8 coale, 32/. – I, 2 (aprilie) p. 62–64 /: Milescu la Peking, 61–62. Organizarea şi completarea bibliotecilor, 64/. – I, 3 (mai) p. 92–96/: Cuparencu, *Învăţătura practică a medicinei*, 92. C. Dacciadi, *Proces giudecătoresc*, 92–93. N. Vitlimeset *Cultura mătăsei*, 93, N. Istrati, Papa şi Congrosul, Amicul copiilor, Babilonica românească, 93–94, F. B. Montenegro, Reorganisaţia articolului 46 din Convenţie, R. Rosetti, Alegătorilor săi, 94. G. Asachi-Pius IX, Adaos literar etc. 94–95. Lascar Bogdan, Memoriu în proces, 95. Anecdotă din Boufflers, 95–96. Un poet către Hăjdău, 96].

320. Bibliografiea. FoILit. I, 4 (iunie 1860) p. 124–126. /: Montegri, Anul nou după închipuirea israilieană, 124–125. N. Istrati, *Chestia monastirilor închinate din Moldova şi hrisovul Doamnei Safta*, 4 martie 1687/7195, 125–126/. – I (1860) p. 160–166 /: Arh. Melchisedec, *Introducere în sfintele cărţi*, 160–166 (va urma). V. Place, Quelques mots sur la doctrine agraire, 166/.

321. Bibliografiea. Lumine, II, 10 (1863) p. 71–72 /: De l'einseignement public et des réformes sociale en Roumanie par un ami/ des Roumains = Henri Mathieu, dar este „Galli Mathiae"; răspuns la articolul „Desţerarea lui Petru Rareş"/.

322. Appendico / la San-huang-ki, Iadeş, comedie originali într-un act de d. Pantazi Ghica/. Satyrul, I, 1 (6 febr. 1866) p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

323. Gamenul de Paris, comedie în 2 acte de d-nii Bayard şi Van-der-Burch, tradusă din franţuzeşte. Satyrul, I, 2 (13 febr. 1866) p. 1–2. (Soc. dramatică, Teatrul Bossel). / Semnat: Puang-hon-ki/.

324. Favorita sau o noapte din februariu descrisă de D. Bolintineanu, Satyrul, I, 3 (20 febr. 1866) p. 2. / Semnat conform cu originalul Puang-hon-ki /.

325. Societatea actorilor români. Satyrul, I, 6 (12 martie 1866). / Laudă *Pasagiul de* Iorgu Caragiale /. Semnat: Puang-hon-ki /.

326. Marţi în 15 martie, Puritanii în Londra, Dramă în 5 acte, tradusă din franţuzeşte. Satyrul, I, 7 (20 martie 1866). Soc. actorilor români). / Semnat: Puang-hon-ki/

327. Bibliografia. Satyrul, I, 7 (20 martie 1866). / Poemele lui Romulus Scriban, foaia volantă a lui Th. Paschides tipărită de C. Dimadis şi „Aureola zilei de 11/23 februarie 1866" /. I, 8 (24 martie 1866) / Iorgu Caragiale, N. Blaremberg „cu prea multă economie de spirit" /. / Semnat: Puang-hon-ki/.

328. Bibliografia: Influenţe morale, comedie în versuri într-un act de G. Sion. Traian I, 1 (1869) p. 4. – „Convorbiri literare" 1869 nr. 5 Traian, I, 11 (16 mai 1869) p. 44 / V. Alecsandri, Bodnărescu, C. Negruzzi /. –Convorbiri literare, 1869 no. 6–7. Traian I, 19 (8 iunie 1869) p. 76 / C. Negruzzi cu Dicţionarul botanic, Xenopol cu Ist. Civilizaţiunii /, – Traian I, 24 (20 iunie 1869) p. 96 / Rîureanu, Biblioteca de lectură pentru junimea de ambele sexe /. – Albina Pindului de la 1–15 iunie. Traian I, 26 (27 Iunie 1869) p. 104. – Convorbiri literare, nr.8 şi 9, Traian I, 34 (16 iulie 1869) p. 136. / V. Alecsandri. T. Maiorescu /. Foaia Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina nr. 1–5. Traian, 36 (20 iulie 1869) p. 144. / V. Bumbac, Descălecarea lui Dragoş în Moldova şi o poezie de Petrino /. – Clopotul, poemă de Schiller, trad. de dr. Adolf Stern-Traian, Im 50 (26 august 1869) p. 200. – Pantoonul român de Iosif Vulcan. Traian, I, 63, 65, 66, 67 (2 oct. 1869) p. 255, 264, 268, 271–272.

329. Bibliografia. Elementul monarhic în cele 101 „Fabule" de d. G. Sion, ColTra, I, 9 (30 martie 1870), – Societatea pentru învăţătura poporului român, Foaie mensuală, an I, nr. 5, 88 p. ColTra, I, 15 (23 aprilie 1870) p. 4 – Foaia Societăţii Românismul, an I nr. 1, aprilie 1870. ColTra, I, 18, (6 mai 1870), p. 3–4. – D-şoara Constanţa Dunca, Martira inimei. ColTra. I, 58 (30 noembrie 1870), p. 3–4. – Ioan P. Bancov, *Apa de dragoste*, poezii. ColTra. II, 42/104 (8 noembrie 1871).

330. Diverse. ColTra, I, 27 (14 iunie 1870) p. 4 / Convorbiri literare şi „Bărăganul"; I. Negruzzi, Miron şi Florica /. – ColTra, I, 48 (22 sept. 1870) / Convorbiri literare, Bodnărescu şi Negruzzi /.

331. Revista politică. ColTra, I, 29 (23 iunie 1870) p. 1. / Ciru Economu, Ştefan cel Mare, poemă /.

332. O nouă dramă: Monumentul de la Călugăreni de V. Maniu. ColTra, II, 16/73 (19 aprilie 1871).

333. Poesiele d-rei M. D. Ghica. ColTRa, IV, 10 (aug. 1873) p. 185.

334. Concertul d-rei Elena Iepureanu, ColTra, IV, 4 (1873), p. 60 / „Arta este cea mai nobilă misiune a femeei" /.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

335. O glumă. ColTra, V, 1 (1874) p. 23–24. / Parodie la Şalul negru de Puşkin, trad. de Negruzzi bătîndu-şi joc de *Dicţionarul*-glosar ad usum Societatis Abecedemicae Romanae /.

336. Diverse. ColTra. VII (1876). p. 382–384 / Anunţă lucrări apărute de H. Schuchardt, J. Schmidt, Max Müller şi decesul lui Fr. Diez, D. Haua /.

337. Cronica. ColTra. IX (1882) p. 63–64 / Infernul trad. Maria Chiţu. Soc. de ist. şi arh. la Turnu Severin, Portretul lui Ştefan cel Mare. Hasdeu membru al Soc. de linguistique din Paris. M. Gaster. S. Fl. Marian /. p. 318–320 /. P. Sîrcu despre manuscrisele slave din Moldova. Xenopol şi portretul lui Ştefan cel Mare. Cronica lui Huru. / – p. 527–528 / Rev. pentru ist., filolog. şi arh. a lui Tocilescu. Albenismele lui M. Gaster /. – p. 639–640. / Luigi Volpi Rinobapoli, *Saggi romani*. Nap. Caix. Picot–Bengescu, *Alexandre le Bon* /.

338. Ţiganii în România de Patkanow. RevNoua, II, 8 (15 aug. 1889) p. 320. (Notiţă bibliografică).

339. Exposition universelle de Paris en 1889. Notice sur la Roumanie. Productions. Industries. Paris, Impr. Kugelmann. RevNoua, II, 8 (15 aug. 1889) p. 320 („Halal să fie" /.

340. G. Coşbuc, P. Vergilius Maro, Opere complete. Partea I. Aeneis. Traducere în firmele originale, Bucureşti, 1896. Raport de d-l B. P. Hasdeu, AnAR-Desb. s. II, t. XIX (1896–1897) p. 321–322.

V. FOLCLOR

1. Literatură populară

341. Craiul Marco în Ţara Română. Cîntecul bulgar. Romania, I, 1 (2 ian. 1859) p. 7–8. (Poazia populară).

342. Cîntecul muntencoi. Doină bănăţeană. Romănia, I, 3. (1859) p. 24. (Poezia populară.

343. Grecoaicele, romăncele şi bulgăroaicele. Cîntecul bulgar. FoStoR. I, (1859) p. 31–32. (Poezia naciunară).

344. Zestrea fetei. Gelozia. Norii şi floarea. Guriţa şi cerceii. Doine orientale. RevLiSt. 1 (15 febr. 1876) p. 46–47.

345. Bradul şi viişoara. Balada populară albaneză .ColTra. VII (iunie 1876) p. 253–256. (Psihologia populară; text, trad. şi notă).

346. Un descîntec român şi un descîntec sanscrit din Veda. Notiţă. ColTra. VII (1876) p. 335–336. (Psihologia poporană).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

347. (Revista politică a... proverbului). Satyrul I, 6 (12 martie 1866). /Atacuri politice încadrate în proverbe/. /Semnat: Puang-hon-ki/.

348. Proverburile române. Satyrul, I, 15 (22 mai 1866). (va urma). /Semnat: Puang-hon-ki/.

349. Proverbe române. Traian, I, 63 (1869) p. 256. (Varietăţi).

350. O notiţă istorico-medicală. ColTra. III, 33/143 (1 noembrie 1872)p. 297. /Apropiere între medicina română după Pliniu şi cea populară română, cum o descrie Vîrnav. *Physiographia Moldaviae*. Budae, 1836, denotînd latinismul neamului românesc].

351. Frunza verde, o pagină pentru istoria literaturei române. ColTra. II, 13 (noembrie 1873) p. 240–243.

352. „Cucul şi turturica" la români şi la persiani. Notiţă de literatură comparativă. ColTra. VII (ianuarie 1876). p. 40–44. (Psihologie poporană).

353. Palpitaţiunile copilei. Notiţă de literatură comparativă. ColTra, VII (1876), p. 371–376. (Psihologia poporană).

354. Poesia poporană serbă şi bulgară. Lupta între fraţii Dan şi Mircea cel Mare. ColTra, VIII (1877) p. 249–266 (Psihologia poporană).

355. Balada poporană. „Cucul şi turturica" în România, în Persia şi în Francia. ColTra, VIII (1877) p. 301–303. (Psihologia poporană).

356. Ethnologie des Villayets de l'Andrinople, de Monastir, de Salonique, Constantinople, 1878. /Citat de A. şi G. Rally, *Bibliographie franco-roumaine*, sub nr. 1638, şi 5491/.

357. Doina. Originea poesiei poporane la români. ColTra. IX (1882) p. 397–406. (Lingvistica). – Transilvania, XIV, 5–6 (1–15 martie 1883), p. 45–48.

358. Doina restoarnă pe Rösler. ColTra, IX (oct.–dec. 1882) p. 529–536 (Lingvistica).

359. „Nu e în toate zilele Paştile". Originea creştinismului la români. ColTra, IX (oct.–dec. 1883) p. 633–638. (Lingvistica).

360. Răspuns la discursul de recepţie la Academia Română a lui S. Fl. Marian, Bucureşti 1882. – AnAR-Mem. s. II, t. IV, p. 161–165.

361. Nota D-lui B. P. Hasdeu despre „Amărîtă turturea", RevNoua, II, 4 (15 aprilie 1889)p. 126–127 (din Cuvinte din bătrîni, II, p. 728–730).

362. Cîntecul transformaţiunilor la macedo-români. RevNoua VI, 3–4 (aug.-sept. 1893) p. 157. /După un motiv comunicat de Papahagi-Vurduna/.

363. Statu-Palmă-barbă-Cot. RevNoua, VI, 8–9 (ian.-febr. 1894)p. 301–305.

364. Basmul. Citit de-naintea M. S. regelui în şedinţa Academiei din 9 aprilie 1894. RevNoua, VI, 10 (martie 1894), p. 369–390. Familia, XXX, 22–29 (29 mai–10 iunie–17/29 iulie 1894), p. 253–255, 267–270, 279–280, 289–292, 304–306, 318–319, 330, 340–343. – Etym. mag. Rom. III, 1893, col. 2596–2658.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

365. *Basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori,* adunate de I. C. Fundescu, cu o Introducere despre literatura populară de B. P. Hasdeu, Bucureşti 1875, Ed. nouă în 2 vol. 1896–1897.

366. *Poesiele poporane bulgare,* ed. de A. Dozon. Recensii. no. ColTra. VII, (1876) p. 47–48. (Psihologia poporană).

367. Poesia poporană italiană şi „frunza verde". Dr. H. Schuchardt. Recensiune. ColTra. VII, 3 (1876) p. 139–143. (Psihologia poporană).

368. Poesia poporană ruteană în legătură cu istoria română. Recensiune. ColTra, VII, (1876) p. 325–334. (Psihologia poporană). /După col. Vl. Antonowicz şi Dragomanov, Kiev 1874/.

369. Botanica poporană română. ColTra. VII (1876) p. 355–361. (Roc. la Simeon Mangiuca, *Însemnătatea botanicei româneşti).*

370. Raportul d-lor B. P. Hasdeu şi G. Sion asupra colecţiunii de poesii poporale făcute de D-l G. Dem. Teodorescu. AnAR-Desb. s. II. T. VII (1884–1885) p. 149–150.

371. Poesii populare române. Culegere de G. Dem. Teodorescu, Bucureşti, 1885. Raport de d-l B. P. Hasdeu. AnAr-Desb. s. II, t. VIII (1885–1886) p. 213–214.

372. Nunta la români. Studiu etnografic comparativ. Raportul comisiunii asupra manuscriselor prezentate la concurs. Raportor: B. P. Hasdeu. AnAr-Desb. s. II, t. X, (1887–1888)p. 142–143. (Premiul Heliade Rădulescu p. 1888).

373. Der Rhapsode der Dimbovitza. RevNoua. II, 5 (15 mai 1889) p. 200. /Oswald Neuschotz, Carmen Sylva şi Elena Văcărescu au falsificat literatura poporană/, – Sarcasm şi ideal, 1897, p. 146–148.

374. Sbornik za narodni umotvorenija nauka i knižnina (Culegere de folclor, de ştiinţă şi de literatură). Publicat de Ministerul Instrucţiunii Publice a principatului Bulgariei. Tom. I, Sofia, 1889, RevNoua, II, 10 (15 oct. 1889), p. 398.

375. Din conferinţele de filologie comparativă ţinute sub direcţiuna d-lui B. P. Hasdeu în 1882–1883 la Universitatea din Bucureşti: L. Şăineanu /şi G. Creţu/, Cîteva specimene de etimologie poporană română. ColTra X, (1883), p. 242–248.

VI. FILOLOGIE

1. Studii şi note

376. Studiul limbelor romane. Romania, I, 3 (16 ian. 1859) p. 23 (Înştiinţările).

377. Cîteva deduceri din glosariul latinei mizlocie de Du Cange. FolLit, I, 1 (martie 1860) p. 7–8 [Bulendre, coif, cucur, mamaliga, cărare/.

378. Bulgarismele limbei române. FolLit, I, 3 (mai 1860) p. 66–67.

379. Cercetări ortografice, I. Ua. FolLit, I, 5 (iulie 1860) p. 134–137.

380. Luca Stroici. Fragmente din „Călătoriile în părţile Galiţiei". AtonRom-Iaşi, sept.-oct. 1861, p. 157–178. /Problema alfabetului latin/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

381. Rugăciunea Domnului scrisă românește cu litere latine în 1593, de către vel-logofătul moldovean Luca Stroici, an-notată, și publicată la 1594 în Cracovia de către Stanislav Sarnicki. Din Moldova, I, 4 (1862) p. 49–59. (Glosologioa).

/Cuprinde: Sonet către Luca Stroici. I. Rugăciunea Domnului (pacierz woloski). II. Annotarea. I. Testul, 2. Traducerea. III. Comîntarul: 1. Notiță bibliografică, 2. Vieția lui Luca Stroici. 3. Începuturile sciinței limbistice. 4. Teoria lui Stroici despre originea limbei române. 5. Ortografiea stroiceană. 6. Purismul lui Stroici/.

382. /Răspuns lui C. Negruzzi despre ortografie/. Din Moldova, II (1863), p. 16.

383. /Răspuns lui A. Pretorian despre ortografie/. Din Moldova, II (1863), p. 16.

384. O preîntîmpinare. Din Moldova, II, 8 (1863) p. 17–18. /Sistemul ortografic/.

385. Rapsodii gramaticale. Lumina, III, 15, (1863), p. 33–37. /Mai ales chestia lui ù/.

386. Luca Stroici, părintele filologieie latino-române. Buciumul. III, 192–196. (11 și 13 febr. și 3 martie 1864) p. 775–776. 780, 791–792. Studii critice asupra istoriei române.

– Luca Stroici, părintele filologiei latino-române, de Bogdan Petriceicu-Hîjdeu, București, Impr. Cesar Boliac, 1864, 54 p. (Studii critice asupra istoriei române).

387. Limba română. Satyrul I, 4 (27 febr. 1886). /Împotriva lui Circa și Laurian/. /Semnat: Puang-hon-ki/.

388. Răspuns la articolul d-lui Boliac. Sentinela română, V, 16 (30 sept. 1866) p. 63–64. /Boliac în „Trompeta Carpaților" (24 sept. 1866) discutase „slavismul dacilor" al lui Hasdeu/.

389. Studii gramaticale asupra limbei dacilor. Genitiv și dativ, ColTra, V, 6 (1874) p. 150–154.

390. Sumariul cursului de filologie comparată la Facultatea de litere din București, ColTra, V, 8, 9 (1874), p. 205–207, 224–230. (După „Românul").

391. Principie de filologie comparativa ario-europea, cuprinzînd grupurile indo-perso-tracic, greco-italo-celtic, și leto-slavo-germanic, cu aplicațiuni la istoria limbei române. Curs ținut la Facultatea de litere și filologie din București. Tom. I, Istoria filologiei comparative. București, Tip. Thiel și Weiss, 1875. 108 p. /4 fasc. I. Importanța filologiei comparative, II. Filologia propriă și filologiea comparativă. Periodul empiric: Indii, grecii și romanii, III. Periodul empiric: evul mediu. Școala ebraizantă, IV. Periodul empiric. Enric Etienne/.

392. Fragmente pentru istoria limbei române. /I/. Ghiuj/: moldoveanul ghiuj, transilvanul vîj, albanesul ghiuș, tracicul γυγηω, sanscrisul svaja/; /II/. Ghiob/: românul (ne)ghiob/, bulgarul hubav, serbul ubav, persianul Khuv, sanscritul svabha, grecul σογιω, σαγηω, σισνηοω, latinul sibus, subidus, irlandezul sab, germaul swâbe. ColTra, VII, 1 și 3 (1876) p. 1–17, 97–123.

393. Post-scriptum despre d. Cihac. ColTra, VII, 1. (ianuarie 1876), p. 17–32.

394. Respunsul meu d-lui Emile Picot. ColTra, VII, I, (ian. 1876) p. 33–37.

395. Apendice. Ghiuj și vîj. ColTra, VII, 3 (1876) p. 123–124.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

396. Fragmente pentru istoria limbei române. Elemente dacice. I. Ghiuj. Cu post-scriptum despre d. Cihac şi apendice despre d. Emile Picot. II. Ghiob: bulgarul hubav, serbul ibav, persianul khùb, sanscritul svabha, grecul σαγαω, σαγηω, σισυγοω, latinul sibus, subidus, irlandezul sab, germnaul swâbo. Cu un apendice despre ghiuj şi vîj. Bucureşti, Noua Tip. a Labor. rom., 1876, 75 p. /Două broşuri: cuprinde cele 4 articole precedente, Nr. 400–402/.

397. Comunicaţiuni linguistice. ColTra. VII, 2 (1876) p. 93. /De la D. F. Caianu şi At. Marinescu/. – VII, 3 (1876) p. 143–144 /De la N. Tinc/.

398. Iarăşi d. Cihac! Cîteva precepte pentru începători în lingvistică. ColTra. VII, 4 (1876) p. 179–186.

399. Fărtat, Notiţă lingvistică. ColTra, VII, 10 (1876) p. 466–468.

400. Cochii-vechi. Notiţă linguistică. ColTra. VII, 11, (1876), p. 598–500.

401. Notiţe. ColTra. VII, 11 (1876) p. 480. /Doctoratul lui Gr. G. Tocilescu la Praga, cursul de sanscrită la Fac. de litere din Bucureşti al lui G. D. Georgian şi M. Gaster, semitolog „noi totuşi nu avem încă nici un turanist"/.

402. Rezumatul cursurilor de la Facultatea de litere. Filologia comparativă. ColTRa, VII, 11 (1876) p. 525–528.

403. Baudouin de Courtenay şi dialectul slavo-turanic din Italia. Cum s-au introdus elementele slavice în limba română? ColTra, VII, 10 (1876) p. 448–463.

Baudouin de Cpurtenay şi dialectul slavo-turanic din Italia. Cum s-au introdus slavismele în limba română? Notiţă de B. P. Hasdeu, Bucureşti, Noua Tip. a Labor. rom., 1876, 18 p. /Extrasul artic. precedent/.

404. Alexandri – linguist. /I. Vergura/. ColTra. VIII (1877) p. 83–89. – post-scriptum. Albanezul vàrézá, p. 89–91.

405. Congresul orientaliştilor la Florenţa (Sept. 1878). ColTra, VIII (1877) p. 95–96. /Hasdeu va participa din partea României/.

406. Zina Filma. Goţii şi gepizii în Dacia. Studiu istorico-linguistic. ColTra, VII, (apr. 1877), p. 153–182.

– Zina Filma. Goţii şi gepizii în Dacia. Studiu istorico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu. Bucureşti, Noua Tip. a Labor. rom. 1877, 32 p.

407. Versul Cotroanţei de Petru Furdui. Specimen de graiul român din munţii Abrudului în Transilvania. ColTra. VIII (1877), p. 184–187. (Dialectologia).

408. Fundaţiunea Diez. ColTra. VIII (1877) p. 191–192.

409. LE type syntactique *homo-ille ille bonus* et sa parantèle, par B. P. Hasdeu. Archivi. glottol. ital. III /1878/ p. 420–441. /Cu două note de G. I. Ascoli/.

410. Limba română vorbită între anii 1560–1600. Texturi inedite. ColTra. VIII (1877) p. 193–234, 271–292, 309–340, 357–407, 456–484, 512–556, 559–568. /Cuvinte, I, p. 1–234/.

– Glosse româno din secolul XVI. Adaos la: Limba română vorbită între 1560–1600. ColTra, VIII (1877) p. 569–605, 621–550. /În tabla materiei de la revistă completează: Specimen de dicţionar etimologic al limbei române/. /*Cuvinte* I, p. 235–312/.

411. Cuvente den bătrâni. Tomul I. Limba română vorbită între 1550–1600. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu, cu observaţiuni filologice de Hugo

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Schuchardt. – Tomul II. Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă. Texturi române cu paraleluri străine. – Originea lor şi filiaţiunile interne şi externe. – Însemnătatea lor istorică şi lingvistică. – Bogomilismul în România. – Cucul şi turturica. – Povestea numerelor. – Specimen de gramatica istorico-comparativă a limbii române. Studiu de filologie comparativă de... Tomul III. [Tomul IV]. Istoria limbei române de... Partea I. Principie de linguistica. Suplement la tomul I: I. Conspectul controverselor: Bariţ, Gaster, Cihac etc. II. Schuchardt: Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen. III. Bariţ: „Cuvente den bătrâni" de B. P. Hasdeu. IV. Gaster, Cihac's „Sur les études roumaines de Mr. Hasdeu". V. Hasdeu, Addenda et corrigenda: 1. Schuchardt; 2. La Bariţ; 3. La Gaster; 4. alia (Cihac etc.) VI Indicele bibliografic şi indicele paleografice-istorice. Bucureşti, Tip. Acad. Rom. şi Noua Tip. rom. 1878–1881, 1558 p. (Direcţiunea Archivelor Statului. Publicaţiuni istorico-filologice; Texturi şi glosse române între 1550–1600).

412. Cuvente den bătrîni. Cărţile poporane ale românilor din secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă. Studiul de filologia comparativă, de B. P. Hasdeu. Postscripta. I. Specimene paleografice. II. Varianturile slavice şi italiane ale baladei „Cucul şi turturica", III. Variantul catalan al aceleiaşi balade. IV. Migraţiunile postume ale sufletului după credinţa poporului român din Banat. V, Descîntecul sântului Iosif. VI. Călătoriile „Visului lui Tudor Vladimirescu". VII. Încă un catehism romanesc necunoscut. VIII. Cîntecul „Sărmană turturică" în Italia. Leipzig-Bucureşti, 1880, p. 687–767. /Extras din Cuvinte, vol. II/.

413. Studie şi ştiinţa limbei. Un nou punct de vedere asupra ramificaţiunilor gramaticei comparative. ColTra. IX, (ian. 1882). p. 19–31. Laletica sau fisiologia sonurilor. Ibid. p. 65–73, 129–135, 193–210.

414. Manuscriptul românesc din 1574 aflător la London în British Museum. Descriere analitică. ColTra. IX (1882) p. 48–60, 78–86, 171–177, 239–244, 358–367, 459–465, 624–629; X (1883) p. 310–322 (va urma).

415. De unde vine zglobiu? Notiţă etimologică. ColTra. IX, 4–5 (1882) p. 245–249.

416. Ghiocù (diocù) şi sglăvocù (slăvogù), sclăvocù. Un dublet greco-latin. ColTra IX (iunie 1882) p. 372–379.

417. Voinicamo şi mişelamo. Istoria unui sufix romanic dispărut din limba română. ColTra IX (1882) p. 480–486.

418. Încă „Zglobiu". ColTra IX (1882) p. 467–490.

419. Crescetù şi urzică. Etimologia poporană din epoca formaţiunii limbei române. ColTra IX (1882), p. 544–553.

420. Doamne şi turcame. Sufixul romanic -ame la macedoromâni. ColTra. IX, (oct.-dec. 1882) p. 570–573.

421. Ghioagă. O pagină din istoria armaturei române. ColTra. IX (oct.-dec. 1882) p. 593–598.

422. Appendice la notiţa d-lui Bianu /Alexandru Dascălul/. ColTra IX (1882) p. 603.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

423. Cuvîntul samă este el latin sau maghiar? Istoria unui trunchi crescut din trei rădăcine. ColTra, X (ian.-febr. 1883) p. 22–30.

424. Scornesc şi stîrnesc. Un specimen de necesitatea vechilor texturi pentru orice cercetare lingvistică. ColTra X (ian.-febr. 1883). p. 48–63.

425. Biee. Cum ziceau românii înainte de a fi luat de la slavi pe dragă? ColTra X (martie-iunie 1883) p. 97–102. [Rezumat în Alegătorul, Craiova; ridiculizat în „România liberă" din 22 martie].

426. Posteritatea latinului Fax în limba română. Un quadruplet linguistic. ColTra X (martie-iunie 1883). p. 112–121.

427. Bourel, melc şi culbec. Dacii şi latinii într-o scoică. ColTra, X, 3–6 (martie-iunie 1883), p. 193–212.

428. Fost-ai ce ai fost... Un principiu estetic al sintaxei române în comparaţiune cu latina şi limbile romanice. ColTra, X (1883) p. 329–339, 369–384. (fines va urma).

429. Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română. ColTra. X (1883) p. 457–464. /Numai pînă la poziţia 56/. AnAR-Desb. s. II, t. VII (1884–1885) p. 21–34.

– Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română de B. P. Hasdeu. Ediţiunea Academiei Române. Bucureşti, Tip. Acad. Rom., 1884, 16 p. (Dotaţiunea Carol I).

430. /Programa detaliată pentru Etymologicum Magnum/, AnAR, Desb., s. II, t. VI (1884) p. 105–106.

431. Din istoria limbei române. I. „Ghioc" şi „sglăvucù". Un dublet greco-latin în limba latină. II. „Doina". Originea poesiei poporane la români. III. „Doina" restoarnă pe Roesler. IV. „Zglobiu" ca un respuns lui Miklosich. V. „Voinicame" şi „mişelame". Istoria unui sufix romanic dispărut din limba română. VI. „Domname" şi „turcame". Sufixul romanic -ame la macedoromâni. VII. „Crescet" şi „urzică". Etimologie poporană din epoca formaţiunii limbei române. VIII. „Sugubeţu" şi „sugubină". Un rest din influenţa juridică a slavilor asupra limbei române. IX. „Gioacă". O pagină din istoria armaturei române. X. „Nu e în toate zilele Paştile". Originea creştinismului la români. Bucureşti, Tip. Acad. Rom. 1883. VIII + 96 p.

432. Alun, alună. şi derivatele. specimen de „Magnum etymologicum Romaniae". Rev. IAF, IV (1885) p. 532–542.

433. Ariciul. Familia, XXI, 10 (10/22 martie 1885). p. 109–111.

434. Arvinte. Din Magnum Etymologicum Romaniae. Rev. Lit. VI, 13 (1885).

435. Aşa. Specimen din Magnum Etymologicum Romaniae. ConLit. XIX (1885) p. 302–317.

436. Sur les éléments turcs dans la langue roumaine. Notice lue au VII-e Congrès des orientalistes tenu à Vience la 2 octobre 1886 par le professeur B. P: Hasdeu... Bucarest, 1886, 21 p.

437. Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor, lucrat după dorinţa şi cu cheltuiala M. S. Regelui Carol I, sub auspiciile Academiei Române. Tomul I. A-Amuţesc /Introd.: Programa pentru adunarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

materialului. Ce este etimologia? Cum se amestecă limbile? În ce constă fisionomia unei limbi/. /–II. Amuş-Au/ introd.: Dicţionare şi dicţionare/. III. B-Bărbat. /Introd.: Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice/. IV. Introducere /Negru Vodă. Un secol şi jumătate din începuturile Statului Terei Româneşti, 1230–1380/, Bucureşti, Socec, 4 vol.- I; 1886, /IX/-LX p. + 1116 + IV col. + 1 pl. II; /1887/, XVIII p. + col. 1117–2224 + V + XVI-p. + 1 f.; III; 1893, XXXVII, p. + v. pl. + col. 2225–3524 + XVII–XL; IV, 1898, 4 f. + CCLXXXVI /CCLXXXVII/ p. + 4 pl.

[Primele trei tomuri au apărut mai întîi în cîte 4 făscioare:]

Tom. I: I. A. Acaţ. 1885, LIX /lx/ p. + 128 col.; II; Acăţ-Aflu, col. 129–448; III; Aflu-Alcan, 1886, col. 449–768; IV; /Alean-Smuţesc/, 1887, col. 769–1116 + IV col. + 1 pl.

Tom II: I; Amuş–apuc, f.a., XVII p. + col. 1117–1400; II; Apuc-Ariciu, f.a., col. 1401–1656; III: Ariciu-Aşteamăt, 1890, col. 1657–2008; IV, Aşteamăt–Au, 1892, col. 2009–2224 + V–XVI + 1 f.

Tom. III: I, B-Ban, 1893, XXXVI–[XXXVII] p. + col. 2225–2448 + V pl.; Ban-Bazaconie, col. 2449–2766; III, 1896, Bazaconie-Bălţăţel, col. 2767–3086; IV, 1896, Bălţăţel-Bărbat, col. 3087–3254 + XL, p.

438. Dicţionare şi dicţionare. Dare de seamă despre Etymologicum Magnum Romaniae. AnAR+Desb. IX (1886–1887).

– Introducere la tomul II. Citită da'naintea Academiei Române în şedinţa de la 13 martie 1887. Etym. Magn. Rom., II p. IX–XVIII:

439. Lazăr Şăineanu, Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studie istorice despre transiţiunea sensurilor... Cu o alocuţiune prefaţată de B. P. Hasdeu, Bucureşti, 1887, p. III–IV. /Datată: Bucureşti, 3 mai 1887/.

440. Etymologicum Magnum Romaniae. Dare de seamă citită în şedinţa de la 15 aprilie 1888, de d-l B. P. Hasdeu. AnAR-Desb., s. II, t. X (1887–1888) p. 156–175.

441. Buceà şi căpăţînă, RevNoua, I, 2 (15 mai 1888) p. 41–54. Şi extras.

442. Morfolesc. Citit la banchetul societăţii „Revista Nouă", 29 aprilie/11 mai 1890. RevNoua III, 2 (15 mai 1890) p. 47–51.

443. Cei patru *aş* în limba română. RevNoua, III, 9–10 (1890), p. 331–339.

444. Stulburatoc şi zănatoc. RevNoua, II, 9–10 (dec.-ian. 1890–1891), p. 389–390.

445. G. I. Ionescu-Gion, Cum vorbim. Conferinţă rostită la jubileul Atheneului şi însoţită de scrisorile d-lor: I. Odobescu, B. P. Hasdeu, L. Şăineanu, A. D. Xenopol, Th. D. Speranţia, A. I. Ciurcu (25 novembre 1890). Bucureşti, Tip. Românul, 1891, p. 9–12.

446. Fakir şi falin. RevNoua, V, 3–4 (iunie–iulie 1892) p. 156–157.

447. Un element femeesc în limba română. RevNoua, V, 8–9 (nov.-dec. 1892) p. 287–293.

448. Acad. Română, „Etymologicum Magnum Romaniae". Tomul III, fascioara 1. Dare de seamă citită în şedinţa de la 19 martie 1893. RevNoua, V, 11–12 (febr.-martie 1893) p. 413–424. Familia, XXIX, 21 (23 mai–4 iunie 1893) p. 241–244.

449. Viaţa la macedoromâni. RevNoua, VI, 1 (15 april. 1893) p. 13-15.

450. Philippidiotisme. RevNoua, VI, 3–4 (aug.-sept. 1895) p. 160. Sarcasm şi ideal, 1897, p. 212.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

451. Din Etymologicum Magnum Romaniae, fundat de M. S. Regele Carol I. Bucăţi alese şi adaptate pentru clasele secundare superioare. Bucureşti, Ed. Libr. C. Groovo. 1894, 350 p. /6 ediţii. Cuprinde: Dicţionare şi dicţionare. – Geneologia popoarelor balcanice. – Ajung. – Albine, – Alej. – Amnar. – Antina. Apuc. – Ariciu, – atec. – ăesc. – Trecerea lui bi în ghi. – Ba. – Baba Novac. – Bacău. – Balş. – Ban. – Basarabă/.

452. Românii bănăţeni din punctul de vedere al conservatismului dialectal şi teritorial, de B. P. Hasdeu, Bucureşti, C. Göbl., 1896, 69 p. [Extras din AnAR-MSL, s. II, t. XVII, p. 1–69].

2. Dări de seamă

453. Bibliografia. Convorbiri literare, 15 aprilie 1869. Traian I, 3 (1869) p. 12. – Limba română şi dialectele italiene, Schiţa filologică de G. L. Frollo, 1869. Traian I, 80 (11 noembrie 1869) p. 324. – G. L. Frollo, Vocabulario italiano-romanesco. ColTra. I, 5 (15 martie 1870) p. 4.

454. Cestianea acadiană /Studiile acadiene de Schrader şi Lenormand. Recensiune/. ColTra, VII (febr, 1876) p. 94–96.

455. Despre cîteva cuvinte din Rabelais de A. Cihac în ConvLit. aprilie 1876. Recensiune. ColTra, VII (1876) p. 235.

456. /Alfred Ludwig, Studii vedice. Recensiune/. ColTra VII (1876) p. 236–237.

457. /Limbile moderne ale Indiei de John Beames. Recensiune/. ColTra VII (1876), p. 237–240.

458. Bibliografia, Reviste linguistice din 1877. ColTra. VIII (1877), p. 307–308, 356, 671–674.

459. Sufixul grec tato şi formele erbgomo şi ubsoo de G. I. Ascoli. Recensiune. ColTra. VII (1876), p. 470–472.

460. Notiţe. ColTra. VIII (1877) p. 492. /Noul program de activitate al Soc. Acad. Rom., lucrări premiate, ed. de cărţi vechi, specimen de dicţionar al limbii române, noua ortografie/.

461. Cronica. ColTra, X (1883) p. 95–96. /RevNoua. Împotriva lui Gaster/.

VII. ISTORIE

1. Studii şi note

462. Despre Iω în titlul domnilor români Moldo-Valahiei şi ai Bulgariei. Cercetare filologică şi diplomatică. Romania, I, 1–4. (18 noem.-dec. 1858) p. 6–8, 12–16, 20–22, 31–32.

463. Vechile aşezări române în Lodomiria, Romania, I, 1–4 (1859) p. 5–7, 9–11, 21–23, 29–30. (Etnografia).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

464. Uricele române aflătoare la Sfetigora. România, I, 2–4, (1859) p. 11–31, 17–21, 29 (Arheografia).

465. Tăriile moldoveneşti de la Cetatea Albă. România, I, 4 (26 ian. 1859) p. 2–28.

466. Diplomatica, FoŞtOR, 1859, p. 9–14.

467. Banul lui Istrat Vodă Dabija. FoŞtoR I (1859) p. 14–16, 31 (Numismatica).

468. Istoria. FolLit, I, 1 (martie 1860), col. 1–3.

469. Perit-au dacii? FoiLit, I, 2–5 (aprilie-iulie 1860), p. 46–52, 70–73, 95–105, 138–152. (Va urma).

470. Mozaice de la Zarmizegetuza. FoiLit, I, 3 (mai 1860), p. 74–76 (cu o planşe).

471. Incunabulele Movileştilor, FoiLit, I, 4 (iunie 1860), p. 117–123.

472. Andreas Wolf, AtenRom. – Iaşi, I, 22 (24 martie 1861), p. 190–191.

473. Spiridon Palauzov. AtenRom – Iaşi, mai-iunie 1861, p. 9–13.

474. Cîteva cuvinte în chestiunea monastirilor închinate. Trecutul – Iaşi, nr. 37–10 iunie 1861 /p. 2/.

475. Desţierarea lui Petru Vodă Rareşiu 1538–1541. DinMoldova, I, 1–5 (1862), p. 13–16, 29–32, 46–48, 61–64, 79–80; Lumina, II, 10 (1863), p. 63–66, 85–88 (Istorica). /Va urma/.

476. Conspectul studiilor archeologice în legătură cu istoria universală a românilor. Din cursul meu de istorie la Colegiul Superior din Iaşi. DinMoldova, I, 3 (1862), p. 33–40; II, 9 (1862) p. 33–37. (Archeologiea). /Va urma/.

477. Apendice la articolul d-lui Papadopol-Callimah despre rigatul Moldovei. DinMoldova, I, 3 (1862), p. 42 (Bibliografiea).

478. Facsimilele lui Iacob Eraclide Despota şi marelui logofăt Luca Stroici. DinMoldova, I, 4 (1862), p. 59–60 (Isografica).

479. Mappa esplecătoare scrierei lui Despota Vodă despre resbelul franco-german de-ntre 1553–1555. DinMoldova, II, 8 (1863) p. 18–20. (Odoporica).

480. Facsimilele mitropolitului Varlaam. DinMoldova, II, 9, (1863), p. 37–38 (Isografica).

481. Post-scriptum la dialogul lui Despot Vodă despre resboiul franco-german de-ntre 1553–1555. Lumina, III, 16, (1863), p. 49–50. (Bibliologia).

482. Comentariul asupra titlului domnilor români: Iw gospodarù şi voevodù. Buciumul, I, nr. 111 şi 119 924 sept. şi 3 oct. 1863) p. 441–442, 474–475 [V. şi nr. 470].

483. Studie critice asupra istoriei române. Cîteva schiţe bibliografice. I. Ştefan Raicovich. Buciumul, nr. 203 (7/19 martie 1864) p. 822–823; AtenRom, Buc., nr. 24 (15 aprilie 1864), p. 201–203. – II. Spiridone Palauzov, Buciumul, nr. 204 (10/22 martie 1864) p. 827–828) /variantă la versiunea din 1861/. – III. Andrea Wolf. Buciumul, nr. 205 (12/24 martie 1864) p. 830–831. /prescurtarea versiunii din 1861/. – IV. Martin Crucius, Buciumul, nr. 206, 207, 209 (14/26 martie–2 aprilie 1864) p. 831–832, 840, 847. – V. Eutropius, Buciumul nr. 210 (5 aprilie 1864) p. 851. – VI. Petru Groza. Buciumul, nr, 211 (9 aprilie 1864) p. 855–856.

– Cîteva analyse litterarie esterne. Raicevich Wolf, Palauzov, Crusius, Eutropius, Gorczyn, de Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Bucureşti, Impr. C. Bolliac, 1864. VI + 118 p. (Studie critice aseupra istoriei române).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

484. Studii critice asupra istoriei române. Doui secoli din viaţa ostăşească a Moldovei (1450–1650) I. Nicolae Bălcescu, II. Poesia ostăşească a moldovenilor. Buciumul, nr. 214 (4/16 aprilie 1864), p. 855–856. (Va urma).

485. Introducerea. ArhIst. I, 1, nr. 1 (8 aug. 1864) p. 1–3; Buciumul, II, nr. 265 (4/16 aug. 1864) p. 1057–1058.

486. Documente inedite în limbe străine. ArhIst. I, 1 (1864), p. 3–8, 17–22, 27–31, 37–40, 42–47, 49–55, 66–70, 73–78, 84–86, 101–104, 110–112, 113–118, 121–128.

487. Documente inedite române, ArhIst. I, 1 (1864), p. 8, 13–16, 22–24, 31–32, 35–37, 47–48, 56, 60–64, 70–72, 79–80, 85–88, 92–96, 105–110, 119–120, 128, 135–136, 139–140.

488. Fragmente documentali. ArhIst. I, 1 (1864) p. 8, 16, 40, 48, 64, 88, 96, 120–130, 137–139, 145, 188; I, 2 (1865) p. 1–170.

489. Documente publicate în limbe străine. ArhIst. I, 1 (1864), p. 9–13, 24, 25–26, 33–35, 41–42, 55–56, 59–60, 65–66, 81–84, 92, 97–100, 130–132.

490. Documente publicate române. ArhIst., I, 1 (1864) p. 16, 56, 57–59, 89, 100–101, 118–119.

491. Dare de semă din partea redactorului pentru primul semestru allu publicaţiunii „Archiva istorică a României". ArhIst. I, 1 (1865) p. III–VIII (Datată 29 ian. 1865).

492. Prefaţa. ArhIst. II (1865) p. 3 /datată: 20 aug. 1865/.

493. Ion=ù Vodă cellù Cumplit: aventurele, deamia, resbellele, moartea lui; rolul seu în istoria universală şi în viaţa poporului român (1572–1574). Cu un portret, trei planuri de bătălie, o cartă militară, un desemn de atac, duo genealogie, o gravură de costum şi duo facsimile, de B. Petriceicu Hîjdeu, Bucureşti, Impr. minist. de Resbel, 1865, XXI + 264 p. + 10 pl. (oamenii mari ai României). Fragm. repr. Familia, 1865, p. 75, 86.

– Ed. nouă Bucureşti, Ed. C. Müller, 1894, XVII-20-256 p.

494. O rectificare a lui Hasdeu la articolele lui Aricescu „Trompeta Carpaţilor", 7 oct. 1866.

495. Portretul lui Ioan Vodă. AtenRom.–Buc. I, 6–7 (nov.-dec. 1866) p. 203–204.

496. Şcoalele polone în privinţa românilor. Uă schiţă. Buletinul Instrucţiunei publice. Sept.-Noembrie 1867, p. 15–19.

– Unde învăţau românii vechi? (Şcoalele polone în privinţa românilor. Uă schiţă). Anuarul general al Instrucţiunii publice pe anul şcolar 1864–65, II, Bucureşti, 1868, p. XVI–XIX.

497. Pe unde sînt şi pe unde au fost românii. Calendar pentru toţi, ed. N. Wartha, Bucureşti, 1867, p. 1–8.

498. Prefacia. Arh. Ist. III (1867), p. 3. /Datată: 20 aprilie 1867/. Transilvania, I, 24 (1 dec. 1868) p. 600.

499. Românii şi serbii. Perseverenţa, nr. 14–17 (23 aprilie-4 mai 1867). Tradus sîrbeşte în zimzelen nr. 8–10.

500. Archivul inedit al familiei române Murguleţ emigrate de duoi secoli în Polonia. ArhIst. III (1867) p. 197–283.

501. Registrul analitico-cronologic al tuturor documentelor coprinse în tomurile I şi II ale „Archivei istorice a României". ArhIst. XLIV p. (1867). /Ed. separată/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

502. Istoria toleranţei religioase în România. Românul 28 ian.–28 febr. 1868, p. 86, 101–102, 104–105, 117–118, 121–122, 130–131, 137–138, 145–146, 153–154, 165, 170, 173–174, 181–182.

– de Bobdan Petriceicu-Hasdeu. Ed. II revăzută şi adaosă. Bucureşti, Tip. Lucrăt. asoc. 1868, 93 p.

503. Histoire de la tolérance religieuse en Roumaine, traduite avec l'autorisation de l'auteur, par Frédéric Damé et Bonifac Florescu, Bucarest, Socec, 1876, 121–/125/ p. /Adamescu mai citează o ed. a trad. din 1901/.

504. Armata generală. Românul, 3 şi 6 martie 1868, p. 197, 207–208.

505. Bătrînul Basarab Novac. Românul. 29 martie–19 aprilie 1868, p. 279, 287–288, 292–293, 301, 305, 336–337. sentinella română, V, 137–143 (30 martie–28 aprilie 1868), p. 547, 551–552, 554–555, 559–560, 564, 568, 571.

506. Cine au fost dacii? Familia, nr. 41–44 (1868). p. 479, 491, 503, 515.

507. Anglia în Ardeal. Românul, 1–29 sept. 1868, p. 804, 815–816, 822, 840. Sentinella română. V, 157–160 (28 sept. – 3 Oct. 1868), p. 631–362, 639. [Gh. Boner, Transylvania].

508. Politica, Traian I, 12(18 mai 1869), p. 45. /Stema ţării şi stemele vechi/.

509. Varietăţi. Traian, 32 (11 iulie 1869). p. 128. /Expoziţia artistică de la Muzeu/.

510. Bibliografia. Principiul unităţii în istoria, discurs de A. Vizanti, Traian, 40 (30 iulie 1869), p. 160.

511. Limba slavică la români pînă la anul 1600. Fragmente din: Istoria culturii în Dacia, Traian, I, 42–90 (3 aug.–dec. 1869), p. 168, 171, 175, 179–180, 183, 188, 191–192, 195, 199, 203–204, 207–208, 211, 219–220, 224, 232, 237, 247, 252, 255, 259–260, 268, 280, 284, 287–288, 300, 303, 312, 315–316, 321–322, 347–348, 363–364; II, 2(1870) p. 8.

512. Femeile române. Domniţa Elena. Traian I, nr. 75, 78, 79, 80, 81 (30 oct.–15 noiembrie 1869) p. 301, 302, 313–314, 317–318 321–322, 325–326; FoSocRom. II, 2–5 (mai-aug. 1871) p. 155–173.

513. Documente inedite. Traian I, (1869) p. /Constantin Şerban şi seimenii/; I, 3 (1869), p. 14–15 / Peziţiunea isracliţilor / către Kiselef/.

514. Domnul C. Blaremberg deputat. Traian, II, 16 (14 febr. 1870) p. 16. / Hasdeu şi falsificarea documentelor din ArhIst/.

515. Archivul istoric. Deceniul 1570–1580. Fontâne inedita, rare, puţin cunoscute sau împrăştiate, traduse şi adnotate de B. P. Hasdeu, Seria I, Acte. ColTra, I, nr. 1–62 (2 martie–dec 1870).

516. Şeasezeci şi şapte documente, în cea mai mare parte inedite, relative la istoria română politică, socială, economică, giuridică etc. ColTra. I, nr, 1–62 (1870).

517. (O aducere aminte despre Despot Vodă). COnTra, I, 2, (5 martie 1870), p. 1–2.

518. (Gaspar Grätzer ca domn german în România), ColRom. I, 4 (11 martie 1870) pl. I. [– Gaspar Graţieni (1618–1721). RevNoua, I, 9 (15 aug. 1888), p. 321–322.

519. Armenii în România. ColTra, I, 30, 33 (27 iunie, 8 iulie 1870), p. 3, 3–4. RevNous, III, 4–5 (iul–aug. 1890) p. 123–135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

520. Domniţa Maria. O fiia necunoscută a lui Ştefan cel Mare. Analiza critică. ColTra. I, 45 (18 sept. 1870).

521. „Împăratul Calafat" şi „Trompeta Carpaţilor" ColTra I, 56 (16 noiembrie 1870).

522. San-Giorgio şi Calafat. ColTra I, 57 (26 noembrie 1870). (istoria oraşelor române).

523. Cetatea Neamţul. FoŞocRom, I, 7 (oct. 1870) p. 527–331. ColTra, I, %9 (7 dec. 1870). /Repr. Începutul studiului/.

524. Stroe Buzescu – Biografie. Calendarul României, 1871, p. 90–96.

525. Istoria. Codice diplomaticù. Decenniulù 1570–1580. Fontane inedite rare, puţinù cunoscute seu împrăştiate; cullese, traduse şi adnotate de B. P. Hasdeu. ColTra II, nr. 1 (1871) p. 3–4, nr. 2, p. 8, nr. 3, p. 12, nr. 5, p. 20, nr. 6, p. 24, nr. 7, p. 28, nr. 8, p. 32, nr. 10, p. 40, nr. 11 p. 39 bis., nr. 12 p. 43, nr. 15, p. 56, nr. 16, p. 60, nr. 18, p. 67–68, nr. 19, p. 73, nr. 20, p. 78, nr. 21, p. 81, nr. 22, p. 81–85, nr. 23, p. 89–90. nr. 24, p. 93–94, nr. 25, p. 97–98, nr. 26, p. 101, nr, 27, p. 105–106, nr. 28, p. 110, nr. 29, p. 114, nr. 30, p. 118, nr. 31, p. 122, nr, 32, p. 125–126, nr, 33, p. 128–130, nr. 34, p. 134, nr. 35, p. 138.

526. Vladislavu Bassarabu. Vieaţa politică, militară, religioasă, giuridică, economică şi litterariă a Românilor din Muntenia între anii 1350–1380.– Introducere –. § 1. Importanţa lui Vladislavu Bassarabu – § 2. Analisa scriitoriloru moderni. – § 3. Fontano istorice. – § 4. Planulu şi metodulu. ColTra, II, 34 (13 sept. 1871). p. 131–132. nr. 35 (20 sept.) p. 138–139. nr. 36 (27 sept.), p. 139 141, nr. 37 (4 oct.), p. 144, nr. 38 (11 oct.), p. 148–150: Cartea I *Pămîntul şi poporul*. Nr. 39 (18 oct.), p. 151–152, nr. 43 (24 oct. p. 155–156, Nr. 41 (1 nov.), p. 159–161, nr. 42 (8 nov.), p. 164–165, Nr. 43 (15 nov.) p. 169–170, Nr/44 (22 nov.), p. 171–173, nr. 45,(29 nov.), p. 176–177, nr. 46 (8 dec.), p. 180–181, Nr. 47 (15 dec.) p. 183–184.

527. *Istoria critică a românilor din Muntenia în secolul XIV*. (Urmare). Cartea I. Pămîntulu şi poporulu. Capulu I. Tarritotiutu. § 2. Nomenclatura (Urmare). Coltra II, 48 (22 dec. 1871), p. 187–189.

[În continuare dăm subtitlurile după tabla dată de Hasdeu în ColTra, IV, 3, p. 48]. *Studie critice assupra istoriei române*. 1, Ce însemnéză „Vlachia Mare" în Fontane din evulu mediu. ColTra, III, 1, (2 ian. 1872), p. 1–3. – 2. Bassarabia, ca una din numirile mediare ale Munteniei. „. (10 ian. 1872) p. 12–13. – 3. (13 iun. 1872) p. 17–18 . – 3. Bassarabii în annulu 1259, 4 (24 ian. 1872) p. 27–29. 4. Consecinţele neşcirii antice nomenclature a Munteniei, 5 (31 ian. 1872) p. 35–36. 5. Teorie lui Cantemiru despre cuvîntulù „Bassarabia" 6 ( ) p. 41–42, 7 ( ) p. 50–52. 8 ( ) p. 58–59 6. Dinastia Bassarabiloru în Moldova 9 ( ) p. 66–67. 10 ( ), p. 74–75. 116 p. 82–83. – 7. Bassarabii şi Arabia 12 ( ) p. 89–90. – 13 ( ) p. 99–100. – 14. ( ) p. 106.– 8. Arabia ca numele Munteniei în Cîutulu Nibelungiloru 15 ( ) p. 114–110 9. Numele poeticu allu Muntcniei în evulu mediu. 16 ( ) p. 121–123. 10. Kara-Iflak, Kara–Bogdan şi Maurovlachia 17 ( ) p. 130–132. 11. Legenda lui Negru Vodă 18 ( ) p. 137–139. 10 ( ) p. 142–143. 20 ( ), p.153–154. 12. Radul Vodă Negrulù, tatălu lui Mircea cellu Mare 21 ( ) p. 161–162. – 22. ( ) p. 23 ( ), p. 177–178 şi 24 ( ) p. 185–187.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

3. Sântulu Nicodenu de la Tisména 25 ( ) p. 193–195, 26 ( ) 9. 201–203. – 14. Sintesea lui Radu Negru: mitu şi realitate 27 ( ) p. 209–211. 15. Geografia epică a Munteniei în evului mediu, 28 (0 p. 236–240. – 30 ( ) p. 249–253. – 31 ( ) p. 265–269. – 32 ( ) p. 286–291. – 17. Acţiunea climei asupra omului: 33 6 ( ) p. 301–306. – 18. Muntenia în Erodotu 31 ( ) p. 32 ( ) p. – 33. ( ) 0. – 19. Muntenia în Ovidiu 34 ( ) 316–320.

Natura fisică a Munteniei după Ovidiu. Între bălţi. – Miracolulu nascerii naţionalităţii române. Piticii la Dunăre. Providenţia. Locuinţele lacustre. Locuinţiele suterane. – Gropile alimentare. ColTra. IV, 1 (1 ian. 1873), p. 1–10. Litvéna teritoriului. – Separaţiunea climatologică între Daci şi Geţi. Legea istoric a acţiunii teritoriale postume. Duplulu nume allu Dunării. Duplul nume allu Oltului: 2 (16 ian). p. 20-25. Celle două numi alle Ageşului. Rîurile slavice alle Munteniei: Ialomiţa şi Dîmboviţa. – De unde pînă unde au locuitu slavii în Dacia 4 (15 febr.) p. 56–60. Apele oltene: Cerna, Giu, Gialesu, Gilortu etc. – Cum s-a slavisatu nomenclatura în Romania. Resturile decice în limba romana 5 (15 mart.), p. 80–86 şi 103. Carpaţii sub numele de „Caucasu" în Apolloniu Rodiu, Ovidiu, Strabona, o inscripţiune trainica. Ammianu Marcellinu, Nestoru etc. 6 (I april) 9. 98–103. Albanesii şi Goţii. Teoria d-lui Roesler despre limba română. 7 (1 mai) p. 108–119). /Postfaţă la vol. I/ 8 (1 iunie) p. 149–151. /Prefaţa/, p. I–III. /Dedicaţie/ Lui Herbert Spencer, p. V. Studiul IV. *Reacţiunea omului contre naturei;* 1. Providenta în istoria p. 1–10. § 2. Wallace şi Darwin, p. 10–13. § 3. Ginţile allese şi liberulu arbitriu p. 13–20. § 4. Cultura prin aclinstare, p. 20–21. § 5. Un alfabet mongoloidu în Dacia, p. 21–23. § 6. alfabetul dacicù allu lui Dekeneu, p. 23–38. § 7. Diferinţa între originea unei naţiuni şi originea culturei naţionale, p. 38–39. § 33. Frundra şi zeghea p. 39–42. § 9. Epoca de bronzu şi Fenicianii p. 42–43. §10 Genealogia filologică a suliţei de bronzu p. 43–48. § 11. Cocioaba-argea-sămcea p. 48–52. § 12. Genealogia sabiei la Daci p. 52–54. § 13. Selecţiunea naturală în originea urbiloru p. 54. § 14.Statistica ruineloru în Muntenia p. 54–57. § 15. Dacia sub Ptolemeu, p. 57–61. § 16. Ce înseamnă „slava" la Traci? p. 61–64. § 17. Vinéţa de codru p. 64–70. §18. Poesîa „Frunzei verzi" p. 70–77. § 19. Originile agriculturei la rumâni, p. 78–88. § 20. Originile păstoriei la români. § 21. Caracteristica limbei tracice şi a dialectului dacicù, p. 101–104. § 22. Ciobanù, p. 104–107. § 23. Baciu, p. 107–109. § 24. Stâna, p. 109. § 25. Urda p. 109–110. § 26. Brânza, p. 110–112.

528. *Istoria critica a romaniloru din ambele Dacie în secolulu XIV.* Tomu I. Volumu I. Pamentulu Ţerrei Romanesci în secolulu XIV. Întinderea teritorială. – Nomenclature. – acţiunea naturei. Reacţiunea omului. Urbile danubiane. – Urbile carpatine. – Urbile câmpene. Sintesea. Primulu capu din Istoria analitică a formaţiunii staturiloru ramâne. Făscióra I (–IV). Bucuresci, Tip. Curţii (Lucrătorii asociaţi), 1883, 2 f. + 3 + 340 p.

529. *Istoria critică a românilor.* Pamentulu Terrei Romanerei, Volumu II. Reacţiunea omului contra naturei. Originile urbane. Sintesea. Bucureşti, Tip. Antoniu Nanescu, Str. Lipscani, nr. 3, 1875, 1 f. + III + 112 p. / Pe copertă: Volumulu II. Fascióra L., Bucuresci, 1874: p. 1–76. Neterminat. Pag. 77–112 nu s-au difuzat. Prin data 1875 pusă pe foaia de titlu, Hasdeu anticipa apariţia întregului volum/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pe p. IV a copertei fasc. I, p. 1–96, se spune acestă primă fascioară resolva următoarele cestiuni: Intinderea Munteniei pînă la gurele Dunării. – Luptele între Moldoveni şi munteni pentru Chilia. – epoca annessării Făgăraşului către Muntenia. Muntenii sub numele de bulgari în unela fontane maghiare. – Unde se affla ducatulu amlaşénu – Epoca annessării Amlaşului către Muntenia. – Ca însemnéză *Nova Plantatio* în actulu lui Vladislavu Bassarabu din 1372? Vechile possesiuni muntene lîngă Sibiu şi în Haţegu – Urmele unei mappe italiane a Munteniei de pe la 1350. – De ce Muntenia se numesce Ţérră – Românéască? – Originea Cuventului Vlachilo. – De unde vine şi de cîndu datează Ungro-Vlachia? – Esplicaţiunea passagiului din Cinnamu, relativ la cucerirea Făgăraşului de către Munteni. – Vechimea numelui: Ţérră – Muntenéscă. – Numele maghiaru allu Munteniei: Havas-Afôld. – Numele polonu allu Munteniei: Multany. – Cine erau Vrăncenii din evulu mediu? Numele Munteniei: Vlachia – Mare. – Numele Munteniei: Bassarabia. – Bassarabenii dintr-o cronică polonă din 1259. – Legătuta între Bassarabia de la Oltu şi Bassarabia de la Pruru. – Cine a fost Vladù, voevodulu Bassarabiei din 1396. – Cine a fost banulu Barbu Bassarabu? Confusiunea între cuvîntulù Bassarabù şi numele Serbiei. – Originea muntenéască a vechii dinastii princiare din Moldova Doui Domni Iuga.

Fasc. II, p. 97–176: Opiniunile publicismului romanu despre I-a făscióră (Românul. A. Laurianu, T. Maiorescu, Cesar Bolliacu, V. Babeşu, U. de Maesillac, Gr. G. Tocilescu, G. Bariţu, G. Vagezzi Ruscalla).

Fesc. III. p. 177–252: Acéstă fascióră copprinde: Filosofia territorială a Ţerrei Romanesci sub Erodotu, Muntenia sub Ovidiu etc., etc., etc.

Fasc. VI. p. 253–340 [Nu cunosc exemplar cu coperta a 2-a].

[Pe coperţile vol. I, fasc. I–IV, stă scris:] *Istoria critică a romaniloru* de B. P. Hasdeu. Făscióre, fiecare de către dece cólle cellu puţinu appărându din patru lune în patru lune, voru forme: *Istoria territorială a Terrei Românesci pînă la annulu 1400.* Preţulu fasciórei I: 5 lei noui. Pentru districte şi străinetate se adaugă portulu: 1 leu nou. După făscióra IV, va appare totu in făscióre: Istoria etnografică a *Ţărrei Românesci până la annulu 1400;* apoi succesivamente: Istoria domniloru; - Istoria boeriloru; - Istoria militară Istoria religioasă ; – Istoria giuridică § – Istoria economică; Istoria litterariă şi artistică. – După Ţérra-Românească voru urma după acellaşi planu: *Românie Trans-Carpatină, România Trans-Danubiană şi Moldova.*

/Pe fasc. III:/ ...voru forma primulu volumu: *Istoria... pâné la annulu 1400: Întinderea. – Nomenclatura. – Acţiunea naturei.* – Următórele patru făscióre, adecă volumulu II, completându tomulu I, vor cuprinde: Reacţiunea omului. – Urbile danubiane. – Urbile carpatine. – Urbile câmpene. – Sîntesa. Preţulu... După fasciora VIII, va appare totu în făscióre: *Istoria etnografică...*

/Pe fasc IV:/... voru forma volumulu II, prin care se va închiăia: *Istoria... péné la annulu 1400.* Preţulu... După volumulu II va appare totu în făscióre: *Istoria etnigrafică...*

/La vol. II fasc. I: *Istoria...* B.P. Hasdeu. Patru făsciore...lune, formézá unu volumu. Pentru pronumeranţi preţulu unui volumu din 4 fasciore 20 lei noui; pentru districte 24 lei noui. Volumulu II, fasciora I. Coprinde: § 1. Provedinţa în istoriă. – § 2. Wallaco şi Darwin. – § 3. Ginţile alese şi liberulu arbitriu. – § 4. Cultura prin aclimatare. – § 5. Unu alfabetu mongoloidu în Dacia. – § 6. – Alfabetulu dacicu allului

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Dekeneu. – § 7. Differința între originea unei națiuni și originea culturei naționale. – § 8. Tzundra și zeghea. – § 9. Epoca de bronzu și Fenicianii. – § 10. – Genealogia filologică a suliței de bronzu. – § 11. Cocioba, argea, samcea. – § 12. – Genealogic sabiei la Daci. – § 13. Selecțiunea naturală în originea urbiloru. – § 14. Statistica ruinelor în Muntenia. – § 15. Dacia sub Ptolomeu. – § 16. Ce înseamnă „dava" la Traci. – § 17. Viuéța de codru. – § 18. Poesia frungei verzi. – Mai multe chărți și stampe.

535. Materia, spiritu și divinitatea. Positivism istoric. ColTra. IB, 8 (1 iunie 1873), p. 144–149.

531. Originea civilisațiunii. ColTra IV, 9 (iulie 1873), p. 168–172.

532. Alfabetulu dacicu: cum scrieau românii péné la annulu 1500? ColTra IV, 10 (aug. 1873) p. 186–194.

533. Paleontologia vesmentului, armei și locuinței în România. ColTra IV, 11 (sept. 1873), p. 217–223.

534. Sămcea, notiță filologică. ColTra IV, 12 (oct. 1873), p. 239–240.

535. Muntenia sub Ptolemeu din puntulù de vedere allu selecțiunii naturale. ColTra. IV, 12 (oct. 1873), p. 240–245.

536. Viueția de codru în Dacia, studiu filologicù. ColTra. IV, 13 (nov. 1873) p. 244–245.

537. Originile agriculturei la români. ColTra. V, 3, (1873) p. 49–53.

538. Originile viniculturei la români. ColTra. V, 4 (1874) p.89–95.

539. Originile păstoriei la români. Elemente dacice: I. cioban, baciu, stînă, urdă, brînză. Studiu de filologie comparată. ColTra, V, 5 (1874), p. 101–107, adaos p. 124, – Traista nr. 6 p. 156. – Dulău și mosocu – Turca nr. 7 p. 173–177. – Elemente latine nr. 9, p. 234–235. [berbec arete, ca;, chiag, staul, turmă, unt, zăr, păcurar, păstor, capră, mînză/.

/Studiile de sub nr. 535–545, pînă la p. 106 din ColTra, IV, 8, fac parte din *Istoria critică*, vol. II.

540. Conspectul Istoriei critice a Românilor, Tomu I, ediținea II. ColTra, V, 2 (1874) p. 31–35. /În sumariul revistei este atribuit lui Hasdeu. Reproduce prefața ed. II și cuprinsul, anunțînd totodată: „Aflămu în acest moment că Parlamentul a votat din nou d-lui Hasdeu, în ședința din 21 februariu, un premiu de 4.000 franci „pentru continuarea Istoriei critice a Românilor"/.

541. Istoria critică a românilor. Pamentul Terrei-Romanesci. Volumulu I. Întinderea territorială. – Nomenclatura. – Acțiunea naturei. București. Impr. Statului, 1875. XII + 311/–316/p. [Pe copertă: „Ediținea II, revezuită și forte adausă... Typ. Thiel Weiss, 1874"].

[Cuprinsul („însemnăm prin cruce + paragrafii ce au lipsit cu totul în prima ediținne și prin steluță * a paragrafii înavuțiți cu noue numeroase adausuri în test séu în note", lămurește *Conspectul*... ColTra V, p. 31].

Studiului I. Întinderea territorială. § 1. Hotarulu muntenescu pènè la Marea Negră. – § 2. Epoca lățirii Munteniei pènè la Marea Negră. – § 3 – Epoca scăderii hotarului orientalu allu Munteniei. – § 4. – Ducatulu Făgărașului. – + § 5. – Epoca coprinderii Făgărașului de către Munteni. – § 6. Modalitatea copprinderii Făgărașului de către

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Bassarabi. – § 7. Făgăraşulu între Munteni şi Unguri. – § 8. Ducatulu Amlaşului. – § 9. – Ducatulu de Amlaşu din puntulù de vedere cronologică. + § 10. – Ducatulu de Amlaşu din puntulu de vedere geografică. – § 11. – Possessiunile Bassarabiloru în Temoşiana. – § 12. Dobrogea-Vidinu. Haţegù. – § 13. O mappă a Munteniei din secolulù XIV. – § 14. *Ressumatu.*

Studiulu II. Nomenclatura. § 1. Ţérre-Românéască. – § 2. Originea termenului Vlachu. – § 3. Ungro-Vlachia. – § 3 bis. Transal pina. – § 4. Ţérra Muntenéscă. – § 5. Havasalfold. – § 6. Multany. – § 7. Vrancea. – § 8. Vlachia-mare. – § 9. Causa analogieloru nominale între Muntenia şi România trans-danubiană. – § 10. Bassarabia de la Ottu în fontnele polone şi moldovene. – § 11. Bassarabia în fontînele serbe şi maghiare. – § 12. Bassarabia în fontânele italiene. – § 10. *Recapitularea despre Bassarabia.* – § 14. Bassarabenii într-o cronică polonă din 1259. – + § 15. Basarabu-banu într-o cronică persiană din 1240. – § 16. Trecerea numelui Bassarabia cătră România de peste Prutu. – § 17. Etimologia termenului „Bassarabia" de la Bessi. – § 18. Vladù voevodulù Bassarabiei din 1396. – § 19. Etimologic termenului „Bassarabia" de la Bastarni. – § 20. Ipoteza despre venirea Bassarabiloru de peste Prutù. – § 21. Banulù Barbu Bassarabu. – § 22. Consecinţele assonanţei între bassarabia şi Serbia. – § 23. Etimologia poporană. – § 24. Muntanismulu dinastiei Muşatu în Moldova. § 25. Bogdanscii şi Muşatescii. – § 26. Numele propriu Muşat. – § 27. Domnia lui Iuga Konistoviciu în Moldova. – § 28. *Resumatù despre Muşatesci.* – § 29. Sulzer şi Heliade despre despre arabismilu Bassarabiloru. – § 30. Natura rebusului eraldicii. – § 31. Robusulu eraldicu allu Bassarabiloru. § 32. – Flavii şi Bassarabii. – § 33. Arabisarea Româniloru în poesia poporană sud-slovică. – § 34. Arabisarea Românîloru în Nibelungenlied. – § 35. Transitulu commercialu prin Românie. – § 36. Confusiunea între Arabia danubiană şi Arabia asiatică. – § 37. Arabia ca numele epicu allu Românîei. – § 38. Numile Kara-iflak, Kara-bogdan şi Mauro-Vlachia. – § 39. Morlacii din Dalmaţia. – § 40. Cuvântulu „blak" în limbile Nord-germane. – § 41. Numele Kara-Vlach la Slavici. § 42 Numele mongolocu Kara-ulag. – § 41. Doui Negri-voevodi. – § 44. Personificarea originiloru naţionale în istoria universală. – § 45. Personificarea originiloru naţionale la Români. – § 46. Originea fabulei despre venirea lui Neagoe din Făgăraşu. – § 47. Originea fabulei despre închinarea Bassarabiloru lui Negru. – § 48. Tradiţiunea şi cronica. – § 49. *Resumatu despre mitulu lui Negru-vodă.* – § 50. Cine a fostu Negru-vodă cellu adevăratu? – § 51. Essemple de errori paleografice. – § 52. Essemple de errori paleografice. – § 52. Radu-Negru şi Radu Grecenu. – § 53. Originea monastirii Tisména. – § 54. Originea monastirii Cozia. – § 55. Originea monastirii Cotméne. – § 56. Originea monastirii de la Cîmpu-Lungu. – § 57. *Resumatu despre Radu Grecénu.* – § 58. Legenda ardeléană despre sîntulu Nicodemu. – § 59. Legenda munténă despre sîntulu Nicodomu. – § 60. Unu evangheliaru slavo-ramânu din 1504. – + § 61. Legenda slavo-românu din 1504. – + § 61. Legenda serbo-bulgară despre sîntulu Nicodemu. – § 62. *Resumatu despre sântuluNicodemu.* – § 63. *Resumatulu despre adevăratulu Radu-Negru.* – § 64. Ţérra Negriloru în sagele scandinave. – § 65. Négra Bulgaria, Négra-Ungariă şi Marea Négră. – § 66. Charta epică a Arabiei de la Dunăre. – § 67. *Conclusiunea despre Arabia de la Dunăre.* – § 68. O coincidenţă la Românii trans-danubiani. – § 69. Importanţa

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

unei nomenclature territoriale. – § 70. *Recapitularea despre nomenclatura Ţerrei-Românescu.*

Studiulu III. Acţiunea naturei assupra omului. – § 1. Natura Munteniei. – § 2. Teoria acţiunii climei assupra omului. – § 3. Gintea mărginindù acţiunea naturei. – § 4. Instituţiunile mărginindù acţiunea naturei. – § 5. Oamenii mari mărginindù acţiunea naturei. – § 6. Accidentele locale mărginindù acţiunea naturei. – § 7. *Conclusiunea despre acţiunea naturei.*

I. Erodotu. § 8. Testulu lui Erodotu despre Dacia. – § 9. Ecuivocitatea espressiunii. δια μεσον . – § 10. semnificaţiunea termeniloru Prutu şi Siretu în limba scitică. – § 11. Oltulu de giosu sub numele de Maris. – § 12. Agatirsii. – § 13. Aurulu olténu în cimitirulu pre-istoricu de la Hallstadt. – + § 14. Ce însemna cuventulu Maris la Sciţi?. – § 15. Siginui. – § 16. Caracterulu commercialu allu Sipinoloru. – § 17. Anticităţile apiculturei române. – + § 18. Vespile în Temeşiana. – § 19. Mappa geografică a Agatirsiei. – 20. Migraţiunile Neuniloru prin Moldova. – § 22. Regiunea Sciţiloru plugari. – + § 22. Carpaţii în Erodotu. – + § 23. Griffonii păzitori de auru. – § 24. Originea mitului griffoniloru. – § 25. Péné unde Dunărea apparţinea Sciţiloru?. – § 26. Podulu lui Dariu. – § 27. Gurele Dunării în Erodotu. – § 28. Sciţia-vechiă şi Sciţia nouă. –

II Ovidiu. § 29. Importanţa lui Ovidiu pentru istoria Daciei. – § 30. Imaginile danubiane alle lui Ovidiu. – § 31. Frigulu de la Dunăre. – § 32. Ovidiu murindă de friguri. – § 33. Mortalitatea ţerroloru palustre. – + § 34. Piticii de la gurele Dunării. – § 35. Motivele lui Traian de a descăleca în Oltenia. – § 36. Coloniele române în Dobrogia – § 37. Invasibilitatea ţerreloru băltóse. – § 38. Caracterulu strategicu allu Olteniei. – § 39. Differinţa între popóre bellicóse şi popóre forţi. – § 40. Cestiunea lăcuinţeloru lacustre în Dacia. – § 41. Istoria bordeiului în Dacia. – § 42. Legătura bordeioloru cu invesiunile. – § 43. Originea cuvntului bordeiu. – § 44. Grănarele şi mormintele suterrane în Dacia. – § 45. Regiunea sirului în România. – § 46. Livreaua territoriului. – § 47. Călăreţii geţi pe Columna Traiană. – § 48. Legea influinţei territoriale postume. – § 49. Duplicitatea numelui Dunării. – § 50. Binomitatea Oltului. – + § 51. Oltulu „rîu de auru, în limba agatirsică. – + § 52. Originea numelui Giu. – § 53. Cuvîntulu dacicu „sil' în limba română. – § 54. Unde a fostu districtulu de Jaleşu în secolulu XIV? – + § 55. Originea cuvéntului Jaleşu. – + § 56. Rîulu Gilortu, – + § 57. Rîuleţulu Giomartilu. – + § 58. – Numele Giului în Ptolemeu. – § 59. *Conclusiunea despre fluviele binominale din Muntenia.* – § 60. De unde şi péné unde au locuitu Slavii în Muntenia?. – + § 61. Limba dacică, limba slavică şi limba română. – § 62. Originea slavisneloru în topografia română. – § 63. *Conclusiunea despre idrografia Munteniei sub Ovidiu.* – + § 64. Colchida la Dunăre în Ovidiu. – § 65. Caucasu langă Dunăre pe o inscripţiune şi în Floru. – § 66. Etnografia Munteniei în Appolloniu de Rodomu. – § 67. Carpaţii sub numele de Caucasiu în Apolonia de Rodomu. – § 68. Carpaţii sub numele de Caucasu în Iomande, Ammianu Marcellinu, Ptolemeu şi Nestoru. – § 69. Urmele topografice alle numelui Caucasii la Dunăre. – § 70. Unde lăcuiau Siginii şi Agatirşii în epoca lui Ovidiu? – § 71. *Resumatu despre Carpaţii sub numele de Caucasu.* – § 72. *Conclusiunea despre Muntenia sub Ovidiu.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

III. Limba română. § 73. Importanţa filologiei în istoriă. – § 74. D. Rösler scrie românesce?. – § 75. Latinismulu relativu allu limbeloru albanescu şi română. – § 76. Tracismulu relativu allu limbeloru albanesă şi română. – § 77. Originea numelui „Dunăre". § 78. *Conclusiunea despre înrudirea Românilor cu Albanesii.* – + 79. Originea cuvîntului „hiţii". – § 80. Teoria lui Lonu Maioresu despre românisme la goţi. – § 81. Originea cuvinteloru „adoru' şi „patu". – § 82. Ce urmează din lipsa gotismeloru în limba română? – § 83. Puntulu territorialu în istoria Goţiloru péné la Attila. – + § 84. – Originea numiloru „Moldova" şi „Prahova". – § 85. Epoca dispariţiunii Goţiloru din Dacia. – § 86. Istoria Gepidiloru la Dunăre. – § 87. Conclusiunea despre Goţi şi Gepisi. – § 88. *Resultetele filologice assupra formaţiunii naţionalatăţii române.* – + 89. Modernitatea slavismeloru şi germanismeloru în limba română. – § 90. Lipsa de dialecte la Românii din Dacia. – § 91. Forţa de espansiune a Olteniloru. – § 92. *Conclusiunea despre acţiunea naturei.* –

Addenda. + Cuvîntulu celticu „frut". – + Strechia la Erodotu.

542. Varietăţi. Nihil sine Urechiă. ColTra II. 39/101 (18 oct. 1871). [Prof. Urechiă să-şi publice lecţiile de la Universitate].–

543. Cestiuni istorice. Polemică ştiinţifică cu d. A. Papiu. ColTra. II, 3/113 (13 ian. 1872) p. 21–23.

544. O cucoană democrată la începutul secolului XVII. ColTra II, 32/132 (15 sept. 1872) p. 281–282.

545. Un act istoric despre Creţuleşti şi Catargieşti. ColTra, IV, % (15 martie 1873) p. 80.

546. Ştefan cel Mare şi Italia. ColTra, IV, 12 (oct. 1873), p. 225–227. / La documentele publice de Esarcu/.

547. Noua cercetări documentale assupra ducatului de Amlaşu şi banatului de Severin. ColTra V, 1 (1874), p. 12–18.

548. Ştiinţa şi d. I. C. Massim, critică. ColTra V, 4 (1874) p. 95–96.

549. O corepondenţă inedită a doamnei Elena a lui Matei Basarab cu principele transilvan Georgiu Rakotzi. ColTra, V, 7 (1874) p. 160–171.

550. Doue documente inedite relative la istoria militară a românilor. ColTra V, 8 (1874) p. 215–216. / De la Mihai Viteazul şi Matei Bassarab/.

551. Zimbrul în Dacia. ColTra, VI, 2 (1875) p. 97–104.–

552. Castelul Törzburg în posesiunea Basarabilor. Notă istorică. ColTra, VI, 3 (1875) p. 152–157.

553. Baba Novac. (Episod din istoria lui Mihai Viteazul. ColTra, VII, 4 (aprilie 1876) p. 145–165.

554. Notiţe. ColTra, VII (1876) p. 191–192. [despre cîteva lucrări/.

555. Cîteva acte române inedite din Bibliot. Batthyanină din Alba-Iulii, 1631–1633. ColTra, VII, (1876), p. 230–235.

556. Miloş-vodă din 1574. Appendice la notiţa d-lui N. Mălădărescu. ColTra, VII (iunie 1876). p. 272–275.

557. *Originile Craiovei, 1230–1400:* Literatura cestiunii – Biserica sf. Dumitru din Craiova – Craiu-Iova – Tradiţiunea – Cronicarul Alberic – Alberic în Ungaria –

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

„Comanii" de la Olt şi „Comanii" de la Dunăre – „Vadurile Comanilor" – Alianţa lui Crai Ion cu Francii – Neamul lui Nariot de Toucy – Craiul Ion în Join-ville. ColTra, VII (1876) p. 289–298, 337–347, 433–441. – Naţionalitatea cumanilor – Frăţia de cruce – Înmormîntarea la cumani – Oltenia între 123—1240 – Nedeia – Craiova în mîinile serbilor – Mircea cel Mare lîngă Craiova. ColTra, VIII (1877), p. 1–11, 340–353 661–670.

–*Originile Craiovei, 1230–1400*. Biserica St. Dumitru – O tradiţiune olteană şi o tradiţiune bănăţeană. – „Rex Jonas comanorul" în cronicarul Alberic şi-n Joinville. – Vadurile cumanilor la Olt şi la Dunăre. – Naţionalitatea şi Obiceiele cumanilor. – Frăţia de cruce şi movile. – Oltenia între 1230–1240. – „Nedeie-Cetate". Luptele de lîngă Craiova între tzarul Ştefan Duşan Şi Alexandru Basarab, între sultanul Baiazid şi Mircea cel Mare .– Şerbul Marco-Crăişorul şi românul Ratco. Bucureşti, Tip. Laborat. români. 1878. VIII + 63 p.

558. Documente inedite din Biblioteca Doria-Panfiliana din Roma, relative la Istoria catolicismului în România, 1601–1606. ColTra, VII, (1876) p. 299–324. /15 documente/.

559. Notă la relaţiunea contimporană despre Ştefan cel Mare descoperită de D. C. Esarcu. ColTra, VII (1876) p. 381–382. /Baltazar de Piscia/.

560. Notă. ColTra. VII (1876) p. 470. [La documentul lui Vlad Ţepeş comunicat de C. Colibăşanu; în realitate e de la Vlad Călugărul/.

561. Românul stă bine înfipt în ambele Dacii! Albumul macedoromân, 1880, p. 51.

562. Portretul lui Ştefan cel Mare. Scrisoare către fie-mea Julia B. P. Hasdeu. ColTra IX (1882) p. 115–123, 183–192.

563. Archivul de la Genova. Documente relative la Istoria română. ColTra, IX (1882) p. 477–479.

564. Supărările artistice ale lui Neagoe Basarab. O scrisoare inedită din Archivul naţional săsesc de la Sibiu. ColTra IX (1882) p. 525–527.

565. Din revaşele banilor Craiovei. Un act românesc de la marele Ban Giurgiu Raţ din 1 februariu 1600. ColTra, X. (1883) p. 235–239. /Cu facsimile/.

566. Petru Vodă Schiopul şi fiul său Ştefan Vodă. Un portret domnesc necunosct. ColTra, X (1883) p. 364–365.

567. Nota redactorului. ColTra. X (1883) p. 366. /La art. lui Boloslas Petriceicu-Hasdeu, Un român apărător al Vienei la 1683/.

568. Oltenescele de B. Petriceicu-Hasdeu. Patru discursuri Originele Craiovei. Hrist şi Tudor Vladimirescu. Craiova, Samitca, 1884, 155 p.

[Cuprinde: I. Patru discursuri pronunţate la societatea „Românismul" (1869–1871): – a) Naţiunea şi Umanitatea. Discurs cu ocasiunea primirei preşedinţiei, în Şedinţa din 15 noembrie 1869. – b) Cosmopolitismul şi Naţionalismul. Discursul preşedinţial de redeschiderea şedinţelor, ţinut în 26 septembrie 1870. – c) Causele şi resultatele cosmopolitismului. Discurs preşedinţial la inaugurarea anului III rostit în şedinţa publică din 24 ianuarie 1871. d) Discurs de deschidere la serbarea pe cîmpia Cotroceni în memoria lui Tudor Vladimirescu. II. Originele Craiovei, 1230–1400. III. Hrist şi Tudor Vladimirescu/

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

569. O introducere în istoria universală–RevNoua II, 10 & 15 nov. 1889) p. 367–383. [Reproducere din *Istoria critică*, vol. II cu interpretări spiritiste/.

570. Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice, de B. P. Hasdeu. Şedinţa solemnă din 27 martie 1892. AnAR-MSL, s. II, t. XIV (1891–1892) p. 225–261. – RevNoua, V, 1–2 (april-mai 1892) p. 5–27.

– Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice. Introducere la tomul III din Etymologicum Magnum Romaniae, de B. P. Hasdeu, Bucureşti, Socec, 1892. XXXVII, p. + 5 pl. – Etym. Magn. Rom., II, P: V–XXXVIII: /REc. V. Oblak: ConvLit. XXVIII 91894) p. 93–94.

571. Basarabii. Cine? – De unde? – De cînd? RevNoua. VI, 3–4 (aug-sept. 1893). p. 85–105. – Etym. Magn, Rom. III, 1893, col. 2540–2592. – Din Etym. Magn. Rom. 1894, p. 285–350.

– Basarabii. Cine? – De unde? – De cînd? de B. P. Hasdeu, Bucureşti, Socec, 1894, 23 p.

572. Cheile Bîcului. O zidărie celtică în România. RevNoua VII, 6 (martie 1895), p. 208–217.

573. Notiţă despre boierii Bălăceni. RevNoua, VII, 10–11 (iulie-aug. 1895), p. 415–419.

574. Mileniul Chinezatului românesc, de B. P. Hasdeu, AnAR-Desb. s. II, t. XVIII (1895–1896), p. 402–404.

575. Negru-Vodă. Un secul şi jumătate din începuturile Statului Ţerei Româneşti (1230–1380). Ca introducere la tomul IV din Etymologicum Magnum Romaniae, de B. P. Hasdeu, Bucureşti, CCLXXXVI p. (Precuvîntarea datată: Cîmpina, 1 ianuarie 1898).

576. Prieteni cu voie sau fără voie. Conferinţă ţinută la Ateneul Român la 7 decemvrie 1900, în folosul Ligei Culturale. Apărarea Naţ. I, nr. 321 (10 dec. 1900), – LitARom V (1901), p. (Prietenia româno-bulgară).

577. Cine sînt Albanezii? Conferinţă ţinută în şedinţa Academiei Române de la 25 mai 1901. LitARom. V (iunie-august 1901), p. 555–561.

– Bucureşti, C. Göbl., 1901. 11 p. (Extras din AnAR-MSL, s. II, t. XXIII, p. 103–113).

2. Dări de seamă

578. Îndrumări bibliografice pentru istoria României. Romania, I, 3 (2 dec. 1858) p. 22–23. /Collectanea lui Senkovski/.

579. Chronica Huşilor şi a episcopiei cu asemenea nume, de Melchisedec. Traian I, nr. 4, 5, 7, şi 9 (1869), p. 15–16, 20, 28 şi 36. (Bibliografia).

580. Cronicele României de Cogălniceanu. ColTra. III, 31/141 (15 sept. 1872) p. 273–275.

581. /Numismatica română, de D. A. Sturdza. Recensiune/. ColTra, VII (1876) p. 45–46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

582. (Istoria arheologiei de A. I. Odobescu). ColTra, VIII, (1877) p. 68–81.

583. Despre Dacia înainte de romani după d. Gr. G. Tocilescu. Notiţă critică. Bucureşti. Tip. Acad. Rom. 1881, 16 p.

– În Binele Public, nr. 16–31 (aprilie 1881) /Neterminat/.

584. A. D. Xenopol, Teoria lui Rösler, Studii asupra stăruinţei românilor în Dacia Traiană, Iaşi, 1884, în – 8°. – Raportor B. P. Hasdeu, AnAR-Desb. s. II, t. VII, 1885, p. 182–184.

585. Miron Costin, Opere complete etc. ediţiune îngrijită de V. A. Urechia. Tomul II. recensie. RevNoua, I, 5 (15 april. 1888) p. 199. (Notiţe bibliografice).

586. Louis Leger şi slavii. RevNoua, III (1890) p. 119–120. (Notiţă bibliografică).

3. Documente.
[Clasate după data lor]*

587. Uric din 1134 /Diploma bîrlădeană/. FoILit, I, 3 (mai 1860) p. 67–68. – Instrucţiunea publică din Moldova. 1860. (text, trad., comentar).

588. Resturile unei cărţi de donaţiune de pe la anul 1348, emanată de la împăratul serbesc Duşan şi relativă la starea socială a românilor de peste Dunăre, ArhIst. III (1867) p. 85–196. /text sîrb. trad. şi comentar/.

[Cuprinde: Textul p. 85–121– Comentariul; 1. Importanţa generală a documentului, p. 122–127, 2. Greutăţile traducţiei p. 127–130. 3. Noţiuni preliminare, p. 130–131. 4. Elementul administrativ al hrisovului lui Ştefan Duşan p. 131–141. 5. Elementul juridic al documentului: I. Dreptul de rescumpărare prin neam. p. 141–145; II. Juriul la români şi la serbi. p. 145–157; III. Proprietatea. p. 157–178. 6. Elementul linguistic al documentului p. 178–191. 7. Ţiganii, p. 191-194. Concluziunea, p. 194-196.

589. Uric de la Iuga Vv. din 1374. FoILit. I, 2 (aprilie 1860), p. 41–42.

590. Uricul cel de mult căutat de la Roman Vodă din 1392. Testul, Traducerea şi comentarul. Lumina, III, 19 (1863) p. 11–16 (va urma).

591. Doă documente de la regele anglu Enric VI din 1427 şi 1434, despre Radul ban de Craiova, acordîndu-i o pensiune anuară de 40 marce de argint. DinMoldova, I, 1(1862) p. 7–11.

[Cuprinde: I. Traducerea. II. Comentarul: 1. Bibliografia documentului, 2. Enric VI şi sfetnicii lui. 3. Cercetări asupra persoanagiului banul Radul de Craiova. 4. Valoarea marcei angle din suta XV. 5. Despre bejenarii din familiea Băsărab/.

592. Un uric de la Vladislav, regele polono-ungar, din 1444, în Urbea Mare, hărăzind ardeleanului Iancu Românul locul pustiu Tenowepole în Galiţia, DinMoldova, I, 1 (1862) p. 2–6 (Diplomatologiea) /. Text. lat. trad. comentar./.

[Cuprinde: 1. Bibliografiea documentului. 2. Regele Vladislav III. 3. Neamul lui Iancu Românul. 4. Samborien. 5. Stilul uricului. 6. Arta arcăşească la români. 7. Subscriitorii actului./

---

* Nu figurează decît documentele care au un titlu pus de editor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

593. Aşezămîntul comercial inedit al lui Ştefan cel Mare, Suceava, 3 iuliu 1460. ArhIst. II (1865) p. 171–176. /Text slav şi trad./.

594. Un uric din 1466. AtenRom.–Iaşi, 1861, p. 155–156.

595. Înnălţarea unui ambasador român la demnitatea de cavaler-saurat veneţian, Veneţia, 7 martie 1518. ArhIst. II (1865) p. 69–70./ Ambasadorii lui Neagoe Basarab; text. lat. şi trad./.

596. O autorizaţiune de urmărirea ţiganilor de la Petru Rareş din 1541. ArhIst. III (1867) p. 197./ Acta Murguleţ].

597. Epistola lui Ferdinand, regelui austriac, către domnul moldovenesc Ştefan, Praga, 38 decembrie 1551. ArhIst. II, (1865) p. 43–44. /Text lat. şi trad./.

598. Confirmaţiunea metropolitană asupra cumpărăturei unui ţigan, 2 mai 1571. Arh. Ist. II (1865) p. 48./ Text slav şi trad./.

599. Circulara polonă a lui Petru Vodă cel Schiop despre oarecari trebi neguţitoreşti şi despre izgonirea jidovilor, din 1579. DinMoldova, I, 2 (1862) p. 17–26. (Dreptul comerciale) [Cuprinde: I. Traducerea. II. Testul. III. Comîntarul: 1. Descrierea archeografică şi analitică a uricului. 2. Caracteristica lui Petru cel Schiop. 3. Anticitatea comerciale a botosienilor. 4. Lentieştii şi Sipinetiul. 5. Politica hotinenilor. 6. Notiţia numismatica despre valoarea groşilor, talerilor, zloţilor şi a banilor în a doua jumătate a sutei XVI. 7. Postavul de Lund. 8. Cestiunea jidovilor din România/.

600. Crissov de la Iancu Sassu din 1580, iscălit cu litere latine de către Logofătul Stroici. ArhIst. III (1867) p. 198. /Acta Murguleţ/.

601. Prima scrisoare a nunţiului papal în Polonia despre propaganda catolicismului în Moldova, Varşovia 1587. ArhIst. II (1865) p. 21–22. /Monsignor Anibal di Capua; text polon şi trad./.

602. Testamentul Mariei Şeptelici din 1592. ArhIst. III(1867) p. 199. /Acta Murguleţ/.

603. Privilegiu de cumpărătură de la Aron Vodă din 1592. ArhIst. III (1867) p. 200–201. /Acta Murguleţ/.

604. Un uric din 1593. AtenRom-Iaşi, mai-iunie 1861, p. 154–155.

605. Relaţiunea ambasadorilor moscoviţi în Austria despre începutul revoltei transilvanilor, muntenilor şi moldovenilor contra Turciei, ArhIst. II (1865) p. 18–21. / Michail Vliaminov şi Atanasie Vlasiev; Text rus şi trad./.

606. Nărăveala între craiul Sigismund al 3-lea şi domnul Eremia Movilă din 1597. FoSToR. I (1859) p. 29–31. (Diplomatica).

607. Conferinţa ambasadorilor lui Michaiu cellu Viteazu cu ambasadorii tzarului moscovit. Pilsen (Boemia), 20 noemvrie 1599), ArhIst. II (1865), p. 47–45. /text rus şi trad./.

608. Privilegiu de cumpărătură de la Ieremia Movilă din 1599. ArhIst. III (1867) p. 202. /Acta Murguleţ/.

609. Cîteva epistole extrase din Archivele familiei principilor Sapieha şi relative la istoria Movileşcilor şi a lui Michaiu cellu Viteaz /1600–1620/. ArhIst. III (18767) p. 35–84. /Text pol. şi trad./.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

/Cuprinde: 2 monografii: „Leon Sapieha" p. 51–60 şi „Constantin Movilă" p. 60–84/.

610. Uric românesc din 1601. FoILit, I, (martie 1860) p. 5–7.

611. Un zapis de mărturie de la mai mulţi orăşeni din Suceava, boeri şi burgesi, din 1610. ArhIst. III (1867) p. 205–206. /Acta Murguleţ/.

612. O confirmaţiune princiare a actului precedinte / Constantin Movilă lui Vasile Şeptelici pentru satul Văscăuţi, 1610/. ArhIst. III (1867) p. 207–208. /Acta Murguleţ/.

613. Un act de vînzare din 1610. ArhIst. III (1867) p. 209–210. /Acta Murguleţ/.

614. O confirmaţiune domnească din 1617. ArhIst. III (1867) p. 211. /Acta Murguleţ/.

615. O altă confirmaţiune domnească din 1617. ArhIst. III (1867) p. 212–213. / Acta Murguleţ/.

616. Un act de mărturia din 1618. ArhIst. III (1867) p. 21-214. /Acta Murguleţ/.

617. Un act de mărturia de la un capu districtual din 1621. ArhIst. III (1867) /Acta Murguleţ/.

618. Un ordin domnesc către un funcţionar poliţienesc din 1621. ArhIst. III (1867) p. 216. /Acta Murguleţ/.

619. Ştefan Tomşa confirmaţiune ipotecarea unor territorie în 1622. ArhIst. III (1867) p. 217. /Acta Murguleţ/.

620. Un uric din 1623 august 11. AtenRom.– Iaşi. mai–iunie 1861. p. 13–14.

621. O confirmaţiune domnească din 1625. ArhIst. III (1867), p. 218. /Acta Murguleţ/.

622. O altă confirmaţiune domnească din 1625. ArhIst. III (1867), p. 219. /Acta Murguleţ/.

623. Un uric din 1628 martie 28. Aten–rom–Iaşi, mai–iunie, 1861, p. 155.

624. O confirmaţiune domnească din 1637. ArhIst. III (1867), p. 221–222. /Acta Murguleţ/.

625. Un act de cessiune din 1638, ArhIst. III (1867), p. 223. /Acta Murguleţ/.

626. O obligaţiune din 1644. ArhIst. III (1867), p. 225. /Acta Murguleţ/.

627. O carte de giudecată de la mitropolitul Varlaam din 1646. Romania, I, 2, 3 (1859) p. 15–16, 24. (Diplomatica).

– Un act de împăcare din 1646 scris întreg cu mîna mitropolitului Varlaam, ArhIst. III (1867), p. 226. /Acta Murguleţ/.

628. O sentinţă de la capii districtuali din 1647. ArhIst. III (1867). p. 227. /Acta Murguleţ/.

629. Renduirea unei comisiuni de anchetă din 1650. ArhIst. III (1867), p. 228. /Acta Murguleţ/.

630. Un testament scris în dialectul rutean din Bucovina din 1650. ArhIst. III (1867), p. 229. /Acta Murguleţ/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

631. O instrucţiune domnească către capii districtuali din 1655. ArhIst. III (1867), p. 231. /Acta Murguleţ/.

632. Istoricul unui proces din 1656. ArhIst. III (1867), p. 230. /Acta Murguleţ/.

633. O instrucţiune domnească către capii districtuali din 1656. ArhIst. III (1867), p. 232. /Acta Murguleţ/.

634. Verdictul juraţilor din 1656 – ArhIst. III (1867), p. 233. /Acta Murguleţ/.

635. O mărturie municipală din 1656. ArhIst. III (1867), p. 234. /Acta Murguleţ/.

636. Un act de vînzare din 1656. ArhIst. III (1867), p. 235. /Acta Murguleţ/.

637. O confirmaţiune domnească din 1657. ArhIst. III (1867), p. 236–237. /Acta Murguleţ/.

638. O mărturie de la divan din 1657. ArhIst. III (1867), p. 238–239. /Acta Murguleţ/.

639. O poruncă din 1658. FoILit. I, 3 (mai 1860) p. 68.

640. Domnul renduesce o comissiune de anchetă în 1659. ArhIst. III (1867), p. 241. /Acta Murguleţ/.

641. Un ordin domnesc din 1661. ArhIst. III (1867), p. 240./Acta Murguleţ/.

642. O sentinţă domnească din 1662. ArhIst. III (1867), p. 243. /Acta Murguleţ/.

643. O hotărîre domnească într-o cestiune testamentară din 1662. ArhIst. III (1867), p. 224. /Acta Murguleţ/.

644. Un document relativu la invasiunea lui Constantin Şerban în Moldova contra lui Ştefan Lupul, Iaşi, 20 aprilie 1665. ArhIst. III (1867), p. 80–81.

645. O confirmaţiune domnească din 1647 ArhIst. III (1867), p. 245. /Acta Murguleţ/.

646. O tocmală de împărţală din 1670. FoStoR. I (1859) p. 9–10 (Diplomatica). Toader Murguleţ aminteşte pe Tudose Dubăr/.

– Un act de împărţeală din 1670. ArhIst. III (1867) p. 248. /Acta Murguleţ/.

647. Uricariul. Romania. 1, 3 (2 dec. 1858) p. 23./ 1670 dec. 8, zapisul Alexandrei fata cronicarului Gr. Ureche/.

648. Scrisoarea domnului muntenesc Grigoraş Ghica către hatmanul polon Ion Sobieski, Zloczow, 21 sept. 1672, ArhIst. II (1865), p. 22–23. /text pol. şi trad./.

649. Răspunsul lui Ion Sobieski la scrisoarea lui Grigoraş Ghica, Uchan, 28 sept. 1672. ArhIst. II (1865), p. 23–24. /Text pol. şi trad./.

650. Colonelul Căzăcesc Dimitrie Raicia înştiinţează pe boerul moscovit cneaz Trubetzkoi despre mişcările turco-polone la hotarele Moldovei, Baryszewka, 17 sept. 1673. ArhIst. II (1865) p. 76–80. /Text rus. şi trad./.

651. Un act de donaţiune între soţi din 1674. ArhIst. III (1874) p. 249. /Acta Murguleţ/.

652. O poruncă domnească din 1675. ArhIst. III (1867), p. 250. /Acta Murguleţ/.

653. Un act de donaţiune din 1677. ArhIst. III (1867), p. 251. /Acta Murguleţ/.

654. Un act de danie din 1678. ArhIst. III (1867), p. 252. /Acta Murguleţ/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

655. Un ordin domnesc din 1679. ArhIst. III (1867), p. 253. /Acta Murguleţ/.

656. O sentinţă domnească din 1680. ArhIst. III (1867), p. 254. /Acta Murguleţ/.

657. O poruncă domnească din 1681. ArhIst.III (1867), p.255. /Acta Murguleţ/.

658. O carte românească din 1682. FoStoR. I (1859) p. 10–11 (Diplomatica).

659. Inventarul oficial de documentele depuse în castelul din Cracovia şi relative la români. ArhIst. II (1865), p. 49–65. /Text lat. şi trad./, după ed. Rykaczowski, 1862/.

660. Un ordin domnesc din 1862. ArhIst. III (1867), p. 258 /Acta Murguleţ/.

661. O garanţiă din 1862. ArhIst. III (1867), p. 258. /Acta Murguleţ/.

662. Un act de vînzare din 1683. ArhIst. III (1867), p. 257. /Acta Murguleţ/.

662. O adeverinţă din 1683. ArhIst. III (1867), p. 259. /Acta Murguleţ/.

663. O ţidulă domnească din 1683. ArhIst. III (1867), p. 260. /Acta Murguleţ/.

665. Un tratat inedit de alianţă între domnul Munteniei Grigoraş şi C. Brîncoveanu din 1683. ColTra. III 8/118 (21 febr. 1872) p. 62–63, (Documente).

666. Un ordin domnesc din 1691. ArhIst. III (1867), p. 261. /Acta Murguleţ/.

667. O epistolă de la regele Ioan Sobieski către duoi boeri emigraţi, din 1691. ArhIst. III (1867), p. 262–263. /Acta Murguleţ/.

668. O ţidulă de la Ioan Sobiescki. FoStoR. I (1859) p. 11–12. (Diplonatica). /Către Ilie Moţoc şi Neculai Murguleţ/.

669. Un act de vînzare din 1698. ArhIst. III (1867), p. 264. /Acta Murguleţ/.

670. Un act de vînzare din 1699. ArhIst. III (1867), p. 265. /Acta Murguleţ/.

671. Un act de vînzare din 1699. ArhIst. III (1867), p. 266. /Acta Murguleţ/.

672. Un raport din suta a 17-cea. FoILit. I, 2 (aprilie 1860) p. 39–40. (Neculai Murguleţ/.

673. Un act relativ la zestre din secolul XVII. ArhIst. III (1867), p. 224. /Acta Murguleţ/.

674. Mărturia pîrcălabului despre un act de adopţiune din începutul sec. XVII. ArhIst. III (1867), p. 203. /Acta Murguleţ/.

675. O obligaţiune ipotecară de pe la începutul secolului XVII. ArhIst. III (1867), p. 204. /Acta Murguleţ/.

676. Raportul unei comisiuni de anchetă către Marele cancelariu din prima jumătate a secolului XVII. ArhIst. III (1867), p. 220 /Acta Murguleţ/.

677. Un act de împăcare fără data anului. ArhIst. III (1867), p. 242. /Acta Murguleţ/.

678. O mărturie de răscumpărare fără data anului. ArhIst. III (1867), p. 246. /Acta Murguleţ/.

679. Un act administrativ de la capi districtuali fără data anului. ArhIst. III (1867), p. 247. /Acta Murguleţ/.

680. O chitanţă fără dată. III (1867) p. 267. /Acta Murguleţ/.

681. Un zapis de danie din 1702. FoStoR. I (1859) p. 13–14.(Diplomatica).

682. Un act de împăcare din 1703. ArhIst. III (1867), p. 268. /Acta Murguleţ/.

683. Un zapis din 1703. ArhIst. III (1867), p. 269.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

684. Un act domnesc din partea văduvei lui Petriceicu Vodă din 1705. ArhIst. III (1867), p. 272–273. /Acta Murguleţ/.

685. Un act domnesc din 1706. ArhIst. III (1867), p. 270. /Acta Murguleţ/.

686. O împărţire de clăcaşi din 1707. ArhIst. III (1867), p. 275. /Acta Murguleţ/. /În text: vecini/.

687. O autorizaţiune domnească de colonizaţiune din 1708. ArhIst. III (1867), p. 271. /Acta Murguleţ/.

688. Un act de împărţeală din 1710. ArhIst. III (1867), p. 274. /Acta Murguleţ/.

689. Un contract de zestre din 1715. ArhIst. III (1867), p. 276. /Acta Murguleţ/.

690. O chitanţă din 1719 ArhIst. III (1867), p. 277. [Acta Unrguleţ].

691. O adeverinţă din 1720. FoSToR. I (1859) p. 14. (Dinplomatica).

692. O petiţiune latină a călugărilor de la Cozia din 1723, ColTra. VII (1876) p. 361–364.

693. Un ordin domnesc din 1725. ArhIst. III (1867), p. 279. /Acta Murguleţ/.

694. Un certificat fiscal din 1740. ArhIst. III (1867), p. 280. /Acta Murguleţ/.

695. Enumerarea satelor ereditare a trei dintre copiii lui Miron Costin din 1742. ArhIst. III (1867), p. 281–183. /Acta Murguleţ/.

696. Un document din suta a 18-a FoILit, I, 3 (mai 1860), p. 65.

697. O naraţiune din vieaţa socială a ţeranilor de pe la începutul secolului XVIII, ArhIst. III (1867), p. 278. /Acta Murguleţ/.

VIII. JURIDICE

698. Negoţul moldovan sub Alesandru Bunul, FoStoR, I, (1859) p. 3–9, 17–29, 33–39, 49–57. (Legislaţiunea). / Tratatul din 1408/6916 oct. 8/.

699. Fraternitatea şi unirea. Fragment din cursul public al D-lui E.P. Hasdeu despre dreptul constituţional al Românilor. Buletinul Instr. publice, Oct. 1866, p. 620–626. [V. şi nr. 710].

700. /Hrisovul lui Ştefan Duşan/.Elementul juridic al documentului. Dreptul de rescumperare prin neam. Juriul la români şi la serbi. Proprietatea, ArhIst. III (1867), p. 141–178. /V. nr. 593/.

701. Originea juriului la români. Sentinela română, V, nr. 94 şi 95 (29 oct. şi 2 nov. 1867) p. 375, 379–380. /Comentar la hrisovul ţarului Ştefan Duşan].

702. Caracterul naţionalităţii române ca bază a legislaţiunii sale. Românul. 11–25 ian. 1868, p. 25–26, 35, 39, 45–46, 57–58, 62, 73–74.

703. Originea ideilor juridice la români. Un fragment. Românul. 9–23 mai 1868, p. 396, 400, 412, 424, 432.

704. Frăţia. Fragment din cursul public: Despre dreptul constituţional al românilor, ţinut la Ateneul Român. Familia V, 15, 16 (1869) p. 169, 171, 181–183 [V. şi nr. 705].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

705. Dreptul canonic al lui Matei Basarab, Indreptarea legii etc. ColTra, II, 17/19 (25 aprilie 1871) Bibliografia).

706. Legile şi statutele românilor, 1570–1630. Din Colecţiunea lui B. P. Hasdeu. FoSocRom. II, 2–5 (mai–aug. 1871), p. 131–147.

707. O epistolă inedită a lui Ştefan cel Mare către municipalitatea din Braşov. Act giuridic. ColTra. V, 1 (1874) p. 7.

708. Pravila lui Vasile Lupu. Editor Gh. I. Sion, Recensiune ColTra (1876) p. 46–47.

709. Notă. ColTra VII (nov. 1876) p. 502–503. /La un act juridic din 1436 comunicat de A. D. Xenopol după copia Cernescu/.

710. Poporul român sub raporturile juridic, linguistic şi mitologic. ColTra. VIII (aug.– sept. 1877), p. 407.

711. Dare de seamă despre cestionariul redactat pentru adunarea de obiectele juridice ale poporului român de B. P. Hasdeu. AnAR-Mem, s. I, t. X (1877) p. 340–365.

712. Programa pentru adunarea obiceelor juridice ale poporului român. ColTra. VIII (1877) p. 408–420, 427–447.

713. Obiceiele juridice ale poporului român. Programa, de B. Petriceicu-Hasdeu. Ediţiune oficială, Bucureşti, Tip. Soc. Acad. Rom., 1878, 61/–63/ p. (Ministeriul Cultelor şi Instrucţiunii Publice). /Prefaţa datată: Bucureşti, 25 septembrie 1877). – Bucureşti, Socec, 1882, 83/–86/ p. (Ministerul Justiţiei).

714. Obiceiele juridice ale poporului român. ColTra. IX (1882) p. 32. /Introducere la răspunsuri din judeţul Bacău/.

715. Sugubăţu şi şugubina. Un rest din influenţa juridică a slavilor asupra limbei române. ColTra IX (oct.– dec. 1882), p. 612–619.

716. Dichter Lupu, *Şciinţa dreptului sau naşterea şi desvoltarea Statului român şi a institutelor sale de drept*, Bucureşti, 1896, în – 8°, 362 p. – Raport de B. P. Hasdeu. AnAR–Desb. s. II, t. XIX, 1897, p. 322.

IX. ECONOMIE POLITICĂ

1. Studii şi note.

717. Industria naţională, industria streină şi industria ovreiască faţă de principiul concurenţei, de B. Petriceicu-Hăjdeu, Bucureşti, Tip. Lucr. Asoc. 1866, 34 p. (Studii asupra judaismului).

718. Hîrtia Brătianu şi hîrtia Blaremberg. Românul, 1 dec. 1867.

719. Discuţiunea generală a concesiunii drumului de fier. Românul. 24 mai – 2 Iunie 1868. p. 435–436, 439–440, 443–444, 451, 463–464, 469.

720. Politice, Traian, I, nr. 79 (8 noienbrie 1869) /Înfiinţarea Casei de economii şi a Muntelui de pietate/.

721. Agricultura şi manufactura. Traian, I, nr. 79–94 (8 noembrie – 18 dec. 1869). p. 318–319 (I. Economiştii români); 322–323 (II. Şcoala naţională); 335–336,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

342–343, 351–352, 371–372, 379–380 (III Şcoala umanitară: Adam Smith, VI. Economiştii moderni. V. Jean-Baptiste Say. VI. John Stuart Mill. VII. MIchel Chevalir). ColTra. II, nr. 3,5 (10,15 ian. 1870), p. 10–11, 18–19, (VIII. Recapitulaţiunea. IX. Elenii şi barbarii). /Neterminat/.

722. Cronică. ColTra. I, nr. 1 (2 martie 1870) p. 1–2. /Baterea monetelor de aur şi argint/.

723. /Linia ferată la Caracal/. ColTra I, 1 (2 martie 1870).

724. Proiectul unei bănci fonciare. ColTra I, 3 (9 martie 1870) p. 2.

725. Ocnele în România din punctul de vedere al economiei politice. ColTra I, 13 (16 aprilie 1870) p. 1. (Ştiinţele economice).

726. Buletin interior. ColTra. I, nr. 58 (30 nov. 1870). /Stema pe moneta României/.

727. Moşiile Statului român. Emfiteoza – Sat Model – Asociaţiunea agricolă. ColTra. II, nr. 10/72, 6, 16/78 (8 martie – 19 aprilie 1871), p. 36, 37–38, 41–42, 49–51, 58–59. /Neterminat/.

728. O lămurire. ColTra. II, 12/74 (22 martie 1871). /În legătură cu studiul despre moşiile statului/.

729. Buletin interior. ColTra II, 24/86 (25 iunie 1871) /Chestiunea Strussberg/. ColTra II, 25/87 (25 iunie 1871) /Concesiunea Strussberg /ColTra 27/89 (14 iulie 1871); teoria financiară a lui Basile Boerescu/. ColTra, II, nr. 34/96 (13 sept. 1871) [Chest. Strussberg].

730. Din drum. Lîngă Calafat. ColTra, II, 29/91 (29 iulie 1871) /Cale ferată la Calafat/.

731. Ceva în treacăt despre colonizarea Germaniei. ColTra, II, 33/95 (6 sept. 1871) p. 126–127.

732. Buletin interior. ColTra. II, nr. 37/99 (4 oct. 1871) /Chestiunea Strussberg/.

733. Discursul d-lui B. P. Hasdeu ţinut la întrunirea publică din 5 decembre 1871 în casa d-lui Gr. Băleanu, asupra chestiunii Strussberg-Bleichöder. ColTra, II, 46/108 (8 dec, 1871). –

– Discursul d-lui B. P. Hasdeu asupra cestiunii Strussberg-Bleichröeder, ţinut la întrunirea publică din 5 decembrie 1871 în casa Grigorie Băleanu. Bucureşti, Tip. Curţei f. a. 16 p.

734. Studiu asupra judaismului. Industria naţională, industria străină şi industria evreiască faţă cu principiul concurenţei, de B. P. Hasdeu. Despre concurenţă. – Monopol şi regulamentaţiune. Obiceiul şi forţa. – Progres şi naţionalism. Concurenţa între naţionalităţi. – Liberul schimb. – Cauzele îngreunărei concurenţei. – Evreii corupători, spioni bancrutieri. – La anul viitor la Erusalim. Bucureşti. Ed. ziarului Apărarea Naţională. 1901 p. 75–112. (Biblioteca populară antisemită. No. 3).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

735. Scufiica de mărgăritar. Aghiuță. II, 12 (1864) p. 93–94. /Lucrarea lui P. Iacovenco despre căile ferate/.

736. Manual de agricultură pentru clasele primare de P. S. Aurelian. Traian, I, 30 (6 iulie 1869) p. 119–120. (Bibliografie).

737. Agricultura română în județul Mehedinți de Ion Ionescu. Traian, I, 2 (1869) p. 8 (Bibliografia).

738. Tratatul d-lui I. Strat. ColTra I, 40 (20 august 1870).

739. Compendiu general de statistică de B. Alessandre. ColTra II, 16/78 (19 aprilie 1871).

740. România economică de Dr. G. Obedenar. Recensiune. ColTra VII (1876) p. 187–190.

X. FILOZOFIE

741. Misce. Romania I, 3 (2 dec. 1858) p. 23–24 /Culegere de maxime/.

742. Caracteristica bulgară a macedoromânilor. FolLit. I, 1, (martie 1860) p. 4–5.

743. Portretul lui Vlad Vodă Dracu. Lumina, III, 16 (1863) p. 62–64, 17 p. 75–79, nr. 18, p. 95–96. (Iconica).

744. Filologia portretului lui Țepeș. Buciumul, nr. 198, 200, 201, (8, 12 și 15 martie 1865) p. 800, 807, 811.

– Schiță iconografică de B. P. Hajdeu, București, impr. C. Bolliac, 1864, 45 p. (studii critice asupra istoriei române). /Cu un portret al lui Vlad Țepeș/.

745. Studii indiane. Aghiuță II, 13 (1864), p. 99–101. /Din cartea lui Manu/.

746. Talmudul. Discurs ținut în sala Ateneului Român în 1865. ColTra I, 19–21 (10–18 mai 1870).

747. Studie asupra giudaismului. Evreul în Shakespeare. ColTra. I, 14 (29 aprilie 1870) p. 2–4. – Evreul în Balzac. ColTra, I, 17 (14 mai 1870) p. 2–3.

748. Cosmopolitism și naționalism. Discurs președențial de redeschiderea ședințelor societății Românismul, ținut în ședința din 26 septembrie 1870. ColTra, I, 50 (30 sept. 18700 p. 1–2; FoSocRom. I, 7 (oct. 1870) p. 303–305.

749. Cauzele și rezultatele cosmopolitismului. Discurs președențial la inaugurarea anului III al societății Românismul, rostit în ședința publică din 24 genariu 1871. FoSocRom, I, 10–11 (ian.-febr. 1871) p. 415–418. – ColTra ii 7/69 (15 febr. 1871). – Republicat în Olteneștele, 1884, p. 15–20.

750. Muma, Fragment dintr-o conferință. Amicul familiei. Gherla, II, 1, 1/13 aug. 1879.

751. O introducere în istoria universală. RevNoua, II, 0 (15 noembrie 1889) p. 367–383. /Reproducere din Istoria critică vol. II, cu interpretări spiritiste adaose/.

752. Știința sufletului. RevNoua, III, 11–12 (febr.-mart. 1891) p. 422–440. (Dumnezeu. Nemurirea. Destăinuirea). /Datat: 10 martie 1891/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

753. Somnul şi sufletul. RevNoua, IV, 1 (15 april. 1891) p. 2–22. /Data: 8 aprilie 1891).

754. Telegrafia iubirii. RevNoua. IV, 2–3 (mai-iunie 1891) p. 56–76. /Datat: 15 mai 1891/.

755. Ipnotismul în spiritism. RevNoua IV, 4–5 (iulie-august 1891) p. 125–152. /Datat: 2 aug. 1891/.

756. Materialismul în spiritism. RevNoua IV, 4–5 (iulie-august 1891) p. 254–271. /Datat: 10 oct. 1891).

757. Excelsior. RevNoua, IV, 8–9 (noembrie 1891) p. 301–324.

758. Sic cogito. Ce e viaţa? – Ce e moartea? – Ce e omul? – de B. P. Hasdeu. Dumnezeu, nemurirea şi destăinuirea. – Somnul şi sufletul. – Telegrafia iubirii. – Ipnotismul în spiritism. – Materialismul în spiritism. – Excelsior! Bucureşti, Adm. RevNoua, 1892, 152 p. /Cuprinde extrasele articolelor de sub nr. 759–764/.

– Ed. III Bucureşti, Socec, 1895, 255 p.

– Ed. IV Bucureşti, Socec, 1907.

759. Studie fisice asupra spiritului. D. Fournier şi fotografia extra-retinală. RevNoua, VI, 11–12 (apr.-mai 1894) p. 406–418.

– Materia odică şi materia nimbică. RevNoua. VII, 2 (noembrie 1894) p. 47–58.

760. Renaşterea lui Vauban. Sarcasm şi ideal, 1897, p. 227–232. /Datat: Castelul Iulia Hasdeu, 9 noembrie 1896/.

761. Un trecut depărtat şi un apropiat viitor. (O cugetare). LitARom, IV (1899) nr. 5–6–7 p. 281.

762. Papa de la Nova. Conferinţă ţinută la Ateneul Român, în ziua de 7 decembrie 1901 de B. P. Hasdeu, pentru Societatea „Tinerimea Română". Apărarea naţională. II, nr. 327–330 (18–21 dec. 1901). – /Bucureşti/, Ed. Soc. Tin. Rom. 1901, 29 p.

– Reprodus: Apăr. Naţ., III, nr. 110–11, IV nr. 1 (8, 15 dec. 1902, 1 ian. 1903). – Tinerimea Română, XLVIII nr. 7 (1931) p. 1–11.

763. O novească română în traiul pământesc şi-n viaţa după moarte. O conferinţă academică şi mai multe şedinţe extraacademice, de B. P. Hasdeu, Bucureşti, Socec, 1903, 63 p.

– /Fragment dintr-o operă postumă *Babuşca mea*, citit la academia Română la martie 1903/. LitARon, VII, 1–2 (1903), p. 1.

XI. CĂLĂTORII

764. O călătorie prin Basarabia meridională. Românul, 22 decembrie 1867.

765. Din călătoria mea prin Serbia, Ungaria, Austria, Boemia, Bavaria şi Francia în iunie-august 1868. Traian, I, 6 (4 mai 1869) p. 24. /Acte de la Aron Vodă/. I, 15 (25 mai 1869) p. 56 /Acte de la m-rea Opovo/.

766. La Pesta şi Belgrad, ColTra. II, 31/93 (23 aug. 1871) p. 120–121.

767. Trei lune peste munţi, dare de seamă despre o excursiune ştiinţifică în Transilvania. ColTra, V, 6 (1874), p. 125–135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

768. Raportul către Ministerul Cultelor cu ocazia unei excursiuni pentru cercetarea documentelor relative la istoria ţării noastre care se află în arhivele din Galiţia. Românul, 18 septembrie 1876.

769. Excursiunea la Cracovia. Raport oficial făcut de d. director general al Archivelor Statului către d. Ministru al Instrucţiunii Publice. ColTra, VII (octombrie 1876) p. 472–475.

XII. SCRISORI PUBLICE

770. O scrisoare. Trecutul – Iaşi, nr. 46 (12 iulie 1861) /Semnat: G. Hotinenanu/.

771. Domnule redactor. Sentinela română. V, nr. 94, (29 oct. 1867)), p. 374. /Mulţumeşte pentru reproducerea studiului Originea juriului/.

772. Domnului redactor al „Sentinelei Române". Sentinela Română, V, nr. 105 (1 decembrie 1865, p. 418. /Principiile sale democratice; continuarea Arhivei istorice/.

773. /Răspunde atacului din ziarul Ţara/. Românul 18 noembrie 1867, p. 987.

774. scrisoare către redacţie. Românul, 20 noembrie 1867. /De ce e insultat de ziarul Ţara/.

775. Domnului redactore al ziarului „sentinella". Sentinela română, V, nr. 111 (18 decembrie 1867). /Răspunde generalului I, Ghica/.

776. /Scrisoare împotriva lui Kogălniceanu/. Românul, 3 aprilie 1868.

777. Scrisoare către redacţia „Românul". Românul, 21 august 1868. p. 343. Reprodusă de Sentinela Română. 23 aprilie 1868.

778. Frate şi amice!Sentinela română. V, nr. 180 (24 decembrie 1868), p. 718–719.

779. Scrisoare contra lui Dimitrie Ghica. Românul, 16 febr. 1869.

780. Către d. I. Heliade Rădulescu. Traian, I, nr. 71 (21 oct. 1869) p. 286.

781. D-lui Simeon Michăescu. ColTra I, nr. 35 (16 iulie 1871), p. 3.

82. Răspuns. ColTra. I, nr. 36. (18 iulie 1870) p. 3 /lui S. A. Michăescu/.

783. Polemica. ColTra, I, nr. 57 (26 noembrie 1870) /răspunde lui D. Frunzescu/.

784. Prima epistolă deschisă către d. Nicolau Ionescu. ColTra, II, nr. 1/63 (7 ian. 1871). A doua epistolă... ColTra. II, nr. 2/64 (11 ian. 1871). A 3-a epistolă... ColTra. II, nr. 3/65 (21 ian. 1871). A 4-a epistolă... ColTra. II, nr. r/66 (25 ian 1871). A 5-a epistolă... ColTra. II, 5/67 (31 ian. 1871). A 6-a epistolă... ColTra. II, nr. 6/68 (8 febr. 1871).

785. Un avis ColTra. II, nr. 8/70 (22 febr. 1871). /Promite continuarea scrisorilor deschise către N. Ionescu *peste puţin timp*/.

786. Domnului Alexandru Papiu Ilarian. ColTra. II, nr. 14/76 (5 april. 1871).

787. O scrisoare către redactorul ziarului Românul. Românul, XV (12 dec. 1871).

788. Domnului redactor al revistei „Transilvania". Rectificări rectificate. Transilvania, V, (15 ian. 18720 p. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

789. /Scrisoare de retragere de la Revista literară/. Românul XX (5 mai 1876).

790. Ce fel de antisemiţi sînt românii? Scrisoare deschisă către d. I. G. Bibicescu. Cronice. nr. 441 (3 noembrie 1902); Apărarea naţională. nr. 106 (10 noembrie 1902). *O nevastă românca*, 1903, p. 33.

791. Scrisoare /către N. N. Petraşcu/. LiTARom. VIII, nr. 1–2 (1904) p. 103.

792. Convenciunea şi ţara. Romania, I, 1 (18 noembrie 1858) p. 1–2.

XIII. POLITICA

793. Adunarea şi candidaturile la domnie. România, I, nr. 1 (18 noembrie 1858) p. 2–6.

[Reprodus în: Steaua Dunării, nr. 80 (18/30 noembrie 1858); Ghenadie Petrescu, D. A. Sturdza şi D. C. Sturdza, *Acte şi documente relative la istoria Renaşterii României*, Vii, Bucureşti, 1892. p. 868–872, cu trad. franceză p. 872–876].

794. Revista jurnalelor din ţeară. România. I, 1 (18 noembrie 1858) p. 8 /Constituţionalul şi programul său/.

795. Situaţiunea. România, I, 2 (25 noembrie 1858), p. 9–11. /Afif-Bei şi instituirea Comisiei interimare. Principiile constituţionale după „Constituţionalul" şi „Romania".

796. Revista jurnalelor. România, I, 2 (25 noembrie 1858), p. 19 /Zimbrul şi vulturul/. – I, 4 (9 dec. 1858) p. 25 /Bondariul/.

797. Alegerea domnului. România, I, 2 (9 ian. 1858) p. p (Cronica zilei).

798. Mandatele-nperative-n privirea propăşirei. România, I, 2 (9 ian. 1859) p. 13–15 (Politica).

799. Buletin de zi. Dacia–iaşi, 9 martie 1861.

800. O notiţă istorică în obieptulu largirei baseloru legei eleptorale. Trecutul–Iaşi, nr. 29 (13 mai 1861), /p. 1–2/.

801. /Articol fără titlu/. Tribuna română – Iaşi nr. 117. (1 iunie 1861). /Legea electorală şi votul universal/. – Dacia – Iaşi, nr. 60–61 (14–15 iunie 1861). /Principele strein/.

802. /Separatismul revistei DinMoldova/. Românul, ne. 297 (1862).

803. La moartea caporalului Ciornei. Bondarul – Iaşi. 1861, p. 154.

804. Prelecţiuni filosofice populare relative la familie şi educaţiune. Lumina. II, 10 (1863) p. 69–71. /Sficiu la adresa lui T. Maiorescu/.

805. Nota. Lumina. III, 17 (1863) p. 74. /Protest împotriva destituirii sale din profesorat justiţia cunoscîndu-l de nevinovat/.

806. Iancu şi Ioniţă sau demustrarea socială a formulei + – + O. Buciumul, I, nr. 96 (4 sept. 1863). p. 383.

807. Votul universale. Buciumul, I nr. 124 şi 127 (9 şi 13 oct. 1863) p. 493–494, 505–506. /Neterminat/.

808. Sofismele „Românului". Buciumul I, nr. 132 (20 oct. 1863), p. 525–526.

809 Levassor şi d. Rossett. Aghiuţă, I. 1 (3 noembrie 1863) p. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

810. D. Rosetti e temut şi iubit. Aghiuţă, I, 1 (1863) p. 2.

811. Coaliţiunea. Un misteriu politic în cîteva scene. Aghiuţă, I (1863) p. 3–5.

812. Ceva despre Vineri. Aghiuţă I, (1863) p. 5–6. /Patru ziare apărute într-o vineri/.

813. Toate vrutele. Aghiuţă, I (1863): nr. 1, p. 6–7. /Cursul de epoptică al lui Vaillant; Nichipercea, Românul; ciocoism; Ţelebi Iacovache; Unchiul lui Rosetti; colaboratorii de la Românul; o poesie din Conventiunea/. Nr. 2, p. 14–15/. Pantazi Ghica, C. A. Rosetti şi sîngele amestecat al familiilor noastre boiereşti/. N. 3, p. 23 [Suma dată de Min. Instrucţiunii lui T. Maiorescu pentru vizitarea şcoalelor din Germania; intrigi bucureştene/. Nr. 5, p. 35–39. /Publicaţiile Tintamare, reforma, Românul, Nichipercea şi Monitorul comunelor; svonuri şi glume/; Nr. 8, p. 61–63. /Neviolabilitatea domiciliului după discursul la Cameră al lui Hippolyte Briollot, mutarea lui Maiorescu de la gimnaziul din Iaşi, Caragiale şi Hillo/. Nr. 9. p. 70–71. /Amicul familiei, Dimitrie Ghica la Cameră, mutarea Curţii de Casaţie la Iaşi, boala lui C. A. Rosetti/.

814. Imaginea zilei în caricatură. Aghiuţă I (1863) p. 8: O comedie în doe acte; p. 16; Reforma, Românul şi Independenţa; p. 24: /ridiculizarea pe deputaţii moldoveni şi munteni şi Consiliul superior de instrucţie publică/; p. 32: [Faţa unui zaraf din Viena; Napoleon şi neorînduielile din România]. p. 40: /Votul universal în desbaterea Camerei/ . p. 48: [Răspunsul Camerei la Mesajul Tronului/. p. 50: [Mode pentru Opera; Străjerii săteşti], p. 64: [Carnavalul. Mănăstirile greceşti înainte şi după votul din 13 decembrie]. p. 72: Cestiunea Congresului: Din „Norma" ca efect fisic, II (1864) p. 80: Plimbarea de la Sosse. Scene parlamentare. p. 88: Coaliţiunea; Leiculiţa, p. 104; garda naţională. p. 112: balaurile mascate şi d. Rosetti p. 120: Din fabulele lui Asop. p. 128: 2 perioade din viaţa d-luiGrigore heliade.

815. /Fără titlu/. Aghiuţă/. Aghiuţă, I, 2 (1863) p. 9. /Împotriva învinuirilor lui Nichipercea că ia bani de la poliţie/.

816. Cronica adunării nelegiuitoare. Aghiuţă, I, 2 (10 noembrie 1863) p. 9–11.

817. Consiliul superioare poreclit în glumă „de instrucţiune publică". Aghiuţă, I, 2 (1863) p. 11–12. /Semnat: Un grieriu din salonul consiliului superioare/.

818. Liniştesţe-te bunicule! Aghiuţă, I, 2 (1863) p. 12–13.

819. Crucea şi icusarul sau demonstrarea socială a neputinţei de a se constata legea unui reposat. Aghiuţă, I, 2 (1863) p. 13–14; 4. p. 29–30; 6, p. 45–46 /Neterminat/.

820. O curiositate botanică. Aghiuţă, I, 3 (17 noembrie 1863).

821. Urmarea ne-legiuirilor Camerei. Aghiuţă, I, 3 (1863) p. 19–20.

822. Ceva despre Ministeriul de Financie. Aghiuţă, I, 3 (1863) p. 2021. /Scrisoarea unui vameş către iubirea sa/. /semnează: Un grieriu din Batistea/.

823. D. Panu în Bucureşti. Aghiuţă. Aghiuţă I, 4 (1863) p. 28–29.

824. Rîs-p.-Ursul proiectat din partea Adunării legiuitătoare la Mesagiul Tronului. Aghiuţă I, 4 (1863) p. 30–31.

825. Camera şi Gazeta de Transilvania. Aghiuţă, I, 5 (1863) p. 34–35.

826. Cum se fac descoperirile. Aghiuţă I. 6 (8 decembrie 1863), p. 41–43.

827. Politica esterioară. Aghiuţă, I, 6 (1863) p. 43–44. /Două parodii din The London Charivari/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

828. Cercularea d-lui D-a-vita către toţi medicii din România. Aghiuţă, I, 7 (1863) p. 51–52. /N-au voie să vîneze/.

829. Ceva despre Ministeriul de Resboiu. Aghiuţă, I. 7 (1863) p. 54. /Telegrama lui Vellison/.

830. O doleanţă asupra sănătăţii d-lui Rosetti. Aghiuţă I, 7 (1863), p. 54–55.

831. Proiectul legii rurale la chinesi. Aghiuţă, I, 9 (1864) p. 66–68.

832. Apocalipsul Caimatei. Aghiuţă I, 9 (1864) p. 68–70.

833. Bucureşti, Stilul cu două feţe. Aghiuţă II, 10 (8 ianuarie 1864) p. 73–74. /Semnat: Mwerlikwkw/.

834. Să vedeţi cine sum eu! Aghiuţă, II. 10 (1864) p. 74–75. /Semnat: Radu Piţigoi/.

835. D. Rosetti şi Polonii. Aghiuţă II, 11 (1864) p. 83.

836. Un agă tumbagiu. II, 11 (1864) p. 83–84.

837. Mai iată unul! Aghiuţă, II, 11 (1864), p. 85.

838. Poesia ce face un Napoleon! Aghiuţă II, 11 (1864), p. 85.

839. Politică în versuri. Aghiuţă, II, 11 (1864) p. 85–86.

840. Arcul lui Cupidone prefăcut în tunuri ghintuite. Aghiuţă, II, 11 (1864) p. 86.

841. O revistă atît de interioară încît se atinge chiar de Intestine. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 89–90.

842. Floricelele culese din desbaterea cestiunii Gardei naţionale în şedinţa de la 20 a Adunării ne-Generale, care totuşu e şi mai puţin Speciale. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 90 92.

843. Pro şi contra. Aghiuţă, II, 12 (1864), p. 93.

844. Şi adevărul îşi are antipozii. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 94–95. /Vicenzo Sarti la Bucureşti/.

845. Fluerarea părintelui Ghenadie, Legea înmormîntărilor, Nichipercea, Balurile mascate la Opeea, Ştiinţele nemorale/, Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 95.

846. Petrecerea din Cişmigiu. Aghiuţă, II, 12 (1864) p. 96.

847. /Apele din Bucureşti, Străzile locuite de Kogălniceanu şi Rosetti, Agitarea ciocoilor/. II, 13 (1864) p. 99.

848. Lumea aristocratică, Aghiuţă, II, 13 (1864) p. 102–103.

849. Serviciul particular al lui Aghiuţă. Aghiuţă, II, 13 (1864) p.

850. Ştiri vesele şi ştiri triste. Aghiuţă, II, 14 (1864) p. 107–108.

851. Belicoconiada sau analiza critică a frumuseţilor logice ale ziarului comerciale Românu!, espuse în ordine cronologică după stilul vechi. Aghiuţă, II, 14 (1864) p. 108–110.

852. O profesoară de limba francese. Aghiuţă, II, 14 (1864) p. 110.

853. Amabilitatea superioară. Aghiuţă, II, 14 (1864), p. 11o.

854. Cum am încăput eu în sistema solară. Aghiuţă, II, 14 (1864) p. 110–111.

855. Avantagiul impolitico-economic al importaţiunii, Aghiuţă, II, 14 (1864), p. 111.

856. /O invitaţie la nuntă, un izvod de catagrafie, pretenţiile unei cuconiţe/. Aghiuţă, II, 15 (1864) p. 114.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

857. C. D. Aricescu, Misterele căsătoriei/. Aghiuţă, II, 15 (1864) p. 114.

858. Dialogul Minţii cu Camera urmat de monologul Minţii în capul d-lui Cogălniceanu; ambele stenografiate de Aghiuţă. Aghiuţă, II, 16 (24 febr. 1864) p. 121–122.

859. /Predicele părintelui Isai de la Iaşi, defectul de vorbire al lui Rosetti, părintele catihet de la Sf. Sava, felul de a fi a D. de Marsillac, părintele Musceleanu/. Agiuţă II, 16 (1864) p. 122–123.

860. Pentru biografia lui Berlicoco. Aghiuţă, II, 16 (1864) p. 123–124.

861. Cine poate intra în Garda naţională? Aghiuţă, II, 17 (1864) p. 129–130.

862. Ceva pentru ieşeni. Aghiuţă, II, 17 (1864) p. 135–136.

863. /Firmele magazinelor noastre, foaia bulgaro-română a d. Racovsky, un număr din Românul, prefectul de la Ilfov/. Aghiuţă II, 18 (1864) p. 138–139.

864. Gazeta Tribunalelor. Aghiuţă. II, 18 (1864) p. 144.

865. /Cîteva ziare străine, contradicţiile austriacilor, căderea ministerului Bulgaris din Atena, legea rurală şi legea electorală la Cameră, personalitatea lui Iancu Docan/. Aghiuţă, II, 19 (1864), p. 145–158.

866. /Destituirea lui Dionisie vlădica de Buzău/. Aghiuţă, II, 19 (1864), p. 150.

867. Aritmetica şi chimia parlamentarie. Aghiuţă, II. 20 (26 martie 1864) p. 153–154.

868. Apelul lui Aghiuţă în favoarea lui Ulisse de Marsillac. Aghiuţă, II, 20 (1864) p. 154–156.

869. /Deosebirea dintre boieri şi ţărani/. Agiuţă II, 20, (1864), p. 156.

870. O nouă apperare a naţiunii ovreeşti. Aghiuţă, II, 20 (1864) p. 156–157. /Semnat: Abar-Assab/.

871. Diagnostica şi farmacopea parlamentarie. Aghiuţă, II, 21 (2 aprilie 1864), p. 161–163.

872. /Noile condiţii pentru abonare la Reforma/. Aghiuţă, II, 22 (9 aprilie 1864) p. 164.

873. Un articol grav despre lucruri frivoli. Aghiuţă II, 22 (9aprilie 1864), p. 169–171.

874. /Legea rurală/. Aghiuţă, II, 22 (9aprilie 1864), p. 171.

875. Bravo grecii!Aghiuţă, II, 22 (9aprilie 1864) p. 173–174.

876. Noutăţi importanţi. Aghiuţă, II, 22 (1864) p. 174–175.

877. /Aşezarea ţiganilor la Băneasa, întoarcerea în ţară a lui Botez-Florescu/. Aghiuţă, II, 22 (1864) p. 175.

878. /Posturile ocupate de boieri, legea înmormîntării, epitaful lui C. A. Rosetti, stareţa de la Ciorogîrla/. Aghiuţă, II, 23 (1864) p. 177–178.

879. Disolvarea Camerei boiereşti. Bîdustnoşt-Viitorul, 1 mai 1864.

880. Ce vrea Caimata? Aghiuţă, II, 24–26 (3, 7 şi 10 mai 1864) p. 179–180, 183–186, 187–188. /Neterminat/.

881. /Scrisoare despre o intrigă la Craiova/. Aghiuţă, II, 24 (1864) p. 180–181. /Semnat: Farfara/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

882. /Scrisoare despre Izlazul din com. Domneşti–Ilfov/. Aghiuţă. II, 24 (1864) p. 181. /Semnat: Caracangia/.

883. /Schimbarea Ministerului/. Aghiuţă, II, 24 (1864) p. 181.

884. /O şedinţă agitată a Camerei/. Aghiuţă, II, 24 (1864) p. 182.

885. /Articolul lui Vaillant în Reforma şi altele/. Aghiuţă, II, 24 (1864) p. 185–186.

886. Da? sau Nu? Bîdustnoşt-Viitorul, 10 mai 1864, Buciumul, 12/24 mai 1864. Aghiuţă, II (1864) p. 189–190.

887. Avis de import. Aghiuţă, II, 27 (1864), p. 191.

888. Revista interioriă. Aghiuţă, II, 27 (17 mai 1864) p. 191–194.

889. /Suspendarea ziarului Românul/. Aghiuţă, II (1864) p. 194.

890. /„Conspiraţia" lui C. A. Rosetti/. Aghiuţă, II, nr. 232 (19/31 mai 1864).

891. Întrebări şi răspunsuri. Satyrul I, 2 913 febr. 1866) /Semnat: Puang-Hon-ki).

892. Cugetări chinese. Satyrul, I, 4 (27 febr. 1866) [Semnat: Puang-hon-ki].

893. Sacrificiul a cinci jurnalişti. Satyrul, I, 5 (6 martie 1866) /Semnat: Puang-hon-ki/.

894. Iarăşi ovrei, Satyrul, I, 6 (12 martie 1866). /Semnat: Puang-hon-ki/.

895. O nouă religie. Satyrul, I, 7 (20 martie 1866) /Bugetarismul şi misterele sale; semnat: Puang-hon-ki/.

896. Alegătorii municipali. Satyrul, I, 7 (20 martie 1866). /Semnat: Puang-hon-ki/.

897. Caracterul poporului românesc din punct de vedere chinezesc. Satyrul,I, 8 (24 martie 1866). /Semnat: Puang-hon-ki/.

898. Arderea şcoalei militare. Satyrul, I, 8 (24 martie 1866). /Semnat: Puang-hon-ki/.

899. Duplicitatea echoului. Satyrul, I, 8 (24 martie 1866). /Semnat: Puang-hon-ki/.

900. Săptămîna. Satyrul, I, 10 (10 aprilie 1866). /Împotriva neunioniştilor şi despre plebiscit; Semnat: Wang-pon-ki/.

901. Morile. Satyrul, I, 10 (10 aprilie 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

902. Revista politică. Satyrul, I, 11 (17 aprilie 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

903. Cronica. Satyrul, I, 12 (23 aprilie 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

904. Corespondenţa particulară a Satyrului. Satyrul, I, 12 (23 aprilie 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

905. Revista politică. Satyrul, I, 13 (1 mai 1866). Alegerile şi aleşii naţiunii; recunoaşterea prinţului; semnat: Wang-pon-ki/.

906. O meditaţie. Satyrul, I, 13 (1 mai 1866). Medalierea pompierilor; semnat: Wang-pon-ki/.

907. Camera şi d. Cogălniceanu, Satyrul, I, 14 (10 mai 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

908. Depeşe telegrafice ale Satyrului. Satyrul, 114 (10 mai 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

909. Noul Cabinet. Satyrul, I, 15 (22 mai 1866)–. /Semnat: Wang-pon-ki/.

910. Senatul. Satyrul, I, 15 (22 mai 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

911. Panorama impresiunilor. Satyrul, I, 15 (22 mai 1866). /La venirea domnitorului; semnat: Wang-pon-ki/.

912. Materiale pentru istoria contimpuranilor. D. Nicu Mavrocordat. Satyrul, I, 16 (5 iunie 1866). (Foiletonul Satyrului). /Semnat: Puang-hon-ki/.

913. Revista politică. Satyrul, I, 16 (6 iunie 1866). /Turcii sînt periculoşi pentru guvern; Semnat: Wanh-pon-ki/.

914. Egoarchistul. Satyrul, I, 16 (5 iunie 1866). /Semnat: Wang-pon-ki/.

915. Justificare. Satyrul, I, 16 (5 iunie 1866). Întîrzierea apariţiei Satyrului, zvonul despre o năvală turcească; semnat: Wang-pon-ki/.

916. Ilustraţiuni. Satyrul, I (1866). /Caricaturi şi cuplete de Ki-kiu-ki, Puang-hon-ki/: nr. 1 (6 februarie, Năbădăi dramatice. iadeşul. nr. 2 (13 febr.), Istoria unui inspector agricol la ultima expoziţiune de la... Poking, nr. 3 (20 febr.), Curiozităţi nr. 4 (27 febr.). Istoria unui ovrei estrasă din cărţile rabinilor. nr. 5 (6 martie), Piramida monopolurilor nr. 6 (12 martie), Istoria unui avocat, nr. 7 (20 martie). Candidaţii la domnie în China. nr. 8 (26 martie), Serbările naţionale, schiţe de moravuri. nr. 9 (3 aprilie). Stîlpul României şi prim-aprilie. nr. 10 (10 aprilie), Prima pagină din istoria Gardei orăşeneşti din Bucureşti, nr. 11 (17 aprilie), Carruselul deputaţilor; cumpăna Gardei Naţionale. Nr. 12 (17 aprilie), Banchetul de duminica trecută în onoarea Gardei naţionale. nr. 13 (1 mai), Din cărţile regimului trecut; distribuţia decoraţiunilor din partea Satyrului. nr. 14 (10 mai), Garda naţională şi Camera nr. 15 (22 mai). Istoria resbelului turco-român. nr. 16 (5 iunie), Istoria unui om mare.

917. Unirea. Perseverenţa, nr. 23, 24, 26, 27 (25 şi 28 mai, 4 şi 8 iunie 1867).

918. Părţile României. Românul, 6 aug. 1866. p. 658.

919. Boierii în faţa tronului şi boierii în faţa poporului. Românul, 16 noembrie 1867.

920. Duoi şi trei. Românul, 20 noembrie 1867, p. 995–996. /Răspuns lui Blaremberg, p. Carp şi A. Pascal/.

921. Către alegătorii colegiului III de la Bolgrad. Sentinela română, V, 112 (20 dec. 1867).

922. O voce năbuşită. Românul, 27 ianuarie 1868, p. 81–82.

923. Misticismul dreptei. Românul, 1 martie 1868, p. 191–192.

924. Fracţiunea independinte. Românul, 17 martie 1868, p. 243.

925. Poliţia rurală. Românul, 21–24 martie 1868, p. 256, 258, 267.

926. Liberalismul dreptei. Românul. 15 şi 17 aprilie 1868, p. 323–324, 327–328.

927. Probele ziarului Ţara despre patriotismul boierilor. Românul, 23 aprilie 1868.

928. A doua epistolă despre politica de la Bacău. Românul, 28 aprilie 1868, p. 363; Sentinela română. V, 144 (2 mai 1868), p. 575. A treia epistolă... Românul, 1 mai 1868, p. 371–372. /N-am dat de urma *Primei.../*.

929. Cugetări asupra ziarului Ţeara. Românul, 2 şi 4 mai 1868, p. 375–376, 378–380. Sentinela română, V, (6 mai 1868) p. 578–580.

930. Cine a făcut pe 1848? Românul, 5 mai 1868, p. 383–384. Sentinela română, V, 146 (12 mai 1868) p. 583–584.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

931. Votul Senatului şi votul Camerei. Românul, 3 iunie 1868, p. 471–472.

932. Patriotism şi neîncredere. Românul. 1, 8 şi 12 sept. 1868, p. 737, 771, 783–784. Sentinela Română, V, 152, 154, 155 (5, 12, 15 sept. 1868), p. 607–608, 615–616, 619–620.

933. Domnilor deputaţi. Sentinela Română, V, nr. 173 (23 noembrie 1868).

934. Politica. Traian I, 1 (16 aprilie 1869) p. 1. /Programul său/.

935. Politica. Traian, I, 2 (18 aprilie 1869) p. 15 . /Alegerile recente vor înlătura dictatura lui Kogălniceanu/.

936. Politica. Traian, I, 3 (25 aprilie 1869) p. 9. /Caseta domnitorului furată la Iaşi, dictatura lui Kogălniceanu/.

937. Politica. Traian, I, 4 (27 aprilie 1869) p. 13 /Românii din Abrud cer portretul lui Kogălniceanu/.

938. Politica. Traian, I, 5 (30 aprilie 1868) p. 17–18. /De ce apare „Opţiunea constituţională"/.

939. Politica. Traian, I, 6 (4 mai 1869) p. 21–22. /Adresa la mesaj copiată după cea portugheză/.

940. Politica. Traian. I, 7 (7 mai 1869) p. 25–26. /Scrisoarea lui A. Levy către Ion Brătianu/.

941. Politica. Traian, I, 8 (9 mai 1869) p. 29. (Rezultatul alegerilor, temă de cenzură/.

942. Politica. traian, I, 9 (11 mai 1869), p. 33. /Statistica naşterilor şi morţilor în Bucureşti/.

943. Politica. Traian, I, 10 (14 mai 1869) p. 37. /Organisarea bisericii după proiectul lui N. Ionescu, anticanonic/.

944. Politica. Traian, I, 11 (16 mai 1868) p. 41. /Modificarea Constituţiei şi răspuns lui Armand Levy/.

945. Politica. Traian, I, 13 (21 mai 1869) p. 49 („Încă un român jertfit pentru un prusian")

946. Politica. Traian, I, 14 (23 mai 1868). p. 53. /Kogălniceanu şi răspunsul la mesaj/.

947. Politica. Traian, I, 15 (25 mai 1869) p. 57. /Kogălniceanu şi evreii născuţi în România/.

948. Politica. Traian, I, 16 (28 mai 1869) p. 61. /Discursul lui N. Ionescu despre organizarea bisericii/.

949. Politica. Traian, I, 17 (1 iunie 1869) p. 65–66. /Originea funcţionarilor din Bucureşti; provincialii nu vor să vină/.

950. Politica. Traian, I, 18 (4 iunie 1869) p. 69–70. /Contrazicerile dintre I. Brătianu şi Ghica-Kogălniceanu/.

951. Politica. Traian, I, 19 (8 iunie 1869) 0. 73. /Kogălniceanu şi ardelenii/.

952. Pentru „Adunarea Naţională". Traian, I, 19 (8 iunie 1869) p. 75–77. /Separatismul lui Kogălniceanu/.

953. Politica. Traian, I, 20 (11 iunie 1869) p. 77–78. /Aniversarea revoluţiei din 1848 şi a luptei lui Ion Vodă cu turcii la 1574/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

954. Politica. Traian, I, 21 (13 iunie 1869), p. 81. /notă la „Disolvarea Senatului" de G. Missail/.

955. Politica. Traian, I, 22 (15 iunie 1869) p. 85. /Revoluţiile şi năruirea regilor; complot împotriva lui Kogălniceanu/.

956. Pentru „Adunarea Naţională". Traian, I, 22 (15 iunie 1869) p. 87. /A doua replică; despre Laurian; romanii n-au venit în dacia numai din Laţiu/.

957. Politica. Traian, I, 23 (18 iunie 1869), p. 89. /Plecarea lui Kogălniceanu în streinătate/.

958. Jidovii în transilvania. Traian, I, 24 (20 iunie 1869) p. 95 /Călătoria lui Gh. Boner în Ardeal/.

959. Politica. Traian, I, 24 (30 iunie 1869) p. 93. /Unirea cu Ungaria prin dictatură?/.

960. Politica, I, 25 (22 iunie 1869) p. 97. /Sărăcia în armată şi hrana ofiţerilor să fie ca a trupei/.

961. Politica. Traian, I, 26 (27 iunie 1869) p. 101–102. /Abuzurile de la Municipiu, incident consular la Galaţi/.

962. Politica. Traian, I, 27 (29 iunie 1869) p. 105. /Kogălniceanu la Berlin; aniversarea proclamaţiei lui Lafayette/.

963. Politica. Traian, I, 28 (2 iunie 1869) p. 109–110. /Nu împotriva streinilor şi a germanilor/.

964. Politica. Traian, I, 29 (4 iulie 1869) p. 113–114. /Împotriva învăţământului limbii greceşti în clasele primare/.

965. Politica. Traian, I, 30 (6 iulie 1869). p. 117. /Necesitatea unui congres pan-latin la Paris/.

966. Politica. Traian, I, 31 (9 iulie 1869) p. 121–122. /Congresul pan-latin; originea austro-ungară a Cabinetului/.

967. Politica. Traian, I, 32 (11 iulie 1869), p. 125–126. /Constituţia sîrbă şi dinastia sa naţională; anticarlist/.

968. Politica. Traian, I, 33 (13 iulie 1869), p. 129–130. /Transilvănenii nu sînt „streini"/.

969. Politica. Traian, I, 34 (16 iulie 1869). p. 133–134. /Împotriva unui bloc al popoarelor orientale pe baza ortodoxiei; federaţia popoarelor latine/.

970. Politica. Traian, I, 35 (18 iulie 1869) p. 137. /Franţa şi România/.

971. Politica. Traian, I, 36 (20 iulie 1869) p. 141. /Anexarea României la Ungaria/.

972. Politica. Traian, I, 38 (25 iulie 1869) p. 149. /Insulte aduse ţării de streini/.

973. Politica. Traian, I, 39 (27 iulie 1869) p. 153. /Kogălniceanu şi tratatul de extrădare; exemplul slavilor/.

974. Politica. Traian, I, 40 (30 iulie 1869) p. 157. /Insulta consulului austriac din Giurgiu/.

975. Politica. Traian, I, 41 (1 aug. 1869) p. 161. /Zvon despre călătoria domnitorului în Crimeia/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

976. Politica, Traian, I, 42 (3 aug. 1869) p. 164. /Neconstituţionalitatea plecării domnitorului în Crimeia; Popa Tache şi abuzurile/.

977. Politica. Traian, I, 43 (5 aug. 1869), p. 169. /Politica externă română; discuţii privind congresul pan-latin/.

978. Politica. Traian, I, 44 (9 aug. 1869) p. 172. /Influenţa teutonă/.

979. Corespondenţă. Un răspuns la Braşov şi la Pesta. Traian, I, 44 (9 aug. 1869) p. 176

980. Politica. Traian, I, 46 (14 aug. 1869) p. 181. /Congresul pan-latin şi studenţii români de la Paris/.

981. Politica. Traian, I, 47 (19 aug. 1869) p. 185. /Guvernul e demisionar/.

982. Politica. Traian, I, 48 (21 aug. 1869) p. 189–190. /Kogălniceanu la Iaşi, Ghica la Bucureşti, cine numeşte pe membrii comisiilor extraordinare?/.

983. Politica. Traian, I, 49 (23 aug. 1869) p. 193. /Franţa şi prusificarea României/.

984. Politica. Traian, I, 50 (26 aug. 1869) p. 197–198. /Comisarii extralegali de la Finanţe; monument lui Ion Buteanu/.

985. Politica. Traian, I, 51 (28 aug. 1869) p. 201. /Călătoria domnitorului în Germania/.

986. Politica. Traian, I, 52 (2 sept. 1869) p. 205. /Notă la scrisori şi la articolul lui Missail/.

987. Politica. Traian, I, 53 (4 sept. 1869). p. 209. /Desnaţionalizarea gurilor Dunării; Kogălniceanu şi colonizarea/.

988. Politica. Traian, I, 54 (6 sept. 1869) p. 213–214. /Drumurile invaziei nemţeşti în ţară şi drumurile noastre spre Transilvania/.

989. Politica. Traian, I, 55 (11 sept. 1869) p. 217. /Starea ţării în 1569 era mai bună decît acum; tinerii să salveze ţara/.

990. Politica. Traian, I, 56 (13 sept. 1869) p. 221–222. /Statutele ziarului Traian; tabăra de la Furceni/.

991. Politica. Traian, I, 57 (16 sept. 1869) p. 225. /Kogălniceanu a luat din banii Statului; Papiu Ilarian a vorbit la Academie despre Şincai/.

992. Politica. Traian, I, 58 (20 sept. 1869), p. 229–230. /Călătoria domnitorului peste graniţă/.

993. Politica. Traian, I, 59 (23 sept. 1869), p. 235. /Despotism şi libertate; un nou „3 august"?/.

994. Politica. Traian, I, 60 (25 sept. 1869) p. 241–242. /Contra lui Alex. Creţescu, ministrul Instrucţiunii publice/.

995. Politica. Traian, I, 61 (27 sept. 1869) p. 245–246. /Filipică împotriva lui Alex. Creţescu, educaţia femeilor/.

996. Politica. Traian, I, 61 (27 sept. 1869), p. 249 /Studiul dreptului şi epocile lui de înflorire Lahovary-Creţescu/.

997. Politica. Traian, I, 63 (2 oct. 1869) p, 63. /Călătoria domnitorului în străinătate/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

998. Politica. Traian, I, 64 (4 oct. 1869) p. 257. /Notă la articolul lui Maniu despre atitudinea austro-ungară/.

999. Politica. Traian, I, 65 (7 oct. 1869) p. 261–262. /Dreptul de a bate monedă şi a conferi decoraţii/.

1000. Politica. Traian, I, 66 (9 oct. 1869). p. 265–266. /Modificarea constituţiei; logodna domnitorului/.

1001. Politica. Traian, I, 67 (11 oct. 1869) p. 269–270. [Bărnuţiu despre domn stoein şi domn nemţ].

1002. Politica. Traian, I, 68 (14 oct. 1869) p. 273–274. /Loteria pentru împrumutul german, încurajarea industriei româno-latine/.

1003. Politica. Traian, I, 69 (16 oct. 1869) p. 277–278. /Loteria e neconstituţională, călugării de la Neamţ închişi de mitropolitul Calinic Miclescu la Iaşi/.

1004. Politica. Traian, I, 70 (18 oct. 1869) p. 281–282. /Antidinasticismul miniştrilor, revoluţia din Dalmaţia/.

1005. Politica. Traian, I, 71 (21 oct. 1869) p. 285–286. /Domnitorul să viziteze Roma; bătăile din satul Măcai jud. Argeş/.

1006. Politica. Traian, I, 72 (23 oct. 1869) p. 289–290. /Sechestrarea averilor mănăstireşti din Bucovina/.

1007. Politica. Traian, I, 73 (25 oct. 1869) p. 293–294. /Despre Golescu, Iepureanu, :, Boerescu/.

1008. Politica. Traian, I, 74 (28 oct. 1869) p. 297–298.

1009. Politica. Traian, I, 74 (28 oct. 1869) p. 297–298 /Felicitări nunta domnitorului, împământenirea evreilor/.

1010. Politica. Traian, I, 75 (30 oct. 1869), p. 305. /Secularizarea averilor mănăstireşti; situaţia din Transilvania/.

1012. Politica. Traian, I, 77 (4 noiembrie 1869) p. 309. /„Explicaţiile" lui Kogolniceanu/.

1013. Politica. Traian, I, 78 (6 noiembrie 1869) p. 312–313. /Rezumatele guvernării Kogălniceanu–Ghica/.

1014. Politica. Traian, I, 80 (11 noiembrie 1869) p. 321. /Moartea lui Fălcoianu în puşcăria de la Dobrovăţ/.

1015. Politica. Traian, I, 81 (15 noembrie 1869) p. 325. /Fălcoianu victima lui Kogălniceanu/.

1016. Politica. Traian, I, 82 (18 nov. 1869) p. 329. /Moartea lui Asachi; discursul la mesagiu/.

1017. Politica. Traian, I, 83 (20 noembrie 1869) p. 333–334. /Comparaţie între mesagiul domnitorului şi al lui Cuza din 1864/.

1018. Politica. Traian, I, 84 (25 noembrie 1869) p.337. /Presa guvernamentală susţine dictatura şi cenzura/.

1019. Politica. Traian, I, 85 (27 noembrie 1869) p. 341–342. /Călătoria domnitorului şi căsătoria cu Elisabeta/.

1020. Politica. Traian, I, 86 (29 noembrie 1869) p. 345–346. /Kogălniceanu şi chestiunea israelită/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1021. Politica. Traian, I, 87 (2 dec. 1869) p. 349. /Cazul liniei ferate Iaşi-Prut/.

1022. Politica. Traian, I, 88 (4 dec. 1869) p. 353–354. /Şcoala de medicină transformată în facultate, nu e bine/.

1023.Politica. Traian, I, 89 (6 dec. 1869) p. 356–357. /Israeliţii vor forma clasa mijlocie românească/.

1024. Politica. Traian, I, 90 (9 dec. 1869) p. 361. /Libertatea presei/.

1025 Politica. Traian, I, 91 (11 dec. 1869) p. 365. /Politica zilei, comentarii banale/.

1026. Politica. Traian, I, 92 (13 dec. 1869) p. 369–370. /Pentru o asociaţie industrială şi comercială românească/.

1027. Politica. Traian, I, 93 (16 dec. 1869) p. 373–374. /Împrumutul-loterie; rebeliune de la Cuca-Măcăi/.

1028. Politica. Traian, I, 94 (18 dec. 1869) p. 377–378. /Instrucţia =publică, „inaugurarea" universităţii, regulamentul Arhivelor Statului/.

1029. Politica. Traian, I, 95 (20 dec. 1869) p. 381–382. /revolta ploieştenilor împotriva primejdiei străine/.

1030. Politica. Traian, I, 96 (23 dec. 1869) p. 383. /Linia ferată să fie la Sculeni/.

1031. Politica. Traian, I, 97 (31 dec. 1869) p. 389. /Bilanţul unui an; declaraţia de principiu a lui „Traian"/.

1032. Politica. Traian, I, 1 (3 ian. 1870) p. 1–2. /A fi dinastic şi antidinastic; linia ferată spre Rusia/.

1033. Politica. Traian, I, 2 (6 ian. 1870) p. 5–6. /Situaţia lui Napoleon III, să înveţe pe monarhi/.

1034. Politica. Traian, II, 3 (10 ian. 1870) p. 9–10. /Balul de la palat; invitaţii au murit de sete/.

1035. Politica. Traian, II, 3 (13 ian. 1870) p. 13–14. /Alianţa Ion Ghica şi Nicoale Ionescu/.

1036. Politica. Traian, II, 5 (15 ian. 1870) p. 17. /Linia ferată de la Sculeni/.

1037. Politica. Traian, II, 6 (17 mai 1870), p. 21–22. /Doctrina ziarului Traian/.

1038. Politica. Traian, II, 7 (20 ian. 1870) p. 25. /Dinastie şi naţiune/.

1039. Politica. Traian, II, 8 (22 ian. 1870) p. 29. /Demisia lui Ion Brătianu/.

1040. Politica. Traian, II, 9 (24 ian. 1870) p. 33–34. /Dreptul de a înzestra pe doamna prinţului/.

1041. Politica. Traian, II, 10 (27 ian. 1870), p. 37–38. /Ministerul a căzut fiindcă Kogălniceanu şi Boerescu ajunseseră prea tari./.

1042. Politica. Traian, II, 11 (29 ian. 18700 p. 41. /Cum ar trebui să se întărească dinastia/.

1043. Politica. Traian, II, 12 (5 febr. 1870) p. 45–46. /Noul minister cu Cantacuzino la Finanţe/.

1044. Politica. Traian, II, 13 (7 febr. 1870) p. 49. /Scrisoarea lui Crémieux; bugetul/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1045. Politica. Traian, II, 14 (10 febr. 1870) p. 53. /Cum poate dinastia să devină românească; terorismul maghiar/.

1046. Politica. Traian, II, 15 (11 febr. 1870) p. 57. /Votarea bugetului; 11 februarie/.

1047. Politica. Traian, II, 16 (14 febr. 1870) p. 61. /Dotarea armatei cu postav românesc respinsă de ministrul de război George Manu/.

1048. Politica ColTra, I, (2 martie 1870) p. 1. /Programul Columnei lui Traian/.

1049. Revista ziarelor. ColTra, I, 1 (2 martie 1870), p. 4 /Bibliografia/.

1050. Politica ColTra, I, (1870). /Desființarea armatei naționale și generalul Florescu/.

1051. Politica ColTra, I, 1 (2 martie 1870). /A. I. Cuza nu primește candidatura de deputat/.

1052. Revista politica ColTra, I, 2 (5 martie 1870) p. 2 /Tratat de extrădare cu Serbia/.

1053. Revista Politica ColTra, I, 2 (5 martie 1870) p. 1–2. /Legea Bisericii române și Patriarhia de Constantinopole/.

1054. Revista politica. ColTra, I, 3 (9 martie 1870). /Confecționarea timbrului poștal/.

1055. Revista politică, ColTra, I, 5 (15 martie 1870). /Banchetul dat beizadelei Ghica; Strussberg-Ambron/.

1056. Revista politică, ColTra, I, 6 (18 martie 1870). /Campania de presă este exgerată, lucrurile se vor îndrepta/.

1057. 11 februariu. ColTra, I, 6 (18 martie 1870). /Comentează un articol al lui Ioan Brătianu/.

1058. Revista politică, ColTra, I, 7 (22 martie 1870). Napoleon III propune reforma/.

1059. Revista politică, ColTra, I, 8 (25 martie 1870). /Anticarliții sînt persecutați; schimbarea guvernului/.

1060. Revista politică, ColTra, I, 9 (30 martie 1870). /Războiul civil de la Ploiești/.

1061. Revista politică, ColTra, I, 10 (1 aprilie 1870). /Greu de cunoscut cauzele demisiei guvernului/.

1062. Revista politică, ColTra, I, 11 (5 aprilie 1870) /Vehement împotriva domnitorului/.

1063. Revista politică, ColTra, I, 12 (8 aprilie 1870). /Va sprijini un eventual guvern Ion Ghica, deși e cosmopolit/.

1064. Revista politică, ColTra, I, (18 aprilie 1870) /Plebiscitul de la 1866, Domnul strein și S. Bărnuț/.

1065. Revista politică, ColTra, I, 14 (19 aprilie 1870). /Instigarea mișcării antisemite, ciocnirea de la Tecuceni/.

1066. Revista politică, ColTra, I, 15 (23 aprilie 1870). /Pelerinaj la mormîntul lui Ștefan cel Mare, scrisoarea studenților de la Paris către cei din Viena/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1067. Revista politică, ColTra, I, 16 (30 aprilie 1870). /Alegerile municipale/.

1068. Revista politică, ColTra, I, 17 (3 mai 1870). /Guvernarea Carp-Iepureanu şi dizolvarea inutilă a Camerei/.

1069. Revista politică, ColTra, I, 18 (6 mai 1870). /Critică întîrzierea cu care ia atitudini Ion Brătianu/.

1070. Revista politică, ColTra, I, 19 (10 mai 1870). /Boierii şi ciocoii, nu e împotriva domnului/.

1071. Revista politică, ColTra, I, 20 (13 mai 1870). /Obscuritatea programelor politice; cum se prezintă parlamentele româneşti/.

1072. Revista politică, ColTra, I, 21 (17 mai 1870). /Impămîntenirea israeliţilor şi programul împotriva „streinilor'/.

1073. Revista politică, ColTra, I, 22 (24 mai 1870). /Comentarii pe marginea prezicerilor sale mai vechi/.

1074. Revista politică, ColTra, I, 23 (27 mai 1870). /Boierii au ieşit la Colegiul I datorită bîtei; comentariu la scrisoarea lui Ion Ghica/.

1075. Revista politică, ColTra, I, 24 (3 iunie 1870). /Cu tot regimul de bătăuşi independenţii au obţinut un număr important de locuri în noul parlament/.

1076. Revista politică, ColTra, I, 25 (7 iunie 1870). /Guvernul Iepureanu va avea în Cameră opoziţia independenţilor/.

1077. Revista politică, ColTra, I, 26 (10 iunie 1870). /Poziţia neîngăduită a boierilor tineri care nu se găsesc la poporul nostru/.

1078. Revista politică, ColTra, I, 27 (14 iunie 1870). /Guvernul să nu mai apeleze la zvonuri de invazie/.

1079. Revista politică, ColTra, I, 28 (18 iunie 1870). /Schingiuirile de la Piteşti; comemorarea lui Ştefan cel Mare la Putna/.

1080. Revista politică, ColTra, I, 30 (26 iunie 1870). /Leopold Hohenzollern rege în Spania şi Leopold I. Buchner consul american la noi/.

1081. Revista politică, ColTra, I, 31 (30 iunie 1870). /„Plebiscitul" din Spania nu va aduce rege pe Leopold de Hohenzollern/.

1082. Revista politică, ColTra, I, 32 (4 iulie 1870). N. Ionescu atacat pentru atitudinea ciocofilă/.

1083. D. N. Ionescu şi d-l Iepureanu. ColTra, I, 32 (4 iulie 1870).

1084. Revista politică, ColTra, I, 33 (8 iulie 1870). /Neutralitatea noastră în războiul franco-german; armarea/.

1085. D. Nicolae Ionescu şi Ieremia Pîrcălabul. ColTra. I, 34 (12 iulie 1870). / Şcoala autoritară şi şcoala independentă/.

1086. Revista politică, ColTra, I, 35 (16 iulie 1870). /Poziţia politică a unor independenţi şi atitudinea domnitorului/.

1087. Revista politică, ColTra, I, 36 (18 iulie 1870). /Poziţia politicienilor români;cosmopolitismul ziarului Ţara/.

1088. Revista politică, ColTra, I, 37 (22iulie 1870). /Strat semnează paşapoarte româneşti pentru spioni prusaci în Franţa/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1089. Revista politică, ColTra, I, 38 (24 iulie 1870). /Războiul franco-german; victoria germană ne e fatală/.

1090. Revista politică, ColTra, I, 39 (29 iulie 1870) /Războiul franco-german şi o eventuală împărţire a Austriei/.

1091. Revista politică, ColTra, I, 40 (10 august 1870). /Arestarea lui Hasdeu şi revoluţia de la Ploieşti/.

1092. Buletin interior. ColTra, I, 40 (20 aug. 1870). /Revoluţia de la Ploieşti şi arestările din Bucureşti/.

1093. Revista politică, ColTra, I, 41 (23 august 1870). /Capitularea armatei franceze şi Napoleon III prizonier/.

1094. Buletin interior. ColTra, I, 41 (23 august 1870). /Sporeşte teroarea în România în raport cu succesele prusace/.

1095. Revista politică, ColTra, I, 42 (27 august 1870). /Succesul german se datoreşte spiritului naţionalist iar înfrîngerea Franţei cosmopolitismului său/.

1096. Revista politică, ColTra, I, 42 (27 august 1870). /Se desminte teroarea de la Ploieşti; C. A. Rosetti fuge din ţară/.

1097. Revista politică. Congresul pan-latin. ColTra, I, 43 (1 sept. 1870).

1098. Buletin interior. ColTra, I, 43 (1 sept. 1870). /Războiul franco-german; complotul de la Jilava/.

1099. Revista politică. Arborii în România şi pe aiuri. ColTra, I, 44 (6 sept. 1870).

1100. Buletin interior. ColTra, I, 44 (6 srpt. 1870). /Comparaţia celor trei cabinete: Brătianu, Kogălniceanu, Iepureanu; ploieştenii închişi pentru nebunia lui Candiano/.

1101.Revista politică. Fatalitatea referinţelor între slavi, germani, şi latini. ColTra, I, 45 (10 sept. 1870).

1102. Buletin interior. ColTra, I, 45 (10 sept. 1870). /Expulzarea colonelului Giuseppe Bidischini, cuscrul lui Garibaldi/.

1103. Buletin interior. ColTra, I, 46 (13 sept. 1870). /Presa ponegreşte pe colonelul Bidischini/.

1104. Revista politică, ColTra, I, 47 (17 sept. 1870). /Franţa învinsă prin cosmopolitismul său, Italia ar trebui să ia conducerea latinităţii/.

1105. Buletin interior. ColTra, I, 47 (17 sept. 1870). /Concesiunea Strussberg îmbogăţeşte pe cei expropiaţi/.

1106. Buletin interior. ColTra, I, 48 (22 sept. 1870). /Primejdia zvonului răspicat cu privire la ruşi/.

1107. Domnie ori republică? ColTra. I, 49 (25 sept. 1870).

1108. Buletin interior. ColTra, I, 49 (26 sept. 1870). /Absurditatea zvonurilor de anexiune la Ungaria/.

1109. Diverse. ColTra, I, 50 (30 sept. 1870). /Limbă ridiculă la Trompeta Carpaţilor; revistă bulgară la Bucureşti/.

1110. Buletin interior. ColTra, I, 50 (30 sept 1870). /Stilul vulgar al comunicatelor guvernului/.

1111. România în faţa resbelului franco-german. ColTra. I, 51 (4 oct. 1870).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1112. Buletin interior. ColTra, I, 51 (5 oct. 1870). /„Sămănătorul" foaie independentă la Bîrlad; germanizarea ţării prin teatru/.

1113. Diverse. ColTra. I, 51 (4 oct. 1870). /Subscriitorii la capela de la Azilul Elena Doamna sînt evrei în majoritatea/.

1114. Suveniri de actualitate. ColTra, I, 52 (19 oct. 1870).

1115. Buletin interior. ColTra, I, 52 (19 oct. 1870). /Prea mulţi bani pentru repararea palatului/.

1116. Buletin interior. ColTra, I, 53 (25 oct. 1870). /În România nu e nevoie de o lovitură de Stat, căci guvernul tot poate face ce vrea/.

1117. Buletin interior. ColTra, I, 54 (2 noembrie 1870). /Domnitorul e rău sfătuit să nu vorbească cu ţăranii, cum s-a întîmplat la Tecuci/.

1118. Buletin interior. ColTra, I, 55 (9 noembrie 1870). /Comentează propunerea lui Vasile Boerescu să nu se mai plătească tributul către Poartă/.

1119. Armarea naţională. ColTra, I, 56 (16 noembrie 1870).

1120. Buletin interior. ColTra, I, 56 (16 noembrie 1870). /Ministrul Instrucţiunii se bucură de prea puţină importanţă/.

1121. Buletin interior. ColTra, I, 57 (23 noembrie 1870). /Comentează mesagiul domnitorului/.

1122. Buletin interior. ColTra, I, 59 (7 dec. 1870). /Comentează răspunsul la mesagiul domnitorului/.

1123. Buletin interior. ColTra, I, 60 (14 dec. 1870). /Succesul lui Vernescu atacînd la Cameră prusofilia guvernului/.

1124. Buletin interior. ColTra, I, 61 (21 dec. 1870). /Împotriva lui Nicolae Ionescu, numit de el Ieremia Pîrcălabul/.

1125. Buletin interior. ColTra, II, 63 (7 ianuarie 1871). /Nu vrem republică, dar domnitorul să fie român/.

1126. Buletin interior. ColTra, II, 3/64 (11 ian. 1871). /De ce Ion Ghica primeşte atît de mulţi greci în comerţul românesc/.

1127. Buletin interior. ColTra, II, 3/65 (20 ian. 1871). /„Roşii' lui Ion Ghica nu sînt oneşti; va proba cu acte/.

1128. Colegiul III din Bucureşti. ColTra, II, 4/66 (25 ian. 1871).

1129. Buletin interior. ColTra, II, 5/67 (31 ian. 1871). /Dosarul afacerii Strussberg; abdicarea domnitorului/.

1130. Buletin interior. ColTra, II, 6/68 (8 febr. 1871). /Discuţiile Senatului sînt neserioase/.

1131. Buletin interior. ColTra, II, 7/69 (15 febr. 1871). /Proiectul pentru stingerea datoriei flotante e absurd/.

1132. Buletin interior. ColTra, II, 8/70 (22 febr. 1871). /Nu se ştie cînd se va discuta dosarul afacerii Strussberg–Ambron; de ce testul în franţezeşte cînd avem şi noi o limbă proprie?/.

1133. Buletin interior. ColTra, II, 9/71 (1 martie 1871) /De ce colonelul Ursu din Ardeal nu a putut obţine o audienţă la domnitor/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1134. Buletin interior. ColTra. II, 10/72 (8 martie 1871). /Problema desființării armatei permanente/.

1135. Buletin interior. ColTra. II, 11/73 (15 martie 1871). /Alegerile comunale au dat membri mai independenți și mai naționaliști; motivele demisiei cabinetului Ion Ghica/.

1136. Buletin interior. ColTra. II, 12/74 (22 martie 1871). /Inutilitatea actualei Camere/.

1137. Buletin interior. II, 13/75 (28 martie 1871). /Nu discută Cabinetul actual /.

1138. Buletin interior. ColTra. II, 14/76 (5 aprilie 1871). /Agonia lui Bolintineanu și vinderea la loterie a mobilierului său/.

1139. Ce este noul „Manifest-eunuc" al Coaliției? ColTra. II, 14/77 (5 aprilie 1871). /Semnat: Român–Verde/.

1140. Buletin interior. ColTra. II, 15/77 (12 aprilie 1871). /Exequatura lui B. Peixotto; comunicatul sever cu privire la chestiunea Strussberg/.

1141. Buletin interior. ColTra. II, 16/78 (19 aprilie 1871). Guvernul nu trebuie criticat cu orice preț cînd nu face nimic rău/.

1142. Buletin interior. ColTra, II, 17/79 (26 aprilie 1871). /Demascarea „Confederației orientale" a lui Rosetti/.

1143. Buletin interior. ColTra. II, 18/80 (10 mai 1871). /Liberalii nu au realizat programul preconizat la 1865 de Dumitru Brătianu/.

1144. Buletin interior. ColTra. II, 19/81 (17 mai 1871). /Situația politică în comentariul fabulei „Racul, broasca și o știucă"/.

1145. Buletin interior. ColTra. II, 20/82 (24 mai 1871). /Asupritorii țărănimii sînt și reprezentanții săi, ca Ghica, Blaremberg, Sturdza și mai ales cel mai „popular" Titu Liviu Maiorescu/.

1146. Buletin interior. ColTra. II, 21/83 (31 mai 1871). /Ironizează laudele aduse domnitorului de către V. Boerescu/.

1147. Buletin interior. ColTra. II, 22/84 (9 iunie 1871). /În Cameră s-a cerut excluderea lui Kogălniceanu, Chițu și Stolojanu în timp ce Konakis–Vogorides e primit cu dispensă de vîrstă/.

1148. Buletin interior. ColTra. II, 23/85 (16 mai 1871). /Greșelile lui Cuza față de ale guvernanților de azi; exploatarea moșiilor Statului/.

1149. Pater familias. ColTra, II, 25/87 (28 iunie 1871). /Polemică cu Dr. Auerbach/.

1150. Buletin interior. ColTra, II, 26/88 (5 iulie 1871). /Moțiunea lui Gh. Brătianu la Cameră în chestiunea Strussberg și atacul nepotrivit al lui T. Maiorescu împotriva lui S. Bărnuțiu/.

1151. Buletin interior. ColTra. II, 28/90 (21 iulie 1871). /Criza ministerială și afacerea Strussberg/.

1152. O conversare. Familia, nr. 30 (25 iulie/6 aug. 1871), p. 356–357.

1153. Buletin interior. ColTra, II, 29/91 (29 iulie 1871). /Sancționarea legii căilor ferate/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1154. Buletin interior. ColTra, II, 30/92 (11 aug. 1871). /Din nou chestiunea congresului pan-latin/.

1155. Buletin interior. ColTra, II, 31/93 (23 aug. 1871). /Sărbătorirea lui Ştefan cel Mare la Putna de către „Convorbiri"/.

1156. Buletin interior. ColTra. II, 32/94 (30 aug. 1871). /Cosmopolitismul şcoalei lui Maiorescu/.

1157. Buletin interior. ColTra, II, 33/95 (6 sept. 1871). /Congresul ziariştilor; chestiunea evreească nu e religioasă, ci politică/.

1158. Buletin interior. ColTra. II, 35/97 (20 sept. 1871). /Întărirea curentului naţionalist/.

1159. Buletin interior. ColTra. II, 36/98 (27 sept. 1871). /Coaliţiile politice româneşti nu sînt constructive/.

1160. Buletin interior. ColTra. II, 39/101 (18 oct. 1871). /Congresul ziariştilor; Hasdeu motivează de ce a propus formula „Naţionalitatea mai presus de toate"/.

1161. Buletin interior. ColTra. II, 41/103 (1 noembrie 1871). /De ce s-a retras din Comisia congresului presei/.

1162. Buletin interior. ColTra. II, 43/105 (15 noembrie 1871). /Cosmopolitismul majorităţii din Congresul presei/.

1163. Buletin interior. ColTra, II, 44/106 (22 noembrie 1871). /Comentarii despre Congresul presei/.

1164. Buletin interior. ColTra, II, 45/107 (29 noembrie 1871). /Concesiunea Bleichröder, mai rea decît Strussberg/.

1165. Ungro–Vlachia şi d. Papiu, Românul, XV, 5 decembrie 1871.

1166. Replica la răspunsul d-lui Papiu. Românul, XV, 11 decembrie 1871.

1167. Buletin interior. ColTra, II, 47/109 (15 decembrie 1871). /Concesiunea Bleichröder/.

1168. Legea de instrucţiune publică. Românul, XX, 23 ianuarie 1875.

1169. Purecii de la „Adevărul". Timpul, XV, nr. 283 (3 ian. 1893).

1170. Un trecut îndepărtat şi un apropiat viitor. O cugetare. LitARom, IV (martie–aprilie–mai) 1900, p. 281.

1171. Un cuvînt înainte. ApNaţ. III, 1–3 (1, 3 şi 4 ian. 1902).

1172. Mitropolitul Partenie şi Basarabia. ApNaţ. III, 37 (17 februarie 1902).

1173. Carliştii, ApNaţ. III, 66 (23 martie 1902).

XIV. MISCELLANEA

1174. Discursul d-lui Hîjdeu ţinut în sala Slătineanu duminică 23 octombrie 1866. Cu o scrisoare de introducere. Românul, 26 oct. 1866, p. 770–771.

– O programă politică din primul an al dinastiei. ColTra, I, 26 (10 iunie 1870). /Reproduce cu comentarii discursul din 1866).

1175. Discurs la Societatea Transilvania, 3 ianuarie 1868. Românul, 18 februarie 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

– Din actele societăţii „Transilvania" pentru ajutorul studenţilor români din Transilvania şi părţile ei, discurs. Transilvania, I, 19 (15 septembrie 1868) p. 449–454.

1176. Serviciul sanitar al comunei Bucureşti, de Dr. I. Felix, Traian, I, 16 (1869) p. 64 (Bibliografia).

1177. Carte de gimnastică de G. Moceanu. Traian, I, 29 (4 iulie 1869) p. 116 (Bibliografia).

1178. Elemente de mineralogie de Ştef. C. Michăilescu. Traian, I, 54 (23 sept. 1869) p. 239–240 (Bibliografia).

1179. Discursul d-lui B. P. Hasdeu primind preşedinţa Societăţii „Românismul" în şedinţa din 15 noembrie 1869. Traian I, 82 (18 noembrie 1869) p. 330. – FoSocRom., I, 3 (iunie 1870) p. 97–101. – Olteneştele, 1884, p. 3–10, sub titlul: Naţiunea şi umanitatea.

1180. Tratat elementar de anatomie descriptivă de G. Romniceanu, t. I. Osteologia. ColTra, I, 25 (7 iunie 1870). (Bibliografia).

1181. Itinerariul funcţionarilor administrativi de Ioan M. Bujoreanu, ColTra, I, 41 (23 august 1870). (Bibliografia).

1182. Abecedar ilustrat pentru copii începători de I. V. Adrian. ColTra. I, 46 (13 sept. 1870). (Bibliografia).

1183. Isidor Vorobchievici, Manual de armonie muzicală, Cernăuţi 1869. ColTra, I, 53–54 (25 pct. – 2 noembrie 1870). (Bibliografia).

1184. Dimitrie Frunzescu, Geografia fizică şi politică a României, ColTra. I, 55 (9 noiembrie 1870). (Bibliografia).

1185. Colonel Slăniceanu, Manualul ostaşului miliţian. ColTra, II, 2/64 (11 ian. 1871). (Bibliografia).

1186. Influenţa luminii asupra vieţii de Ştefan C. Michaelescu. ColTra, II, 37/99 (4 octombrie 1871).

1187. D. Frunzescu, Dicţionar tipografic şi statistic al României. ColTra. II, 48/110 (22 dec. 1871).

1188. Fondul „Iulia Hasdeu". Act de donaţiune. Mon. Ofic. nr.18 (20 aprilie 1896). – Sarcasm şi ideal, 1897, p. 219–226.

XV. ACTIVITATE ACADEMICĂ

După AnAR–Mem. s. I, t. X–XI (1877–1878) şi AnAR–Desb., s. II, t. I–XXX (1879–1908).

1189. La 13 sept. 1877 B. P. Hasdeu este ales membru activ al secţiei filologice: X (1877) p. 95. La 6 aprilie 1883 îşi prezintă demisia şi părăseşte şedinţa; demisia e respinsă; V (1883), p. 102–103.

1190. Alcătuire şi revizuire de statute şi regulamente: I (1879), 45–47, 49, 55, 57–60, 72, 80, 86–87, 116, 174, 177, 215. II (1879–80) p. 20. VI (1883–84) p. 64. XVI (1893–94) p. 192. XX (1897–98) p. 110.

1191. Baladele lui Novac: V (1882–83) p. 69. VI (1883–84) p. 50, 55, VII (1884–85). p. 76–77.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1192. Chestiunea Dobrogei: III (1880–81). p. 28. VIII (1885–86), p. 132. IX (1886–87), p. 19, X (1887–88) p. 11.

1193. Chestiunea jubileului: XII (1889–90) p. 92, XIII (1890–91) p. 21–24).

1194. Comunicări şi lucrări citite: II (1879–80) p. 36 (Cărţile poporane ale românilor); p. 51 (Cucul şi turturica); p. 38–39 (Epistolie a domnului Hristos); p. 42 (Domniţa Roxandra); p. 48 (Sărmane turturică); p. 79 (Manuscrisul român din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău; elementul bulgar în Basarabia); III (1880–81) p. 7 şi 14 (Conspectul ştiinţelor filologice); p. 41 (Evangheliarul slav de la biserica Feleacu, jud. Cluj). IV (1881–82) p. 66 (Evangheliarul român din 1574). V (1882–83) p. 7 (Arhivele oraşului Lemberg); p. 11–12 (Praporul de la biserica Sf. Mihail, Transilvania); p. 61 (Origina vorbelor „faclă" şi „făclia"). VII (1884–85) p. 20 (Cuvîntul „ariciu"), X (1887–88) p. 4 (Sigiliul municipiului Bucureşti); p. 21 (Cuvintele „buceà şi „căpăţînă); p. 31 (Oraşul Argeş şi fundarea bisericii de acolo). XII (1889–90) p. 4 (Cîntece poporane publicate în limba germană); p. 8 („Notice sur la Roumanie"); p. 25–26 (Revista ruteană de la Lemberg); p. 73 (darul trimis Papei). XIII (1890–91) p. 6 (Arhivele de la Sibiu); p. 36–37 (Monumentul de la Adam–Klissi). XVI (1893–94) p. 20 (Basarabii), p.21 (Ceremoniile domneşti din Moldova); p. 24 (Vlahii din Moravia); p. 40 (Statu-palmă-barbă-cotă). XVII (1894–95) p. 33–34 („La médecine moderne"); p. 27 (Dumnezeu); p. 35 (Cheile Bîcului din Transilvania); p. 184 (Dialectul reto-romanilor din Elveţia). XVIII (1895–96) p. 47 (Sonata la Kreutzer). XIX (1896–97) p. 139, 151, 182 (Negru-Vodă). XX (1897–98) p. 34 (Cronica Basarabilor). XXV (1902–03), p. 103 (O nevastă româncă).

1195. Citiri de procese-verbale: II (1879–80) p. 429–430. III (1880–81) p. 118–126, 140, 164.

1196. Discuţii asupra localului şi a bibliotecii: III (1880–81) p. 46. IV (1881–82) p. 3, VI (1883–84) p. 47–48. XXI (1898–99) p. 139.

1197. Discuţia şedinţelor solemne: I (1879), p. 31, 162, 201.

1198. Discuţia testamentului Zappa: I (1879) p. 20, III. (1880–81) p. 9.

1199. Discuţii asupra ortografiei: I (1879) p. 28; II (1879–80) p. 403. (Ortografia adoptată de Academie), p. 434 (Vocala obscură), p. 426–429 (y, ph, th, qu, k şi la duplicarea literelor în genere). p. 407 (d, l) XVII, 256–257, p. 431–432. (s). p. 410 (z, d, ţ, şt şi y). p. 407, 409, VI (1883–84), p. 65, VII (1884–85), p. 97–100, XVI (1893–94), p. 195 (u final). III (1880–81) p. 177 (i, apostrof). p. 198 XVII, p. 250. (diftongli ou şi ea). p. 229 (î şi b). XVI (1893–94) p. 141, XVII (1894–95), p. 258 (d. p. 187–188, 258, XXVI, p. 124 (sc. şt), XXVI, (1903–84) p. 139 (é, ó). p. 147–148 (st, z).

1200. Donaţia Fătu: X (1887–88) p. 78, XI (1888–89) p. 78–82, 85, 90.

1201. Donaţii: II (1879–80) p. 102 (Hrisov de la Iancu Voevod Sasul). III (1880–81) p. 166 (20 documente istorice referitoare la familia Hasdeu); p. 167 (2 foi de evangheliar, o fotografie după portretul Mariei soţia lui Ştefan cel Mare, VIII (1885–86) p. 78 (Diploma regelui Ioan III Sobieski, o copie oficială a acesteia şi o copie oficială după prescriptul acestuia) XII (1889–90) p. 69. (Diploma împărătesei Ecaterina II). XVI (1893–94) p. 25 (Portretul lui Ioan Vodă cel Cumplit); p. 198 (Extracte din Magnum

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Etymologicum Romaniae). XXII (1899–1900) p. 248 (Un autograf litografiat al lui Odobescu). XXIV (1901–02) p. 82 (O cupă de argint).

1202. Evangheliarul de la Humor: IV (1881–82) p. 34–37, 60–65, 94–97.

1203. Fondul Iulia Hasdeu: XVII (1895–96) p. 163–64; XXI (1898–99), p. 30, 31–34, 37, 161–162. XXII (1899–1900) p. 31; XXIII (1900–01) p. 102, 160.

1204. În comisia bibliotecii: I (1879) p. 68; II (1879–80), p. 233–235: III (1880–81), p. 258–260; V (1882–83) p. 66–67.

1205. În comisia pentru traducerile din limba elină: XI (1888–89) p. 13.

1206. În delegaţii şi comisii diferite: I (1879) p. 12 (Mulţumeşte lui N. Densuşianu pentru activitatea depusă); p. 144 (Studierea Gramaticei române din 1757); II (1879–80) p. 275 (Studierea lucrării lui Marienescu, Serbătorile şi datinele române vechi). III (1880–81) p. 161 (Expoziţia de bele-arte). IV (1881–82), p. 154 (Cercetarea lucrărilor „Tipografia" şi „Istoria românilor"... VII (1884–85) p. (Un memoriu al lui Marienescu). VIII (1885–86) p. 158 (Manuscrisul predicilor lui Antim Ivireanul). IX (1886–87) p. 21 (Recenzia lucrării lui Van dom Gheyn, Les populations danubiennes). XI (1888–89) p. 14 (Cercetarea lucrărilor cu subiectul „Tierranului romanu"). XII (1889–90) p. 72 (Redactarea adresei prin care se face cunoscut regelui alegerea sa ca membru onorar). XIII (1890–91) p. 114 (Delegat să prezinte regelui o medalie comemorativă). XVIII (1895–96) p. 196 (Comisia premiilor anuale pe 1897). XIX (1896–97) p. 19 (Delegat să reprezinte Academia la înmormîntarea lui I, V. Socec); p. 42. 183 (Delegat să examineze nişte reproduceri ale lui G. M. Tătărescu). XXIII (1900–1901) p. 52 (Delegat să răspundă la discursul de recepţie al lui I. Puşcariu).

1207. Însărcinări academice: Secretar al Secţiei Literare I (1879) p. 198. Vicepreşedinte al Sec. Lit. VIII (1885–86) p. 114; XIII (1890–91) p. 125. Preşedinte al Sec. Lit. X (1887–1888) p. 107, 120; XXIII (1900–01) p. 205, 222, Vice-preşedinte al Academiei: VII (1884–85), p. 133; XI (1888–89) p. 108; XII (1889–90), p. 134. Prezidează şedinţele: VII (1884–85) p. 134; VIII (1885–86) p. 3, 114, 127; IX (1886–87) p. 191, X (1887–1888) p. 1, 6, 13–17, 24, 26, 29, 31, 65–66, 68–69, 72, 89, 91, 109, 118–120, XI (1888–89) p. 124–126. XII (1889–90), p. 4–5, 7, 10–15, 25, 30, 68–69, 76, 84, 104, 108. XIII (1890–91) p. 1, 4–5, 7, 9–13, 17, 25–26, 28, 41, 86–87, 92, 100–102, 118, 120, 126–128, 130, 135, 141, XVI (1893–94), p. 270. XX (1897–98) p. 152–153. XXIII (1900–01), p. 20. XXIV (1901–02). p. 242.

1208. Lucrarea dicţionarului Magnum Etymologicum Romaniae: Dări de seamă relative la mersul lucrului: VII (1884–85) p. 2, 78, 79–82, 146, 229–257. VIII (1885–86) p. 101–108, IX (1886–87) p. 94, 110, XII (1889–90) p. 28, XIII (1890–91) p. 28, 110. XV (1892–93) p. 123. XVII (1894–95) p. 193. XIX (1896–97), p. 151, 153–155, 158, 163–164. Lecturi din Mag. Etym. Rom.: VIII (1885–86) p. 17 („Adorn şi aduc"). IX (1886–87) p. 18 („Alivanta, alivancă, alivenci"); p. 101 (verbul am ca activ şi auxiliar); p. 148 („An"). X (1887–88) p. 6 („Antina"). XII (1889–90) p. 71 („Ascult"). XIII (1890–91) p. 10 („Arsenică, Codrii–Arşinilor şi ars").

1209. Raport general asupra lucrărilor executate în cursul anului de la sesiunea 1878 pînă la sesiunea generală din martie 1880, II (1879–1880) p. 91–101.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1210. Premiul Adamachi: Discuţii, XVI (1893–94) p. 19. Propuneri de subiecte. XIX (1896–97) p. 208. În comisia pentru acordarea premiului, XXII (1899–1900), p. 221, XXIII (1900–1901) p. 113.

1211. Premiul Alexandru Boldescu. Discuţii, XI (1888–89) p. 70–71; În comisia pentru acordarea premiului, XX (1897–98) p. 94.

1212. Premiul Cuza. Discuţii: IX (1886–87), p. 112, 198; XVIII (1895–96) p. 167–168. În comisia pentru acordarea premiului, VIII (1887–88), p. 78; XII (1889–90), p. 105; XVII (1894–95), p. 190.

1213. Premiul Eliade Rădulescu. Propuneri de subiecte: VII (1884–85) p. Discuţii şi citiri de rapoarte. IX (1886–87) p. 154; X (1887–88) p. 91; XV (1892–93) p. 138–139. În comisia pentru acordarea premiului, VII (1885–86) p. XII (1889–90) p. 105. XIII (1890–91) p. 100; XVII (1894–95) p. 190. XIX (1896–97) p. 192.

1214. Premiul Gh. Lazăr. Discuţii şi critici de rapoarte. VIII (1885–86), p. 144; XIII (1890–91), p. 90; XVI (1893–94) p. 242–244. În comisia pentru acordarea premiului, IX (1886–87) p. 141; XI (18889) p. 113; XII (1889–90) p. 105; XIII (1890–91) p. 100.

1215. Premiul Năsturel-Herescu. Discuţii şi citiri de rapoarte, VII (1884–85) p. 118; VIII (1885–86) p. 144; XVI (1893–94) p. 249–250. În comisia pentru acordarea premiului IX (1886–87) p. 141; XI (1888–89) p. 113; XII (1890–91), p. 105; XIII (1891–92), p. 100; XV (1892–93) p. 250.

1216. Premiul Neuschotz, XXII (1899–900) p. 184.

1217. Pentru premierea lucrării „Tatăl nostru" a lui I. Neniţescu, XVII (1894–95) p. 216–217.

1218. Pentru nepremierea lucrărilor: „Istoria românilor" de Xenopol, XV (1892–93) p. 129–130, 132–133. „Ţara noastră" de Moldovanu, XVII (1894–95) p. 210. „V. Alecsandri" de Petraşcu, XVII, p. 232–233.

1219. Propune alegeri de membri: români, N. Quinntescu, X (1877) p. 101; streini: Dieffenbach şi Miklosich, II (1878–80) p. 402.

1220. Publicaţia Hurmuzaki: VI (1883–84) p. 59–60; IX (1886–87) p. 211–213; XXII (1899–900) p. 35, 258.

1221. Retipărirea Psaltirei lui Coresi: I (1879) p. 101–102, 203–307; II (1879–80) p. 2–4, V (1882–83) p. 95; XI (1888–89) p. 218.

1222. *Premieri de lucrări.* Hasdeu prezintă la premiere „Cuvente den bătrîni" XI (1878) p. 9; lucrarea e respinsă, p. 166. I se premiază „Cărţile poporane ale românilor", II (1879–80), p. 363. Dicţionarul româno-german al dr. Polizu V (1883–84) p. 64. Marienescu, Mitologia romană şi română, p. 71–73. Arii populare VI (1883–84) p. 44–46. Studierea cărţilor propuse spre premiere p. 77–79. Membrii Acad. să nu se prezinte la concursurile ei. VIII (1885–86), p. 111. Meitani, Studii asupra Constituţiunii XIII (1890–91) p. 135–136. Dissescu, Curs de drept public român, p. 137. P: N. Papahagi, Jocuri copilăreşti XVI (1893–94). p. 12. Léon Lamouche, La Péninsule Balcanique XXII (1899–1900), p. 172. Acordarea premiilor, p. 227. Ionnescu-Gion, Istoria Bucureştilor, p. 234–235. Lucrarea lui Barwinski XXIV (1901-2) p. 32–33.

1223. *Notiţe bibliografice.* Cercetare. I (1879), p. 14. Publicarea călătoriei lui N. Milescu în China IX (1886–87) p. 15. Publicarea operelor lui Obedenaru IX (1886–87)

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

p. 111. Istoria lui Mihai Viteazul de N. Bălcescu X (1887–1888) p. 148. Valoarea lucrărilor lui Weigand XVII (1895–96) p. 15. D. Cantemir, Istoria hieroglifică, p. 175. Traducerea cărţilor bisericeşti vechi (1897–98) p. 11.

1224. *Arhive şi documente*. La Ragusa I (1879) p. 119. Doc. dăruite de Sturdza V (1883–84), p. 52–53. Doc. vechi prezentate la Tribunale VIII (1885–86) p. 19. Doc. din 18 iulie 1668 (7176) X (1887–88) p. 20. Doc. istorice interne XVII (1894–95), p. 198. Doc. culese de D. A. Sturdza, p. 240–241.

1225. *Manuscrise*. Ms. de la 1656. II (1879–80) p. 48. Pomelnicul m-rii Bistriţa, p. 50. Mss. moldovene la British Museum şi Oxford III (1880–81) p. 12. Evanghelia şi codicele de la Măhaci V (1883–84) p. 17. Codicele voroneţean p. 44. Cronica lui Ureche, p. 71. Poeziile lui Văcărescu VIII (1885–86) p. 3. Importanţa ms. 449 al Academiei X (1887–88) p. 62–63.

1226. *Biblioteci*. Bibl. Mitică Sturdza II (1879–80) p. 88. Bibl. publică de la Geneva III (1880–81) p. 21. Concentrarea Bibliotecii Statului, a Muzeului Naţional şi a Arhivelor Statului la Academie, p. 49.

1227. *Despre membrii Academiei*. Situaţia anormală a unora, (1879), p. 119. Solidaritatea Acad. faţă de operele publicate sub numele ei. VII (1884–85) p. 19. Trecerea membrilor dintr-o secţie în alta XXI (1898–99– p. 130, 137.

1228. *Societăţi ştiinţifice*. Soc. ist. din Paris II (1879–80) p. 5–7. Invitaţia Universităţii din Montpellier XII (1889–90) p. 71. Institutul din Lipsca XVII (1894–95) p. 20.

1229. Portretul lui Ştefan cel Mare IV (1881–1882) p. 56. Răspunde lui Marian, p. 132. Panegiricul lui Ştefan cel Mare XXIV (1901–02) p. 8–9. Serbarea de la Putna XXVI (1904–05) p. 24.

1230. *Cereri din străinătate*. Meyer de la Berlin V (1883–84) p. 74–75. Propunerea lui I. U. Iarnik VII (1884–85) p. 72.

1231. *Donaţii*. Oteteleşanu XVI (1893–94) p. 3–4. I. Agarici XVIII (1895–96), p. 156–157.

1232. Românii din Macedonia II (1879–80) p. 65. Legătura dintre români şi bulgari III (1880–81) p. 62.

1233. *Congrese*. Antropologie, arheologie şi preistorie VII (1884–85). p. 3. Ştiinţe etnografice XII (1889–90) p. 17.

1234. Identificarea Vidin-Bodonia-Dium X (1887–88) p. 6.

1235. *Statui*. V. Alecsandri XIII (1890–91) p. 14. (Panteon) p. 15. Inaugurarea statuei lui Asachi, p. 15. Alina Ştirbei şi D-na Turnescu XVII (1894–95) p. 186.

1236. *Ajutoare*. Lui P. Ispirescu. IX (1886–87) p. 94. Lui Papahagi XVII (1894–95) p. 191. Lui Densuşianu XIX (1896–97) p. 136.

1237. Aranjarea în Şcoli a trei copii ai răposatului Hodoş (III 1880–81) p. 228. Propunere a Secţiei Literare XIII (1890–91) p. 88–89. Serbarea de la Bacău XIX (1896–97) p. 11. Se retrage dintr-o comisie XXI (1898–99) p. 41.

1238. În şedinţa de la 31 august 1907 Dr. C. Istrati anunţă moartea lui B. P. Hasdeu întîmplată la 25 august 1907 la Cîmpina, XXX (1907–1908) p. 27.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

XVI. POSTUME

1239. *Din manuscrisele inedite ale lui Hasdeu.* Flacăra, 17 ianuarie 1913.

1240. Lucian Predescu, *Un articol inedit al lui B. P. Hasdeu,* Moldova literară III (1929) nr. 3–4, p. 13–14. /Fragm. din ms. 51 Bibl. Univ. Iaşi: Despre organizarea şi completarea Bibliotecii Naţionale/.

1241. Barbu Teodorescu, *Discursul lui B. P. Hasdeu pronunţat la Craiova în întrunirea electorală de la 13 aprilie 1883.* Arhivele Olteniei VIII (1929) nr. 43–44 p. 374–376.

1242. C. D. Fortunescu, *B. P. Hasdeu, Epigrame.* Arhivele Olteniei IX (1930) nr. 47–48 p. 76.

1243. *Din ineditele lui Hasdeu,* Arhivele Olteniei, X (1931) p. 58. /poesie compusă „probabil spre sfîrşitul lui 1889" notează editorul C. D. Fortunescu/.

1244. Bogdan P. Hasdeu, către Iacob C. Negruzzi, I. E. Torouţiu, şi Gh. Cardaş, *Studii şi documente literare,* I Bucureşti, 1931, p. 145–146. /2 scrisori/.

1245. *Un studiu necunoscut al lui Hasdeu despre traducerea cărţii* „De imitatione Christi" în 1647, de Eufrosina Dvoicenco. RevIst. XVIII (1932) p. 315–329.

1246. E. Dvoicenco, *Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu.* Jurnalul lui intim şi alte opere ruseşti. Cu un studiu introductiv. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1936, 270 p. (Biblioteca documentară).

/Cuprinde: I. *Poezii lirice:* – Cîntec popular moldovenesc. – Un oarecare om.– Şi la noi veac de aur a fost. – Ştefan cel Mare. – Doină. – Moldova. – Sînt dac! – Sînt roman! – melodii româneşti. Domol trec valurile vieţii pieritoare. – La ţărmul mării am stat... Gîndire. – II. Arbore. Fragment de roman istoric. – III. Arbore. Fragment din schiţa dramatică. – IV. Domniţa Roxana. Fragmente dramatice. – Domniţa Voichiţa. – Poem. – VI. Jurnalul intim al lui B. P. Hasdeu, 1852–1856, – VII. Fragmente autobiografice. Sfîntul Gheorghe purtător de biruinţe în Moldo–Valahia – Introducere la „Nicolae Milescu"].

XVII. LUCRĂRI ATRIBUITE NESIGUR

1247. Balamiş-balmoş de la Eşi. Lumina, II (1863), p. 66–69. (Foiletonistica). [Semnat: Quis].

1248. Varietăţi. ColTra, I, 4 (11 martie 2870). [Senatorul de la Putna Ioan Pastia e cartofor; semnat: Un cetăţean].

1249. Independenţa bisericească a României, ColTra, I, 8 (26 martie 1870). [Semnat: Civis].

1250. Of în cap şi of în coadă. Încă un cuvînt asupra Convenţiunii de la Livadia. ColTra. I, 9 (30 martie 1870). [Împotriva concesiunii Strussberg–Ambron; semnat: Civis].

1251. Abraham Albuzzi, Noua direcţiune. Convorbiri literare de la 1 martie. ColTra. V, 3 (1874) p. 65–68.

1252. Zilele babei. Conv. Lit. XVIII (1884) p. 290.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1253. Sic cogico. Ce e viaţa? – Ce e moartea? – Ce e omul? Ed. V. Bucureşti, Alcalay, 1908, IX + 380 [–389], p. (Biblioteca pentru toţi, Nr. 389–392).

– Altă ed. Biblioteca pentru toţi [1937], 362 [–367] p.

1254. Răzvan şi Vidra. Bucureşti, Cultura, 1909.

1255. Ştiinţa sufletului. Dumnezeu. Bucureşti, Ed. Lumen [1910], 30 p. (Biblioteca Lumen).

1256. Ursita. Roman istoric. Bucureşti, Minerva, 1910, 211 p. Ed. 2, 1915, 208 p.

1257. Trei crai de la Răsărit. Bucureşti, Alcalay /1915/. /Pe copertă: Cu o prefaţă de Iuliu Dragomirescu/ (Biblioteca pentru toţi, No. p. 947).

1258. Talmudul ca profesiune de credinţă a poporului israelit. Bucureşti. Ed. At. Niţeanu, 1916, 40 p. (Studiu asupra judaismului).

1259. Micuţa. Bucureşti, Edit. Biroului Al. I. Niţeanu, 1923, 54 p.

1260. Răzvan şi Vidra. Părţi alese tipărite de Petre V. Haneş. Bucureşti, Edit. soc. Coresi, f.a. 16 p. (Biblioteca Basarabiei No. 7).

1261. Ion Vodă el Cumplit,Chişinău, Tip. Cartea Românească, 1926, XVII – 18 – 254 p.

1262. Sic cogico, Ştiinţa sufletului. Viaţa, moartea, omul. Bucureşti, Ed. Eminescu, [1927], 80 p.

1263. Gh. din Moldova. (George Kernbach. Scîntei. Cu o prefaţă de B. P. Hasdeu [Bucureşti, 1930], 180 p. (vezi şi nr. 288).

1264. Răzvan şi Vidra. Ediţie îngrijită de Ion Pilat, Bucureşti, /1934/, 112 p. (Pagini alese).

– Altă ed. Bucureşti, Cartea Românească /1940/, 112 p., (Pagini alese, serie nouă, No. 8–9).

1265. Cărţile poporane. Cu un studiu introductiv şi note de Petre V. Haneş. Volum autorizat de Onor. Minister al Instr. Publ. cu ord. No. 11 din 18 ianuarie 1936 ca lectură particulară pentru clasele IV, V, VII şi VIII. Bucureşti, Ed. Tip. rom. unita, (1936), 82 p.

1266. Cuvente den bătrîni. Texte alese cu o introducere şi note de J. Byck. Bucureşti, Cultura Naţoinală, 1937, 373 p.

1267. *Hasdeu povestind copiilor.* Povestea crinului. Apoteozarea lui Eminescu. Iulia. – Bradul. – Darul Dunării. – Dorul de ţară. – Haiducii. – Mater Dolorosa. – Legea străbună. – Frunzele. – Dumnezeu. – Copilul din Codrul Cosminului. – Cei trei muşchetari. Bucureşti, Socec, f.a., 129 p. (Colecţia clasicilor români şi străini pentru copii şi tineret, întemeiată şi îngrijită de Octav Minar).

1268. Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Scrieri literare, morale şi politice.* Ediţie critică cu note şi variante, de Mircea Eliade, cu trei planşe afară din text. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă. 1937. 2 vol. LXXX + 473 p.; 413 p.

[Vol. I cuprinde: I. *Poezii:* Muja. – Ionaşcu Vodă. Baladă, 1574. – Femeia înnecată. Fabulă. – Adevăratul poet. – Ştefan Vodă şi Vornicul Ion Moţoc în prinsoare la Leopole, 1564. Bradul. – Tabloul flamand. Baladă. – Lui N. Nicoleanu. – Odă la ciocoi. – Complotul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

bubei. – Sărăcia. – Vornicul Iancu Moţoc. Baladă din secolul XVI. – Ştefan şi Radu. Cîntec bătrînesc, 1474. – Dorul. – Luntrea. – Muntele şi valea. – Frunzele. – Femeia cu căţelul. Fabulă. Cîinii şi lupii. Fabulă. – Viersul. Ovidiu la gurile Dunării. Tristia, lib. III, eleg. 10. – Darul Dunării. Din Ovidiu, Pontice, III, 8, – Ciocîrlia. – Mater dolorosa. – Alb şi negru. – Multiplicamini. Baladă burgheză. – Aşteptînd. – La casa de nebuni. – Gaudeamus. – Table d'hôte. La jubileul de 25 ani ai revistei „Familia". – Dumnezeu, II. – *Proză literară:* Duduca Mamuca. Din memoriile unui studinte. – III. *Dramă:* Răzvan şi Vidra. Poemă dramatică în cinci cînturi. IV. *Addenda:* 1. *Poezii*: Elogiul castraţiunii. – Un vis. – Evlavia. – D. Cogălniceanu. O doină postumă. – Drumul de fier. – Odă la plecarea d-lui Botez Florescu, supranumit „Tololoi". – Treisprezece: O baladă în genul lui Schiller. – Conjuraţiunea lui Fiasco. Epopeie în 156 de versuri. – Să vorbim româneşte! – Alexandrinae nugae. – 2. *Proză:* Apărarea lui B. P. Hasdeu în procesul de presă al nuvelei „Duduca Mamuca". – Micuţa. – Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student unui student. V. *Note şi variante].*

[Vol. II cuprinde: I. *Esseu şi cultură:* Filosofia portretului lui Ţepeş. Schiţă iconografică. – Dicţionare şi dicţionare. – Fondul basmului. II. *Pamflete şi cronici:* Mişcarea literelor în Eşi. – Gamenul de Paris. – Ziarele în România. – Amorul în cronicele române. – Teatrul român. – Senatul. – Domnul Nae. – Egoarchistul. – Eminescu. Necrolog. III. *Morală şi profetism românesc*: Cauzele şi rezultatele cosmopolitismului. Discurs preşedenţial la inaugurarea anului III al Societăţii „Românismul", rostit în şedinţa publică din 24 genariu 1871. – Noi în 1892. Conferinţă ţinută la 9 februarie pentru inaugurarea „Ateneului Român". – Noi şi voi. Conferinţa rostită pentru inaugurarea sesiunii Ateneului Român la 20 decembrie 1892. – Papa de la Neva. – Conferinţă ţinută la Ateneul Român în ziua de 7 decembrie 1901 pentru Societatea „Tinerimea Română". – IV. *Articole politice:* Unirea. – Caracterul naţionalităţii române ca baza legislaţiunii sale. – Patriotism şi neîncredere – [Parlamentul d-lui Cogălniceanu]. – [Răspuns la mesagiu]. – Pentru „Adunarea Naţională". – [Complotul contra d-lui Kogălniceanu]. – [Un congres pan-latin la Paris]. – [Franţa şi România]. – [Examenul slavilor]. – [Zvon despre călătoria domnitorului în Crimeia]. – Popa tache... influenţa teutonă]. – [Numiri ilegale]. – [Călătoria domnitorului]. – Principiile ziarului „Traian"]. – [Despotism şi libertate]. – [Un ministru al Instrucţiunii publice]. – [Călătoria domnitorului]. – Dreptul de a bate monedă]. – [„Traian" e dinastic]. – Pentru d. Cogălniceanu. – [Bilanţul guvernării d-lui Kogălniceanu]. – [Cuza-Vodă şi domnitorul Carol]. – [Facultatea de medicină]. – [Bilanţul unui an]. – [Interesele României]. – [Retragerea d-lui Kogălniceanu]. – [Între tron şi naţiune]. – [Despot Vădă]. – [Franţ Joseph şi Napoleon III]. – [O demisie cu tîlc]. [10 mai şi adevărata revoluţie]. – [Parlamentul românesc]. – [Un nou parlament]. – [Zvon de invazie]. – [Războiul franco-german şi problema României]. – [Războiul franco-german şi o eventuală împărţire a Austriei]. – [Arestarea lui Hasdeu]. – [Influenţa germană şi o lege istorică a desnaţionalizării...]. – A 6-a epistolă deschisă către d-l Nicolae Ionescu. – [D-l Titus Livius Maiorescu]. – [Congresul ziariştilor]. – Carliştii. – V. *Addenda.* [Linia ferată Iaşi–Odesa]. – [Revoluţia de la Ploeşti]. – [Cum e judecată lupta politică a lui Hasdeu]. VI. *Contribuţii la bibliografia scrierilor lui Hasdeu].*

1269. Ion Vodă cel Cumplit [Bucureşti]. Tip. românesc, 1942, 250 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1270. Ion Vodă cel Cumplit. Ediţie comentată de Ion Const. Chiţimia, Craiova, Scrisul românesc, 1942. 4 f. + CXLII + 244 p. + 11 pl. (Clasicii români comentaţi. Sub îngrijirea d-lui N. Cartojan).

1271. Ion Vodă cel Cumplit. [Bucureşti], Cartea Românească f.a., 48 p. (Paginile alese din scriitori români. Publicaţiune periodică. No. 109–110) [Cuprinde 2 frag.].

1272. Victor Slăvescu, *Economistul Bogdan Petriceicu Hasdeu.* Bucureşti. Cartea Românească, 1943, 171 p. (Institutul economic românesc. Cercetări şi material documentar privitor la istoria economică a României, V).

[Reproduce: I. Ce este concurenţa. Români, străini, jidovi. – II. Agricultura şi manufactura. III. Ocnele în România. – IV. Recenzie: Tratat complet de economie politică sau simplă expunere a modului cum se formează şi se distribuie şi se consumă bogăţiile, de Ioan Strat, vechi Profesor de Economie Politică la Universităţile din Iaşi şi Bucureşti. Bucureşti, Imprimeria Statului, 1870, în-8, pagini 412. Moşiile Statului român. Emfiteoza. Sat model. Asociaţiunea Agricolă. – VI. Ceva întreacăt despre colonizarea Germaniei. VII. Cronică: Baterea monetelor de aur şi argint].

1273. B. P. Hasdeu. *Răzvan şi Vidra, Poezii, Magnum Etymologicum.* Ediţie îngrijită de Mircea Eliade. Bucureşti, [1944], 255 p. (Scriitorii clasici români – Cugetarea – cu comentarii).

[Cuprinde: I. *Răzvan şi Vidra.* – II. *Poezii:* Oda la ciocoi. – Femeia şi căţelul. – Cîinii şi lupii. – Ovidiu la gurile Dunării – Darul Dunării, – Mater dolorosa. – Alb şi negru. – Ştefan şi Radu. – Aşteptînd. – Gaudeamus. Dumnezeu. III. Din *Etymologicum Magnum Romaniae:* – Dicţionare şi dicţionare. – Fondul basmului].

1274. Etymologicum Magnum Romaniae. Ediţie îngrijită de D. Murăraşu. Bucureşti, Cartea Românească [1954], 57 p. (Pagini alese, Serie nouă, nr. 59).

1275. Cuvente den bătrîni (Cărţile poporane). Ediţie îngrijită de D. Murăraşu. Bucureşti, Cartea Rom. [1946], 32 p. (Pagini alese. Serie nouă, no. 61).

1276. B. P. Hasdeu, *Pagini alese.* /Bucureşti/, Edit. de Stat pentru lit. şi artă, (1953). 380 p. + 1 portret de Marcela Cordescu (Biblioteca pentru toţi).

/Cuprinde: Introducere. 1. *Poezii:* Ionaşcu Vodă. Baladă. 1574. – Bradul. – Un Vis. – O doină postum, – Doina mea. – Odă la Ciocoi. – Vornicul Iancu Moţoc. Baladă din sec. XVI, – Ştefan şi Radu. Cîntec bătrînesc, 1474. – Dorul. – Muntele şi valea. – Frunzele, – Femeia cu căţelul. Fabulă. – Viersul. După bătălie, Fragment. – Multiplicamini, Baladă burgheză. – II. *Teatru:* Răzvan şi Vidra (Cîtul I Şi II). – Trei crai de la răsărit. – III. *Scrieri istorice:* Ioan Vodă cel Cumplit (Fragmente – Rezumat despre mitul lui Negru Vodă, *(Din Istoria critică,* vol. I). – IV. Scrieri ligvistice: Originile agriculturii la români. – Zglobiu.– Din Etymologicum Magnum Romaniae (:an, arendaş, avînt). – V. *Scrieri folcloristice:* Ochire asupra cărţilor poporane *(Din Cuvinte den bătrîni,* vol. II). – VI. *Articole politice:* Trei măsuri. – Ciocoismul. – Aritmetica şi chimia parlamentară. – Diagnostica şi farmacopeea parlamentară. – Ziarele în România. – Senatul. – Egoarchistul. – Boierii în faţa poporului. – Confesiunile boierismului. – În jurul unei călătorii domneşti. – Demisia cabinetului, – Domnitorul. – Despre Titu Maiorescu. Note/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1277. Răzvan şi Vidra. Ilustraţii de Zoltan Andrasi /Bucureşti/. Edit. Tineretului 1954. 160/164/ p. Biblioteca şcolarului. Cuvînt înainte de Viorica Huber. Ed. a II-a, 1956, 164 p. /167/ p. Ambele ediţii au omisiuni importante.

1278. B. P. Hasdeu, *Opere alese*. Ed. îngrijită de Vera Pamfil şi N. Romanenko, Chişinău, 1956, 582 p.

1279. Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Scrieri alese*. Ediţie îngrijită, note şi prefaţă de Nicolae Sorin. Bucureşti, Edit. Tineretului. 1959, p. (Biblioteca şcolarului, 3).

/Cuprinde: *Poesii* (1873): Prefaţă. Frunzele. Viersul. Muntele şi valea. Complotul bubei. Oda la ciocoi. Dorul. Sărăcia. Bradul Ionaşcu Vodă. Multiplicamini. Ştefan şi Radu. Table d'hôte. Muza. Ştefan Vodă Tomşa şi Vornicul Ion Moţoc. Adevăratul port. O doină postumă. – *Proză:* Ursita (roman istoric) – *Critică literară:* Mişcarea literelor în Iaşi (fragment). Teatrul român. Eminescu (necrolog). – *Folclor:* Ochire asupra cărţilor poporane (fragment). – Lingvistică: Limba în circulaţiune. – /*Teatru*/ Răzvan şi Vidra. Trei crai de la răsărit. – *Aprecieri asupra operei lui B. P. Hasdeu* /L. Săineanu, II. Chendi, N. Iorga, Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu, C.I. Chiţimia, D. Macrea, Perpessicius/.

–Idem. Ediţia a II-a îngrijită şi prefaţa de Nicolae Sorin. Edit. Tineretului, 1964. 296 p. (Biblioteca Şcolarului, 72).

/Acelaşi cuprins omiţîndu-se: Ursita (roman istoric) şi Trei crai de la răsărit/.

1280. Hasdeu, B. P., *Scrieri literare*, I, Poezii. Micuţa, Ursita. /II. Răzvan şi Vidra. Trei crai de la răsărit. Ion Vodă cel cumplit /Fragmente/. Bucureşti, Edit. lit. şi artă, 1960. XL + 218 + 368 p. (Biblioteca pentru toţi, 41–42). Îngrijită de Andrei Rusu. Prefaţă de George Munteanu/.

/Poeziile reproduse: Ionaşcu-Vodă (1574) – Baladă. Ştefan Tomşa vodă şi vornicul Ion Moţoc în prinsoare la Leopole (1564). Bradul. Un vis. Evlavia. O doină postumă. Lui N. Nicoleanu. Odă la ciocoi /Fragmente/. Complotul bubei. Sărăcia. Vornicul Iancu Moţoc, Baladă din secolul XVI. Ştefan şi Radul (1474), Cîntec bătrînesc. Dorul. Muntele şi valea. Frunzele. Femeia cu căţelul. Fabulă. Viersul. După bătălie (Fragment). Alb şi negru. Multiplicamini. Baladă burgheză. Alexandrinae Nugae/.

1281. Hasdeu, B. P., *Articole şi studii literare*. Prefaţă, texte alese şi îngrijite, note de C. Măciucă. Bucureşti, Edit. p. literatură, 1961, 240 p. (Mica bibliotecă critică).

/Cuprinde: Literatura. Răposatul postelnic (Introducere). A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi. Mişcarea literelor în Ieşi. „Gamenul de Paris". Amorul în cronicele române. Ziarele în România. Prefaţă /la „Răzvan şi Vidra"]. Literatura populară. Elementul monarhic în cele „101 fabule' de d. George Sion. „Cronicele României" de Kogălniceanu. Frunză verde. O pagină pentru istoria literaturii române. Ochire asupra cărţilor poporane. Scrisoare către Gheorghe din Moldova. Eminescu – Necrolog. „Noi în 1892" (Fragment). O restauraţiune. Noi şi voi (fragment). Fondul basmului (Fragment). Lecca/.

1282. B. P. Hasdeu, *Scrieri alese* I. Ediţie de prof. J. Byck. Cu un studiu introductiv de George Munteanu, Bucureşti, Editura p. Literatură, 1968. LI + 443 p.

[Cuprinde: Versuri din volumul *Poezie:* Prefaţă. Frunzele. Craniul lui Mihai cel Viteaz. La Iulia. Viersul. Femeia cu căţelul (Fabulă). Muntele şi valea. Portretul (Baladă).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Complotul bubei. Lilica. La Ciocoi. Dorul. Sărăcia. Vornicul Iancu Moţoc (Baladă din secolul XVI). Luntrea. Tablou Flamand (Baladă). După bătălie (Fragment). Bradul. Femeia înecată (Fabulă). Ionaşcu-Vodă (Baladă). În aprilie (Fragment). Lui N. Nicoleanu (1866). Din volumul *Sarcasm şi ideal:* Alb şi negru. Multiplicamini (Baladă burgheză). Cerebraţiunea. Mater dolorosa. Ştefan şi Radul (cîntec bărbătesc /sic/). Poezia. Gaudeamus. Aşteptînd. La casa de nebuni. Table d'hôte. Dumnezeu. *Din periodice:* Muza. Ştefan Tomşa-vodă şi vornicul Ion Moţa. Un vis. Evlavia. O doină polumă. Să vorbim româneşte. *Traduceri:* Ovidiu la gurile Dunării (tristia, III, Eleg. 10), Ovidiu, Darul Dunării *(Pontice,* III, 8). Ovidiu către soţia sa. Iulia Hasdeu. *Cîntec de leagăn. Proză.* Micuţa (trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student). Ursita (nuvelă istorică). Ioan Vodă cel Cumplit].

1283. B. P. Hasdeu, *Pagini alese.* Ediţe îngrijită, studiu introductiv şi note de Mihai Drăgan. Edit. Tineretului, 1968, 275 p. (Lyceum 39).

Cuprinde: *Poezie,* Prefaţă. Adevăratul poet Bradul. Ştefan Tomşa Vodă şi Vornicul Ion Moţoc, Complotul bubei. Oda la Ciocoi. Dorul. Ştefan şi Radu. Muntele şi Valea. Frunzele. Viersul. Gaudeamus. – *Teatru,* Răzvan şi Vidra. *Proză literară:* Ursita. *Teotie literară:* Răposatul postelnic (Introducere). A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi. Mişcarea literelor în Eşi (fragmente). Prefaţă la *Răzvan şi Vidra.* Eminescu – *Despre folclor:* Literatura populară (fragmente).

1284. B.P. Hasdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit.* Ediţie şi cuvînt înainte de C. Mohanu. Bucureşti, Editura Militară, 1969, 205 p.

1285. B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbii istorice şi poporane a românilor. (Pagini alese).* Ediţie îngrijită de Andrei Rusu. Studiu introductiv de Paul Cornea. 2 vol. Bucureşti, Editura Minerva, 1970. LXXIV + 472 p. (Biblioteca pentru toţi 554–555).

C. CE AU SCRIS ALŢII DESPRE B. P. HASDEU

1. Bibliografii

1286. *Bibliografia română. 1874–1876.* Trei ani de literatură română. Indicele bibliografic al cărţilor publicate româneşte în România sau de români, în anii 1874, 1875 şi 1876. ColTra. VII, (1876) p. 570–571.

1287. *Indicaţiuni bibliografice pentru literatura română. Sec. XVI–sec. XIX.* Bucureşti, Minerva, 1912, p. 57–59.

1288. Gheorghe Adamescu, *Contribuţiune la Bibliografia românească,* 3 fasc. Bucureşti, 1921–1928, p. 108–111, 137–139 şi 103–107.

1289. Liviu Marian, Bogdan Petriceicu-Hasdeu. *Schiţă biografică şi bibliografică,* Bucureşti, Cartea românească, 1928, 27. p. (Aşezămîntul cultural Ion C. Brătianu, III).

1290. Liviu Marian, *Activitatea publicistică a lui B. P. Hasdeu,* Chişinău, 1932, 16 p.

1291. A. Sacerdoţeanu. *Periodice,* RevArh. III, 2 (1939) p. 402–417 (Arhiva Istorică a României); Iv I (1940), p. 185–193). Foae de storia română; Foaia Societăţii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Românismul); iv, 2 (1941), V, 1 (1942) p. 277–288 (Aghiuță). /Cuprinde tabla de materii a acestor reviste/.

1292. Opera istorică a lui B. P. Hasdeu. RevArh. V, I (1942) p. 254–264.

1293. *Bibliografia literaturii române. 1948–1960.* Sub redacția Acad. Tudor Vianu, București, Edit. Acad. R.P.R., 1965, p. 508–511. (Biblioteca Acad. R.P.R.).

2. Biografii, studii, note, recenzii

1294. C. Hrisoscoleo, *Întîmpinare contra articolului d-lui B. P. Hasdeu „Perit-au Dacii"*. Foîe pentru inimă și minte, 1860, p. 302, 311, 323.

1295. V. A. Urechia, *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română.* Anuarul general al Instrucțiunii publice din România pe anul școlar 1863–1864, p. IX–XV. – Și broșură, Iași, 1863, 16 p.

1296. *Nichipercea*, revistă umoristică, 1863. /Are atacuri împotriva lui Hasdeu ca redactor al lui Aghiuță/.

1297. *Trompeta Carpaților*, 15 aprilie 1865 /Notiță despre Ion Vodă cel Cumplit/.

1298. P. Bătăușu (= P. P. Carp), *Scrisoare către Hasdeu cu privire la Ion Vodă cel Cumplit*. Cugetarea, 22 oct. 1865, P. P. Carp, *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hasdeu.* Revista Dunării, nr. 2, ianuarie 1866, p. 28.

1299. *Cursul d-lui Hajdău.* Trompeta Carpaților, 23 și 27 sept. 1866. /Istoria dreptului nostru constituțional/. C. D. Aricescu, Cf. și Concordia, Pesta, 27 oct. 1866.

1300. D. Casacovici, *Scrisoare către Hasdeu.* Românul. 20 noembrie 1866.

1301. Iacob C. Negruzzi, *Teatru: Răsvan Vodă.* ConvLit. I (1867) p. 6.

1302. P. P. Carp. *Cronica teatrală: Răsvan Vodă,* dramă istorică în cinci acte de B. P. HAsdeu. ConVlit. I (1867) p. 245–248.

/Critica domnului Petru P. Carp la piesa Răzvan și Vidra. Precedată de o prefață a d-lui Hasdeu. Craiova, Rulian Sumuca, 1876, 16 p.

1303. I. C. Fundescu, *Critica literară: Răsvan Vodă.* Românul, 21 dec. 1867 – 15 ian. 1868.

1304. Iosif Vulcan, *Despre Hasdeu. Bibliografii.* Familia, Iv, 1868, p. 121, 133.

1305. Încheierea Consiliului de instrucție pentru îndepărtarea lui Hasdeu din învățămînt. Presa. 2 martie 1869.

1306. Iosif Vulcan, *B. P. Hasdeu,* Panteonul românu, Pesta, 1869 p. 137–142. [Biografia lui Al. Hasdeu a fost republicată de Hasdeu în ColTra, II 16/78 (19 aprilie 1871) c aprefață la nuvela lui Al. Hasdeu, *Domnia arnăutului,* și în broșură separată].

1307. C. Boliac, *Istoria critică a românilor* (de Hasdeu: recenzie). „Trompeta Carpaților" X (1872) nr. 985.

1308. G. Panu, *Istorie critică a românilor* de d-l B. P. Hajdău. ConvLit. Vi (1872) p. 397–405; 451–465.

1309. G. Panu, *Iarăși Istoria critică a d-lui Hajdău.* ConvLit. VII (1873) p. 19–29, 101–102, 189–195, 229–246, 383–396, 454–467.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1310. Gr. G. Tocilescu, *Un nou istoric şi un critic al d-lui B. P. Hasdeu*. Pressa, 16 febr. 1873 [g. Panu]/.

1311. + Recunoştinţa naţională făcută d-lui Hasdeu, Transilvania, VI, nr. 24 (1873).

1312. A. Laurian. *Tablete bibliografice*. Revista contemporană, 1873, p. 732.

1313. Fr. Damé, *Annuaire général officiel de Roumanie*, Bucureşti, 1874, 135 p. /Cu note istorice după Hasdeu, o Hartă a României şi planul Bucureştilor/.

1314. Budilowicz, *Jurnalul de Instrucţie publică al Rusiei*, dec. 1874, p. 17 (despre Hasdeu savant).

1315. I. Negruzzi, *Satira III lui B. P. Hasdeu*, ConvLit. VIII 1874–75) p. 118.

1316. I. Vulcan, *Hasdeu. Biografie*. Familia, X (1874) p. 523.

1317. Vasile Burlă, *Un Exemplu de cunoştinţa filologiei comparative a d-lui B. P. Hasdeu*. ConvLit. IX (1875) . 35–39.

1318. Vasile Burlă, *Replică la răspunsul d-lui B. P. Hasdeu*. ConvLit. IX (1875) p. 73–80, 109–118.

1319. A. Cihac, *Cîteva cercetări etimologice ale d-lui Hasdeu*. Columna lui Traian, 1874: Originile agriculturii la români: Originea păstoriei la români. ConvLit. IX (1875) p. 3–50, 345–348–349, 350–359.

1320 A. Cihac, *Răspunsul meu d-lui Hasdeu*. ConvLit. IX (1875) p. 474–478.

1321. Hugo Schuchardt, *Litteratisches Centralblatt*, 1875 nr. 12 p. 379. /Rec. Istoria critică, Principii de filologie, Columna lui Traian/.

1322. Vasile Gr. Popp, *Conspect asupra literaturii române şi literaţilor*, 2 vol. Bucureşti, 1875–1876.

1323. M. C. Florenţiu, *Noţiuni de istoria românilor*. Ed. VII revăzută. Bucureşti 1876, 112 p. /Urmează pe Hasdeu/.

1324. L. Léger, Revue critique d'histoite et de littérature, 1876, nr. 52, p. 410–411. /Rec. Studiul Baudouin de Courtenay/.

1325. H. Schuchardt, Zeitschrift für romanische Philologie, I, Halle, 1877, p. 481–484. /Recenzii/.

1326. Fr. Damé, *Biografie* în Hasdeu, *Histoire critique des roumains*, édition entièrement refondue, trad. par f. Damé, Bucharest 1878.

1327. G. Bariţiu, Raport asupra scrierii d-lui Hasdeu /Cuvente den bătrîni". AnSAR-Mem (1878) p. 170; AnAR-Desb. s. II, t. II (1879) p. 351, t. III (1882) p. XVII (anexe).

1328. Budilowicz, Jurnalul Ministerului Instrucţiunii Publice al Rusiei, 1878, p. 401–418. /Hasdeu ca slavist/.

1329. N. Caix, Giornele di filologia, I (1878) p. 55–56. /Despre articolul lui Hasdeu, Ghiuj/.

1330. H. Meltzl, Zeitschrift für vergleichende Litteratur, nr. 6 (1878) p. 535. /Hasdeu ca slavist/.

1331. E. Picot, La République française, 14 juin 1878, nr. 2397. /Despre Hasdeu ca slavist/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1332. România liberă, 4 ianuarie 1879. /Note despre „Trei crai de la Răsărit" de Hasdeu/.

1333. Fr. Neumann, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung. Vol. 24 (1879) p. 181. /Rec. şi despre lucrări ale lui Hasdeu/.

1334. Cihac, *B. Petriceicu-Hasdeu şi Cuvente den Bătrâni*. ConvLit. XIII (1879) p. 81–98, 135–155; XIV (1880) p. 115–123, 125–134.

1335. Le Temps, Le Rappel, L'Intransigeant, ziare din Paris, reproduc şi comentează elogios Cuvîntarea lui Hasdeu ţinută la desvelirea statuei lui Jules Michelet, în 13 iulie 1882.

1336. N. Ionescu, *Raport despre notiţe etimologice*. AnAr-Desb V, (1882–83) p. 153.

1337. A. D. Xenopol, *Iuga şi Mircea după Hasdeu...*, ConvLit. XVII (1883) p. 398–399.

1338. *Genealogia şi biografia d-lui B. P. Hasdeu*, propus de deputat la Colegiul al II-lea de Cameră din Craiova. (Publicată de cetăţeni craioveni). Craiova, Tip. F. Lazăr, 1884, 16 p. + 1 pl.

1339. Hasdeu. Marş compus în onoarea alegerii de deputat a lui B. P. Hasdeu. Craiova. România liberă, 18 ianuarie 1885.

1340. N. I. Soimescu, *Domnul B. P. Hasdeu şi Radu Negru*. Bucureşti 1885.

1341. I. Russu. Familia, XXII (1886) p. 204. /Despre „Răsvan şi Vidra"/.

1342. T.Codrescu, Uricarul, XIII, Iaşi 1889, p. III (prefaţă despre Hasdeu la Iaşi), XV, Iaşi, 1890, p. 141–142.

1343. Th. D. Speranţia, *Tadeu Hasdeu, Schiţă biografică*. Rev-Nouă, II, nr. 7 (1889) p. 241.

1344. A. D. Xenopol, *Originea Argeşului după Hasdeu*. Arhiva Iaşi, II (1890), p. 64.

1345. Nicolau Putnoky, *Etymologicum Magnum Romanie şi filologia comparată din Rumânio în presente*. Ungaria – Cluj. I, nr. 3 (1892) p. 118–121; nr. 4 şi 5 (p. 150–156, 186–195 /critică teoria circulaţiei cuvinteior/.

1346. N. Putnoky, *Ceva limbistic* (I. Sufixul os în limba română; polemică cu Hasdeu. II. Sufixul enigmatic şi Hasdeu). Ungaria – Cluj, I, nr. (1892) p. 369–373.

1347. I. L. Caragiale, Moftul român, I (1893) publică versuri şi proză spirituală împotriva lui Hasdeu: Doi academicieni (nr. 6, 14 febr.); Magnum pophtologicum (nr. 10, 15); Olga şi spiriduş (16) Scandal academic (18, 28 martie); Ruga spiritistului (39, 23 iunie). Cf. Opere, Iv, ed S. Cioculescu, 1938, p. 316–318, 366–369.

1348. U/rechia Alecu/, *De unde „Petriceicu"*, Viaţa, I nr. 39 (1894).

1349. A. Philippide, *Hasdeu şi istoria limbii române*. ConvLit. XXIX (1895) p. 846–869.

1350. *Istoria filologiei române cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870–1895)*, Studii critice de Lazăr Şăineanu. A doua ediţiune. Bucureşti, Socec, 1895, 356 p.

1351. Gh. Gheorghiu. *B. P. Hasdeu, Etymologicum Magnum Romaniae*. ConvLit. XXX/I (1896), p. 52–972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1352. I. L. Caragiale, *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu"*, Epoca, 27 iunie – 1 iulie 1897 – Opere, III, ed. Paul Zarifopol, 1932, p. 166–178.

1353. N. Petraşcu, *Hasdeu, Studiu critic*. LitARom. II, (1897) p. 5–24, 99–112.

1354. Ang. Demetrescu, *De la banchetul dat d-lui Hăşdeu*. LitARom. III, 4 (1898) p. 257–260.

1355. Al. Davilla, *Teatrul Naţional. Răsvan şi Vidra...* Dare de seamă critică. LitArom, 5 (1898) p. 325–330.

1356. N. I. Apostolescu, *Filologia comparată*. Elementele dacice în limba română. Cursul d-lui Hasdeu la Facultatea de litere din Bucureşti. LitARom, III (1898) p. 363–366.

1357. Al Davilla, *Hasdeu, Femeea la Teatrul Naţional. Dare de seamă*. LitArom. III (1899) p. 715.

1358. D. R. Rosetti, *Dicţionarul contemporanilor*. Bucureşti, 1898, p. 96–97.

1359. Z. C. Arbure, Basarabia în secolul XIX, Bucureşti, 1899.

1360. N. Iorga, *Opinions sincères. La vie intellectuelle des Roumaines en 1899*. Bucarest, 1899.

1361. Gr. Pişculescu, *Iulia Hasdeu*. LitARom. IV (1899–1900) p. 41–48.

1362. A Philippide, *Specialistul român*. „Omagiu lui Titu Maiorescu". Bucureşti 1900, p. 107.

1363. N. Iorga, *Pentru d-l B. P. Hasdeu*, ConvLit. XXXV (1901), p. 384.

1364. *O carieră filologică, 1885–1900*. I, Istoricul unei împământeniri. Memoriu autobiografic de Lazăr Şăineanu. Bucureşti, Storck, 1901, 96 p.

1365. N. Iorga, *Carlismul d-lui B. P. Hasdeu şi adversarii acestei politice*. RevRom. I nr. 9, 1 mai 1902, p. 196–198.

1366. P. Missir, *Pentru D-l Hasdeu*, RevRom, I, nr. 7, 1 mai 1902 p. 196–198.

1367. Caion, *Oameni şi lucruri: B. P. Hasdeu*, Românul – anale literare şi politice, 24 mai 1904.

1368. Pavel Constantin, *Hasdeu-Petriceicu Bogdan mint nyelvész*. Tanul mány a román philologiatörténet körébol. Irta Pavel Constantin, Oradea Mare, 1904, 109 p.

1369. Caion, *Soarele cînd apune nu mai încălzeşte*. Românul literar, 1905, p. 444.

1370. N. Iorga, *Doi bătrîni senini şi venerabili: Hasdeu şi Xenopol*. Semănătorul, IV (1905) p. 241.

1371. Compte Angelo de Gubernatis, *Dictionnaire international des écrivains du monde latin*, Roma-Florenţa, 1907, p. 796.

1372. N. I. Apostolescu, *B. P. Hasdeu, Studiu*, LitARom. 1906, p. 67, 591.

1373. Mihail Dragomirescu, *B. P. Hasdeu, Răsvanu şi Vidra*. „Epoca" XII nr. 50, 22 februarie 1906.

1374. G. Panu, *Despre „Răsvan şi Vidra"* Săptămîna, VI, nr. 12, 15, 17, 19, 21, 57 (1906), p. 123, 164, 188, 213, 237, 663.

1375. *Lupta pentru limba românească*. Acte şi lămuriri privitoare la faptele din martie 1906, publicate de N. Iorga. Bucureşti Minerva, 1906. p. 104.

1376. N. Iorga, *Hasdeu şi Panu*, Neamul românesc, II, 1907, p. 579–580.

1377. A. N. B. *Hasdeu*, Viaţa literară şi artistică, nr. 1, 1907.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1378. P. V. Haneş, *B.P. Hasdeu*, revista idealistă, V, vol. IV (1907), p. 51.

1379. + *Moartea lui B. P. Hasdeu*. Voinţa naţională, 26 august 1907.

1380. D. Onciul, *Discurs la înmormîntarea lui B. P. Hasdeu*. AnAR-Desb XXX (1907–1908) p. 29–31.

1381. + *Moartea lui B. P. Hasdeu*. (Testamentu. Înmormântarea. Cuvîntări:Onciul, Bărbulescu, Voinţă naţională, 28 august 1907.

1382. G. Panu. *Hasdeu*, Voinţa naţională. 28 august 1907.

1383. P. Locusteanu/, Înmormîntarea de cl. II-a. Voinţa naţională. 29 august 1907. – Cincizeci figuri contimporane. Desenuri de Iser. Text de P. Locusteanu, seria I, Bucureşti (Flacăra) 1913.

1384. + *Amintiri despre Hasdeu*. Voinţa naţională, 29 august 1907.

1385. Dr. C. I. Istrati, *La moartea lui Hasdeu*. AnAR-Desb. XXX (1907–1908), p. 27.

1386. D. A. Sturdza, *Hasdeu*, AnAr-Desb. XXX (1907–1908). p. 89.

1387. D. Lugoşianu, *Bogdan Petriceicu–Hasdeu*. Voinţa naţională, 31 august 1907.

1388. N. Iorga, *B. P. Hasdeu. Florea darurilor*, II (1907) p. 352–355. Calendarul Ligii culturale pe 1908, p. 114–116. – Oamenii cari au fost, I. Amintiri şi comemorări (Articole care pot să rămîie). Vălenii de Munte, Tip. Neamul Românesc 1911, p. 221-224. Oameni cari au fost, (Bucureşti 1916) [Scriitorii români, publicaţie săptămînală, Nr. 4, Director A. Vlahuţă/. – Lamira, 1921, p. 817–818.– Oameni cari au fost, I, Bucureşti, 1934, p. 211–214.

1389. + *B. P. Hasdeu. Necrolog*, Viaţa literară şi artistică nr. 34, 1907.

1390. G. Panu, *B. P. Hasdeu, Săptămîna*, VII, nr. 49, 51 (1907) p. 558, 579.

1391. A. D. Xenopol, *B. P. Hasdeu. Necrolog*. Arhiva-Iaşi, XVIII, (1907) p. 367, 372, 420. – românul literar, I (1907), p. 249.

1392. M. Craiovan, *B. P. Hasdeu*, Mercure de France, Paria, 16 novembre, 1907.

1393. V. Cosmovici, *Amintiri din tinereţea lui B. P. Hasdeu poveştite de el însuşi, 1852–1857*. Sămănătorul, VI (1907) 25 noembrie, p. 984–989.

1394. Caion, *B. P. Hasdeu*, Românul literar. (VI (1907), p. 288.

1395. Gustav Weigand, *Hasdeu ca filolog*. ConvLit. XLI (1907) p. 1169–1173.

1396. Dr. I. Lupaş, *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, Luceafărul, VI, (1907) o. 384–387.

1397. C. Făgeţei, *Hasdeu*, Ramuri, II (1907) p. 248.

1398. Isabela Sadoveanu, *B. P. Hasdeu*, Viaţa românească nr. 9, (1907), p. 377.

1399. Mihail Dragomirescu, *Grigorescu şi Hasdeu*. ConvCrit. I 1907, nr. 18, p. 701.

1400. M. Dragomirescu, *Despre „Răsvan şi Vidra"*. ConvCrit. I, nr. 20 (1907) p. 814.

1401. Ovid Densuşianu, *Hasdeu*, Vieaţa nouă, III (1907–8) p. 366.

1402. D. Teleor, *B. P. Hasdeu*, Revista idealistă, VI, 2 (1908), p. 75.

1403. G. Panu; *Amintiri de la Junimea*, 2 vol. Bucureşti, 1908–10 (în diverse locuri).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1404. N. Iorga, *Vasile Cosmovici*, în Oameni cari au fost, I, Bucureşti, 1934, p. 318–319. /Datat: ianuarie 1909/.

1405. C. Bogdan – Duică, *Despre „Răsvan şi Vidra"*. Luceafărul VIII (1909) p. 556.

1406. N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, 1090. p. 336.

1407. *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, Discurs rostit la 13 mai /26 iunie (sic!) 1090, de Nicolae Gane, cu răspuns de Iacob C. Negruzzi. Bucureşti, 1909. AR. Discursuri de recepţiune. XXXII).

1408. N. Gane, *Despre Hasdeu*. Viaţa nouă. V (1909–1910) p. 171. (Recensie).

1409. N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*, III. Vălenii de Munte, 1909, p. 296–300, 315–317. – Fragm. XVI „Răsvan şi Vidra al lui Hasdeu" reprodus în Neamul românesc literar, 1921, p. 71–74, 353, 369.

1410. Encyclopedie Britannica, XIII, Cambridge, 1910, p. 49. /Despre Hasdeu/.

1411. P. V. Haneş, *Studii de literatură română*, I, Bucureşti, 1910, p. 81 /B. P. Hasdeu/.

1412. B. P. Hasdeu, *Ursita, roman istoric;* rec. de Stănescu ConvLit. XLVI, 2 (1910) p. 488–489; de Il. Chendi, Luceafărul IX (1910) p. 444.

1413. B. P. Hasdeu, *Dumnezeu;* Rec. ConvCrit. IV, nr. 12 (25 dec. 1910) p. 818.

1414. C. Sp. Hasdeu, *B. P. Hasdeu*, Flacăra I, (1911–12) p. 393.

1415. *N. I. Apostolescu, Hasdeu şi Tocilescu*. Conferinţă rostită la Societatea istorică română în seara de 18 februarie 1912, RevIAF XIII (1912) p. 24–25. Ed. separată, 1913.

1416. Iuliu Dragomirescu, *Ideile şi faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. RevIAF. XIII (1912) p. 234–271 + 9 pl. (Conferinţele publice din 1911. Ed. separată, 1913, Rec. în Flacăra, II (1912–13), p. 150.

1417. Gh. Adamescu, *Istoria literaturii Române*. Bucureşti, Alcalay, (1913); ed. II, 1920; ed. III (1923) p. 408–416. (Biblioteca pentru toţi).

1418. Sever Zotta, *Spiţa neamului Hasdeu*. Arhiva genealogică. II (1913) p. 139–176.

1419. N. I. Apostolescu, *Amintiri despre Hasdeu*, Flacăra, III 91913–14) p. 362.

1420. + *Cum a fost înmormîntat marele savant* (B. P. Hasdeu). Flacăra III, nr. 36, 1914.

1421. N. Iorga. *B. P. Hasdeu, Talmudul*, Bucureşti, 1916. Rec. RevIst, II (1916) p. 216.

1422. + *Hasdeu*. Însemnări literare, Iaşi, 1919, nr. 16.

1423. N. Iorga, et Septime Gorceix, *Anthologie de la littérature roumaine des origines au XX-e siècle...*, Paris, Delagrave, 1920, p. 146–153.

1424. Iacob C. Negruzzi. *Amintiri de la Junimea*, Bucureşti, Viaţa românească, 1921.

1425. Barbu Lăzăreanu, *Hasdeu umorist*. Adevărul literar, 6, 8, 20 febr. 1921.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1426. B. Lăzăreanu, *Destituirea lui Hasdeu.* Adevărul literar, 11 decembrie 1921.

1427. B. Lăzăreanu, *Hasdeu înaintea curții criminale.* Adevărul literar, 18 decembrie 1921.

1428. B. Lăzăreanu, *Aga Teodor Codrescu și prințul Petriceico Hasdeu.* Adevărul literar, 25 decembrie 1921.

1429. B. Lăzăreanu, *Războaiele dintre Hasdeu și Xenopol.* Adevărul literar II, nr. 60 (1922).

1430. B. Lăzăreanu, *Rămășagul lui Hasdeu.* Adevărul literar II, nr. 62 (1922).

1431. B. Lăzăreanu, *Hasdeu la Văcărești.* Adevărul literar II Nr. 64 (1622).

1432. B. Lăzăreanu, *Ineditele lui Hasdeu,* Adevărul literar 5 martie 1922.

1433. Paul I. Papadopol, *Un mare reprezentant al culturii: B. P. Hasdeu.* Adevărul literar, 6 august 1922.

1434. Paul I. Papadopol, *B. P. Hasdeu, dramaturg, istoric, filolog și polemist.* Adevărul literar și artistic, IV, nr. 146 (9 sept. 1923).

1435. Th. Speranția, *Nu uitați de B. P. Hasdeu.* Tinerimea română, 1923, nr. 3–4 p. 73–74.

1436. Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți.* București, Cartea românească, 1923, p. 166.

1437. P. V. Haneș, *Istoria literaturii românești,* București 1924.

1438. Maria Kasterska, *Tadeusz Hyżdeu, pisarz, poeta i tulmacz – rumin, szlachcic polski z XVIII wieku* (Tadeu Hîjdeu, scriitor, poet și traducător – român nobil polon din sec. XVIII). Pamietnik literacki, XXI Varșovia 1924–25 p. 241–246; ed. separată, 1924, 6 p. Un rezumat și trad. testamentului lui Tadou se dă de P.P. Panaitescu în RevIst. XI (1925) p. 318–321.

1439. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu și Rusia,* Chișinău, 1925.

1440. Liviu Marian, *Ortonerozia de Hasdeu.* Adevărul literar, 22 noembrie 1925.

1441. Calinic Istrati, *Prin satul Hăjdăilor.* Junimea literară, nr. 5–7, Cernăuți, 1925.

1442. B. Lăzăreanu, *Hasdeu și C. A. Rosetti.* Adevărul 14 martie 1926.

1443. Teodor Bălan, *Noi documente privitoare la familia Hăjdeu.* Analele Dobrogei, VII (1926) p. 115–132.

1444. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu bănuit de rusofilie.* România nouă, nr. 101, 30 sept. 1926.

1445. Liviu Marian, *Cînd și cum a trecut B. P. Hasdeu Prutul.* Adevărul literar, 19 decembrie 1926.

1446. Ion Negrescu, *B. P. Hasdeu,* în monografia „Basarabia' îngrijită de St. Ciobanu, 1926.

1447. Ion Simionescu, *Oameni aleși,* II, Românii. București, Cartea Românească, 1926: Un uitat: B. P. Hasdeu.

1448. Gh. Adamescu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu,* Conferință pentru comemorarea lui ținută în seara de 4 decembrie 1927 la Ateneul Român, București, 1929. 24 p. (Extras din „Anuarul" Ateneului pe 1927).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1449. G. Bogdan Duică, *B. P. Hăjdău.* (Ceva despre piesele lui). Cele trei Crişuri, VIII (1927) p. 130–131.

1450. N. Iorga, *Cuvîntare la desvelirea busturilor lui D. Onciu şi B. P. Hasdeu la Arhivele Statului.* Neamul românesc, nr. 176, 1927.

1451. N. Iorga, *B. P. Hasdeu, cu prilejul comemorării lui la Cîmpina.* RevIst. III (1927) p. 201–210. – Din conferinţa ţinută la Ateneul de acolo (28 august 1927). Vălenii de Munte 1927, 14 p. (Biblioteca de vulgarizare „Cuvîntul" nr. 3). Neamul românesc, nr. 126, 127 (1927).

1452. – Alex I. Lapedatu, *Cuvîntare despre B. P. Hasdeu şi D. Onciu, la desvelirea busturilor lor la Arhivele Statului din Bucureşti, 10 noembrie 1927.* Universul, XLV (1927) nr. 264 (12 noembrie).

1453. Liviu Marian, *Începuturile teatrale ale lui B. P. Hasdeu,* în Contribuţiuni la istoria literaturii române din veacul al XIX-lea, Chişinău, 1927.

1454. Liviu Marian, *Din copilăria şi tinereţea lui B. P. Hasdeu.* Adevărul literar şi artistic, nr. 351, 1927.

1455. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu şi M. Eminescu,* Chişinău, 1927. 31 p.

1456. Liviu Marian, *Hasdeu şi Heliade.* Junimea literară XVI (1927) p. 253–159.

1457 B. Lăzăreanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu, Umorul farsele şi poezia lui,* Bucureşti, 1927, 159 p. (Pe copertă: Umorul lui Hasdeu). /Cuprinde articolele precedente nr. 134–135/.

1458. Stanislaw Wedkiewicz, *Z dziejów polonystyki w Rumunji* (Din istoria polonisticei în România): Bogdan Petriceicu Hasdeu, Warszawa (Obditka z „Prac Polonistycznych" ofiarowanych Prof. Janowi Losiovi). w Krakowie, 1927, p. 474–488.

1459. Liviu Marian, *Data şi locul naşterii lui B. P. Hasdeu.* Junimea literară. XVII (1928) nr. 1–3.

1460. Luca Vornea, *Lazăr Şăineanu,* Bucureşti, 1928.

1461. Zamfir C. Arbore, *Bogdan Petriceicu Hasdeu.* Viaţa Basarabiei, I; nr. 3, 1932.

1462. V. G. Madan, *Din amintirile unui basarabean despre Bogdan Petriceicu Hasdeu.* Viaţa Basarabiei, I, nr. 8, 1932.

1463. Liviu Marian, *Alexandru Hasdeu şi Academia Română,* AR. MSL, s. III, t. VI, 1932.

1464. B. P. Petriceicu, *Diploma bîrlădeană din 1134 şi hrisovul lui Iurg Koriatovici din 1374.* Falsurile patriotice ale lui B. P. Hasdeu. RevIstRom. II (1932) p. 46–58.

1465. I. Pelivan, *Tadeu Ivanovici Hajdeu,* 1769–1822. Viaţa Basarabiei, I, nr. 3, 1932.

1466. Lucian Predescu, *B. P. Hasdeu.* Adevărul, vineri 26 augist 1932.

1467. /E. Bucuţa/. *Hasdeu omul.* „Boabe de grîu" III (1932), p. 298–299.

1468. D. Murăraşu, *B. P. Hasdeu.* Tinerimea română. LI, nr. 1 (1932) p. 16–18.

1469. N. Gane, *A. T. Hasdeu, primul slavist român.* Viaţa Basarabiei, nr. 204 din 22 iulie 1933.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1470. N. Iorga, *B. P. Hasdeu ca istoric*. AS. MIS. s. III, t. XIII /Bucureşti, 1933/, – Portrete şi comemorări, /1936/ p. 141–150. (Biblioteca pentru toţi, nr. 1454–1456).

1471. Sextil Puşcariu, *B.P. Hasdeu ca linguist*. AR.MSL. s. III, t. VI, /Bucureşti/ 1933.

1472. N.S.Dumitrescu, *B.P.Hasdeu şi „Tinerimea română"*. Tinerimea română. LI (1933) p. 185–187.

1473. + *Comemorarea lui B.P. Hasdeu*. Tinerimea română. LI (1933) p. 187–188.

1474. Mihail Dragomirescu, *B. P. Hasdeu*, Tinerimea română LI (1933) p. 188–197.

1475. Dr. Ioan Zalplachta, *Bogdan Petriceicu Hasdeu şi Polonia*. ConvLit. vol. 66 (1933) p. 603–610.

1476. G. Bogdan-Duică, *Un cuib dacoromân* /rev. Traian/. Hyperion, II, nr. 3, 1933.

1477. Ion Nistor, *Opt scrisori inedite de la Tadeu Hasdeu*. Codrul Cosminului, VIII (1933), p. 473–480.

1478. Dan Simonescu. *Epitaful autograf al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Tinerimea Română, LI (1933) p. 273–275.

1479. I. Pelivan, *Corespondenţa dintre C. Chiriac şi B. Petriceicu Hasdeu*. Arhivele Basarabiei, 1933, nr. 2.

1480. E. Dvoicenco, *Dintre relaţiile lui Alexandru Hasdeu cu fiul său Bogdan. Două scrisori inedite*. Adevărul lit. XII, nr. 643, 1933.

1481. E. Dvoicenco, *Două note dintr-o revistă rusească despre A. Hasdeu*. RevIst. XX (1934) p. 9–11.

1482. N. Iorga, *Iulia Hasdeu*, Neamul românesc, nr. 278, 1934.

1483. N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, 2 vol. Bucureşti, Adevărul, 1934. /I. Crearea formei. II. În căutarea fondului/.

1484. I. Minea, *Cîteva date despre B.P. Hasdeu ca profesor la Iaşi şi ceva despre T. Maiorescu*. Arhivele Olteniei, XVI (1935) p. 200–205.

1485. E.N., *B. P. Hasdeu, şi problema evreiască*. Universul, 20 iulie 1936.

1486. Stelian N. Cucu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu* (Aristocratismul vieţii şi operei lui). R. Sărat, Tip. Poporul (1936) 29 p. (Conferinţă ţinută sub auspiciile „Casei culturale" R. Sărat în 16 februarie 1936).

1487. Iuliu Dragomirescu, *Comemorarea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Tribuna Basarabiei, 30 martie 1936 /Publică şi fragm. din scrisori ale lui Hasdeu sau ale fiicei sale/.

1488. Iuliu Dragomirescu, *Opera postumă a lui Hasdeu*. Tribuna Basarabiei, 27 aprilie 1936.

1489. E. Dvoicenco, *Alexandru Hasdeu şi literatura română populară*. RevIst. XXII (1936) p. 23–37.

1490. N. Iorga, *În jurul comemorării lui Hasdeu*. Oamenii care au fost, IV, Bucureşti 1939, p. 149–150/. Datat: 28 februarie 1936/.

1491. Maria Magdalena Rai, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Tinerimea română, LIX (1936) p. 278–279.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1492. I. Veverca, *B. P. Hasdeu ca economist.* „Independenţa economică". 1936, p. 89.

1493. Iuliu Dragomirescu /Corespondenţă şi acte privitoare la Hasdeu/. Tribuna Basarabiei, 9 februarie 1937.

1494. Mih. Popescu, *B. P. Hasdeu şi Titu Maiorescu (Un anunţ şi un comentariu),* ConvLit. 70 (1937) p. 396–397.

1495. Gh. Cardaş, *Istoria literaturii româneşti de la origine pînă în zilele noastre.* Bucureşti 1938 p. 270–273.

1496. Lilla Giuşcă Speranţia, *Amintiri din Casa lui B. P. Hasdeu. În dorul Iuliei,* Adevărul lit. nr. 917 din 3 iulie 1938.

1497. D. Murărasu, *Hasdeu.* Ediţiunea Mircea Eliade. Bucureşti, 1938. 67 p.

1498. Th. Capidaru, *B. P. Hasdeu ca linguist, indo-europenist şi filolog,* Revista clasică, VIII (1937).

1499. *Comemorarea Iuliei Hasdeu* – Statul şi şcoala, VIII1–2, sept.–oct. 1938, p. 59.

1500. N. Iorga, *O umbră a trecut (Iulia Hasdeu).* Oameni care au fost, IV, Bucureşti 1939, p. 275–276. /Datat: 1 noembrie 1938/.

1501. Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare,* Buc. 1938, 10 67–68: B. P. Hasdeu.

1502. Pan. Halippa, *Bogdan Petriceicu Hasdeu.* Chişinău, 1939, 19 p. (Conferinţa ţinută în sala eparhială din Chişinău în ziua de 30 octomvrie 1939). /Extras din Viaţa Basarabiei, nr. 11–12, 1939/.

1503. C. Manolache, *Scînteetoarea viaţă a Iuliei Hasdeu)* Bucureşti, /1939/, 402 p. + 10 pl.

1504. Ion Aurel Manolescu, *Iulia Hasdeu,* Bucureşti 1939 112 p.

1505. Dr. Victor Vasiliu, *Der Einfluss Fr. Lists auf dem rumänischen Wirtschaflichen Gedenken im 19. Jahrhundert,* Düsseldorf 1939, p. 58–68.

1506. Gh. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent.* Bucureşti, 1941, p. 320–332 şi 901–902.

1507. Corneliu Crăciun, *B. P. Hasdeu şi ideologia naturali stă în istoriografie.* Bucureşti 1941. 44 p. /Extras din Revista Fundaţiilor Regale. Nr. 8–10 Aug.–Oct. 1941/.

1508. Ciprian Doicescu. *Iulia Hasdeu.* Cu tălmăciri din poeziile ei. Bucureşti / 1941/. 127 p. + pl.

1509. Tr. Ionescu-Nişcov, *Alexandru Hasdeu. Contribuţii la cunoaşterea familiei Hasdeu.* Revista istorică, XXVII (1941) p. 6–90.

1510. Aurelian Sacedorţeanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu,* 26 febr, 1838–25 aug. 1907. RevArh. V, 1 (1942) p. 1–10.

1511. A Sacedorţeanu, *Acte de stare civilă ale familiei Hasdeu.* RevArh. V, 1 (1942) p. 221–226.

1512. A Boldur, *O calomnie la adresa lui B. P. Hasdeu,* „Studii şi cercetări istorice" – Iaşi, XVIII (1943), p. 490–492.

1513. Aurelian Sacedorţeanu, *„Împământenirea" lui Hasdeu.* Studii şi cercetări istorice, XVIII (1943) p. 127–135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1514. T. Sauciuc-Săveanu, *O scrisoare a lui B. P. Hasdeu din 19 februarie 1878.* „Studii şi cercetări istorice" Iaşi, XVIII (194, p. 105–118.

1515. G. Bezviconi, *Mormîntul lui Hasdeu,* „Preocupări literare" 1943, nr. 1–2, p. 67.

1516. Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria Literaturii române moderne,* I /Bucureşti/, Casa Scoalelor, 1944, 384 p.

1517. Gh. Vrabie, *B. P. Hasdeu.* Comunicare făcută la Societatea „Prietenii istoriei literare", martie 1946. /Cf. Gh. Vrabie, Folclorul, Bucureşti, 1947, p. 413 nu cunosc dacă a fost tipărită.

1518. Camil Baltazar, *Hasdeu antidinastic.* „Flacăra" I, nr. 15 (1948) p. 9 /Reproduce: Odă de ciocoi/.

1519. Sanda Diaconescu, *Elemente progresiste în opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.* „Contemporanul" 1949, nr. 153, p. 9.

1520. Ion Const, Chiţimia, *B. P. Hasdeu şi Problemele de folclor,* Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor, I. (1952) p. 161–191.

1521. D. Macrea, *Opera lingvistică a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.* „Limba română" III (1954) nr, 3 p. 5–21. Reprodus: In: *Lingvişti şi filologi români.* Bucureşti, Edit. St. 1939, p. 81–104.

1522. V. şi Grigore Botez, *Biblioteca „N Bălcescu" din Iaşi,* „Călăuza bibliotecarului", 8 nr. 10, 1955, p. 30–31.

1523. A. Costa-Foru, *Hasdeu şi problemele teatrului.* Studii şi cercetări de istoria artei. II. 1–2 (1955). p. 257–272.

1524. Al. Dima, *Preocupări de critică şi teorie literară în perioada ieşeană a activităţii lui Hasdeu.* Studii şi cercetări Ştiinţifice. Seria III. Ştiinţe sociale. Acad. R.P.R., Filiala Iaşi VI (1955) nr. 1–2, p. 77–93.

1525. *Istoria literaturii române.* II. Redactat de: Ion Viner, Ov. S. Crohmălniceanu... (Bucureşti), ESPLA, 1955., p. 54–73.

1526. I. M. Alden. *Cronica dramatică.* Despre premiera piesei „Răzvan şi Vidra" de B.P. Hajdeu. „Făclia" Clujm 18 martie 1956, p. 2.

1527. Ion Breazu, *Consideraţiile unui istoric literar.* (Pe marginea piesei Răzvan şi Vidra de B.P. Hasdeu). „Făclia" Cluj, 26 februarie 1956, p. 2.

1528. G. Călinescu, *La porţile Academiei.* „Contemporanul", Vineri 6 iulie 1956, nr. 27 (509). (Cronica optimistului).

1528. Vera Panfil, *Opera literară a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu* (120 de ani de la Ziua naşterii). „Octombrie". Chişinău, 1956, nr. 2, p. 80–87.

1530. P. Panaitescu-Perpessicius, *Viaţa şi opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.* Acad. R.P.R. 90 de ani de viaţă academică în ţara noastră. Lucrările sesiunii ştiinţifice a Acad. R.P.R., 2–6 iulie 1956, Bucureşti, Edit. Acad. R.P.R., 1956, p. 105–128. Cf. şi Studii IX, nr. 6 (1956), p. 150. Reprodus. In: *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956).* Edit. pt. lit. şi artă, 1957, p. 525–553.

1531. Lucia Pop, *Preocupări lingvistice la revistele lui Hasdeu în perioada ieşeană,* Studii şi cercetări şt. – Iaşi-Filologie VII, 2 (1956) p. 51–61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1532. Pompiliu Constantinescu, *Salonul lui Hasdeu*, în *Scrieri alese*, ESPLA (Bucureşti, 1957) p. 376–382.

1533. A.S. */Un monument uitat. Notă.* Informaţia Bucureştiului, 19 noiembrie 1957.

1534. Const. C. Angelescu, *Procesul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu pentru nuvela „Duduca Mamuca" (1863)*, Studii şi cercetări Ştiinţifice. Filologie. Acad. R.P.R., Filiala Iaşi, VIII (1957) Fasc. 2 p. 265–292.

1535. V. şi Grigore Botez, *B. P. Hasdeu bibliotecar la Iaşi*, Călăuza bibliotecarului; 10, 1957, nr. 8 p. 10–11 şi 1957, nr. 9, p. 26–29, 31.

1536. Ion Breazu, *Hasdeu şi patrimoniul popular.* Tribuna, I, nr. 28, Cluj, 18 august 1957.

1537. J. Byck, *Formaţia spirituală a lui Hasdeu.* Veac Nou IV (1957) nr. 34 p. 2.

1538. J. Byck, *50 de ani de la moartea lui B. P. Hasdeu.* Gazeta literară IV, nr. nr. 35, joi, 29 august 1957.

1539. J. Byck, *Permanenţe româneşti; B. P. Hasdeu.* Viaţa studenţească II, nr. 8, august 1957, p. 7.

1540. S. Dumitrescu şi D. Teodoru, *Concepţiile economice ale lui B. P. Hasdeu.* Probleme economice X, 1, ianuarie 1957, p. 115–127.

1541. Eugen Luca, *B. P. Hasdeu.* „Contemporanul", 1957, nr. 35, p. 2.

1542. Aurel Martin, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Scînteia, XXVI nr. 3994, Miercuri 28 august 1957.

1543. Modest Morariu, *50 de ani de la moartea lui B. P. Hasdeu.* Scînteia tineretului, XII, nr. 2581, Marţi 27 august 1957.

1544. Augustin Z. N. Pop, *Istoricul literar rus Aleksandr Veselovski şi B. P. Hasdeu.* „Tînărul scriitor" VI (1957) nr. 5, p. 15–98.

1545. Şerban Răzeşul, *B. P. Hasdeu despre Mitropolitul Varlaam.* Cu prilejul comemorării lor. Mitropolia Olteniei, IX, 9–10 (1957) p. 673–674. (Reproduce şi doc. de sub nr. 626).

1546. Ştefan Rîmniceanu, *B. P. Hasdeu*, „Steaua" VIII (1957) nr. 8 p. 53–57.

1547. Aurelian Sacedorţeanu, *Concepţia istorică a lui B. P. Hasdeu*, „Studii" X (1957) nr. 5, p. 141–160.

1548. N. Romanenko, *Bogdan Petriceicu Haşdeu.* Viaţa şi opera (1836–1907). Chişinău, Editura de Stat a Moldovei, 1957. 193 /–196/ p. + 3 f. ilustr. + 1 portret.

1548. Teodor Vărgolici, *B. P. Hasdeu şi romanul istoric.* „Scrisul Bănăţean" VIII (1957) nr. 3, p. 74–76.

1550. V. şi Grigore Botez, *Cînd a fost înfiinţată Biblioteca „Mihail Emineascu" a Universităţii din Iaşi.* (Din istoria bibliotecilor noastre), „Călăuza bibliotecarului", 11, nr. 4, 1958, p. 20–21.

1551. Dvoicenko-Markova, Iz perepischi B. P. Hasdeu s ruschimi ucenimi (1852–1853). „Limba şi literatura moldovenească" Chişinău, 1958, nr. 2, p. 67–68.

1552. Traian Ionescu-Nişcov, *Grigore Skovoroda şi scrierile filosofice ale lui Alexandru Hasdeu*, Romanoslavica II (1958) p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1553. Barbu Lăzărescu. *B. P. Hasdeu*, în *Glose şi comentarii de istoriografie literară*. Culegere întocmită de Ion Crişan şi George Baiculescu. Bucureşti, Edit. pentru ...atură şi artă, 1958, p. 197–269.

/Cuprinde: Miracolul. De la Cuvente den bătrâni la Marele Etimologic al României. Pentru versurile lui Hasdeu. Ortonerozia. Poezie, aritmetică şi epigraf. Alb şi negru. Bunătăţile şi neajunsurile unei trupe. Pe marginea lui Aghiuţă. N.O.U. Nou. Etimologia în serviciul politicii şi cupletele inconsecvenţei. P.P. Carp contra lui Hasdeu. Cuvinte vii. 14, 7 şi 19. Bondarul. A morfoli şi a molfăi. B.P. Hasdeu şi V. A. Urechiă.

1554. Augustin Z. N. Pop, *Hasdeu în Ardeal*. „Tribuna" II nr. 15 (62) 12 aprilie 1958. Clij, p.-6–7 /Cu 3 scrisuri de la Pàl Hemfaivy/.

1555. Rozalia Rosemberg, *Catalogul corespondenţei lui B. P. Hasdeu* (Fondul de la Arhivele Statului-Bucureşti. Lucrare de diplomă la Fac. de Istorie-Bucureşti. Sesiunea iunie 1958, XV + 85 (manuscris).

1556. I. Varticean, Bogdan Petriceicu Hasdeu şi cultura rusă au în vol. Ctpraniţ drujbă, Chişinău 1958, p. 197–204.

1557. Viorica Botez, *O poezie inedită în limba franceză a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Studii şi cercetări ştiinţifice. Filologie. Acad. R.P.R., Filiala Iaşi, X (1959) nr. 1–2, p. 144–149.

1558. Viorica şi Gr. Botez, *Rezolvarea unui deziderat al bibliotecii publice din Moldova în primii ani după unirea ţărilor române*. „Iaşul literar", X (1959) nr. 1, p. 99–102. /Un proiect al lui B. P. Hasdeu/.

1559. Géza Cseke, *Bogdan Petriceicu Hasdeu: Răzvan és Vidra*, 1959. „Igaz Szó", Tg. Mureş, VII (1959) nr. 5. p. 763–765.

1560. Ecat. Dvoicenko, B. P. Haşdeu şi A. A. Potevnia în „Nistru" nr. 8, 1959, p. 148–151. [Scrisoare din 22 noiembrie 1878 către Potebnea despre cîntecul privitor la Ştefan cel Mare. Îi va trimite texte române din sex. XVI, ultima sa lucrare.

1561. Lidia Bote, *Reactualizarea lui Hasdeu*, „Tribuna", Cluj, IV (1960) nr. 47, p. 3.

1562. Ecaterina Dvoicenko Markova, *Din istoria raporturilor culturale ruso-moldoveneşti*. Trei scrisori ale lui A. Hasdeu adresate unor oameni de ştiinţă ruşi. (1856). „Limba şi literatura moldovenească" nr. 2, 1960.

1563. D. Vatamaniuc, *B. P. Hasdeu şi „Junimea"* (Scriitori şi curente). „Viaţa românească", XIII 1960, nr. 7, p. 78–90.

1564. Traian Ionescu-Nişcov, *Scrisorile lui Boleslav Hasdeu în limba rusă*. Romanoslavica, V (1962) p. 53–68.

1565. P. P. Panaitescu, *Rolul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu în slavistica românească*, Romanoslavica, VI (1962) p. 235–248.

1566. Al. Dima, *B. P. Hasdeu–scriitorul*, „Gazeta literară" X, nr. 32 (491) – joi 8 aug. 1963.

1567. V. Efumiu, *B. P. Hasdeu*, România liberă, 1963, 13 aprilie.

1568. Gaspar P. Haşdeu, *Bogdan P. Haşdeu, 125 de ani de la naşterea marelui clasic*. Foaia noastră. Organul Uniunii democratice a românilor din Ungaria", VII, nr. 4,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

vineri, 15 februarie 1863, p. 6. [Despre Călătoriile lui B. P. Hasdeu în Ungaria, 1867, 1871, 1874, 1883. Publică o scrisoare a lui Pàl Hunfalvy către B. P. Hasdeu mulţumindu-i pentru lucrările trimise şi cerîndu-i Istoria critică. Datată: Budapesta în aprilie 1875.

1569. Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui B.P. Hasdeu.* Studii XVI (1963) nr. 5, p. 1021–1031.

– L'activité d'historien de B. P. Hasdeu, Revue roumaine d'Histoire, III 1964, nr. 1, p. 51–66.

1570. George Munteanu, *B. P. Hasdeu,* Bucureşti, Edit. pt. literatură, 1963, 144 p. (Mica bibliotecă critică).

1571. C. Poghirc, *B. P. Hasdeu, indoeuropenist.* Limba română, XII (1963) nr. 5, p. 467–477.

1572. M. Regleanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu,* Rev. Arh. VI (1963) nr. 2, p. 232–239. /Figuri de arhivişti români/.

1573. Al. Rosetti, *Bogdan Petriceicu Hasdeu şi studiul limbii române.* Limba română XII (1963) nr. 5 p. 459–463.

1574. Lucia Wald, *Hasdeu şi problemele de teorie a limbii.* Limba română XII (1963) nr. 5, p. 464–468.

1575. Dan Zamfirescu, *Hasdeu şi lupta pentru universitate* Luceafărul VI, nr. 7, 30 martie 1963.

1576. J. Byck, *Bogdan Petriceicu Hasdeu,* Revue Roumaine, 1964, nr. 1, p. 94–98.

1577. Magdalena Lazló, *B. P. Hasdeu, despre folclorul ucrainean,* X (1964, p. 101–117).

1578. Lector, *Hasdeu şi studiile de cultură veche românească,* „Glasul Bisericii", XXIII (1964) nr. 7–8, p. 745–748.

1579. George Munteanu, *B. P. Hasdeu,* Gazeta literară, XI, nr. 42 (553) – joi 15 oct. 1964, p. 7.

1580. Al. Rosetti, *B. P. Hasdeu,* Contemporanul, vineri 16 oct. 1964, nr. 42 (940), p. 3.

1581. Ion Nicola, *Eftimie Murgu şi Bogdan P. Hasdeu,* „Mitropolia Banatului" XV (1965), nr. 4–6, p. 420–424.

1582. Teofil Moreta, *„Arheologie" hasdeiană în Oltenia,* Ramuri, II, nr. 2 (7), februarie, 1965, p. 13. /Despre originile Craiovei şi Basarabi/.

1583. Ion Vlad – Gh. Stancoveanu, *O, tempora...* Ramuri II (1965) nr. 4 (9) 15 aprilie 1965, p. 23. /D. A. Sturdza despre B. P. Hasdeu, atitudini ostile. Reproduce două scrisori ale lui Sturdza către Hasdeu, de A.S.R. Fond Hasdeu, pach. 380 nr. 1274 şi 1268/.

1584. Magdalena Laszlo, *B.P. Hasdeu şi Giambattista Vico,* Revista de Filozofie, tom. 13 nr. 3 1966, p. 363–374.

1585. P. Strihan, *Juristul Bogdan Petriceicu Hasdeu şi contribuţia lui la istoria dreptului.* – Studii 19 (1966) nr. 4, p. 723–743.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Tabla materiei la primele reviste ale lui B. P. Hasdeu

I. ROMÂNIA
1858–1859

1586. [Hasdeu] Alexandru Hotineanul, Epistole către românii. D-un român din Basarabia. I, 1 (18 nov. 1859), p. 3–5 (Politica).

1587. Hasdeu, Bogdan Petriceico, Convenciunea şi ţara. I 1 (18 nov. 1859) p. 1–2.

1588. Adunarea şi candidaturile la domnie. I, 1 (18 nov. 1858), p. 2–6.

1589. Despre Iω în titlul domnilor români ai Moldo–Valahiei şi ai Bulgariei. Cercetare filologică şi diplomatică. I, 1 (18 nov. 1858), p. 6–8, 2 (25 nov.), p. 12–16, 3 (2 dec.) p. 20–22 şi 4 (9 dec.) p. 31–32.

1590. Revista jurnalelor din ţeară. I, 1 (18 nov. 1858) p. 8. [Despre noul ziar „Constituţionalul" şi programul său].

1591. [Situaţiunea: Afif–Bei şi instituirea comisiei interimare; principiile constituţionale după „Constituţionalul" şi „România"], I, 2 (25 nov. 1858), p. 9–11.

1592. [Revista jurnalelor: „Zimbrul" şi „Vulturul"]. I, 2 (25 nov. 1858), p. 16.

1593. Principatele dunărene. Din „Călătorii în Orient" de D. M. S. Girardin. I, 3 (2 dec. 1858) p. 17–19, 4 (9 dec. 1858), p. 27–31. [traducere semnată K. G.].

1594. Însemnări bibliografice pentru istoria României. I, 3 (2 dec. 1858) p. 22–23. [Collectate de Senkovski cuprinzînd documente otomane].

1595. Uricarul I, 3 (2 dec. 1858) p. 23 [Zapisul Alexandrei, fata cronicarului Grigore Ureche, din 8 dec. 1670].

1596. Misce, I, 3 (2 dec. 1858) p. 23–24. [Culegere de maxime].

1597. [Revista jurnalelor: „Bondariul"]. I, 4 (9 dec. 1858), p. 25.

1598. Istoria modernă a patrioţilor români alcătuită după documentele şi actele oficiale cuprinse în coloanele reposatei Gazeta de Moldavia, I, 4 (9 dec. 1958) p. 25–27. [Dialog. satiric].

1599. Vechile aşezări romane în Lodomiria, I (1859) nr. 1, p. 5–7, nr. 2, p. 9–11, nr. 3, p. 21–23 şi nr. 4, p. 29–30. (Etnografia). [Despre românii din Polonia, extrase din Volumina legum, în care se vorbeşte despre ei şi despre jus valachium].

1600. Craiul Marco-n-ţera română. Cănticul bulgar I (1859) p. 7–9. (Poezia populară).

1601. Alegerea Domnului. I, 1 (1859) p. 9 (Cronica zilei).

1602. Uricele române aflătoare la Sfetigora. I, nr. 2 (1589), . 11–13, nr. 3, p. 17–21 şi nr. 4, p. 29 (Archeografia). [Liste de documente aflate de Porfirie Uspenski].

1603. Mandatele-imperative-n privirea propăşirei. I, 2 (1859) p. 13–14 (Politica).

1604. O carte de giudecată de la mitropolitul Varlaam din 1646. I (1859) nr. 2, p. 15–16, nr. 3, p. 24 (Diplomatica).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1605. Studiul limbelor romane I, 3 (1859) p. 23 (Înştiinţările). [Recomandă lecţiile florentinului Giuseppe Pescel].

1606. Cîntecul muntencei. Doină bănăţeană I, 3 (1859) p. 24 (Poezia populară). [Reproducere după Eftimie Murgu].

1607. Ţăriile moldoveneşti de la Cetatea Albă. I, 4 (1859), p. 25–28 (Înscrierile). [Publică şi comentează inscripţii publicate de Murzakevici şi Paleolog].

II. FOAE DE STORIA ROMÂNĂ
1859.

1608. Hasdeu, B. P., Legislaţiunea; Negoţul moldovan sub Alexandru Bunul [6916 oct. 8], I, 3–9, 17–29, 33–39 şi 49–57.

1609. Diplomatica: O tocmală de împărţală din 1670 [oct. 15, a lui Toader Murguleţ amintind pe Tudosie Dubău]. I, 9–10.

1610. O carte românească din 1682 [aprilie 26, de la Duca Vv.], I, 10–11.

1611. O ţidulă de la Ioan Sobieski [către Ilieş Moţoc şi Neculai Murguleţ]. I, 11–13.

1612. Un zapis de domnie din 1702 [april 2]. I, 13–14.

1613. O adeverinţă din 1720. I, 14.

1614. Numismatica: Banul al lui Istrat Vodă Dabija. I, 14–16.

1615. Năräveala între craiul Sigismund al 3-lea şi domnul Eremi Movilă din 1597. I, 29–31.

1616. Poezia naciunală: Grecoicele, romăncele şi bulgăroicele, cîntecul bulgar. I, 31–32.

1617. Literatura storiei: Ioann Schiltberger şi călătoriile sale I. Răsăritul I, 39–43, 57–61.

1618. Pomelnicul Domniilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei. I, 43–48, 61–62.

III. FOIŢĂ DE ISTORIE ŞI LITERATURĂ
1860.

1619. Bastiat, Fr., Sofisme economice (Trad. B. Hăjdău), I, 87–92, 113–117, 156–159 [va urma]. [Subtitluri: I. Bielşug şi lipsa. II. Pedeca-isvoru].

1620. Bobolinski, L. Ivonia cel viteaz [Fragment din analele căzăceşti a lui Leontin Bobolinski]. (Trad. B. Hăjdău). I, 8–16, 33–39.

1621. Comitetul Seminarului Central. Raport [către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice]. I, 33 [Să aprobe plata a zece abonamente la revistă].

1622. Gogol N., Scrisorile unui nebun (Trad. A. Holban). I, 77–82 (Literatura). [Va urma].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1623. Hasdeu, Alexandru, Notiţiă asupra duoru opere a lui Cantemiru Vv. I, 69. [Historia moldo-valachica şi Descrierea Moldovei unde sînt manuscrisele originale].

1624. Hăjdău, Bogdan Petriceicu, Istoria I, 1–3.

1625. Cîntece ostăşeşti ale Moldovei, I, 3–4.

1626. Caracteristica bulgară a macedo-românilor. I, 4–5.

1627. Uric românesc din 1604 [Dedic. D-lui V. Ureki-Alesandrescu]. I, 5–7. [De la Ieremia Movilă].

1628. Cîteva deduceri din glossariul latiniei mizlocie de Du Cange. I, 7–8. [Bulendre, coif, cucur (cucurum), mamaliga (melica), cărare (carreria)].

1629. Literatura. I, 16–18 [Lelewel despre literatură].

1630. Cronica. I. 27–32 [Istoria predată de N. Ionescu, 27–28. Apariţia rev. Instrucţiunea publică din Moldova, 28. Comisia redijerii hărţii vechii Dacii, 28–29. Trad. lui Fotino de G. Sion, 29. Calendarul pentru români pe anul 1860 al Albinei, 29–30. Instrucţiunea publică din Valahia, 30. P. Barbera, Kalendarium romano-julianum pro anno 1860 [Goldner], 30–31. Dacia Literară şi D. A. Hajdău, 31–32. „Foiţă" e considerată continuarea Foii de istorie română, din care au apărut 8 coale, 32].

1631. Un raport din suta a 17-a. I, 39–40 [Neculai Murguleţ].

1632. Univ. de la Iuga Vv din 1374. I. 41–42.

1633. Vlad Dracu Vv. [Povestirea unui contemporean eniceriu, de neam leahu şi părtaşiu în împrejurările]. I. 42–45.

1634. Perit-au Dacii? I, 46–52, 70–73, 95–105, 138–152 [Va urma].

1635. Cronica. I, 61–64 [Spătarul Milescu la Peking, 61–64. Recomandă cărţi Minist. Instrucţiunii pentru organizarea şi completarea bibliotecilor, 64].

1636. Bulgarismele limbei române. I, 66–67.

1637. Uric din 1134. I, 67–68. [Diploma bîrlădeană].

1638. O poruncă din 1658 (mai 28), I, 68.

1639. Mosaice de la Zarmizegetuza I, 74–76 + 1 planşă.

1640. Versurile Mitropolitului Dositeu către Ioachim, patriacu de Moscova, din 1681. I, 76–77.

1641. Cronica. I, 92–96. [Cuparencu, *Învăţătura practică a medicinei* 92. C. Dacciadi. *Proces giudecătoresc*, 92–93. N. Vitlimescu, *Cultura mătăsei*. 93. N. Istrati, *Papa şi Congresul. Amicul copiilor. Babilonia românească*. 93–94. F. B. Montenegro, *Reorganizaţia articolului 46 din Convenţie*. R. Rosetti, *Alegătorilor săi*. 94. G. Asachi – Pius IX, *Adaos literar*, etc. 94–95. Lascar, Bogdan, *Memoriu în proces*, 95. *Anecdotă din Boufflers*, 95–96. *Un poet către Hăjdău*, 96].

1642. Muza, I, 117 [Versuri].

1643. Incunabulele Movileştilor, I, 117–123.

1644. Bibliografia, I, 124–126. [I. Montagri, *Anul nou după închipuirea israiliteană*, I, 124–125, N. Istrati. *Chestia mânăstirilor* închinate din Moldova şi hrisovul Doamnei Safta, 4 martie 1687 (7195), 125–126].

1645. *Cercări ortografice*, 1, Ua. I, 134–137.

1646. Cătră I, 137, [Versuri].

1647. Nuaptea tuată. I. 159–160. [Versuri].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1648. Bibliografia, I, 160–166. [Arh. Melchisedec. *Introducere în sfintele cărţi.* 160–166 [va urma]. V. Plage, *Quelques mots sur la doctrine agraire.* 166].

1649. Ieronim, Ierodiacon (de la Socola). Un document din suta a 18-cea. I, 65 [Calistru, episcop de Rădăuţi].

1650. Melidonu, G. *Geniul României,* I, 26 [Versuri].

1651. Tăutu, G. Berkea. Dramă istorică în patru acturi. I, 18–26, 52–60, 82–87, 106–113, 127–133. [Va urma].

1652. Petru Rareş – Baladă. I, 152–156. [Versuri].

IV. DIN MOLDOVA = LUMINA
1862–1863

1653. Adrian, I, V. Mîni [Versuri] II (1863) p. 8–9. (Poeziea).

1654. Alecsandri, V., Visul lui Petru Rareş zis Majă. Balada. II (1863) p. 82–84. (Poeziea).

1655. Hristos a învieat! III (1863), p. 21–22 (Poeziea).

1656. [Alexandrescu] V. U [reche], La Luiza [Versuri]. II (1863), p. 9 [Poeziea].

1657. O guriţă preţueşte [Versuri]. II (1863) p. 9 [Poeziea].

1658. Amfilochie, Episcopul Hotinului, Din scrierile lui... III (1863) p. 58–62 (Bibliologiea). [Cuprinde: Despre origina romană a palmei domneşti din Moldova. Pentru măsurile care să obicinuesc în gheometriea practică].

1659. Beldiceanu, N., O lacrimă pe ruinele Baiei [Versuri]. III (1863) 22–23.

1660. Costin, Miron, Descrierea Moldovei şi a Munteniei în versuri polone de Miron Costin, de pe manuscriptul autograf din 1684, tradusă şi comentată [de B. P. Hâjdău]. III (1863), 81–85 şi 7–11 (nr. 19). [Cuprinde: Precuvîntarea traducătorului – I – Traducerea. Despre poporul Moldovei ş-al Ţării Româneşti].

1661. [Despot Vodă]. Scurtă şi adevărată povestire despre luarea Terovanei ş-a Hesdinului, despre lupta de la Renty şi despre toate cele cu schimbări de noroc petrecute între Imperiali şi Franci pînă la acest an 1555. De marchezele Iacob Basilic, Despota Samosului. [Text. lat. şi trad. Petru Raşcan, elevul Colegiului Superior]. II, (1863), 20–32. [Comentariu de B. P. Hâjdîu], II, 45–48, 73–76, III (1863), 37–42. (Bibliologiea).

1662. Hîjdîu, B. P., Precuvîntare, I (1862), p. 1.

1663. Un uric de la Vladislav, regele polono-ungar, din 1444, în Urbea Mare, hărăzind ardeleanului Iancu Românul locul pustiu Ternowepola, în Galiţia. I (1862) p. 2–6 [Text lat., trad. şi comentar]. (Diplomatologiea).

1664. Două documente de la regele anglu Enric VI, din 1427 şi 1434, despre Radul, ban de Craiovă, acordîndu-i o pensiune anuară de 40 marce de argint, I (1862), 7–11. [Cuprinde: I. Traducerea, II. Comîntarul].

1665. Ionaşcu-Vodă (1674) [Versuri]. I. (1862), 12 (Poeziea).

1666. Desţărarea lui Petru Vodă Rareş (1538–1541) I (1862). 13–16, 29–32, 46–48, 61–64, 79–80; II (1863) 63–66, 85–88 [va urma]. (Istoriea). [Cuprinde: I. Zvoana.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

II. Pornirea la tabără. III. Trăptatul de la Urbea Mare. IV. Moldova şi Ardealul. V. Fireşul Moldovean şi bastardul veneţian].

1667. Cercularea polonă a lui Petru Vodă cel Schiop despre oarecari trebi neguţitoreşti şi despre izgonirea jidovilor, din 1579. I (1862) 17–26. (Dreptul comerciale). [Cuprinde: I. Traducerea. II. Textul. III. Comîntarul: 1. Descrierea arheografică şi analitică a uricului. 2. Caracteristica lui Petru cel Schiop. 3. Anticitatea comerciale a Botosienilor. 4. Lenţieştii şi Şipeniţiul. 5. Politica hotinenilor. 6. Notiţă mumismatică despre valoarea groşilor, talerilor, zloţilor şi a banilor în a doa jumetate a sutei XVI. 7. Postavul de Lund. 8. Chestiunea jidovilor din România].

1668. Femeia înnecată (Fabulă). I (1861), 27–28. (Poeziea).

1669. Conspectul studiilor arheologice în legătură cu istoriea universală şi a Românilor. (Din cursul meu de istorie la Colegiul Superior de Iaşi). I. (1862) 33–40, II (1863), 33–37 [va urma]. (Archeologiea).

1670. Apendice la articlul d-lui Papadopul–Calimah despre regatul Moldovei. I (1862). 42. (Bibliologiea).

1671. Portretul. I (1862). 43 (Poeziea).

1672. În memoria Raisei Chod...ska [Versuri] I (1862), 43. (Poeziea).

1673. Rîvna-Băietul [Versuri]. I (1862), 45. (Poeziea).

1674. Rugăciunea Domnului scrisă româneşte cu litere latine, în 1593 de către vel-logofătul moldovean Luca Stroici, adnotată şi publicată la 1594 în Cracovia de cătră Stanislav Sarnicki, I. (1862), 49–59 (Glosologiea).

1675. Facsimilele lui Iacov Eraclide Despotă şi marelui logofăt Luca Stroici. I (1862) 59–60, (Isografica).

1676. Leginda sîntei Parasceve, patroanei Eşului, de mitropolitul Dositeiu. I (1862), 65–68. (Bibliologiea).

1677. La deschiderea Reuniunii Române de Lectură de la Cernăuţi [Versuri]. I (1862). 74–76 (Poesia).

1678. (Corespondenţiă rusofilă şi românofilă. I (1862) p. 80. [Răspunsul redacţiei la scrisoarea lui Andrei Pretorian].

1679. Reposatul Postelnic. Tragediea istorică într-un act. I (1862). 81–96 (Literatura). [E vorba de postelnicul Şerpe].

1680. Leginda sîntei Parasceve, patroanei Eşiului, de mitropolitul Varlaam. II (1883), 1–7 (Bibliologiea).

1681. Adeveratul poet [Versuri]. II (1863), 9–10 (Poeziea).

1682. Testamentul poetului [Versuri]. II (1863). 10–11 (poeziea).

1683. [Răspunsul redacţiei la scrisoarea lui A. Pretorian privitoare la ortografie]. II (1863), p. 16.

1684. [Răspunsul redacţiei la scrisoarea lui C. Negruzzi, privitoare la ortografie]. II (1863), p. 16.

1685. O preîntîmpinare. II (1863), 17–18. [Sistemul ortografic al revistei].

1686. Mappa explicatoare scrierei lui Despot vodă despre resbelul franco-german deîntre 1553–1555. II (1863) 18–20 (Odoporica).

1687. Facsimilele Mitropolitului Varlaam. II (1863), 37–38 (Isografica).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1688. Duduca Mamuca (Din memoriile unui studinte) II (1863), 38–44, 49–55, 76–81; III (1863), 28–32, 42–46, 85–95 şi 1–7 (Nr. 19) (Literatura).

1689. A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi. II (1863), 57–59. (Polemica). [Va urma].

1690. Idealul poetului [Versuri]. II (1863), 61–63.

1691. La Leonora [Versuri]. II (1863), 63.

1692. Prelecţiuni filosofice populare, relative la familie şi educaţiune. [Ţinute de T. L. Maiorescu]. II (1863), 69–71.

1693. Bibliografiea. II (1863) 71–72. [De l'enseignement public et des réformes sociales en Roumanie, par un ami des Roumains, Iassy, Bermann, 1862, în 8, pag. 36; se spune că autorul ar fi Henri Mathieu, dar este „Galli-Mathiae"; Răspuns relativ la articolul „Deşteptarea lui Petru Rareş"].

1694. Corespondenţă cu cetitorii şi abonaţii. II (1863), p. 72.

1695. Ştefan Tomşa Vodă şi vornicul Ion Moţoc, în prinsoare la Leopole (1564). [Versuri]. II (1863), p. 84–85.

1696. Mişcarea literelor în Eşi. II (1863), 89–104, III (1863), p. 1–16, 50–58 [va urma]. (Literatura).

1697. Dragostea (La Clara W-berg). [Versuri]. III (1863), 23–26.

1698. Ştefan cel Mare şi hatmanul Arbure. [Versuri]. III (1863), p. 27.

1699. La Victoria [Versuri]. III (1863), p. 27.

1700. Rapsodii gramaticale. III (1863), 33–37 (Filologia).

1701. Tutti frutti (Răspuns la adresa din 18 aprilie 1863 a Comitetului de Inspecţie al şcoalelor din România). III (1863) 47–48.

1702. Post-scriptum la Dialogul lui Despot Vodă despre resboiul franco-german deîntre 1553–1555. III (1863), 49–50 (Bibliologia).

1703. Portretul lui Vlad Vodă Dracu. III (1863) 62–64, 75–79, 95–96 (Iconica).

1704. Apărarea redactorului, în procesul de presă intentat „Luminii" de către d. procuror al Curţii criminale, pentru epizodul Emilii, înşirat în romanţul „Duduca Mamuca", pronunţată în 3 iunie 1863. III (1863), 65–74.

1705. Nota. III (1863), p. 74. [Protest împotriva destituirii lui Hasdeu din postul de profesor, deoarece justiţia l-a cunoscut de nevinovat].

1706. Un tablou flamand. [Versuri]. III (1683), p. 80.

1707. Bradul. [Versuri]. III (1683), p. 80.

1708. Uricul cel mai căutat de la Roman Vodă din 1392: testul, traducerea şi comentarul, III, nr. 19 (1863), p. 11–16. [va urma].

1709. Heine, H., Din Heine. [Versuri. d. A. Pileski]. III (1863), p. 28.

1710. Lachambaudie, P. Rosa umeda (Fabule din Lechambaudie). [Trad. V. Pogor]. III (1863), p. 79.

1711. Maiorescu, T. L., O. Teodori, G. Mărzescu. Tutti frutti. Comitetul de inspecţiune a şcoalelor din România de dincolo de Milcovu. Iassi, în 18 aprilie 1863. N-ul 57. Domnului B. P. Hâjdâu prof. la Gimnasiul din Iassi. III (1863), p. 46.

1712. Morarul, Vlad, Moara de vânt [Versuri]. III (1863) p. 22.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1713. Negruzzi, C., Studii asupra limbei române. I (1862), 76–79, II (1863) 11–15, 55–57). (Literatura).

1714. [Scrisoare privitoare la ortografie]. II (1863), p. 16.

1715. Papadopul-Calimah, Alexandru, Martin Crusius despre Principatele Române. I, (1862), p. 40–42. (Bibliologiea):

1716. Originile dreptului în România. Introducerea, III (1863) 16–21 (Jurisprudinţa). [Va urma].

1717. Pogor, V., Dialog între Horatius şi Lydia. (Hor. Carm. II, 9). [Versuri], II (1863), 59–60. (Poeziea).

1718. Norul şi Sultan-Ahmet (Orientalia din T. Gautier). [Versuri]. II (1863), 60–61, (Poeziea).

1719. Pretorian A., [Scrisoare către Hâjdâu, despre rusofobia sa]. I (1862), p. 80.

1720. Domnului Hâjdâu, redactor foi „Din Moldova" [Împotriva literelor latine]. II (1863), 15–16 (Tutti-frutti). [În tablă Hasdeu intitulează: „Secunda epistolă, antiromână"].

1721. Quis. Balamiş-balmoş de la Eşi. II (1863) 66–69 (Foiletonistica).

1722. Vîrgoliciu, Ştefan, O noapte [Versuri], I (1862) p. 41 (poezie).

1723. Calugherul, I (1863), p. 69–73 (Poeziea).

V. AGHIUŢĂ
1863–1864

1724. Bourdon, Căţelul tărcat. Roman în două tomuri. II, 105–107. [Prelucrare de Hasdeu].

1725. Hasdeu, Bogdan Petriceico, Levassor şi D. Rosetti, I, 1–2.

1726. D. Rosetti e temut şi iubit. I, 2.

1727. Coaliţiunea. Un mister politic în cîteva scene. I, 3–5.

1728. Ceva despre vineri. I, 5–6. [Se ocupă de „Independinţa", „Reforma", „Convenţiunea" şi „Românul", apărute toate într-o vineri].

1729. Toate vrutele. I, 6–7. [se ocupă de cursul de Epoptică al D. Vaillant; articole din „Nichipercea", „Românul"; ciocoism; Telebi Iacovache. Unchiul lui Rosetti; Colaboratorii lui Rosetti la ziarul „Românul" şi de o poesie apărută în „Convenţiunea"]. I, 14–15 [Redactorul „Independenţei" Pantazi Ghica; C. A. Rosetti, „Românul" şi „Buciumul"; sîngele amestecat al familiilor noastre boiereşti. I, 23 [Suma acordată lui T. L. Maiorescu de Ministerul Instrucţiunii pentru vizitarea şcoalelor din Germania; firme şi intrigi bucureştene]. I. [38–39] – [Publicaţiile „Tîntamare", „Reforma", „Românul", „Nichipercea" şi „Monitorul comunelor"]. I, 61–63 [Discursul în Cameră al lui Boerescu relativ la neviolabilitatea domiciliului; numele fetei unui patriot bucureştean; jocul de cuvinte făcut de Hippolyte Briollet; mutarea lui Maiorescu din postul de director al gimnaziului din Iaşi; relaţiile dintre Caragiale şi Millo; legarea unor cărţi ale Camerei]. I, 70–71 [Pagina întîia din „Amicul Familiei"; cuvinte pronunţate în Cameră de principele Dimitrie Ghica; mutarea Curţii de Casaţie la Iaşi; boala lui Rosetti].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1730. O comedie în doe acte. I, 8 [Caricaturi în peniţă].

1731. [Răspuns la o învinuire adusă de ziarul „Nichipercea"], I, 9.

1732. Cronica adunării ne-legiuitoare. I, 9–11.

1733. Consiliul superiore poreclit în glumă „de Instrucţiune publică", I, 11–12 [semnat: „Un grieriu din salonul consiliului superiore"].

1734. Linisceste-te Bunicule! I, 12–13.

1735. Crucea şi icusarul, sau demonstrarea socială a neputinţei de a se constata legea unui reposat. I, 13–14, 29–30, 45–46.

1736. [Două caricaturi în peniţă relative la publicaţiile „Reforma", „Românul" şi „Independenţa"] I, 16.

1737. O curiozitate botanică. I, 17–19.

1738. Urmarea ne-legiuirilor Camerei. I, 19–20.

1739. Ceva despre Ministeriul de Financie, I, 20–21. [Semnat „Un grieriu din Batistea"].

1740. Lupii, oile şi cîinii, I, 21–23. [Versuri]; [semnează „Ghimpescu"].

1741. [Două caricaturi în peniţă: una ridiculizează pe deputaţii moldoveni şi munteni, cealaltă Consiliul superior de instrucţie publică], I, 24.

1742. [În legătură cu împlinirea unei luni de la apariţia ziarului] I, 25.

1743. Votul universale. O scenă obscenă. I, 26–27 [Teatru].

1744. D. Panu în Bucureşti, I, 28–29.

1745. Rîs-p'Unsul proiectat din partea Adunării legi-uitătoare la Mesagiul Tronului. I, 30–31.

1746. [Două caricaturi în peniţă ridiculizînd sosirea fetei unui zaraf din Viena şi efectul cuvintelor lui Napoleon asupra neorînduielilor din România]. I, 32.

1747. Bibliografia. I [33]. [Relativ la trei păreri deosebite asupra personalităţii lui Hasdeu].

1748. Camera şi Gazeta de Transilvania. I, [34–35].

1749. Resboiul germano-danese, I, 35–36. [Traducerea unui articol din „The Punch"].

1750. Buletinul amoriului. I, [37–38]. [Se ocupă de „Gazeta Tribunalelor" redactată de Aristide Pascal].

1751. [O listă de abonaţi noi din Brăila pentru ziarul „Aghiuţă"]. I, [39].

1752. Din Propertius, I [39]. [Versuri].

1753. [Două caricaturi în peniţă în legătură cu dezbaterile din Cameră pentru introducerea votului universal]. I, [40].

1754. Cum se fac descoperirile. I, 41–43.

1755. Politica exterioară, I, 43–44 [Reproduce din „The London Charivari" două parodii în legătură cu evenimentele politice europene].

1756. Un poet de la Ploeşti, I, 46–47.

1757. [Două caricaturi în peniţă ridiculizînd răspunsul Camerei la Mesajul Tronului], I, 48.

1758. Scumpilor lectori! I, 49 [Scrisoare către abonaţi, rugîndu-i să-şi plătească abonamentul].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1759. Constringerea corporale. O istorie de tot nouă deşi de mult cunoscută. I, 49–51. [Teatru].

1760. Cercularea d-lui D'a-vita către toţi medicii din România. I, 51–52.

1761. Ceva despre Ministeriul de resboiu. I, 54.

1762. O doleanţă asupra sănătăţii d-lui Rosetti, I, 54–55.

1763. Mode pentru Opera. Străjerii sătesci. I, 56. [Două caricaturi în peniţă].

1764. Neviolabilitatea domiciliului şi asigurarea libertăţii personale. I, 57–58 [Teatru].

1765. D. Aricescu – umorist! I, 61.

1766. Almanachiada I, 63. [Trei extrase din „Almanach de la littérature et des beaux arts", „Almanach lunatique pour 1864" şi „Almanach du Charivari pour 1864"].

1767. Zinca, I, 63. [Versuri].

1768. Carnavalul. Monastirile greceşti înainte şi în urma votului Camerei de la 13 decembre, I, 64 [Două caricaturi în peniţă].

1769. Modeluri cu felicitări cu anul nou I, 65–66.

1770. Proiectul legii rurale da Chinesi. I, 66–68.

1771. Apocalipsul Caimatei. I, 68–70.

1772. Cestiunea Congresului. Din „Norma", ca efect fisic. I, 72. [Două caricaturi în peniţă].

1773. Stilul cu două feţe. II, 73–74. /semnează Moerbikoko Bucureşti/.

1774. Să vedeţi cine sum eu! II, 74–75.

1775. Studii financiale. Corespondenţa particulară a „Românului". Anunciuri. II, 75–76.

1776. Ceia ce-mi place. II, 76–77.

1777. Cum m-am însurat eu (Nuvela de modă). II, 77–79. [Extras din „Umoristul"].

1778. Satisfacţiuni. II, 79.

1779. Elogiul castraţiunii. II, 79. [Versuri].

1780. Plimbarea la şose. Scene parlamentarie. II, 80 [Două caricaturi în peniţă].

1781. Anchete. Un vis. II, 81–82 [Versuri].

1782. Ceva despre ornice. II, 82.

1783. D. Rosetti şi Polonii, II. 83.

1784. Epitaful D-lui Oteteleşeanu. II, 83 [Versuri].

1785. Un agă turubagiu. II, 83–84.

1786. Cilibi-Moise, II, 84.

1787. Mai iată unul! II, 85.

1788. Poezia ce face un napoleon! II, 85.

1789. Politică în versuri. II, 85–86.

1790. Arcul lui Cupidone prefăcut în tunuri ghintuite! II, 86.

1791. Năpasta. II, 86–87.

1792. Coaliţiunea. Leicuţa. II, 88. [Două caricaturi în peniţă].

1793. O revistă aût de interioară încît se atinge chiar de Intestine. II, 89–90.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1794. Floricele culese din desbaterea cestiunii Gardei naţionale în şedinţa de la 20 a Adunării ne-Generale, care totuşi e şi mai puţin Speciale. II, 90–92.

1795. [Cîteva observaţii relative la teatrul german din sala Bossel], II, 92.

1796. Ziaristica de peste Milcov. II, 92–93.

1797. Pro şi contra. II, 93.

1798. Scufiica de mărgăritar. II, 93–94.

1797. Şi adevărul îşi are antipozii. II, 94–95.

1800. [Fluierarea părintelui Ghenadie în biserica Sft. Gheorghe; luarea în dezbaterea Adunării a legii înmormîntărilor; Nichipercea; balurile mascate de la Operă; ştiinţele nemorale]. II, 95.

1801. Petrecerea din Cismegiu. II, 96.

1802. Administraţiunea. Avis. II, 97. [În legătură cu abonamentele la „Aghiuţă"].

1803. [O înştiinţare pentru: Focşa, căpitan Algiu, A. Basarabescu, M. Marghiloman şi Vellison]. II, 97.

1804. Fulavia. II, 97–98. [Versuri].

1805. Bacon şi ministeriul. II, 98.

1806. Un castel afurisit. II, 98–99.

1807. [Cîte ceva despre: apele din Bucureşti; străzile pe care locuiesc Cogălniceanu şi Rosetti şi agitarea ciocoilor], II. 99.

1808. Studii indiane. II, 99–101.

1809. [Cîte ceva despre: felul cum scrie D-ra Dunca; cartea XII din legile indiene; „Convenţiunea" şi Ovreii; garda naţională şi aducerea rămăşiţelor pămînteşti ale lui N. Bălcescu], II, 101–102.

1810. Lumea aristocratică. II, 102–103.

1811. Serviciul particulariu al lui Aghiuţă. II, 103.

1812. [Trei caricaturi în peniţă în legătură cu Garda naţională]. II 104.

1813. Ştiri vesele şi ştiri triste. II, 107–108.

1814. Berlicoconiada, sau analisa critică a frumuseţilor logice ale ziarului commerciale Românul, espuse în ordinea cronologică, după stilul vechi. II, 108–110.

1815. O profesoară de limba francese. II, 110.

1816. Amabilitatea superlativă, II, 110.

1817. Cum am încăput eu în sistema solariă. II, 110–111.

1818. Avantagiul impolitico-economic al importaţiunii. II, 111.

1819. D. Cogălniceanu, II, 111 [Versuri].

1820. [Trei caricaturi în peniţă în legătură cu: balurile mascate şi D. Rosetti]. II, 112.

1821. O doină postumă. II, 113. [Versuri].

1822. [Cîte ceva despre: o invitaţie la nuntă; un izvod de catagrafie şi pretenţiile unei cuconiţe]. II, 114.

1823. [Ceva în legătură cu lucrarea lui C. D. Aricescu, „Misterele căsătoriei"]. II, 114.

1824. Studii englese. II, 114–115.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1825. După citirea articolului d-lui Pano „Dreptul întrunirii". Românul de la 18 februarie. II, 115–116. [Versuri].

1826. Micuţa. (Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student). II, 116–119, 124–127, 131–135, 139–143, 150–152, 157–160, 160–164.

1827. Din fabulele lui Esop. II, 120. [Caricaturi în peniţă].

1828. Dialogul Minţii cu Camera, urmat de monologul Minţii în capul d-lui Cogălniceanu, ambele stenografiate de Aghiuţă. II, 121–122.

1829. [Cîte ceva despre predicele părintelui Isaia de la Iaşi, defectul de vorbire al lui Rosetti; întrebarea părintelui catihet de la Sf. Sava; întîlnirea cu un amic; jocul d-nei Constantinescu; felul de a fi al d. de Marsillac; un june moldovean şi foaia părintelui Musceleanu]. II, 122–123.

1830. Pentru biografia lui Berlicoco. II, 123–124.

1831. Către o doamnă de 39 ani. II, 124. [Versuri].

1832. [Cîte ceva despre Bălănescu-Rosetti şi jucarea pe scena Operei a lucrării „Maria din Rohan". II, 124.

1833. 2 perioade din vieaţa d-lui Grigorie Heliade, II, 128. [Caricaturi în peniţă].

1834. Drumul de fer, II, 129 [Versuri].

1835. Cine poate intra în Garda naţionale? II, 129–150.

1836. Oda la plecarea d-lui Botéz-Forescu, supranumit „Tololoi", II, 131 [Versuri].

1837. Ceva pentru Iaşeni, II, 135–136.

1838. [Cîte ceva despre: anunţurile noastre; o poezie a lui Bolintineanu; cameristul lui Oteteleşeanu şi călătoria în ţările noastre a lui Raicewich]. II, 136.

1839. [Un anunţ în legătură cu abonaţii ziarului]. II, 137.

1840. Fragment din şedinţa nocturnă din 5 martie, II, 137 [Versuri].

1841. Apărarea naţiunii ovreeşti, descîntată de avocatul seu fără plată Aghiuţă. (Dedic. d-lor Moise-Cilibiu şi Costafor). II, 138. [Versuri].

1842. [Cîte ceva despre: firmele magazinelor noastre; foaia bulgaro-română a d. Racovsky; un număr din „Românul" şi numirea prefectului de Ilfov]. II, 138–139.

1843. Către T... (Parodiă după Alexandri). II, 138–139. [Versuri].

1844. Estract din albumul unei căţeluşe. (Din „Romisches Declamatorium"), II, 139. [Versuri].

1845. Trei-spre-zeci! O balladă în genul lui Schiller. II, 143–144. [Versuri].

1846. Gazeta Tribunalelor. II, 144.

1847. [Cîte ceva despre: ziarele: „La France", „Berlingske Tidende", „Gazeta de Hamburg" şi „Gazeta de Colonia"; contradicţia în care cad austriacii; căderea ministerului Bulgaris din Atena prezentarea în Cameră a legei rurale şi legei electorale şi despre personalitatea lui Iancu Docan]. II, 145–148.

1848. Conjuraţiunea lui Fiasco. Epopeă în 156 de versuri. II, 148–150.

1849. [Despre destituirea lui Dionisie vlădică de Buzău]. II, 150.

1850. Aritmetica şi chimia parlamentaria. II, 153–154.

1851. Apelul lui Aghiuţă în persoana d-lui Ulisse de Marsillac, II, 154–156.

1852. Iearta nouă greşealele noastre. II, 156. [Versuri].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1853. [Deosebirea dintre boeri şi ţărani]. II, 156.

1854. O nouă apărare a naţiunii ovreeşti. II, 156–157 [semnează Abar-Assab].

1855. Diagnostica şi farmacopea parlamentarie. II, 161–163.

1856. [Noile condiţii pentru abonament la ziarul „Reforma"]. II, 164.

1857. Doina mea. II, 169. [Versuri].

1858. Un articol grav despre lucruri frivoli. II, 169–171.

1859. [Relativ la legea rurală]. II, 171.

1860. Dragostea, II, 171–173 [Versuri].

1861. [Relativ la articolul „Societatea dramatică" publicat în „Românul", şi altele tot în legătură cu acest ziar]. II, 173.

1862. Bravo grecii! II, 173–174.

1863. Noutăţi importante, II, 174–175.

1864. [O aşezare a ţiganilor la Băneasa; Întoarcerea în ţară a lui Botez Forescu], II, 175.

1865. [Articol în legătură cu împlinirea a 6 luni de la apariţia lui Aghiuţă]. II, 176.

1866. Un typ bucureştean. II, 176–177.

1867. [Anunţul ce ar trebui să pună un otel; spiritul unui tînăr; vindecarea bolnavilor; posturile ocupate de boieri; legea înmormîntării; epitaful lui C. A. Rosetti; maica stareţă de la M-rea Ciorogîrla şi un articol din „Românul"], II, 177–178.

1868. Ce vrea Caimata? II, 179–180, 183–186, 187–188.

1869. [O scrisoare relativă la o intrigă petrecută la Craiova]. II, 180–181. [Semnează: Farfara].

1870. [O scrisoare relativă la cele petrecute cu izlazul din com. Domneşti, jud. Ilfov]. II, 181. [Semneazxă: Caracangia].

1871. Un tablou de familia. II, 181 [Versuri].

1872. [Schimbarea ministerului], II, 181.

1873. Bradul. II, 182. [Versuri].

1874. o poesiă în stylul d-şoarei Dunca. II, 182.

1875. [O şedinţă agitată a Camerei]. II, 182.

1876. [Publicarea în „Reforma" a unui articol al lui Vaillant; apariţia ziarului „Bukarester" Allgemeine Deutsche Zeitung"; o conversaţie în Pasagiul Român şi Ziarul Nichipercea]. II, 185–186.

1877. Critica literară. II, 188–189.

1878. Da? sau Nu? II, 189–190.

1879. Avis de import. II, 191.

1880. Revista interioară. II, 191–194.

1881. [Suspendarea ziarului „Românul"; o farsă repetată de Rosetti]. II, 194.

1882. Huart, Adrian. O politică fotografică. I, 52–54.

1883. Pretorian, St., Progresul contabilităţii în România, I, 44–45.

1884. Tiradali, Amicul meu Florian (Istoriă pe jumătate adevărată). I, 47. [Extras din „Umoristul" de la Pesta].

1885. Tiridala, Pentru tine, II, 164. [Reproducere din „Umoristul"].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1886. Urtimud, Cum a făcut Napoleon III şi cum trebuie să facă Alessandru Ioann I? II, 163–164 [Reproduce din broşura grecească „Η φωνη τον σικαιου .

1887. V[ellis]son, Epistola amoroasă a unui sergent major, I (36–37).

1888. Şcoala bulgară de la Bolgrad, I, 52.

1889. Veron, Petru, Croitoriul. O istorie tragică. , 59–60. [Extras din „Almanach pour rire"/.

VI. ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI 1864–1868

1890. AVRIL, PHILIPPE D', Petrecerea sa în Iaşi la Constantin Cantemir, din „Voyage entrepris pour découvrir un nouveau chemin à la Chine". Paris. 1692. I, 2 (1865), 12–18. [text, fr. şi trad. Hasdeu].

1891. BALTIMORE, Lord, [Călătorie în Moldova, 1764]. I, 1 (1865), 183–184. [Trad. Hasdeu].

1892. BIELSCKI, Joachim, [Descrierea morţii boierului moldovenesc Brutti], I, 1 (18650 175 [Trad. Hasdeu].

1893. BIELSCKI, Martin, (Arta militară la popoarele moderne), I, 2 (1865) 161–184. [Trad. Hasdeu].

1894. CAMBINI, ANDREEA, Libro della origine de Turchi et imperio delli Ottomani. Firenze 1537. I, 2 (1864). 55–59. [Lupta de la Chilia şi Cetatea Albă cu Baiazd II. (Text ital. şi trad. Hasdeu)].

1895. Charrière, [Négociations de la France dans le Levent, t. 2 şi 3], I, 1 (1864) 145–152. [Trad. Hasdeu].

1896. CÎRJE, Luca, [Discurs către regele polon Sigismund I, 1523, Cracovia]. I, 1 (1864), 9–13. [Trad. Hasdeu].

1897. COSTIN, MIRON, Descrierea moldovei şi a Ţării Româneşti în trei cînturi în versuri polone... I, 1 (1865) 159–172. [Despre poporul Moldovei şi al Ţării Româneşti. Ierarchia senatoriale şi districtuale a Moldovei şi a Ţării Româneşti. Trad. Hasdeu].

1898. *[Cronica moldo-polonă]*. Cronica cea mai vechie a Moldovei redactată ex-officio de călugării de la monastirea Putna în intervalul dintre anii 1466–1552, tradusă în 1566 în limba polonă, adusă cu naraţia evenimentelor petrecute între 1552–1566 şi însoţită de o notiţă statistică asupra Moldovei. III (1867) 5–34 – [Text pol., trad. şi comentar de Hasdeu].

1899. DESPOT, VOEVOD, Opusculul latin al lui Despota, mai în urmă domn moldovenesc, asupra resbelului franco-german, la care luase el însuşi parte între generali, Bruxella, 1555, II (1865) 70–76. [Luarea Terovanei şi a Hesdinului. Trad. Petru Răşcanu, corésă de Hasdeu].

1900. ESSLER, J., – G. UBELIN, Tabula moderna Sarmatie... et Valachie 1513. I, 1 (1865) 178–179. [Trad. Hasdeu].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1901. GAVRIIL, PROTUL, Vieaţa şi traiul sfinţiei sale părintelui nostru Nifon, Patriarchul Ţarigradului, care a strălucit în multe patime şi ispite în Ţarigrad şi în Ţara Muntenească, I, 2 (1865) 132–150 [Ed. Hasdeu].

1902. GORSKI, STANISLAV, [Tratatul dintre Moldova şi Polonia din 1509]. I, 2 (1865) 184–187. [Text lat. şi tard. Hasdeu].

1903. HASDEU, BOGDAN PETRICEICU, Introducerea I, 1 (1864), p. 1–3.

1904. Documente inedite în limbe străine. I, 1 (1864), 3–8, 17–22, 27–31, 37–40, 42–47, 49–55, 66–70, 73–78, 84–86, 101–104, 110–112, 113–118, 121–128.

1905. Documente inedite române, I, 1 (1864), 8, 13–16, 22–24, 31–32, 35–37, 47–48, 56, 60–64, 70–72, 78–80, 86–88, 92–96, 105–110, 119–120, 128, 135–136, 139–140.

1906. Fragmente documentali. I, 1 (1864). 8, 16, 40, 48, 64, 88, 96, 104, 120–130, 137–139, 145, 188. I, 2 (1865), 1–170.

1907. Documente publicate în limbe străine. I, 1 (1864) 9–13, 24, 25–26, 33–35, 41–42, 55–56, 59–60, 65–66, 81–84, 92, 97–100, 130–132.

1908. Documente publicate române. I, 1, (1864), 16, 56, 57–59, 88, 100–101, 118–119.

1909. Dare de seamă din partea redactorului pentru primul semestru al publicaţiunii „Archiva istorică a României". I, 1 (1865) p. III–VIII:

1910. Istoria monastirii catolice de la Tergovişte începînd de la timpii cei mai depărtaţi şi pînă la jumătatea secolului trecut, redeasă după documente scrise şi monumentale. I, 2 (1865). 46–54. [Protocollum Provinciae Bulgariae et Walachiae. Conventus Tergovestiensis ad S. Franciscum S. stigmatibus insignitum. Text lat. şi trad. Hasdeu].

1911. Prefaţă, II (1865), 3.

1912. Prima scrisoare a nunţiului papal în Polonia despre propaganda catolicismului în Moldova [Varşovia, 1587, Monsignor Annibal di Capua]. II (1865), 21–22. [Text pol. şi trad. Hasdeu].

1913. Scrisoare a domnului muntenesc Grigoraş Ghica către hatmanul polon Ion Sobieski (Zlocgow, 21 sept. 1672). II (1865) 22–23. [Text pol. şi trad.].

1914. Răspunsul lui Ion Sobieski la scrisoarea lui Grigoraş Ghica (Uchan, 28 sept. 1672). II (1865) 23–24. [Text pol. şi trad.].

1915. Relaţiunea rabinului ovreesc Beniamin despre românii din Macedonia, către 1170. II (1865), 25. [Text ebraic şi trad.].

1916. Relaţiunea lui Paul Giovio despre aventurile domnului moldovenesc Petru Rareş, înainte de 1547. II (1865) 26–43. [Text lat. şi trad.].

1917. Epistola lui Ferdinand, regele austriac, către domnul noldovenesc Ştefan (Praga, 28 decembrie 1551). II (1865) 43–44. [Text lat. şi trad.].

1918. Conferinţa ambasadorilor lui Michaiu cel Viteaz cu ambasadorii ţarului moscovit. Pilsen (Boemia), 20 noembrie 1599. II (1865) 47–48. [Text rus şi trad.].

1919. Confirmaţiunea metropolitană asupra cumpărăturii unui ţigan, 2 mai 1571. II (1865). [Text slav şi trad.].

1920. Din călătoria ierodiaconului rusesc Zosima către Sântele locuri prin Moldova, 1420. II (1865) 49. [Text rus şi trad.].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1921. Inventariul oficial de documentele depuse în castelul din Cracovia şi relative la români. 1682. II (1865) 49–65. [Text. lat.şi trad.].

1922. Viaţa lui Maxim, mitropolitul Munteniei. După 1516. II (1865) 65–68. [Text. sîrb. şi trad.].

1923. Înălţarea unui ambasador român la demnitatea de cavaler-aurat veneţian, Veneţia, 7 mart. 1518. II (1865) 69–70. [Ambasadorul lui Neagoe Basarab. Text. lat. şi trad.].

1924. Colonelul căzăcesc Dimitrie Raicia înştiinţează pe boerul moscovit cneaz Trubetzkoi despre mişcările turco-polone la hotarele Moldovei (Boryszewke, 17 sept. 1673). II (1865) 76–80.

1925. Un document relativ la invasiunea lui Constantin Şerban în Moldova contra lui Ştefan Lupu (Iaşi, 20 aprilie 1665). II (1865) 80–81.

1926. O scrisoare de filosofie morală în limba română. Adrianopole, înainte de 1698. II (1865). 81–170. [D. Cantemir, Divanul sau gîlceava înţeleptului cu lumea... Ediţie adnotată].

1927. Aşezămîntul comercial inedit al lui Ştefan cel Mare. Suceava. 3 iulie 1460. II (1865). 171–176. [Text slav şi trad.].

1928. Registrul analitico-cronologic al tuturor documentelor cuprinse în tomurile I şi II ale „Archivei istorice a României". XLIV p. [Ed. separată].

1929. Prefaţa. III (1867) 3. [Votul Camerei din 14 februarie 1867; noul program al revistei; redactarea unei alte reviste paralele].

1930. Cîteva epistole extrase din arhivele familiei principilor Sapieha şi relative la istoria Movileştilor şi a lui Mihai cel Viteaz. III (1867) 35–84. [Text pol. şi trad.].

1931. Resturile unei cărţi de donaţiune de pe la anul 1348, emanată de la împăratul sîrbesc Duşan şi relativă la starea socială a românilor de peste Dunăre. III (1867). 85–196. [Text sîrb. trad. şi comentar].

1932. Archivul inedit al familiei române Murguleţ emigrate de duoi secoli în Polonia [=Acta Murguleţ]. III (1867) 197–283. [75 acte slavone cu trad. în rom. în cirilică; urmarea şi comentariul se anunţă pentru tom. IV]. [Nr. următoare 1916–1990 sînt subtitluri ale acestui titlu].

1933. O autorizaţiune de urmărirea ţiganilor de la Petru Rareş din 1514. III (1867). 197.

1934. Hrisov de la Iancu Sasul din 1580, iscălit cu litere latine de către Logofătul Stroici III (1867). 198.

1935. Testamentul Mariei Şeptelici din 1592. III (1867) 199.

1936. Privilegiu de cumpărătură de la Aron-Vodă din 1592. III (1867), 200–201.

1937. Privilegiu de cumpărătură de la Ieremia Movilă din 1599. III (1867). 202.

1938. Mărturia Pîrcălabului despre un act de adopţiune din începutul secolului XVII. III (1867). 203.

1939. O obligaţiune ipotecară de pe la începutul secolului XVIII. III (1867). 204.

1940. Un zapis de mărturie de la mai mulţi orăşeni din Suceava, boeri şi burgesi din 1610. III (1867). 205–208.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1941. [Constantin Movilă Vv. confirmă lui Vasile Şeptelici stăpînirea satului Văscăuţi, 1610]. III (1867). 207–208.

1942. Un act de vinzare din 1610. III (1867). 209–210.

1943. O confirmaţiune domnească din 1617. III (1867). 211.

1944. O altă confirmaţiune domnească din 1617. III (1867). 212–213.

1945. Un act de mărturie din 1618. III (1867). 214.

1946. Un act de mărturie de la un cap districtual din 1621. III (1867). 215.

1947. Un ordin domnesc către un funcţionar poliţienesc din 1621. III (1867). 216.

1948. Ştefan Tomşa confirmă ipotecarea unor teritorii în 1622. III (1867). 217.

1949. O confirmaţiune domnească din 1625. III (1867) 218.

1950. O altă confirmaţiune domnească din 1625. III (1867). 219.

1951. Raportul unei comisiuni de anchetă către Marele Cancelariu din prima jumătate a secolului XVIII. III (1867) 220.

1952. O confirmaţiune domnească din 1637. III (1867). 221–222.

1953. Un act de cesiune din 1638. III (1867). 223.

1954. Un act relativ la zestre din secolul XVII. III (1867). 224.

1955. O obligaţiune din 1644. III (1867). 225.

1956. Un act de împăcare din 1646 scris întreg cu mîna mitropolitului Varlaam. III (1867). 226.

1957. O sentinţă de la capii districtuali din 1647. III (1867). 227.

1958. Rînduirea unei comisiuni de anchetă în 1650. III (1867). 228.

1959. Un testament scris în dialectul rutean din Bucovina din 1650. III (1867). 229.

1960. Istoricul unui proces din 1656. III (1867). 230.

1961. O instrucţiune domnească către capii districtuali din 1655. III (1867), 231.

1962. O instrucţiune domnească către capii districtuali din 1656. III (1867). 232.

1963. Verdictul juraţilor din 1656. III (1867). 233.

1964. O mărturie municipală din 1656. III. (1867). 234.

1965. Un act de vînzare din 1656. III. (1867), 235.

1966. O confirmaţiune domnească din 1657. III (1867). 236–237.

1967. O mărturie de la divan din 1657. III. (1867). 238–239.

1968. Un ordin domnesc din 1661. III (1867). 240.

1969. Domnul rînduieşte o comisiune de anchetă în 1659. III. (1867). 241.

1970. Un act de împăcare fără data anului. III (1867). 242.

1971. O sentinţă domnească din 1662. III. (1867). 243.

1972. O hotărîre domnească într-o chestiune testamentară din 1662. III (1867). 244.

1973. O confirmaţiune domnească din 1669. III (1867). 245.

1974. O mărturiă de răscumpărare fără data anului. III (1867). 246.

1975. Un act administrativ de la capi districtuali fără data anului. III (1867) 247.

1976. Un act de împărţeală din 1670. III (1867). 248.

1977. Un act de donaţiune între soţi din 1674. III (1867). 249.

1978. O poruncă domnească din 1675. III (1867). 250.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1979. Un act de donaţiune din 1677. III (1867). 251.

1980. Un act de danie din 1678. III (1867). 252.

1981. Un ordin domnesc din 1679. III (1867). 253.

1982. O sentinţă domnească din 1680. III (1867). 254.

1983. O poruncă domnească din 1681. III (1867). 255.

1984. Un ordin domnesc din 1682. III (1867). 256.

1985. Un act de vînzare din 1683. III (1867). 257.

1986. O garanţiă din 1682. III (1867). 258.

1987. O adeverinţă din 1683. III (1867). 259.

1988. O ţidulă domnească din 1683. II (1867). 260.

1989. Un ordin domnesc din 1691. III (1867), 261.

1990. O epistolă de la regele Ioan Sobieski către duoi boieri emigraţi din 1695. III (1867) 252–263.

1991. Un act de vînzare din 1698. III (1867). 264.

1992. Un act de vînzare din 1699. III (1867). 265.

1993. Un act de vînzare din 1699. III (1867). 266.

1994. O schiţă fără dată. III (1867). 267.

1995. Un act de împăcare din 1703. III. (1867). 268.

1996. Un zapis din 1703. III (1867). 269.

1997. Un ordin domnesc din 1706. III (1867), 270.

1998. O autorizaţiune domnească de colonisare din 1708. III. (1867). 271.

1999. Un act domnesc din parţea văduvei lui Petriceicu-Vodă din 1705. III (1867) 272–273.

2000. Un act de împărţeală din 1710. III (1867). 274.

2001. O împărţire de clăcaşi din 1707. III (1867). 275.

2002. Un contract de zestre din 1715. III (1867). 276.

2003. O chitanţă din 1719. III (1867). 277.

2004. O naraţiune din viaţa socială a ţăranilor de pe la începutul secolului XVIII. III (1867). 278.

2005. Un ordin domnesc din 1725. III (1867). 279.

2006. Un certificat fiscal din 1740. III (1867). 280.

2007. Enumerarea satelor ereditare a trei dintre copii lui Miron Costin din 1742. III (1867). 281–283.

2008. Materialuri pentru istoria colonielor române în Galiţia. Disertaţiuni şi documente. IV (1868). 3–120.

2009. JERLICZ, IOACHIM, 1640–1673. Estracte din cronica polonă a lui. II (1965). 11–17. /10 fragm. text pol. şi trad. Hasdeu/.

2010. LANGUET, HUBERT, Arcana seculi XVI. Huberti Langueti Epistolae secretae ad Augustum Saxoniae ducem. Halae 1699. I, 2 (1865) 29–31. /Text lat. şi trad. Hasdeu/.

2011. LANNOY, GUILLEBERT de, Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399–1450. Mons. 1840. I, 1 (1864) 129–130. /Trad. Hasdeu/.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2012. LOWENKLAV, JOHANN. /Ioannes Leunclavius despre moartea lui Despot Vodă/. I. (1865) 179–180. /Text lat. şi trad. Hasdeu/.

2013. MIECHOWSKI, MATEI,/ Povesteşte faptele lui Ştefan cel Mare/. I, 2 (1865). 35–46. /Text lat. şi trad. Hasdeu/.

2014. MIHALOVICZ de OSTROVIŢA, Constantin, /Despre expediţia lui Mohamed II împotriva lui Vlad Ţepeş/. I, 2 (1865). 8–11. [Text. pol. şi trad. Hasdeu].

2015. MUNTANER, RAIMUND, [Din cronica lui despre Imperiul româno-bulgar]. I, 2 (1865) 170–184. [Text span. şi trad. de V. Alexandresco [=Urechia]/.

2016. NEAGOE BASARAB Voevod, [Învăţături către fiul său Teodosie], I, 2 (1865). 111–116. /Ed. Hasdeu].

2017. NEUVILLE, De La, Rélation curieuse et nouvelle de Moscovie... Paris 1698. I, (1864) 137–139. [Text fr. şi trad. Hasdeu].

2018. PAUL DE ALEPP, Arhidiaconul.[Călătoria Patriarhului Macarie al Antiohiei în ţara noastră], I, 2. (1865). 59–111. [Trad. după ed. Belfour, de Hasdeu].

2019.PRILUSIUS (PRZYLUSKI). Leges seu statuta a Privilegia Regni Poloniae, 1553, I, 2 (1865) 23–26. [Text. lat. şi trad. Hasdeu].

2020. RESMI-AHMED-EFENDI [Călătorie în Moldova la 1763]. I, 1 (1865) 183. [Trad. Hasdeu].

2021. RUGIERO, Abbate, Relatione copiosissima del Regno di Polonia, 1568, I, 2 (1865) 116–117. [Text. ital. şi trad. Hasdeu].

2022. SAAD-AD-DIN, Hodja-Efendi, [Despre lupta de la Valea Albă]. I, 2 (1865) 31–35. [Text. ital. şi trad. Hasdeu].

2023. SKRZYNECKI, Rafaele, Iesuit, [Povesteşte încercările Vistiernicului Brutti de a introduce catolicismul în Moldova], I, 1, (1865) 174–175. [Trad. Hasdeu].

2024. SOMMER, Vita Iacobi Despota Moldavorum reguli, Witeberge 1587. [Genealogia Eraclizilor]. I, 1 (1864) 98–100. [Trad. Hasdeu].

2025. STADNICKI, ALEXANDRU, Dissertaţiunea contelui Alexandru Stadnicki despre satele române în Galiţia, IV (1868) 3–35. [Text pol. şi trad. Hasdeu].

2026. Codicele diplomatic al colonielor române din Galiţia, ca apendice la disertaţiunea contelui Alexandru Stadnicki, IV (1868) 37–120. [Text lat. şi pol. şi trad. Hasdeu].

[Cuprinde: Swiniacz sau Zwiniacz, Rowien pe Okoliszcze, Revisiunea fiscală. Ternowa de sus şi Ternowa de jos, Korosno, Koroscienska Wola, Boberka, Dwernik şi Polana, Nanowa, Berchi, Polowa, Ustryzyzi sau Strwiazek].

2027. [STRYKOWSKI, MATEI], Între 1540–1580. Estracte din cronica polono litvană a lui Matei Strykowski, II (1865) 5–11. [15 fragm. Text. pol. şi trad. Hasdeu].

2028. URECHIA, VASILE ALEXANDRESCU, Articolii propuşi de generalul Castaldo, capul armatei austriace în Transilvania, asupra mijloacelor de a conserva această provincie, urmaţi de rezoluţiunea regelui Ferdinand, 1551, aprilie. II (1865) 44–47. [Text. lat.].

2029. VELIAMINOW, Michail şi Atanasie VLASIEW, Relaţiunea ambasadorilor moscoviţi în Austria despre începutul revoltei Transilvanilor, Muntenilor şi Moldovenilor contra Turciei [1595]. II (1865) 18–21. [Text rus şi trad. Hasdeu].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

„B. Petriceicu-Hăjdêu, Archiva istorică a României. Sub auspiciile Ministerului Justiţiei, Cultelor şi al Instrucţiunii Publice. Colecţiune critică de documente asupra trecutului român, începînd de la timpii cei mai depărtaţi şi pînă la anul 1800", se spune pe foaia de titlu a tom. I, partea 1 şi 2. La tom. II dispare subtitlul, la tom. II pe copertă menţionează „sub auspiciile Ministerului de Culte şi de Instrucţiune Publica", iar pe foaia de titlu numai „sub auspiciile Ministerului Instrucţiunii Publice", iar la tom. IV lipseşte orice titlu. Fiecare fascicolă de 8 pagini din tom. I partea 1 are frontispiciu în care se dă numărul de ordine al fascicolelor, data apariţiei şi următoarele indicaţii: „Abonamentele se fac la Tipografia Statului. Ese o dată pe septemînă cu preţul de un galben pe an, Anul I. Redactor: B. Petriceicu-Hăjdeu, ex-profesor superior de istoriă şi statistică, ex-bibliotecar, ex-membru al Comisiunii documentali". Tomurile I–III s-au tipărit în Bucureşti, Imprimeria Statului, La tom. IV lipseşte orice indicaţie.

Ordinea apariţiei:

Tom. I partea 1. 1864–1865. 184 p. Fasc. nr. 1–19 între 8 aug. 1864 (p. 1–152) şi nr. 20–23 între 5–23 ian. (p. 153–184).

Tom. I partea 2. 1865. 192 p. Broşat în fascicule pe cîte două luni, fără frontispicii dar pe coperta primei fascicole, *februarie – martie*. Hasdeu pune această notă: „Broşura e cartonată deodată pentru două luni din cauza întîrzierii ordinului ministerial asupra cartonagiului, cu toate astea, coalele separate eşiau regulat în fiecare săptămînă, precum bunăoară, coala în care este călătoria lui Avril în Moldova, eşi la 14 februarie şi chiar atunci fu dată la Ministeriul de Interne, la cel al Cultelor, la d. redactor al *Tesaurului de monumente* etc."

Tom. II, 1865–1866, 176 p. Pe copertă şi foaia de titlu este anul 1865, prefaţa e datată *20 august 1865*, dar siglele de la coalele nr. 2–13 dau date între 15 sept., şi 20 dec. 1865 (p. 1–104), la coala nr. 14 apare 10 ian. 1866, iar coalele nr. 15–22 dau numai „tom. II" (p. 105–176). Înseamnă că acestea, respectiv pentru opt săptămîni, nu au mai apărut regulat. De altfel, în prefaţa tom. III, datată *20 aprilie 1867*, spune că revista a fost suprimată „acum opt sau nouă luni". Deci prin august–septembrie 1866. Pe ultima pagină a tom. II suprimarea e anunţată nedatat, cu litere mari, negre, în aceşti termeni: „Aci publicaţiunea s-a suprimat din ordinul domnului ministru de Instrucţie Publică C. A. Rosetti".

Tom. III, 1867, 283 p. Pe copertă şi foaia de titlu poartă anul 1867, iar prefaţa *20 aprilie* acelaşi an. Are 35 coale şi jumătate care, repartizate pe săptămîni, umplu tot restul anului.

La acest tom se adaogă *Registrul analitico-cronologic al tuturor documentelor coprinse în tomurile I şi II ale Archivei istorice a României"* de XLIV p. Siglele la coalele I–V arată „Tom. III". Cuprinde rezumatele şi 351 documente clasate sub rubricile:

Pînă la anul 1399 – 14 dec.
Secolul XV . . . . . .58 doc.
Secolul XVI . . . . . 134 doc.
Secolul XVII . . . . . .125 doc.
Secolul XVIII . . . . . 12 doc.
Fără dată precisă 12 doc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Cel mai vechi document „fără dată precisă" e de la Mircea cel Bătrîn. Probabil că s-a tipărit paralel cu tom. III şi de aceea nu cuprinde şi documentele publicate în acesta.

Tom. IV (1868) 120 p. Nu are nici copertă, nici foaie de titlu. Doar sigla coalelor „B. P. Hâjdeu. Tom. IV" arată că e vorba de continuarea acestei reviste trebuie datat cu anul următor, adică 1868. Numărul mare de exemplare aflate în depozitul Arhivelor Statului şi nelegarea lui de către nimeni împreună cu celelalte trei tomuri ne face să credem că n-a circulat. De altfel Hasdeu însuşi multă vreme nu-l anunţă împreună cu celelalte tomuri pe coperţile publicaţiilor sale. „4 tomuri" apar abia pe coperţile vol. IX (1882) din *Columna lui Traian*.

Prefaţele volumelor ne arată cum gîndea Hasdeu să publice documentele. Între altele, extragem din una promisiunea de a da următorii indici:

„1. Un indice limbistic, cu enumeraţiunea cuvintelor române din documentele slave;

2. Un indice onomastic, cu enumeraţiunea tuturor numilor proprie personali şi locali;

3. Un indice etnografic *(index rerum)* cu enumeraţiunea tuturor instituţiunilor, obiceelor, evenimentelor istorice;

4. Un indice cronologic, prin care se va corege neadjunsul de a se publica documente fără ordinea datelor..." (I, 1, p. 3).

La încheierea primului volum nu avem însă decît această semnare: „Registrurile, promise în introducţiune, se publică în broşuri separată, astfel încît broşurele pe zece ani să formeze un tom". (I, 2, p. 192). Ce a dat e numai repertoriul arătat mai sus.

Mai extragem două note privitoare la chestiuni nerealizate: „Aici se încheie prima călătorie a lui Paul de Alepp; secunda sa călătorie, la întoarcere din Moscva, se traduce şi în curînd se va publica şi ea în *Archiva* noastră" (I, 2, p. 111 n.). Acelaşi lucru, sub altă formă reapare pe coperta fascicolei aprilie–mai (I, 2): „Broşura viitoare va cuprinde încheierea călătoriei lui Paul de Alepp şi va începe publicaţiunea condicei inedite a monastirei Vieroşu". Continuarea călătoriei lui Paul nu a mai avut loc, iar din condica mănăstirii Vieroşu au apărut numai cîteva documente.

VII. SATYRUL
1866

2030. A–g–ki, Pietate filială. I, nr. 10 (10 aprilie 1866) – [interesat numai la moştenire].

2031. [Anonim]. [Desfiinţarea monopolurilor,chetă pentru moldoveni şi Pantazi Ghica], I, nr. 7 (20 martie 1866).

2032. Depărăţeanu, Alexandru, Vara la ţară (Poesie postumă). I. nr. 4 (27 februarie 1866).

2033. Gang-liang-ki, Diplomatul, I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Caracterizare satirică].

2034. Hiang-tseu-ki, Instrumentele, I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Schimbarea regimului nu aduce nici o schimbare].

2035. Licitaţiile. I, nr. 11 (17 aprilie 1866). [Libertatea comerţului].

2036. Municipalitatea şi stradele: duo lucruri ce n-au a face unul cu altul. I, nr. 13 (1 mai 1866).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2037. Specialităţile. I, nr. 14 (10 mai 1866). [Alergăm după specialităţi – vezi Ion Ionescu – şi nu facem nimic].

2038. Hîrtia. I, nr. 14 (10 mai 1866). [Afacerea cu hîrtia].

2039. Politicul (canţonetă). I, nr. 15 (22 mai 1866). [Foiletonul Satyrului].

2040. Sacrificiile. I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Hoţii, trădări].

2041. Iao-tseu-ki [=St. Vellescu], Jupînul Moise. I, nr. 1 (6 februarie 1866). (Foiletonul Satyrului. Scene din pasagiu).

2042. Conferinţele internaţionale. I, nr. 2 (13 februarie 1866). (Foiletonul Satyrului. Scene di pasagiu).

2043. Cuibul inimilor seci. I, nr. 3 (20 februarie 1866). (Foiletonul Satyrului. Scene din Pašagiu).

2044. Pentru ce? iac-aşa! I, nr. 5 (6 martie 1866). (Foiletonul Satyrului).

2045. Bucureştenii la masă. I, nr. 6 (12 martie 1866). [Boerul, funcţionarul]. (Foiletonul Satyrului).

2046. Prînzurile bucureştene. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Avocatul, jurnaliştii, meseriaşul şi într-o mahala]. (Foiletonul Satyrului). [Urmarea articolului precedent, satira moravurilor şi paralelă între avuţi şi săraci].

2047. O aducere aminte. I, nr. 15 (22 mai 1866). (Foiletonul Satyrului). [Căderea frunzelor. Traducţiune din „Millevoye" de la decedatul Dimitrie Peşicu].

2048. Teatrul naţional. I, nr. 15 (22 ai 1866). *[Dorinţa împlinită* de Pantazi <Ghica> jucată de Pascaly în prezenţa domnitorului].

2049. K. (Societatea). Profesiunea de credinţă. I, nr. 1 (6 februarie 1866), p. 1 [Semnează]:

– Puang-hon-ki
– San-Huang-ki
– Iao-tseu-ki
– Ki-chiu-ki
– Ta-Tun-ki
– Se-ma-ki
– Kiu-Tschin-ki
– Vai-Ki-ki
– Vu-tschin-ki

2050. Muvementul juridico-medical. I, nr. 1 (6 februarie 1866). [Avocaţii Brăiloiu, Pantazi Ghica şi Th. Veissa, aşa de bine şi-au apărat clienţii Marin Mocanu, Ioan şi Zaharia Mititelul şi Iacomi Politis, încît au fost condamnaţi la respectiv 5, 8 şi 3 ani muncă silnică].

2051. Muvementul juridico-medical, I, nr. 2 (18 februarie 1866). [Moartea spiţeresei Henig, curant Dr. Auerbach].

2052. Ki-Kiu-ki şi Puang-hon-ki. Năbădăi dramatice. Iadeşul (caricaturi de Ki-Kiu-ki şi cuplete de Puang-hon-ki). I, nr. I (6 februarie 1866). (Ilustraţiuni). [8 scene cu cuplete despre piesa Iadeş de Pantazi Ghica].

2053. Istoria unui inspector agricol la ultima expoziţiune de la Peking (caricature de Ki-Kiu-ki şi cuplete de Puang-hon-ki), I, nr. 2 (13 februarie 1866). (Ilustraţiuni). [7 desene pentru 6 secţiuni şi apoteoza].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2054. Curiosităţi (caricature de Ki-Kiu-ki, cuplete şi inscripţiuni de Puang-hon-ki). I, nr. 3 (20 februarie 1866). (Ilustraţiuni). [Cămătarul, director ce nu-şi plăteşte salariaţii, Millo şi actorii săi „îngrăşaţi şi înţoliţi", lecturile de la Ateneul Român şi oamenii de acţiune din 11 februarie].

2055. Istoria unui ovreiu extrasă din cărţile rabinilor (caricature de Ki-kiu-ki şi cuplete de Puang-hon-ki). I, nr. 4 (27 februarie 1866). (Ilustraţiuni). (1. Debutul în lume. 2. Cărciumarul. 3. Zaraful. 4. Bancherul. 5. Moartea. 6. Posteritatea, cu referire la Hillel. Desen semnat. 105.K.ALEX).

1056. (Piramida monopolurilor, tablou de Ki-kiu-ki şi cuplete de Puang-hon-ki). I, nr. 5 (6 martie 1866). (Ilustraţiuni). Pe piramidă e scris: Monopolul pentru fumituri armată – Monopolul măsurilor şi greutăţilor. Monopolul băncei. – Concesia de fer – Concesia drumului de fer (Giurgiu – Bucureşti) – Concesia pentru înfrumuseţarea Capitalei).

2057. Istoria unui avocat (caricature de Ki-kiu-ki şi cuplete de (caricature de Ki-kiu-ki şi cuplete de Puang-hon-ki). I, nr. 6 (12 martie 1866). (Ilustraţiuni). /6 schiţe privind parvenitismul unui fecior de croitor de mahala. Aluzie la carierismul lui Boerescu/.

2058. Candidaţii la domnie în China (caricature de Kai-kiu-ki (sic) şi cuplete de Puang-hon-ki), I, nr. 7 (20 martie 1866). (Ilustraţiuni). (Unul propus de naţiune nu erea, de candidatul neamţ ne e teamă, pentru rus e „slut la Prut', deci să se voteze unul chinez).

2059. Serbările naţionale. Schiţe de moravuri (caricature de Ki-kiu-ki şi inscripţiuni de Puang-hon-ki), I, nr. 8 (24 martie 1866) [Ouăle de Paşti. Vasilica].

2060. Kiu-tschin-ki, Musculiţele, comedie în trei acte de D-nul V. Sardou. I, nr. 1 (20 februarie 1866). (Societatea dramatică. Teatrul Bossel). [Critică aspră].

2061. Visul unui român [de Costinescu]. Tablou în două părţi cu musică şi cu foc bengal, recitat de D. Sufflioru al Companiei dramatice. I, nr. 4 (27 februarie 1866). (Teatrul Bossel).

2062. Dama cu camelie, drama în 5 acte de A. Dumas-fiu. I, nr. 5 (6 martie 1866).

2063. Compania dramatică. I. nr. 6 (12 martie 1866). (teatrul).[Murger, *Bunul odinioară*, bine judcat de Millo şi soţii Pascaly].

2064. Cronica teatrală. I, nr. 8 (24 martie 1866). [Şaterton, Baba Hîrca].

2065. Kiu-tsin-ki, Din Bucureşti la Peking (Epistola către un amic asupra artelor în România). I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Foiletonul Satyrului]. [La sumar: *Artele în Bucureşti]*.

2066. Ma-mu-ki, Zapciul, canţonetă, I. nr. 5 (6 martie 1866). (Foiletonul Satyrului).

2067. Ma-mu-ki, Păţitul, canţonetă. I, nr. 8 (24 martie 1866). [Foiletonul Saryrului].

2068. Ngai-uen-ki, Corespondenţa din Viena. I, nr. 6 (12 martie 1866). [Certuri la medicină între studenţii evrei şi nemţi].

2069. O greşeală de copist. I, nr. 12/23 aprilie 1866). [Într-un calendar „Albina" de la Iaşi şi a unui funcţionar de la Ministerul Instrucţiunii Publice].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2070. Peng-miu-ki, Echourile Bucureştiului. I, nr. 9 (3 aprilie 1866). [Avril la Bucureşti. Millo şi piesa Potopul. Bergmann şi concesiile].

2071. Stella, poesiă, I, nr. 9 (3 aprilie 1866), [Versuri].

2072. Echourile Bucureştiului. I. nr. 12 (23 aprilie 1866). [Reapariţia în piesă a lui Marsillac şi Titu Maiorescu care se pronunţă pentru prinţ străin].

2073. Primul Aprilie la români, I, nr. (23 aprilie 1866).[Gravitatea *glumei* de 1 aprilie: alegerile].

2074. Suspinul. Imitaţiă (poesiă). I, nr. 12 (12 aprilie 1866). [versuri].

2075. Po-pu-ki, Impresiunile unui nou venit din China. I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Moravurile josnice şi lipsa industriei].

2076. Muntenii şi moldovenii. I, nr. 11 (17 aprilie 1866). [Fabula acvila cu două capete].

2077. Din viaţa amploiaţilor. I, ne. 11 (17 aprilie 1866). (Foiletonul Satyrului).

2078. Puang-hon-ki,/Hăjdeu), Appendice [la San-huang-ki, Işadeu, Comedia originală într-un act de D. Pantazi Ghica]. I, nr. 1 (6 februarie 1866).

2079. Gamenul de Paris. Comedia în 2 acte de D-nii Bayard şi Vanderburch, tradusă din franţuzeşte. I, nr. 2 (13 februarie 1866). (Societatea Dramatică. Teatrul Bossel).

2080. Întrebări şi răspunsuri. I, nr. 2(13 februarie 1866). [Ateneul Român şi Alex. Lahovary, Emanuil Creţulescu, Pantazi Ghica şi C. Millo].

2081. Fevorita sau o noapte din februariu descris[de D. Bolintineanu. I, nr. 3 (20 februarie 1866). [La sumar e intitulată „Revista politică" şi se compune din 15 fragmente luate din diferite poezii ale lui D. Bolintineanu arătate anume şi de aceea semnează: „Conform cu originalul"].

2082. Cugetări chineze. I, nr. 4 (24 februarie 1866). [Cu apropouri politice şi la moravuri].

2083. O lacrimă între rîsuri . I, nr. 4 (27 februarie 1866). (Foiletonul Satyrului). [Nuvele pentru Al. Depărţeanu, economistul Marţian şi N. Filimon].

2084. Limba română [. I, nr, 4 (27 februarie 1866). [Contra principiilor filologice ale lui Circa şi Laurian; prezintă interes pentru începuturile filologice ale lui Hasdeu].

2085. Amicului meu San-huang-ki [Nicoleanu], I, nr. 5 (6 martie 1866). [Versuri].

2086. Mithologia, I, nr. 5 (6 matrie 1866). [La sumar: „Sacrificiul a cinci jurnalişti"; săgeţi contra directorilor déla *Dezbaterile* N. Blaremberg, I. A. Cantacuzino, P. Carp, Pantazi Ghica şi Al. Lahovary].

2087. Iarăşi evrei! I, nr. 6 (12 martie 1866). [Evreii şi libertarea religioasă].

2088. Situaţiunea. Proverbele române explicate pentru înţelegerea chinesilor. I, nr. 6 (12 martie 1866). [La sumar: „revista politică... a proverbului"; atacuri politice încadrate în proverbe].

2089. Societatea actorilor români. I, nr. 6 (12 martie 1866). (Teatrul). [E lăudată piesa *Pasagiul* de Iorgu Caragealì].

2090. Alegătorii municipali. I, nr. 7 (20 martie 1866). (N. Blaremberg membru al municipalităţii].

2091. Marţi în 15 martie. Puritanii în Londra. Dramă în 5 acte, tradusă din franţuzeşte. I, nr. 7, (20 martie 1866). (Societatea actorilor români).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2092. O nouă religiune. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Bugetarismul şi misterele sale].

2093. Bibliografia. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Poemele lui Romulus Scriban, foaia volantă a lui Th. Paschides tipărită de C. Dimadi şi „Aureola zilei de 10/23 februarie 1866"].

2094. Arderea şcolei militare. I, nr. 8 (24 martie 1866). [Incuria cu închiderea cişmelelor].

2095. Caracterul poporului român din punct de vedere chinezesc. În nr. 8 (24 martie 1866). [Românii nu au un caracter special].

2096. Duplicitatea echoului. I, nr. 8 (24 martie 0866). [Disolvarea Camerei şi Senatului].

2097. Bibliografia. I, nr. 8 (24 martie 1866). [Iorgu Carageali, N. Blarenberg cel cu „prea multă economie de spirit"].

2098. Proverburile române. I. Fata mamei. I, nr. 15 (22 mai 1866) [Cu „va urma"].

2099. Quousque? I nr. 15 (22 mai 1866). [Ulysse Creţeanu şi necesitatea începerii spectacolelor teatrale la ora anunţată].

2100. Materiale pentru istoria contimpuranilor. D. Nicu Mavrocordat, I, Nr. 16 (5 iunie 1866). [Foiletonul Satyrului). [E trădător al armatei].

2101. Istoria unui om mare (caricature şi inscripţiuni) I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Critica parvenitului].

2102. San-huang-ki, [= N. Nicolescu], Iadşeu. Comedie originală într-un act de D-Pantazi Ghica. I, nr. 1 (6 februarie 1866). (Societatea dramatică. Teatrul Bossel/. [Se critică piesa şi societatea care o gustă. Arată că teatrul trebuie să înfăţişeze gusturile şi tendinţele unei clase].

2103. În carnaval. Poesiă. I, nr. 2 (13 febrarie 1866). [Versuri].

2104. Situaţiunea. Scrisoare la amicul Kao-tseu, la Peking. I, nr. 4 (27 februarie 1866). [La sumar: „Revoluţiunea din 11 februarie"].

2105. Suspinul unui chines. Închinat unei dame române. I, nr. 6 (12 martie 1866). [Versuri].

2106. Dor şi jale. Poesiă. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Versuri].

2107. Femeie. [Epistolă la amicul meu Mi-Sang, La Peking]. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Cochetărie femeilor române].

2108. Se-ma-ki /=I. Fundescu/. Pasagiul Românu. Poesiă. I, nr. 3 (20 februarie 1866). [Versuri].

2109. Corespondenţă particulară a Satyrului. I, nr. 5 (6 martie 1866) [În sumar: „Juriul din Iaşi". Procesul d-nei Ana Balş care a bătut un judecător în trebunal, fiindcă a dat o hotărîre care nu-i convenea; Mîrzescu apărător al unui criminal].

2110. Se-pu-ki, Cronica spectacolelor afişate. I, nr. 11 (17 aprilie 1866). [Moravuri actoriceşti: d-na Flechtenmacher se îmbolnăveşte cînd să dea reprezentaţia].

2111. Hamlet, principele Danemarcei, tragedie în 5 acte de W. Shakespeare, I, nr. 9 (3 aprilie 1866). [Un succes teatral al lui Pascaly].

2112. Cronica spectacolelor. I, nr. 13 (1 mai 1866). [Millo, D-na Popescu, concert Ed. Wachman].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2113. Ta-tun-ki, Visul unui membru în adjunul lecturei sale. I, nr. 1 (6 februarie 1866). [Suveniri din istoria răposatului Ateneul Român). [În sumar: „Visul unui atenian"; critică lecturile salonului].

2114. Vorba vorbei. I, nr. 2 (13 februarie 1866). [Glume şi aluzii].

2115. O predică în post. I, nr. 3 (20 februarie 1866). [Marsillac, doamnele bucureştene în carnaval imitatoare ale parisienelor şi asistenţa săracilor].

2116. Vanitatea. I, nr. 6 (12 martie 1866). [Sarjă la adresa celor ce cred că românii nu pot avea domn din neamul lor].

2117. Provincialisme. I, nr. 8 (24 martie 1866). [Neînţelegerea de către popor a unor cuvinte ca eregi, consideraţiuni].

2118. Tschao-wan-ki, Apel la alegătorii din Tîrgovişte de D. Pantazi Ghica. I, nr. 9 (8 aprilie 1866).

2119. Spune-mi de ce ai plecat? Poesia. I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Versuri].

2120. Modul şi mijloacele de a cîştiga 29.862 galbeni dintr-o antrepriză de lucrări publice, contractată şi subvenţionată de guvern cu suma de 31.112 galbeni. I, nr. 12 (23 aprilie 1866). [În sumar „Un articol de lucrări publice"].

2121. Oameni cinstiţi, I, nr. 12 (23 apeilie 1866). [Vorbele să fie de acord cu faptele].

2122. Revenirea. Poesiă. I, nr. 13 (1 mai 1866). [Versuri].

2123. O meditaţie Poesiă, I, nr. 14 (10 mai 1866). [Versuri].

2124. Tiranii trec, patria rămîne. I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Versuri].

2125. Tout va mal. I, nr. 16 (5 iunie 1866). [I. Ionescu ar fi spus aceste cuvinte la palat].

2126. Tschung-tac-ki, o nedumerire. I, nr. 15 (22 mai 1866) [Semnat Ki marchise de Tschung-tao; Scarlat Rosetti şi Jurnalul „Ecclesia"].

2127. Vai-ki-ki. Echourile Bucureştiului. I, nr. 1 (6 februarie 1866). [Săgeţi adresate lui Millo şi Alecsandri].

2128. Echourile Bucureştiului, I, nr. 2 (13 februarie 1866). [Comitetul filantropic din Galaţi. De Marsillac, Millo şi piesele lui Alecsandri].

2129. Echourile Bucureştiului. I, nr. 3 (20 februarie 1866). [Pantazi Ghica cu piesa „Sterian Păţitul". Pascaly şi actorul Velescu; Negri şi Arăpilă diplomaţi la Constantinopol].

2130. Echourile Bucureştiului. I, nr. 4 (27 februarie 1866). [Marsillac şi „La Voix de la Roumanie" după 11 februarie; Pantazi Gh. ca la Ateneu].

2131. Echourile Bucureştiului. I, nr. 6 (12 martie 1866). [în legătură cu alegerea prinţului, chetă pentru săraci şi pregătirea luptei cu turcii].

2132. Echourile Bucureştiului. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Compania dramatică a lui Pascaly, cheta pentru moldoveni. etc.].

2133. Nasul. I, nr. 7 (20 martie 1866). [Din proverbele române despre nas, comentate].

2134. Ochelarii muzei mele. I, nr. 8 (24 martie 1866).

2135. Corespondenţa particulară a Satyrului. I, nr. 9 (3 aprilie 186). [În sumar: „O profesiune de credinţă"; Pascaly şi C. A. Rosetti).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2136. Vu-tschin-ki. Muvementul Juridic. I, nr. 4 (27 februarie 1866).[Procese pierdute pledate de G. Petrescu. Danieleanu şi B. Boerescu].

2137. Muvementul juridic, I, nr. 5 (6 martie 1866). [Procese pierdute pledate de B. Boerescu şi Deşliu].

2138. Wang-pon-ki [= Hasdeu]. Amorul în cronicele române. I, nr. 9 (3 aprilie 1866). (Foiletonul Satyrului).

2139. Stîlpul României. Prim Aprilie, Caricature şi cuplete, I, nr. 9. (3 aprilie 1866). [E necesară unirea; alegerea de la 1 aprilie 2 schiţe].

2140. Ziarele în România. I, nr. 9 (3 aprilie 1866). [Formează literatura cea mai abundentă în ţară].

2141. Morile. I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Pe motivul că inundă terenurile vecine din Bucureşri au fost închise morile Obrenov şi Larisch, dar nu Florescu, Lahovary şi Ghica].

2142. La Julie. Poesiă. I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Versuri].

2143. Prima pagină din istoria gardei orăşeneşti din Bucureşti, caricature şi inscripţiuni. I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [6 schiţe între care figurează şi a unui mitropolit vivandieră].

2144. Cele mai vechi poesie satirice în limba română (scoase din manuscript). I, nr. 10 (10 april. 1866). [Din Miron Costin, *Viaţa lumii*].

2145. Săptămîna (Revista politică), I, nr. 10 (10 aprilie 1866). [Împotriva nounionistilot şi pentru Carol I].

2146. Caruselul deputaţilor. Cumpăna gardei naţionale, caricature şi inscripţiuni. I, nr. 11 (17 aprilie 1866). [„Amonia" între *Trompeta Carpaţilor* şi *Libertatea!* În gardă *graşii* sînt ofiţeri].

2147. Revista politică. I, nr. 11. (17 aprilie 1866). [Primirea principelui ales].

2148. Banchetul de duminica trecută în onoarea gardei naţionale, caricature şi inscripţiuni. I, nr. 12 (23 aprilie 1866). [Risipa].

2149. Corespondenţa particulară a Satyrului. I, nr. 12 (23 aprilie 1866). [Moara lui Florescu de la Boteni].

2150. Cronica. I. nr. 12 (23 aprilie 1866). [Garda naţională, Constituanta, Pantazi Ghica, Heliade, Pascaly şi Velescu].

2151. Nicolae Milesco-Spatar. I, nr. 12–13–14 (23 aprilie, 1 şi 10 mai 1866). [Foiletonul Satyrului]. [E privit mai mult negativ neterminat, încheindu-se cu „va urma"].

2152. Din cărţile regimului trecut; distribuţia decoraţiunilor din partea Satyrului. Caricature şi inscripţiuni. I nr. 13 (1 mai 1866). (Ilustraţiuni).

2153. O meditaţiă. I, nr. 13 (1 mai 1866). [Pompierilor se distribue medalii după 18 ani, dar alţii le obţin îndată pentru fapte penale ca Nu-Nu Rosnovanu, Mitropolitul Calinic şi Ceaur Aslan].

2154. Teatrul român. I, nr. 14 (10 mai 1866). (Matei Millo, Pascaly şi necesitatea unei şcoale a teatrului român].

2155. Revista politică. I, nr. 13 (1 mai 1866). [Alegerile şi aleşii naţiunii; recunoaşterea prinţului Carol].

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2156. Camera şi d. Kogălniceanu. I, nr. 14 (10 mai 1866). [Se caută invalidarea lui Kogălniceanu].

2157. Depeşe telegrafice ale Satyrului. I, nr. 14 (10 mai 1866). [Turcii ameninţă cu intervenţia: venirea principelui Carol].

2158. Istoria unui guardist. (Garda naţională şi Camera caricature şi inscripţiuni) I, nr. 14 (10 mai 1866). [Kogălniceanu nu încape în Cameră şi altele].

2159. Istoria resbelului turco-român (caricature şi inscripţii). I, nr. 15 (22 mai 1866). [Turcii nu mai pot veni la Bucureşti]. (Ilustraţiuni).

2160. Noul Cabinet. I, nr. 15 (22 mai 1866). [Cabinetul Lascar Catargiu în parte e tot cel vechi].

2161. Panorama impresiunilor. I. nr. 15 (22 mai 1866). [Pregătiri teatrale la sosirea principelui. Boliac, Pantazi Ghica, Heliade, Tacu, Pascaly].

2162. Senatul. I, nr. 15 (22 mai 1866). [Şedinţa de la 9 mai].

2163. Domnul Nae. I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Tipul bucureştean al d-lui Nae].

2164. Egoarchistul, I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Cei care doresc puterea pentru ei înşişi sînt ego-archiştii].

2165. Justificare. I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Satyrul n-a apărut săptămîna trecută din cauza zvonului că vin turcii şi opt redactori ai gazetei se pregăteau să-i întîmpine în luptă la Giurgiu].

2166. Revista politică. I, nr. 16 (5 iunie 1866). [Turcii sînt periculoşi pentru guvern, Evreii pentru popor; acestora să li se acorde numai toleranţă religioasă].

2167. Yao-fong-ki, Amorul de azi. Poesiă. I, nr. 11 (17 aprilie 1866). [Versuri].

2168. Fii a mea. Poesiă. I, nr. 15 (22 mai 1866). [Versuri: semnează Ya-fong-ki/

VIII. FOAIA SOCIETĂŢII ROMÂNISMUL 1870–1871

2169. Alexi, A, P., Duşmanii, Doina. I, 482 (Versuri pop.).

2170. Ciobanul cu zmeii. Balada I, 525–527 (Versuri pop.).

2171. Economu, Ciru, Bucegiulu şi Baltica. Dedicat întrunirii austro–prusse de la Gastein. II, 150–151. [Versuri].

2172. Eleuterescu, Elena C., Lăsaţi-mă să plîng. I, 500 [Versuri].

2173. La poetul D. Bolintineanu, II, 26–27 [Versuri].

2174. Veghierea. II, 27–28 [Versuri].

2175. [Foaia Soc. Românismul]. Extras din Regulamentul interior al Foii. I, 2.

2176. Prospect. I, 3–4.

2177. Balada [Buruleanu. Doina]. I, 41–45.

2178. Prefaţă, II, 3.

2179. Hasdeu, B. P., Psalmul 77 din Coressi. I, 62–68.

2180. Discursul Domnului Bogdan Petriceicu Hasdeu, primind preşedinţia societăţii „Românismul" în şedinţa din 15 noembrie 1869, I, 97–101.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2181. Cosmopolitism şi naţionalism, discurs preşedenţial de deschiderea şedinţelor societăţii Românismul, ţinut în şedinţa din 26 septembrie 1870. I, 303–305.

2182. Cetatea Neamţul. I, 327–331.

2183. Cauzele şi rezultatele cosmopolitismului. Discurs preşedinţial la inaugurarea anului III al societăţii Românismul, rostit în şedinţa publică din 24 genariu 1871, I, 415–418.

2184. Severin. Podul lui Traian – Turnul lui Sever. Corul de pe un vas-a Abur italian. Închinat naţiunii italiene pentru ziua intrării M. S. Regelui Victor–Emanuelle în Roma. Dialog. II, 19–26 [Versuri].

2185. Discursul de deschidere al preşedintelui societăţii „Românismul" la serbarea pe cîmpia Cotrocenii în memoria lui Tudor Vladimirescu, II, 49–50.

2186. Legile şi statutele Românilor, 1570–163). II, 131–147.

2187. La craniul lui Mihai cel Viteaz. II, 147–148. [Versuri].

2188. Astăzi, II, 148–149. [Versuri].

2189. Frunzele, II, 149. [Versuri].

2190. Femeia cu căţelul [Fabula/, II, 154. [Versuri].

2191. Femeile române. Domniţa Elena. II, 155–173.

2192. Marian, Simeon Fl., Sania şi vremea. Satiră din Transilvania. I, 44.

2193. Pluguşiorul. Colindă de anul nou. I, 475–481.

2194. Descîntice din Bucovina. II, 38–44, 183, 186.

2195. Descîntice din Ardeal. II. 186–189.

2196. Satire din Bucovina. Paştele ţiganilor. II, 189–192.

2197. Minescu I., Colinde [I. A Păstorelui. II. A Boierilor. III. A Tînărului], I, 162–164.

2198. Missail G., Dunărea şi România. I, 227–239, 282–293.

2199. Vechile relaţiuni ale Românilor cu Englezii I, 376–385, 439–454,

2200. Timpul trecut şi timpul nostru. II, 4–19.

2201. Mişcarea din 1821. Discurs citit pe cîmpia Cotroceni cu ocasiunea serbării naţionale în memoria lui Tudor Vladimirescu. II, 51–72.

2202. Ollanescu, Dem. C., Doine, I, 38–39.

2203. Păun, Vasile D., La junime, I, 499–500 [Versuri].

2204. Poppovici, N. Ath., Discurs pronunţat în şedinţa de inaugurare a Societăţii Românismul din 6 aprilie 1869, I, 49–53.

2205. Rădulescu, Basiliu P..., Industriele indigene. Disertaţiune citită în societatea Românismul, II, 116–130.

2206. Rădulescu, Tudor P., Simţimîntul de naţionalitate la Români. I, 240–253. [Neterminat].

207. Doina. I, 254. [Versuri pop.].

2208. Scurtescu, N. V., Martirii Daciei (Sonete). I. Gregoriu Ghica. II. Horea, Crişan, Cloşca. III. Tudor Vladimirescu. I, 33–38.

2209. Mişcase la mormînt. Drame în cinci acte. I, 130–146, 203–226, 269–282, 313–322.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2210. Unei orfane. I, 137–149. [Versuri].

2211. Studii asupra teatrului. I. 306–313, 351–361, 419–426.

2212. La un copil. I, 372–375. [Versuri].

2213. La Români. I, 435–438. [Versuri].

2214. Păunii şi gaiţa. I, 501–503. [Fabulă].

2215. Un suspin. II, 152. [Versuri].

2216. La un mormînt. II, 153. [Versuri].

2217. [Societatea Românismul, Comitetul]. Statutele Societăţii Românismul, I, 5–7.

2218. Dare de seamă din partea Comitetului despre starea şi progresul societăţii, conform art. VIII, din statute, către membrii societăţii, citită de preşedinte în şedinţa generală de la 13 septembrie 1869. I, 298–302.

2219. Dare de seamă a comitetului Societăţii în şedinţa sa de la 26 ianuarie 1870. II, 45–48.

2220. Stadnicki, Alessandru, Disertaţiunea contelui Alessandru Stadnicki despre satele române în Galiţia (O wsiach tak zwanich woloskiech. Lwow 1848. II, 75–116. [Tradus din limba polonă de B. P. Hasdeu].

2221. Tacitu, Ion C., Nunta la poporul român în comparaţiune cu nunta la Eleni şi la Romani. I, 17–31, 54–61.

2222. Theodorescu, G. Dem., Discurs pronunţat în şedinţa solemnă de inaugurare a Societăţii Românismul din 6 aprilie 1869. I, 9–16.

2223. Monumentele strămune. I, 35–37. [Versuri].

2224. Despre idila şi despre Alexandru Depărăţianu, I, 69–80, 102–111, 165–181.

2225. Zeii locali. Genii. Şerpii de casă. I, 426–434, 483–499.

2226. Tocilescu, George G., Instrucţiunea publică în România, I, 343–349, 386–393, 454–462, 518–525.

2227. Tocilescu, Gr. G., Documente istorice inedite. (Fragmente documentali). I. 46–48, 88–92, 150–161, 294–297, 332–342, 394–399, 473–474, 516–518. II. 28–37, 108–173, 178–183. [I. Tîrgovişte, 1511 decembrie 27; II. 1568 septembrie 9; III. 1657 decembrie 25; IV. Tîrgovişte 1500 martie 16; V. Bucureşti 1569, aprilie 16; VI. Bucureşti, 1579 noembrie 17; VII, 1620 aprilie 23; VIII. 1618, mai; IX. 1656 august 10; X, 1551 mai 6; XI. 1557 aprilie 6; XII. 1494 martie 16; XIII, 1437 august 13. XIV. 1437 august 23. Din Charrière: XV, Veneţia 10 aug. 1551; XVI, Constantinopole 1553; XVII, Cluj, 10 februarie 1458; XVIII, Fără loc. mai 1558; XIX, Constantinopole, iulia 1558; XX, 1502, februariu 17; XXI, 1526 august 16; XXV, 1600 decembrie 21; XXIII, 1599 aprilie 18; XXIV, 1609 septembrie 1-iu; XXV 1388 mai 20; XXVI, 1388 mai 20; 1430 septembrie 16; 1573 iunie 6; XXIX. 1603, aprilie 23; XXX, 1577, decembrie 12; XXXI, 1577 decembrie 28; XXXII, 1578 ianuarie 22, XXXIII. 1578; XXXIV, 1578 martie 20; XXXV, 1578 aprilie 15; XXXVI 1578 iunie 3; XXXV *(sic)* 1578 august 20; XXXVI *(sic)* 1578 septembrie 4, octombrie 25 şi decembrie 31.

2228. La Romani, I, 81–87. [Versuri].

2229. Descîntece, I, 93–96.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

2230. Poesia populară a Românilor. I, 111–129, 182–202, 255–268, 362–371. [neterminat].

2231. Zapciul şi grădinarul: I, 349–350. [Literatură populară].

2232. Vieaţa lui Preda, Radu şi Stroia Buzescu, I, 399–414.

2233. Juriul la Români, I, 463–473, 503–516.

2234. Vucici, C. D., Amorul, I, 326. [Versuri].

2235. Zamfirescu M., Palatul Muntelui. I, 323–324. [Versuri].

2236. Balada Nebunilor, I, 325–326. [Versuri].

*
* *

1. AIFTINCĂ, Marin. *B. P. Hasdeu. Orizonturile filozofice.* „Contemporanul", 31, nr, 3, 1988, p. 9.
2. BRÂNCUŞ, Grigore. *Problemele dialectologiei în opera lui B. P. Hasdeu.* „Limba Română", Bucureşti, 36, nr. 6, 1987, p. 471–484.
3. BRÂNCUŞ, Grigore. *Substratul limbii române în opera lui B. P. Hasdeu.* Cu ocazia împlinirii unui secol şi jumătate de la naşterea sa. Thraco–Dacica, Bucureşti, 9, nr. 1–2, 1988, p. 9–14.
4. BERINDEI, Dan. *Personalitatea istoricului B. P. Hasdeu.* „România Literară", 21, nr. 41, 1988, p. 13.
5. BRÂNCEANU, Lidia. *Documente de arhivă referitoare la elaborarea „Istoriei critice a Românilor" de B. P. Hasdeu.* RMMI, Seria Muzee, nr. 9, 1988, p. 51–55.
6. BRÂNCEANU, Lidia. *B. P. Hasdeu – director general al Arhivelor Statului (1876–1900). Documente.* RA, 65, nr. 2, 1988, p. 178–201.
7. BRÂNCEANU, Lidia. *B. P. Hasdeu. La Arhivele Statului. Corespondenţă (1867–1879).* „Manuscriptum", Bucureşti, 19, nr. 1, 1988, p. 122–123.
8. BULAT, T. G. *Banatul în preocupările academicienilor români* (Bogdan Petriceicu Hasdeu şi Nicolae Iorga). „Mitropolia Banatului", Timişoara, 24, nr. 1–3, 1974, p. 90–96.
9. CHIŢIMIA, Ion C. *B. P. Hasdeu şi relaţiile româno-bulgare moderne.* Anal. Univ. Bucureşti, seria Lb. Lit. Ştiinţe, 29, nr. 1, 1980, p. 25–30.
10. CHIŢIMIA, Ion C. *B. P. Hasdeu, promotor al cercetării moderne în ştiinţele filologice.* Istros, Revista Muzeului judeţean Galaţi, 1981–1983, 2–4, p. 587–591.
11. CORDUN, Miron. *Văzînd eternitatea. B. P. Hasdeu 150 de ani de la naştere.* Argeş, 23, nr. 2, 1988, p. 7.
12. CORNEA, Paul; PIRU, Elena; SORESCU, Roxana. *B. P. Hasdeu. Documente şi manuscrise literare.* Vol. III; *Corespondenţa B. P: Hasdeu – Iulia Hasdeu.* Bucureşti, Edit. Academiei, 1976, 474 p.
13. DIACONESCU, Mihail. *B. P. Hasdeu.* Transilvania, 17, nr. 3, 1988, p. 22–24.
14. DRĂGAN, Mihai. *B. P. Hasdeu.* (Monografie). Iaşi, Edit. Junimea, 1972, 312 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

15. DRĂGAN, Mihai. *B. P. Hasdeu.* Anal. St. ale Univ. Al. I. Cuza, Seria Literatură, Iaşi, 34, 1988, p. 67–76.
16. FIROIU, V. Lui B. P. Hasdeu. Studii şi Materiale, Prahova, 2, 1969, p. 193–196.
17. FRUNZA, Maria. *Începuturile publicisticii lui B. P. Hasdeu („România", 18 noiembrie 1858–26 ianuarie 1859).* Anuarul de Lingvistică şi Istorie, Literatură, Iaşi, 20, 1969, p. 151–167.
18. GRIGURTU, Gh. *Hasdeu poetul.* Viaţa Românească, 83, nr. 5, 1988, p. 12–17.
19. ELIADE, Mircea. *Despre Eminescu şi Hasdeu.* Ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Hondoca. Iaşi, Edit. Junimea, 1987, 111 p.
20. GOIA, VISTIAN. *B. P. Hasdeu şi discipolii săi.* Bucureşti, Edit. Minerva, 1987, 218 p.
21. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Ioan Vodă cel Cumplit.* Ediţie şi cuvînt înainte de C. Mohanu. Bucureşti, Edit. Militară, 1969, 205 p.
22. HASDEU, Bogdan Petriceicu, *Ethymologicum Magnum Romaniae,* Vol. I–II, Ediţie îngrijită de Andrei Rusu, Studiu introductiv de Paul Cornea. Bucureşti, Edit. Minerva, 1970, 421 p. (vol. I); 472 p. (vol. II).
23. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Scrieri istorice.* Vol. I–II. Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Aurelian Sacerdoţeanu. Bucureşti, Edit. Albatros, 1973, 232 p.
24. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Etymologicum Magnum Romaniae.* Dicţionarul limbii istorice şi poporane a românilor. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş. Vol. I–II. Bucureşti, Edit. Minerva, 1972, 1974, 775 p. (vol. I); 728 p. (vol. II).
25. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Studii de folclor.* Ediţie îngrijită şi note de Nicolae Bot. Prefaţa de Ovidiu Bîrlea. Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1979, 288 p.
26. *Bogdan Petriceicu Hasdeu şi contemporanii săi români şi străini* (Corespondenţă primită). Vol. I. Coordonate şi studiu introductiv: Al. Săndulescu. Bucureşti, Edit. Minerva, 1982, 403 p.; vol II, 1983, 333 p.; vol. III, 1984, 333 p.
27. HASDEU, Bogdan Petriceicu, *Cuvente din betrîni.* Tom. I. Limba vorbită între 1550–1600. Studii paleografice lingvistice, Observaţii filologice de Hugo Schuschardt. Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1983, 603 p.
28. HASDEU, Bogdan Petriceicu, *Istoria critică a românilor.* Vol. I–II. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brîncuş. Studiu introductiv şi note de Manole Neagoe. Bucureşti, Edit. Minerva, 1984, 662 p.
29. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Scrieri filozofice.* Ediţie îngrijită, selecţia textelor, studiu introductiv, note şi comentarii însoţite de terminologie filozofică hasdeană de Vasile Vetişanu. Bucureşti, Edit. Ştiinţ. şi Enciclop., 1985, 305 p.
30. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Coloniile romane din Dacia.* Un studiu pentru un concurs. Manuscris din anii 1859–1860. Cuvînt înainte de N. Romanenko. Manuscriptum, 17, nr. 2, 1986, p. 86–93.
31. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Opere.* Vol. I: *Poezii.* Bucureşti, Edit. Minerva, 1986, 532 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

32. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Studii de lingvistică şi filologie.* Vol. I–II. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Grigore Brîncuş. Bucureşti, Edit. Minerva, 1988, vol. I: (333 p.); vol. II: 589 p.
33. HASDEU, Bogdan Petriceicu. *Scrieri literare.* Postfaţă şi bibliografie de Paul Cornea. Bucureşti, Edit. Minerva, 1989, 360 p.
34. HASDEU, Iulia. *Versuri. Proză. Corespondenţă.* Ediţie îngrijită şi prefaţă de Crina Decuseară-Bocşan. Bucureşti, Edit. Minerva, 1976.
35. HASDEU, Iulia. *Scrieri alese.* Ediţie îngrijită şi prefaţă de Crina Decuseară-Bocşan. Bucureşti, Edit. Minerva, 1988, p. 311.
36. ILIN, Stancu. *B. P. Hasdeu, Despre organizarea şi completarea Bibliotecei Naciunali.* Manuscriptum, Bucureşti, 13, nr. 4, 1982, p. 81.
37. ILIN, Stancu, *O „dinastie" de cărturari şi „sacra cauză a unirii".* Memoriile secţiei de ştiinţe filologice, literartură şi arte a Acad. Bucureşti, 1986, 8, p. 145–153.
38. ISAC, Virginia. *B. P. Hasdeu la arhivele din Cracovia.* RA., 3, 1978, p. 363–364.
39. MACIU, Vasile. *B. P. Hasdeu şi unitatea naţională a românilor.* Studii, Rev. de Istorie, 22, nr. 6, 1969, p. 1047–1063.
40. MECU, Nicolae. *Probleme ale literaturii române vechi în corespondenţa primită de B. P. Hasdeu.* Rev. de Istorie şi Teorie Literară, Bucureşti, t. 30, nr. 2, 1981, p. 263–269.
41. MIHĂILĂ, George. *Date noi despre copilăria şi tinereţea lui B. P. Hasdeu.* Viaţa Românească, 77, 1982, nr. 6, p. 21–35.
42. MIHĂILĂ, George. *Din activitatea lui B. P. Hasdeu la Arhivele Statului. Cuvente den bătrîni* (t. I). RA., 59. nr. 4, 1982, p. 344–352.
43. MIHĂILĂ, Gelu. *Preocupările filologice şi istorico-literare în scrierile lui B. P. Hasdeu din anii 1857–1877.* Rev. de istorie şi teorie literară, Bucureşti, 31, nr. 3, 1982, p. 281–289.
44. MOGA, Valer, *Bogdan Petriceicu Hasdeu şi Transilvania. Alba-Iulia în cadrul turneului documentar din 1874.* Apulum, 24, 1987, p. 293-303.
45. ONEA, Octavian. *Bogdan Petriceicu Hasdeu un savant în conştiinţa contemporanilor şi a urmaşilor săi.* Tribuna României, 14, nr. 285, 1985, p. 10.
46. OPRIŞAN, Ionel. *B. P. Hasdeu, modelul formativ patern.* Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi arte a Academiei, Bucureşti, 8, 1986, p. 155–160.
47. OPRIŞAN, Ionel. *„Aripa morţii celei neîndurătoare".* Viaţa Românească, 83, nr. 5, 1988, p. 20–28.
48. OPRIŞAN, Ionel. *B. P. Hasdeu. „În vechea patrie a strămbunilor".* Rev. Ist. Teorie Literară, 36, nr. 1–2, 1988, p. 330–334.
49. OPRIŞAN, Ionel. *Romanul vieţii lui Bogdan Petriceicu Hasdeu,* Bucureşti, Editura Minerva, 1990, 647 p.
50. PASCU, Ştefan. *B. P. Hasdeu, „geniu romantic".* Tribuna, Cluj, nr. 28, 1988, p. 22; nr. 29, p. 2; nr. 30, p. 2.
51. PECICAN, Ovidiu. *Contribuţia lui Bogdan Petriceicu Hasdeu la publicarea documentelor slavo-române.* Comunicări ale cercurilor ştiinţifice studenţeşti, Istorie, Cluj-Napoca, II, 1984, p. 129–138.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

52. PETRESCU, Aurel. *B. P. Hasdeu în lumina postumelor*. Rev. de Istorie şi Teorie Literară, 28, nr. 4, 1979, p. 591–599.
53. PLATON, Maria; KLEWEK, Gražyna. *Din istoria relaţiilor culturale şi literare româno-polone. Bogdan Petriceicu Hasdeu şi cultura polonă, în vol. 80 de ani de slavistică la Universitatea din Iaşi*. Iaşi, Univ. „Al. I. Cuza", Fac. de Filologie, 1987, p. 132–160.
54. POGHIRC, Cicerone, *B. P. Hasdeu, lingvist şi filolog*. Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1968, 247 p.
55. REGLEANU, Mihai. *Bogdan Petriceicu Hasdeu director general al Arhivelor Statului între anii 1876–1900*. În: *Figuri de arhivişti*, Bucureşti, DGAS, 1971, p. 177–197.
56. SANDU, Vasile. *Hasdeu în Academia Română*, An. Univ. Bucureşti, Filol., 1967, 16, p. 59–70.
57. SANDU, Vasile. *Publicistica lui B. P. Hasdeu*. Rev. de Istorie şi Teorie Literară, 19, nr. 2, 1970, p. 303–310.
58. SANDU, Vasile. *Hasdeu şi spiritul antimonarhic*. A. Univ. Bucureşti, Lb. şi Literatura Română, 22, nr. 1, 1973, p. 55–62.
59. SANDU, Vasile. *Publicistica lui Hasdeu*. Bucureşti, Edit. Minerva, 1974, 255 p. (Bibliografia lucrărilor lui Hasdeu în special din domeniul publicisticii: p. 199–254).
60. SĂNDULESCU, Al. *Din arhiva epistolară hasdeiană. Elevi ai lui B. P. Hasdeu*. Rev. de Istorie şi teorie literară, Bucureşti, t. 29, nr. 4, 1980, p. 621–630.
61. SORESCU, Roxana. *Debutul jurnalistic al lui B. P. Hasdeu*. (Activitatea sa la ziarul „Zimbrul" şi „Vulturul"). Rev. Istorie şi Teorie Literară, 19, 1970, nr. 1, p. 109–112.
62. SORESCU, Roxana. *Mică istorie literară hasdeiană*. Rev. de Istorie şi Teorie Literară, 34, nr. 4, 1986, p. 103–104.
63. SORESCU, Roxana. *B. P. Hasdeu, gazetarul*. Viaţa Românească, 83, nr. 2, 1988, p. 5–6.
64. VÂRGOLICI, Teodor. *„Ursita" – după 125 de ani*. Viaţa Românească, 83, nr. 5, 1988, p. 17–20.
65. VELCULESCU, Cătălina. *Hasdeu şi cercetarea cărţilor populare*. Rev. Ist. Teorie Literară, 34, 1986, nr. 2–3, p. 23–26.
66. VETIŞANU, Vasile. *Filozofia istoriei la B. P. Hasdeu*. RI., t. 27, 1974, nr. 7, p. 1049–1063.
67. VETIŞANU, Vasile. *Hasdeu et l'idée des origines de la culture*. În: Ethnologica, Bucureşti. nr. 2, 1979, p. 101–105.
68. VEVERCA, I., *Bogdan Petriceicu Hasdeu (1838–1907) şi rolul industriei naţionale*, „Probl. Econom.", 1967, 20, nr. 9, p. 69–78.
69. VOINEA, Radu, *B. P. Hasdeu. Prezenţa academicianului*. Contemporanul, nr. 31, 1988, p. 8.
70. ZUB, Al. *Fragmentarism şi sinteză*. Rev. Literară, 21, nr. 9, 1988, p. 55.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

GENEZA UNEI LUCRĂRI: „ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR" DE CĂTRE B. P. HASDEU. DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Arhivist principal LIDIA BRÂNCEANU

Cîteva documente de arhivă revelatoare pentru posibilitatea oferită de a pătrunde în laboratorul de creaţie al celui asemănat de Mircea Eliade[1], pentru erudiţia sa, cu Pico de la Mirandola şi considerat de George Călinescu[2] drept un Al. Dumas al istoriei şi Edgar Poe al filologiei, m-au determinat să urmăresc cu atenţie fazele de lucru urmate de B. P. Hasdeu la elaborarea „Istoriei critice a Românilor".

Şi cum orice început îşi are un anume resort care te obligă în luarea unei hotărîri, acesta, pentru B. P. Hasdeu, l-a constituit apariţia în anul 1867 la Viena şi în anul 1871 la Leipzig a două lucrări intitulate: „Die Anfänge des Valachischen Fürstenhumes" şi respectiv „Römanische Studien", sub semnătura aceluiaşi autor[3], în care se contesta permanenţa şi continuitatea românilor pe meleagurile strămoşeşti.

Tulburarea produsă printre intelectualii români este greu de reprodus. Atenţia şi speranţa de a se infirma asemenea aserţiuni vădit tendenţioase, s-a îndreptat spre B. P. Hasdeu, personalitate marcantă a timpului, care se impusese deja prin vastitatea cunoştinţelor sale şi prin experienţa cîştigată în ceea ce priveşte publicarea documentelor din arhivele şi bibliotecile din ţară şi străinătate. În revistele pe care le scosese la Iaşi: „România" (1858–1859), „Foaea de storia română" (1859), „Foiţia de istoria şi literatura" (1860), „Din Moldova" (1862–1863) şi, mai ales, în cea apărută la Bucureşti în 1864 din însărcinarea dată de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi intitulată „Arhiva istorică a României"[4], B. P. Hasdeu folosise documente în limbile slavă, greacă şi latină, limbile romanice şi limba germană, în scopul luminării unor aspecte nestudiate ale istoriei începuturilor românilor.

---

[1] B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale şi politice*. Ediţie critică cu note şi variante de Mircea Eliade, tom. I, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1937, p. XL.

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, 1940, p. 367.

[3] R. Roësler.

[4] Lidia Brânceanu, *B. P. Hasdeu şi revista „Arhiva istorică a României"*, în „Manuscriptum", nr. 1, 1988.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Avînd deja o bogată documentaţie adunată cu acribie, B. P. Hasdeu a început elaborarea lucrării „Istoria critică a Românilor". Personalităţile culturale ale timpului erau gata să sprijine materialiceşte pe B. P. Hasdeu pentru ca lucrarea care urma să dea riposta cuvenită teoriilor neştiinţifice susţinute să vadă mai repede lumina tiparului.

În iunie 1872, ziarul „Columna", preluînd ştirea, scria: „Am auzit cu multă satisfacţiune că are să se instituiască o societate de bărbaţi influenţi şi cu valoare ştiinţifică, care să susţină întreprinderea d-lui Hasdeu: Istoria critică a Românilor. Aşteptăm cu împăciinţă constituirea acestei societăţi pentru a depune cu toţii obolul nostru"[5]. În continuare ziarul arăta că ideea îi aparţinuse „cu o generoasă expansiune" d-lui Ion Brătianu.

Totuşi, B. P. Hasdeu se va opune categoric temîndu-se „că orice specie de patronaj organizat, presupunînd necesarmente un raport de îndatorire şi obligaţiune, îi va putea înlănţui, mai mult sau mai puţin, deplina libertate a cugetării, fără care piere sau încezeşte veritatea istorică"[6].

Chiar fără sprijinul material al vreunei societăţi, din „Istoria critică a Românilor" au apărut în aprilie şi august 1872, primele două fascicole intitulate „Pămîntul Ţării Româneşti – Întinderea teritorială" şi „Nomenclatura"[7].

Pentru a avea o imagine asupra conţinutului acestora, enumerăm cîteva din problemele pe care le-a avut în atenţie autorul şi anume: Hotarul muntenesc pînă la Marea Neagră; Epoca scăderii hotarului oriental al Munteniei; Ducatul Făgăraşului; Modalitatea cuprinderii Făgăraşului de către Basarabi; Făgăraşul între munteni şi unguri; Ducatul Amlaşului; Dobrogea–Vidin–Haţeg etc.

Impresia produsă de apariţia primului volum a fost atît de mare încît – mărturisea autorul – „primul punct singur, întinderea teritorială foarte amplificat, a fost publicat în limba franceză, în 1878 şi prezentat de Ion Brătianu Congresului de la Berlin, prilej cu care se recunoaşte Independenţa României.

În fascicola II intitulată Nomenclatura, B. P. Hasdeu analizează originea termenului „Vlah"; Ţara Românească; Basarabia în izvoarele polone, moldovene, sîrbe, maghiare şi italiene: Personificarea originilor naţionale în istoria universală; importanţa unei nomenclaturi teritoriale.

În ianuarie 1873 va apare cel de al treilea fascicol intitulat „Acţiunea naturii asupra omului" în care B. P. Hasdeu arătînd importanţa relaţiei dintre om şi mediul înconjurător, face un întreg excurs în legătură cu istoria popoarelor care au locuit în spaţiul daco-trac sau au fost în vecinătatea acestora. Dovedind o erudiţie neobişnuită, B. P. Hasdeu analizează opera lui Herodot despre Dacia, ceea ce îl va determina pe Mircea Eliade să îl înscrie, alături de Dimitrie Cantemir, în rîndul celor care au urmat tradiţia enciclopedică europeană. În continuare, arată importanţa lui Ovidiu pentru istoria Daciei; Motivele lui Traian de a descăleca în Oltenia; coloniile romane în Dobrogea; Călăreţii geţi pe Columna Traiană; Etnografia Românici în Apoloniu de Rodos.

---

[5] B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale şi politice*, cit., p. XL.

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Interesul stîrnit de incontestabilele merite ştiinţifice ale lucrării care, aşteptată cu nerăbdare, era publicată şi citită pe fascicole, a făcut ca, la 3 februarie 1873, cu cîteva luni înainte de apariţia ultimului fascicol al primului volum, să i se acorde lui B. P. Hasdeu, de către Academia Română, marea medalie de aur, drept recompensă pentru alcătuirea „Istoriei naţionale" iar la 10 februarie 1873, Parlamentul la propunerea lui Dimitrie Ghica, Vasile Boerescu, Gh. Chiţu şi Titu Maiorescu să voteze un premiu de 4000 lei, pentru continuarea operei sale.

Prin apariţia în mai 1873 a celui de al patrulea fasciciol, referitor la limba română în care se arată importanţa filologiei în istorie pentru „limpezirea perioadelor celor obscure", rezultatele filologice asupra formării naţiunii române, lipsa de dialecte la românii din Dacia, modernitatea slavismelor şi germanismelor în limba română, dînd răspuns la întrebarea dacă dl. Röesler ştie româneşte, primul volum al Istoriei critice a Românilor era încheiat[9].

Pentru susţinerea argumentării, B. P. Hasdeu desfăşurase o minuţioasă, vastă şi obositoare cercetare în bibliotecile şi arhivele din ţară şi străinătate, de unde adunase documente inedite, cumpărase cărţi, cheltuise sume mari de bani pentru editarea volumului. Se simţea recunoscător tuturor celor care îl ajutaseră.

În prefaţa volumului, B. P. Hasdeu recunoscînd că, „succesul operei a întrecut cu mult aşteptările autorului"[10] aduce mulţumirile sale celor care l-au sprijinit în publicarea lucrării-miniştrilor Chr. Tell[11], Gh. Chiţu şi Titu Maiorescu[12] cît şi în răspîndirea acesteia; dr. C. Davila, dr. N. Kreţulescu, iar librarului Socek pentru că „s-a grăbit din proprie iniţiativă, a oferi hîrtia în condiţiunile cele mai înlesnitoare".

Ministerul Instrucţiunii Publice socotind că Istoria critică a Românilor era, „în privinţa cunoştinţei istoriei ţării noastre de cea mai mare importanţă pentru fiecare

---

[8] Arh. St. Bucureşti, fond B. P. Hasdeu, vol. XXXVI/1756–1757, f. 70.

[9] B. P. Hasdeu, *Istoria critică a Românilor*, vol. I. *Pămîntul terrei Româneşti. Întinderea teritorială. Nomenclatura. Acţiunea naturei.* Bucureşti, Imprimeria statului, 1873, 311 p.

[10] B. P. Hasdeu, *Istoria critică a Românilor*, ed. 1875.

[11] Christiane, Tell, (1807–1884, n. Braşov) general şi om politic român. Împreună cu N. Bălcescu şi I. Ghica a întemeiat societatea secretă revoluţionară „Frăţia" (1843). Participant la revoluţia română de la 1848 din Ţara Românească (membru al Guvernului provizoriu şi al Locotenenţei Domneşti) şi la lupta pentru Unirea Principatelor. Ministru în timpul lui Al. I. Cuza pe care l-a susţinut. Mai tîrziu în cadrul guvernului condus de Lascăr Catargiu, C. Tell a fost ministrul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, în perioada 14 martie 1871– 8 ianuarie 1874.

[12] *Titu, Maiorescu* (1804–1917, n. Craiova), critic literar, estetician şi om politic român, academician, prof. univ. de filozofie şi logică la Iaşi şi Bucureşti. De mai multe ori ministru în cabinete conservatoare; a fost ministrul cultelor şi instrucţiunii publice în perioada 7 aprilie 1874–29 ianuarie 1876 în guvernul condus de Lascăr Catargiu; prim-ministru (1912–1914). Mentor spiritual al „Junimii" a combătut superficialitatea şi pseudo-cultura introducînd criteriul estetic în judecarea valorii poetice; a contribuit la afirmarea unor valori reprezentative ale literaturii româneşti ca: Eminescu, Creangă, Caragiale,Slavici. Remarcabil logician şi orator („Discursuri parlamentare"), memorialist („Însemnări zilnice"), etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cetăţean care are nobila aspiraţiune de a cunoaşte clar şi verace trecutul istoric al ţării sale", o recomandă Ministerului de Interne, prefecturilor şi primăriilor urbane invitîndu-i să încurajeze cumpărarea ei[13].

La rîndul lor Gr. C. Tocilescu în „Românul", D. A. Laurian în „Tranzacţiuni literare", George Bariţ în „Transilvania" şi Cezar Bolliac în „Trompeta Carpaţilor", aduc elogii volumului lui B. P. Hasdeu. Cartea solicitată tot mai mult, impune reeditarea ei. Cu rigoarea şi meticulozitatea ştiinţifică caracteristică, B. P. Hasdeu hotărăşte să-şi revizuiască modul de alcătuire şi de prezentare a volumului I dîndu-i o formă mai accesibilă conţinutului, prin împărţirea subdiviziunilor capitolelor în mai multe paragrafe scurte ajutînd astfel „pe lector de a putea fără oboseală să-şi concentreze atenţiunea"[14].

În paralel cu revizuirea volumului I, B. P. Hasdeu continuă activitatea de elaborare a celui de al doilea volum, aşteptat deja cu nerăbdare.

Se simţea îngrijorat şi neliniştit nu numai cu privire la imensele dificultăţi materiale pe care le avea de depăşit, dar şi de timpul necesar pentru adunarea şi transcrierea documentelor la care nu voia să renunţe avînd ferma convingere că „izvoarele în limba originală, sînt chezăşia unei bune reuşite".

Dăruindu-se muncii cu întreaga sa capacitate B. P. Hasdeu reuşeşte să termine şi să se editeze, în ianuarie 1874 – primul fascicol din vol. II. „Reacţiunea omului contra naturii", în care atenţia se îndrepta spre elucidarea unor probleme ca: Providenţa în istorie; Wallace şi Darwin; Ginţile alese şi liberul arbitru; Un alfabet mongoloid în Dacia; Alfabetul dacic al lui Dekeneu; Diferenţa între originea unei naţiuni şi originea culturii naţionale; Dacia sub Ptolomeu; Statistica ruinelor în Muntenia; Ce însemna dava la Traci etc.

Ca de fiecare dată cheltuielile făcute cu editarea depăşiseră sumele de bani primite.

In martie 1874[15] B. P. Hasdeu se adresase ministrului instrucţiunii publice pentru a i se elibera suma de 4000 lei ce i se cuvenea de drept, prin votul dat de Parlament, încă din 1873, pentru „încurajarea autorului Istoriei critice a Românilr, spre continuarea operei sale", iar în aprilie 1874[16] arătînd că datorează librarului Socek suma de 1000 lei, cere ministrului un mandat pe numele librarului.

Titu Maiorescu, în calitatea sa de ministru al instrucţiunii, îi aprobă suma de 1000 lei. Şi totuşi, pentru ducerea la bun sfîrşit a planului pe care şi-l propusese să-l urmărească în cadrul volumului II, şi care urma să studieze problematicile referitoare la istoria domnilor şi a boierilor, istoria militară, religioasă, juridică, economică, literară şi artistică îi mai erau necesare documente, ceea ce însemna, în fapt, bani şi timp pentru cercetarea arhivelor.

În mai 1874 hotărîndu-se să facă o călătorie în Transilvania şi Germania de Nord unde să cerceteze arhivele şi bibliotecile din Sibiu, Cluj, Alba-Iulia, Berlin şi Dresda etc.,

---

[13] Arh. St. Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 2695, 1874, f. 1–4.

[14] B. P. Hasdeu, Istoria critică a Românilor, vol. II, p. 511.

[15] Arh. St. Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 2695, 1874, f. 7.

[16] *Ibidem*, f. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

solicită ministrului instrucţiunii suma de 2400 lei, obligîndu-se la întoarcere să facă o dare de seamă amănunţită asupra cercetărilor sale. Titu Maiorescu este de acord să-l sprijine pe B. P. Hasdeu în condiţiile în care acesta va face dovada banilor cheltuiţi şi va depune, eventual, copii de pe documentele descoperite[17].

După o lună şi jumătate de la plecarea din ţară în iulie 1874, B. P. Hasdeu aflat la Alba-Iulia, comunică ministrului Titu Maiorescu la Bucureşti faptul[18] că se simte fericit de a fi descoperit peste „două sute de documente şi relaţiuni inedite de cea mai mare importanţă, pentru istoria politică, diplomatică, socială, economică, ecleziastică, artistică şi literară a românilor"[19].

Mai cere suma de 2000 lei, sugerînd ca, în caz de a nu se mai afla bani, în paragraful excursiunilor ştiinţifice, să i se acorde „un credit extraordinar", fiind convins că îl va răscumpăra pe deplin prin „însemnătatea fontanelor istorice ce mă aşteaptă în arhivele şi bibliotecile pe care nu le-am cercetat încă".

Titu Maiorescu îl mai aprobă doar 1000 lei, dar nici aceşti[20] bani nu-i sînt suficienţi.

În tot acest timp, după propria sa mărturisire , se simţea îngrozit şi de gîndul „ca nu cumva munca şi voinţa să fie covîrşite prin sărăcia puterii".

Ideea că teoriile pe care le susţinea în opera ce urma să o elaboreze erau comentate, cîntărite şi evaluate de oameni de ştiinţă ai timpului şi în special de cei de peste hotare, îl făceau să cîntărească cu atît mai mult, şi să se documenteze asupra fiecărei teorii susţinute. Nevoia de documentare îl obliga pe B. P. Hasdeu să treacă peste neplăcerea pe care o încerca ori de cîte ori cerea bani, adresîndu-i-se din nou ministrului instrucţiunii la 22 august 1874: „...sînt silit a vă ruga totodată că spezele excursiei au întrecut cu una mie două sute lei şi celelalte treimi ce aţi binevoit a-mi acorda. Faţă de importanţa rezultatelor dobîndite, cutezînd a crede că este just ca aceste excedente pe care le-am luat cu împrumut şi care constituie o sarcină prea grea pentru poziţia mea materială, să mi se restituie din partea statului, iau libertatea de a vă ruga, Domnule Ministru, să binevoiţi a-mi încuviinţa acea sumă suplimentară de una mie două sute lei"[21].

Dar, de data aceasta, Titu Maiorescu nu mai poate sau nu mai simte nevoia să răspundă afirmativ cererii înaintate. Nu-l refuză categoric, dar în rezoluţia pusă arată că „rămîne a se decide asupra cererii, în anul viitor".

Nu ştim dacă de această primă rezoluţie a lui Titu Maiorescu a aflat şi B. P. Hasdeu. Cert este faptul că la 30 august 1874 revine cu aceeaşi cerere, solicitînd

---

[17] *Ibidem*, f. 11.

[18] Sugerăm ca pe casa în care a locuit B.P. Hasdeu în eventualitatea în care aceasta mai există să se prevadă, de organele de resort, o placă comemorativă pentru acest geniu al culturii româneşti.

[19] Arh. St. Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 2695, 1874, f. 14.

[20] *Ibidem*.

[21] *Ibidem*, f. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

totodată reproducerea în „Monitorul Oficial" a raportului privind excursia sa ştiinţifică din Transilvania. De data aceasta, impresionat poate de revenirea solicitării şi de tonul mai mult decît politicos întrebuinţat, Titu Maiorescu avizează favorabil menţionînd să se mandeze pe numele d-lui Hasdeu din paragraful corespunzător[22] suma solicitată.

Recunoscător faţă de sprijinul primit din partea oamenilor de cultură din Transilvania în adunarea documentelor, face cunoscut public, prin intermediul ziarului „Columna", scopul călătoriei ştiinţifice din vara anului 1874 şi rezultatele la care a ajuns, datorate unor importante personalităţi ale timpului, unele dintre ele de limbă maghiară şi germană.

„Excursiunea mea în Transilvania avea trei ţinte: întîi de a intra într-o legătură mai de aproape cu bărbaţii de ştiinţă saşi şi unguri; al doilea, de a cerceta bibliotecile sub raportul acelor publicaţiuni pe care nu poate cineva să le procure în Bucureşti; al treilea şi mai presus de toate, de a utiliza avutele archive şi colecţiuni de manuscripte de acolo, rămase pînă acum cu desăvîrşire străine istoricilor noştri.

Relaţiunile personale cu Dl. dr. T. Teutsch, apoi cu dl. Bielz, dr. Traunschenfels, Reissenberger, Seifert, Wenrich, în fine cu dl. Caroli Szabo şi dl. canonic Francisc Kovacs, care toţi se grăbiră cu o extremă amabilitate a-mi înlesni investigaţiunile, au satisfăcut pe deplin prima din cele trei ţinte. Ziarele din Transilvania, atît germane, precum şi cele maghiare, nu puţin au concurs şi ele a-mi face mai uşoară străbaterea, sub prăfuitele bolţi ale bibliotecilor şi arhivelor, prezentînd publicităţii scopul călătoriei mele sub culorile cele mai simpatice".

Şi totuşi, B.P. Hasdeu nu-şi va duce la îndeplinire planul propus. Din Volumul II nu se va publica decît „Reacţiunea omului asupra naturii".

În prefaţa volumului II, B.P.Hasdeu consideră necesar să specifice că „scrierea noastră se bazează pe patru specii de fontane, fără cari este imposibil a fi cineva istoric în secolul al XIX-lea: texturile, ştiinţa naturală, filologia şi economia politică".

Nu ştim care au fost consideraţiile care l-au determinat pe B.P.Hasdeu să se oprească cu lucrarea aici, faţă de planul de început mult mai vast.

Să fi considerat că documentele adunate nu erau îndeajuns iar timpul şi lipsurile materiale nu-i mai îngăduiau să stăruie asupra acestora? Sau gîndul că problemele puteau fi tratate şi cu prilejul altor lucrări pe care mintea luminată le întrevedea? Nu am descifrat care a fost motivaţia ce a stat la baza luării unei asemenea decizii.

Fapt este că B.P. Hasdeu a ţinut să menţioneze că „şi după apariţia Istoriei critice a Românilor, n-a încetat a mă preocupa aceeaşi teorie, căutînd a o completa, şi a perfecţiona anume cele trei elemente esenţiale: dîntîi continuitatea naţionalităţii române în Dacia lui Traian, apoi originea Basarabilor, în fine epoca şi modalitatea formaţiunii statului Ţării Româneşti"[23].

---

[22] *Ibidem*, f. 17.

[23] B. P. Hasdeu, *Istoria critică a Românilor*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş; studiu introductiv şi note de Manole Neagoe, Ed. Minerva, Bucureşti, 1984, p. XLIII.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Solicitată, lucrarea s-a reeditat în 1875, începîndu-se totodată şi pregătirea unei traduceri în limba franceză de Fr. Dame[24], care va fi publicată în 1878.

În prefaţa lucrării, Fr. Damé îşi motiva astfel strădania: „În momentul în care graţie vitalităţii şi energiei sale progresiste, România intră definitiv în concertul european, necesitatea de a publica Istoria critică a Românilor nu poate fi contestată"[25].

B. P. Hasdeu însuşi îşi aprecia atît de mult lucrarea încît în Introducerea la tomul IV a lucrării monumentale „Etymologicum Magnum Romaniae" împărţea studiul în trei părţi: 1. Literatura înainte de Istoria critică a Românilor. 2. Literatura după Istoria critică a Românilor. 3. Întemeierea Ţărilor Româneşti.

Menţionînd scopul pentru care a scris Istoria critică a Românilor, B. P. Hasdeu reaminteşte lucrările tendenţioase la adresa istoriei românilor de Röesler: „După cum pentru istoria Romei antice era necesară critica cea negativă a lui Niebuhr, tot aşa de necesar e Roësler pentru perioadele cele mai obscure din istoria românilor. Închipuiţi-vă un peisagiu ale cărui elemente constitutive abia se zăresc la o distanţă prea depărtată. Este o pădure, zic unii: este o insulă sau un lac, zic alţii, este un oraş pe un munte, zic o seamă. Niebuhr şi Roësler răspund: nu se vede şi ei demonstrează că nu se vede. Acela care demonstrează că nu se vede, nu demonstrează prin aceasta că nu este, dar împinge pe ceilalţi de a cerceta ce este. Fără negaţiunea cea foarte serioasă a lui Roësler, eu n-aş fi simţit imperioasa datorie fără a mai amîna, de a întreprinde „Istorica critică a Românilor", urmată apoi de lucrarea d-lui Onciul şi[26] de opera lui Xenopol[27] eu, cel dintîi în această cruciadă pentru dobîndirea sfîntului mormînt"[28].

---

[24] *Fr. Damé* (1849–1907), n. Tonnere, Franţa, publicist, istoric şi lexicograf român de origine franceză. A colaborat şi a condus mai multe ziare, printre care „L'Independance Roumaine" (1877–1887). Opere istorice: Histoire de la Roumanie contemporaine (1822–1900) şi lexicografice (un mare dicţionar român francez şi o lucrare consacrată terminologiei populare româneşti).

[25] B.P. Hasdeu. *Histoire critique des Roumains, La Valachie Juspu'en 1400. Extension territoriale*. Edition entierement refondue. Traduit du roumain sous les yeux de l'auteur, par Frederic Damè, professeur de literature française, Bucharest, Librarie J. Szollosy editeur, Caleá Mogoşoaiei 46, Place du Theatre, 1878, 120 p.

[26] *Dim. Onciul* (n. 26 oct. 1856 Straja, Suceava, 20 martie 1923).Studiile la Cernăuţi apoi la Universitatea din Viena şi Berlin, profesor de istoria românilor la Universitatea din Bucureşti, de la 1 aprilie 1900 ocupă şi postul de director al Arhivelor Statului; ales membru apoi preşedinte al Academiei Române (11 aprilie 1905), membru în Senatul universitar 1900, 1903 şi 1906. Decan. Opera: Zur Geschichte der Bukovina, Czernovitz 1887; Originile Principatelor Române, Bucureşti, 1899; Din istoria Arhivelor Statului 1903; Ştefan cel Mare şi MIhai Viteazul, 1904; Din Istoria României, 1906; Mihail Kogălniceanu, 1918; Ideea Latinităţii şi a unităţii naţionale, 1919; Fazele dezvoltării istorice a poporului român, 1920. Lucian Predescu, Enciclop. Cugetarea, 1940.

[27] *A. D. Xenopol*, (n. 23 martie 1847 Iaşi). Doctor în Drept şi Filozofie la Berlin (1871), întors în ţară intră în magistratură apoi procuror la Curtea de Apel din Iaşi. Din 1833, profesor de Istorie la Universitatea Iaşi, apoi rector al Universităţii (1892). 1893 ales membru al Academiei Române 1903 – ales membru corespondent al Institutului din Franţa. Preşedinte al Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi şi directorul revistei „Archiva', profesor onorific la Sorbona. Opera: Istoria Românilor din Dacia Traiană, Iaşi, 1888–1893/6 vol. Les Roumains et les Hongrois 1896; Mihail Kogălniceanu, Buc., Noţiunea valorii în istorie, Buc., 1910, Nicolae Kreţulescu, Buc., 1912, etc. Lucian Predescu, op. cit., p. 918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Simţind nevoia să se mai explice încă odată asupra intenţiei care a stat la baza elaborării lucrării, B. P. Hasdeu în Prefaţa de la „Cuvente den bătrîni" preciza „Intenţiunea autorului a fost de a pune o serioasă temelie analitică pentru filologia şi diplomatica română, după cum pe un teren diferit, dar tot prin analiza cea mai minuţioasă, ne încercasem altădată de a limpezi, mergînd din disecţiune în disecţiune, trecutul nostru naţional prin Istoria critică a Românilor".

Istoria critică a Românilor a fost prima ripostă ştiinţifică dată teoriilor lui Roësler.

Şi nu numai atît! Parcurgînd prin intermediul documentelor etapele de elaborare a istoriei naţionale, întrevezi în fiecare cuvînt scris omul Hasdeu, cu neliniştile şi bucuriile pe care le-a traversat, cu suişurile şi coborîrea dură la realitatea materială a lumii, impunîndu-şi un program de lucru sever la capătul căruia îşi găsea satisfacţia în aflarea documentelor care aduceau o nouă lumină în întunecata istorie a începuturilor românilor.

Fericirea, nădejdea şi echilibrul lui Hasdeu a constat în perpetua speranţă ca prin muncă să atingă desăvîrşirea spirituală. Vastitatea erudiţiei îl va înscrie pe B. P. Hasdeu, alături de Dimitrie Cantemir în tradiţia enciclopedică a românilor, impunîndu-l printre oamenii de cultură europeni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

5393

8 Aug. Scole.

Pe temeiul motivelor arătate de Dlu Hăjdeu prin petițiunea presentă; Considerând cheltuelele făcute cu adunarea materialului necesar la elaborarea istoriei critice a Românilor cu care se ocupă D-sa, Se va libera din § alignat pentru asemenea cheltuieli din budget suma de una mie lei. —

5

Domnule Ministru,

14583
aug 29

Déca "Istoria critică a Româniloru" a putut să appară și să continue, o datorescu într'o mare parte îngrijirii pe care l'amu primitu din partea Onor. Ministeriu Instrucțiunii Publice; căci o publicațiune atâtu de voluminósă grea nu numai prin cheltuelele de tiparu, nu numai prin cumpărare de cărți etc., dar și prin necessitatea de a face călătorii scientifice pentru adunarea și completarea materialului, după cumu este și călătoria peste Carpați, de unde mă întorcu acuma, vedêndu că amu strânsu o mulțime de documente prețióse, dar îngrijatu totu d'o-dată despre immensele difficultăți materiale alle întreprinderii melle.

Pusu în acéstă posițiune, iéca îndrăznéla, Domnule Ministru, de a recurge și de astă-dată la concursulu Onor. Ministeriu alle Instrucțiunii Publice, sollicitându a mi se lua prin prenumerațiune pentru premiile scolastice alle anului

Domniei Selle
Domnului Ministru alle Cultelor și Instrucțiunii Publice

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1874, redigă unu numĕru de exemplare din editiunea II, pe
cari mĕ voiu îndatora, ca şi în trecutu, a le depune ne-
greşitu până la 1 iuniu 1874.

Bine-voiţi, Domnule Ministru, a primi încredinţarea
fórte celleĭ maĭ distinse consideraţiuni.

B. P. Hasdeu

26 augustu 1873.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

B. P. HAŞDEU – EDITOR AL REVISTEI „ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI"

Arhivist pr. dr. ADINA BERCIU DRĂGHICESCU

În cei 160 de ani care s-au scurs de la înfiinţarea Arhivelor Statului din Bucureşti, la 1 mai 1831, la conducerea lor s-au perindat numeroase personalităţi reprezentative ale culturii româneşti care au contribuit la dezvoltarea acestei instituţii[1] şi a arhivisticii în general, ca ştiinţă auxiliară a istoriei. Printre aceştia s-a numărat şi ilustrul savant B. P. Hasdeu (1831–1907) care aproape un sfert de veac, între 1876–1900 a condus Arhivele Statului din Bucureşti, îmbinînd erudiţia sa fenomenală cu pasiunea şi dăruirea muncii de administrator al acestei instituţii. Una dintre cele mai cuprinzătoare caracterizări i-a făcut-o Mircea Eliade: „Geniu de o înspăimîntătoare vastitate, Hasdeu şi-a cheltuit puterile sale creatoare cu o nepăsare pe care numai un prinţ, un romantic şi un erou ca el şi-o poate îngădui. Din tot ce ar fi putut crea, au rămas multe şantiere şi foarte puţine monumente. Dar planul acestor şantiere sînt suficiente să acorde semnificaţie istorică unei întregi epoci.Descoperit cel din urmă dintre toate figurile mari ale secolului XIX, Hasdeu va fi anevoie de asimilat total de cultura românească. Destinul lui de abia acum începe"[2].

Şi într-adevăr, contemporanii au fost copleşiţi de forţa sa creatoare; a trebuit să treacă mai multe decenii pentru a se putea descoperi toate feţele creatore ale acestui titan al culturii româneşti.

Una dintre laturile predilecte ale activităţii sale dar şi destul de contestată a fost aceea de editor de izvoare istorice, cu alte cuvinte aceea de arheograf. A desfăşurat-o atît înainte de a fi director al Arhivelor, cu predilecţie în perioada directoratului şi apoi pînă la moartea sa în 1907. Pasiunea pentru izvoarele istorice şi pentru arhive în general a mărturisit-o chiar el, în noiembrie 1884, cînd, fiind ales deputat de Craiova, declara: „Jurnalele au publicat că mi-am dat demisia de la arhivă pentru a rămâne deputat. E minciună. De arhivă nu mă las o dată cu capul. Mîine mă duc la Cameră, fac un discurs şi-mi dau demisia din deputat. Dacă Camera va refuza, atunci rămân şi deputat şi arhivist".

---

[1] Lidia Brânceanu, *B. P. Hasdeu director al Arhivelor Statului*, „Manuscriptum", 1, 1988 p. 128.

[2] Mircea Eliade, *Despre Eminescu şi Hasdeu*, Iaşi, Junimea, 1987, p. 104.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Interesul şi pasiunea pe care a manifestat-o Hasdeu încă de la începutul activităţii sale ştiinţifice pentru publicarea izvoarelor istorice referitoare la trecutul românesc, au făcut ca în 1864, Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, mai precis N. Kretzulescu avînd „prevăzută o sumă pentru publicarea unui jurnal în care să se cuprindă documentele relative la Istoria Românilor", prin adresa nr. 22728 din 14 iulie 1864 „a făcut întrebarea D-lui B. P. Hasdeu dacă D-sa ar primi să se însărcineze cu redacţiunea acestui jurnal". Ministerul urma să-i dea un beneficiu de 2.000 de lei pe lună din care „avea de suportat toate cheltuielile de administraţiune". Hîrtia şi tiparul erau furnizate de Stat[3]. Peste o săptămînă Hasdeu răspundea afirmativ la solicitare. A urmat încheierea la 22 iulie 1864 a unui contract prin care se „angaja către Ministerul Justiţiei, Cultelor şi Instrucţiunii Publice să redacteze revista (cu documentele din Arhivele Statului şi de aiurea) şi de asemenea să scoată o coală tipografică săptămînală sau „patru coli pe lună". Pentru toate acestea, Ministerul îi plătea „cîte 2.000 lei la începutul fiecărei luni". Expedierea jurnalului şi abonamentele rămîneau în sarcina lui B. P. Hasdeu. Se mai stabileau titlul: „Arhiva Istorică a României"[4] precum şi începutul publicării ei la 1 august 1864.

Ministerul de Interne era solicitat de Ministerul Instrucţiunii Publice ca să ordone Direcţiunii Tipografiei Statului ca să se procure „hîrtia trebuitoare şi mediile tiparului" necesare publicării revistei. Tipografia statului urma să se despăgubească din banii adunaţi pentru abonamente. Costul unor broşuri s-a fixat la 14 sfanţi.

Revista urma să fie administrată în felul următor:[5]

1. Exemplarele se păstrează în depozitul central al Imprimeriei şi să nu se elibereze de acolo „decît numai cîte vor treburi pentru abonaţi şi pentru autorităţile cărora acest Minister (al Instrucţiunii Publice) vor găsi de cuviinţă a se da gratis".

2. Abonamentele să se facă la Imprimeria Statului unde să se încaseze bani spre despăgubirea Casei tesaurului public pentru costul hîrtiei şi tiparului.

3. În afară de particulari care vor avea dorinţa să se aboneze „Ministerul Instrucţiunii Publice trebuie să facă în aşa fel încît să se aboneze la jurnal" toţi superiorii mănăstirilor şi ai aşezămintelor de binefacere precum şi profesorii şi institutorii de toate gradele[6].

În 24 august 1864 apărea primul tom care avea scris pe foaia de titlu următoarele: „Arhiva istorică a României. Sub auspiciile Ministerului Justiţiei, Cultelor şi al Instrucţiunii Publice. Colecţiune critică de documente asupra trecutului român începînd de la timpii cei mai îndepărtaţi şi pînă la anul 1800". Iar în partea de introducere, Hasdeu preciza şi modalitatea de publicare a documentelor: „Aşa dară, a doua îngrijire principală a redacţiunii trebuie să fie, fireşte comentaţiunea documentelor supuse publicării. Însă, tocmai aici este şi greutatea cea mai mare. Insista-vom ediţiunea noastră prin nesce note benedictine, făcînd disertaţiuni asupra fiecărei virgule? Dară atunci nu numai că se vor

---

[3] Arh. St, Buc., fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 591, 1864, f. 1.
[4] *Ibidem*, f. 3.
[5] *Ibidem*,
[6] *Ibidem*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

perde economia spaţiului, ci mai ales atunci persoana redactorului, cu toată faibilitatea sa, va supplanta monumentele epocelor: pentru o pagină de document veţi căpăta şapte pagini de observaţiuni individuale"[7].

Noua revistă apărută în Bucureşti se alătura altei publicaţii şi anume „Tesaurului de monumente" editată de Alex. Papiu Ilarian deosebindu-se totuşi în unele privinţe. Interesantă este paralela pe care o face chiar B.P. Hasdeu între cele două publicaţii. Astfel, în *Darea de seamă din partea redactorului* din nr. I pe anul 1865 se spunea:

„Două publicaţiuni periodice concerg, în momentul de faţă, pe calea de a grămădi şi a limpezi materialul, din care se va clădi o dată, mai tîrziu, doritul edificiu al istoriei române: Tesaurul de monumente al D-lui Papiu Ilarian şi această a noastră Arhivă istorică. Ambele publicaţiuni apar în Bucureşti, Ambele oferesc lectorilor săi cîte patru coale pe lună, ambele scot la lumină rămăşiţe inedite sau rare ale trecutului naţionale... toată diferenţa constă numai în deosebitul punct de vedere individial al fiecărui redactor în parte. Istoria română e plină de poveşti şi de lacune: pentru a îndrepta unele şi a astupa pe celelalte, se cere un studiu bazat pe documente , iară de loc pe compilaţiuni. epistole, acte oficiale, călătorii, memorii adică lucruri descrise sub impresiunea evenimentului, acesta e programul „Arhivei istorice" pe cînd în Tesaurul de monumente s-au admis pe lîngă documentele cele mai preţioase, mai multe piese lipsite de valoarea istorică, precum bunăoară: De Thou, Bissel etc. (. . .) Arhiva istorică adună mai cu seamă, unele aşa misterioase revelaţiuni ale românilor despre ei înşişi, pe cînd Tesaurul de monumente în cea mai mare parte, urmează a reproduce naraţiuni foarte interesante, dar totuşi externe. Nu mai vorbim nimic despre preferinţa sistemului nostru de a însoţi fiecare document de cîte un sumariu detaliat, pentru a înlesni lectorului căutarea şi înţelegerea documentelor, ceea ce lipseşte cu desăvîrşire Tesaurului de monumente; Pe lîngă caracterul său documental şi mai cu seamă intern, pe lîngă (...) registrele sale, Arhiva istorică mai are meritul de a înfrăţi în sine toate epocile istoriei române din toate punctele de vedere, încît chiar în acest prim volum, pe circa 200 de pagini lectorul găseşte 300 de piese din care nu este nici una, care să nu posede, măcar unul din următoarele aspecte: politic, social juridic, administrativ, ecleziastic, militar, comercial, topografic cronologic, limbistic, biografic, eraldic, etnografic, literar, artistic. Ştiind vreo zece limbi antice şi moderne aveam cheile cele mai necesare pentru a înţelege şi a alege tot ce poate arunca vreo lumină asupra trecutului român"[8].

Publicarea revistei a durat doar doi ani, pînă la 8 iulie 1866, cînd „d-l Ministru titular suspenda editarea Arhivei istorice, bugetul statului nemaiputînd să o subvenţioneze".

B. P. Hasdeu a fost nemulţumit şi a ţinut să facă publică supărarea sa, scriind la sfîrşitul tomului II, cu litere mari şi negre: „Aci publicaţiunea s-a suprimat din ordinul Domnului Ministru de Instrucţiune Publică – C.A. Rosetti".

---

[7] „Arhiva Istorică", I, 1, 1864, p. 2. Introducere.

[8] *Ibidem*, I, 1, 1865, p. III–IV.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În aprilie 1867, B. P. Hasdeu a intervenit la Minister, solicitînd printr-o nouă cerere, autorizaţia pentru reînceperea „publicării acestei foi periodice" cum numea el, Arhiva Istorică a României"[9].

În şedinţa din 24 februarie 1867 privitoare la discutarea bugetului, M. Kogălniceanu cerea 24.000 de lei anual pentru subvenţionarea revistei redactată de Hasdeu: „Nu e pensiune ceea ce se dă d-lui Hasdeu – spune Kogălniceanu –, e un contract şi dl. Hasdeu s-a ţinut de contract şi ar fi de dorit ca toţi să păzească contractele cu religiozitatea cu care dl. Hîjdeu a îndeplinit pe al său... E în poziţiune (cu sens de situaţie n. ns.) să ne facă să cunoaştem multe documente din istoria noastră"[10]. La această propunere s-a alăturat şi profesorul Nicolae Ionescu apreciind că cele două volume publicate „au fost gustate, nu de naţiunea întreagă, ci de puţinii români care se ocupă cu studiul patriei".

După această acţiune, Ministerul a aprobat în 11 aprilie 1867 cererea lui B. P. Hasdeu de a se relua tipărirea. Apoi, Ministerul Instrucţiunii Publice se adresa directorului general al Arhivelor, lui Grigore Manu, rugîndu-l „să satisfacă cererile ce i le va adresa dl. B. P. Hasdeu, relative la documentele şi alte informaţiuni ce va avea trebuinţă a lua din Arhivă" şi erau necesare retipărirei Arhivei Istorice. Simultan a fost înştiinţată şi Tipografia Statului pentru a-i acorda din nou sprijinul[12].

Cu ocazia reluării tipăririi, B. P. Hasdeu a simţit nevoia unei îmbunătăţiri a conţinutului revistei în comparaţie cu primele tomuri. Astfel el adresa în martie 1867 o scrisoare ministrului Instrucţiunii Publice în care se scuza că în „Publicaţiunea trecută a Arhivei (...) documentele n-au fost publicate în ordine sistematică şi cronologică, lucru care nu se va mai repeta de acum înainte". Informa în continuare că „prima serie, cu care vom începe acum sînt documente asupra istoriei Românilor de peste Dunăre, Macedo-români, Morovlaci, Istriani, etc. începînd de la împăratul Aurelian şi pînă la anul 1800 (...). În loc de introducţie la această serie vom publica preţioasele disertaţiuni, una nemţească de Thunmann şi alta engleză de Martin Leake, asupra istoriei şi limbii românilor de peste Dunăre. Actele şi scriitorii ce vor intra în această importantă serie sînt în limbile greacă, latină, ebraică, slavă, ecleziastică, bulgară, sîrbă, engleză, franceză, spaniolă, italiană, germană etc. Fiecare document va fi publicat în textul original, tradus şi însoţit de un comentariu şi de note, sau chiar în unele cazuri, de articole explicative. Seria va avea un titlu general: Archiva istorică a României", pentru anii III şi un titlu special „Archiva Istorică a Românilor de peste Dunăre". Ministerul nu a acceptat această „programă" a lui B.P. Hasdeu şi prin scrisoarea de răspuns din 11 aprilie 1867, ministerul îi făcea „oarecari observaţiuni" şi îl ruga să le aibă drept regulă şi să se conformeze lor. Şi anume: „Adevăratul scop al publicaţiunii Arhiva Istorică a României a fost şi este a publica

---

[9] Arh. St. Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 591, 1864, f. 2.

[10] Arh. St. Buc., fond Aurelian Sacedoţeanu, dosar 507, 1957–1974, ms. dactilo, B. P. Hasdeu *Biobibliografie*, p. 12–13.

[11] Arh, St, Buc., fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 476, 1876, f. 5.

[12] *Ibidem.*

[13] *Ibidem*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

documente care n-au apucat încă a ieşi la lumină, care sînt necunoscute în arhive, şi cu deosebire în arhiva noastră, documente vechi, manuscripte în limba română, iar mai vechi în limba slavonă. Necunoaşterea acestor documente este cauza lacunelor care există în istoria noastră (...) guvernul s-a hotărît a lua asupra sa cheltuielile tipăriturii acestor documente şi acesta este adevăratul scop pentru care s-a înfiinţat puplicaţiunea „Arhiva Istorică a României". Această arhivă n-are a fi un tratat de istorie, căci acesta se putea face şi de particulari. Arhiva trebuie să fie o colaţiune de documente şi anume o colaţiune de documente necunoscute, nepublicate (...) şi mai cu seamă cele scrise în limbile slavonă (...). Ne-am abate însă cu totul de la scopul pentru care s-a înfiinţat această Arhivă dacă în loc de a publica documente arhivale încă necunoscute, ea ar publica tratate istorice sau ar reedita autori sau documente cunoscute şi publicate (...). Spre a mă rezuma, ministerul vă invită:

1. A alege şi publica din Archiva Statului documentele cele mai vechi şi pe care le veţi găsi mai importante pentru istorie, cu deosebire cele scrise în limba slavonă (...).

2. De a publica, afară de documentele din arhiva noastră şi alte documente nepublicate ce cu stăruinţă dvs. veţi şti să găsiţi aiurea.

3. A explica şi lumina documentele (...) prin note şi comentarii după scriptori şi documente deja publicate.

4. A urma, după cum declaraţi, în publicarea documentelor, o ordine sistematică şi cronologică.

Iată programa Ministerului, lăsîndu-vă toată latitudinea în alegerea documentelor nepublicate, ar dori să urmaţi această programă"[14].

La rîndul său Hasdeu a trebuit să recunoască „justeţea observaţiunilor" angajîndu-se să depună „toată stăruinţa pentru a realiza cu plăcere şi scrupulozitate planul" ce i-a fost propus[15]. Aşadar, – se angaja în cele din urmă B. P. Hasdeu – Arhiva Istorică va cuprinde: „Documente române inedite, şi tot felul de documente slave, nepublicate încă sau netraduse pînă acum în limba română atît acte propriu-zise, precum şi diferite genuri de relaţiuni importante pentru istoria Românilor: care vor fi ilustrate cu prefaţiuni, comentarii sau note"[16].

Imediat Hasdeu a trecut la reluarea publicaţiei sale căci „tare prin sprijinul şi aprobarea Reprezentaţiunii Naţionale, Arhiva Istorică a României va păşi înainte, fără a mai tremura, cugetînd la vicisitudinile lucrurilor omeneşti şi ameninţată de perspectiva unor exigenţe economice imperioase", după cum spunea singur la 20 aprilie 1867.

Însă cu tot votul Adunării Deputaţilor profesorul de istorie Alex. Creţulescu, ajuns ministru al Instrucţiunii Publice, suprimă din nou subvenţia. De data aceasta definitiv.

În februarie 1869 prin adresa nr. 1155 din aceeaşi lună, Hasdeu era înştiinţat că „publicarea acestui jurnal încetează (...) urmînd a se publica de către Direcţiunea Arhivelor Statului"[17].

---

[14] *Ibidem*, f. 3, 3 v, f. 8.

[15] *Ibidem*, f. 4.

[16] *Ibidem*, f. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În consecinţă, „contractul din 1864 (...) ce aveţi încheiat fără termen, cu acest Minister, pentru sus-zisa publicaţiune (...) a încetat în finalul lui ianuarie trecut"[18].

Întristat şi nemulţumit de faptul că nu va mai răspunde de publicarea revistei pentru care muncise şi se străduise atîta B. P. Hasdeu trimite ultimele copii, spre publicare, lui C. D. Aricescu, directorul Arhivelor Statului (1869–1870) şi care urma să se îngrijească şi de publicaţiile bazate pe documente.

Deşi la început acesta a protestat[19], pînă la urmă a acceptat să corecteze colile şi să ducă astfel la bun sfîrşit lucrarea. În continuare Arhiva Istorică nu a mai apărut cu toate insistenţele chiar ale lui C. D. Aricescu[20].

Dispariţia Arhivei Istorice a României a fost o pagubă pentru tînăra noastră istoriografie. De altfel ceva mai înainte încetase să apară chiar şi Tesaurul de monumente. De acest lucru şi-au dat seama nu numai istoricii vremii ci întreaga societate, punîndu-se la scurt timp, în discuţie reluarea publicaţiei.

Un alt aspect al activităţii lui B. P. Hasdeu ca director al Arhivei Istorice, l-a constituit preocuparea sa constantă de a face cunoscută revista. Astfel în 1868 se adresa lui D. Gusti, ministrul Instrucţiunii Publice cerîndu-i să dispună eliberarea „a zece exemplare complete din cele trei tomuri ale Arhivei Istorice, pentru a le oferi la somităţile literare române din străinătate precum D-l. D. Hurmuzaki la Viena, d-l Mocioni la Pesta, etc."[21].

Revista a suscitat interesul şi altor foruri contemporane. Spre exemplu: Ministerul Justiţiei, de Interne, de Război, Casa Scoalelor, redacţia Monitorului Oficial, toate au solicitat revista[22].

Interesul pentru Arhiva Istorică era încă viu şi în 1877 cînd, Societatea Academică Română o cerea lui Hasdeu, director acum al Arhivelor Statului, pentru îmbogăţirea bibliotecii[23].

Iar în 1882, Mihai Eminescu aprecia astfel activitatea lui Hasdeu: „Ceea ce dezgroapă prin aceste documente istorice şi lingvistice nu sunt doar materialuri de interes arheologic, ci e România însăşi, e geniul poporului românesc de pe care se înlătură păturile suprapuse de ruine şi de barbarie". Pasul înainte „se face aici în înţelesul reconstruirii naţionalităţii române şi pentru ca ea însăşi să se recunoască pe sine, să-şi vie în fire". Iar cercetătorii de pe „terenul istoriei şi al lingvisticii, bucuraţi de aceste rezultate ale unei munci naţionale, rezultate greu de cîştigat în comparare cu deprinderea mecanică a formelor exterioare ale unei civilizaţii străine"[24].

---

[17] *Ibidem*, dosar, nr. 194, 1869, f. 2; cf. ibidem, dosar 591, 1864, f. 3.
[18] *Ibidem*, dosar 194, 1869, f. 2.
[19] *Ibidem*, f. 3.
[20] Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., dosar 520, 1874, f. 2.–2 v.
[21] Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucţiunii Publice, dosar 611, 1868, f. 35.
[22] *Ibidem*, f. 1–2, 45, 19–20, 48.
[23] Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., f. 5., dosar 573, 1877.
[24] Arh. St. Buc., fond Aurelian Sacerdoţeanu, dosar 526, f. 62.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În concluzie, B. P. Hasdeu, prin activitatea stăruitoare depusă la revista Arhiva Istorică a României şi-a îndeplinit „o sacră datorie", înscriindu-se pe direcţia acţiunii începute cu cîteva decenii mai înainte, aceea de a se publica izvoarele istorice necesare scrierii istoriei naţionale.

Într-adevăr, aşa după cum spunea în 1934, N. Iorga în lucrarea sa celebră „Oameni care au fost", B. P. Hasdeu: „A dat culegerilor noastre de izvoare „Arhiva Istorică", cea dintîi carte a slavisticei la români, a strîns în „Cuvente din bătrîni" probe într-ales din vechea limbă, lucru ce nu se mai făcuse de alţii; a grăbit dezvoltarea studiilor istorice, aruncînd în circulaţie, mai ales pentru „vremile mai vechi, prin „Istoria critică" o uriaşă mulţime de informaţie nouă; a cutezat să viseze o mare Enciclopedie naţională, încercată prin „Magnum Etymologicum". În atîtea ramuri ale ştiinţei: istorice şi filologice, el a fost un deschizător de cale, care, ce e drept, s-a mulţumit adesea să arate numai drumul"[25].

[25] N. Iorga, *Oameni care au fost*, I, 1934, p. 212.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

VALOAREA DOCUMENTARĂ A FONDULUI DE CARTE DIN BIBLIOTECA B. P. HASDEU DE LA D.G.A.S. BUCUREŞTI

Arhivist pr. ELENA DIMA

Între personalităţile de seamă care au ilustrat cultura românească în a doua jumătate a veacului trecut, Bogdan Petriceicu Haşdeu ocupă un loc aparte. Asemeni lui D. Cantemir, Ion Heliade-Rădulescu, M. Eminescu, N. Iorga sau George Călinescu, B. P. Haşdeu este un geniu universal care impresionează prin vocaţia creatoare în multiple domenii.

Impunător ca personalitate culturală, înzestrat cu o bogăţie intelectuală deosebită, stăpîn pe o cugetare şi o metodă proprie şi sigură, încălzit de un puternic patriotism, Haşdeu este înzestrat de natură cu o inteligenţă uimitoare şi cu o neasemuită putere de muncă.

Aşa cum arăta marele istoric român, Nicolae Iorga, Haşdeu „a grăbit dezvoltarea studiilor istorice, aruncînd în circulaţie, mai ales pentru vremile mai vechi..., o uriaşă mulţime de informaţii noi"[1].

Cum era şi firesc, pentru a sprijini cultura neamului cu informaţiile inmagazinate în documentele Arhivelor, Haşdeu s-a îngrijit să-şi organizeze o bibliotecă personală pe care şi-a purtat-o, precum melcul propria-şi cochilie toată viaţa, înbogăţind-o în permanenţă cu tot ceea ce era mai bun şi folositor studiilor sale.

Fiind custode la biblioteca naţională din Iaşi, numit cu sprijinul lui Al. Ioan Cuza în anul 1860, Haşdeu a ştiut cum să-şi organizeze o asemenea bibliotecă din care să tragă toate foloasele.

Nu au lipsit din biblioteca lui Haşdeu cărţile provenite din familia cu tradiţii culturale, nu au lipsit nici cărţile ce o pregăteau pe Iulia pentru muncă şi creaţie.

Adăpostită mai întîi în locuinţele proprii, mai apoi în clădirea Arhivelor şi mai tîrziu în Castelul de la Cîmpina, după moartea lui Haşdeu, biblioteca s-a împrăştiat, o mare parte din fondurile ei au venit să întregească, prin conţinutul lor, fondul bibliotecii documentare a Arhivelor Statului constituit încă din anul 1862.

---

[1] N. Iorga, *Bogdan Petriceicu Haşdeu*. În: *Oameni care au fost*, Bucureşti, 1910, p. 14.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Acest lucru este consemnat în anul 1919 de Dimitrie Onciul astfel: „În 1916, Castelul de la Cîmpina al lui B. P. Haşdeu fiind devastat de armatele invadatoare, biblioteca şi unele lucruri ale lui Haşdeu au fost aduse la Arhivele Statului"[2].

Trup din trupul bibliotecii documentare a Arhivelor Statului, biblioteca Hasdeu a adăpat setea de cultură a multor generaţii de cercetători care au găsit în Arhive loc sigur de păstrare şi valorificare a cunoştinţelor umane.

Constituită din cărţi şi periodice româneşti şi străine, în biblioteca Haşdeu s-a adunat de-a lungul anilor o multitudine de informaţii concretizate în dicţionare, enciclopedii, lexicoane, bibliografii, monografii, tratate, manuale, studii, extrase, multe din ele cu note, însemnări, semnături autografe, dedicaţii, ex-librisuri, toate atestînd erudiţia savantului Bogdan Petriceicu Haşdeu sau a membrilor familiei începînd cu Tadeu şi terminînd cu Iulia, fiica istoricului care a rămas în conştiinţa noastră ca model de pasiune şi dăruire pentru studiu şi creaţie.

Ramura din biblioteca Haşdeu ce se păstrează în Arhive este constituită din 541 titluri periodice cu 2448 numere şi 3757 volume cărţi începînd cu tipărituri româneşti vechi, cărţi rare străine şi lucrări de filologie şi istorie contemporană.

Dintre cărţile româneşti vechi amintim: *Cazaniile* lui Ilie Miniat, tipărite la Bucureşti în anul 1742. Originalitatea acestui exemplar constă în filele manuscris cu însemnări şi ilustraţii color. Însemnările sînt din anul 1850 şi aparţin căminarului Matei Ciudin din satul Liteni şi scriitorului Gheorghe Popovici din satul Bărăeşti, ţinutul Sucevei.

Un alt exemplar de carte românească veche: D. Cantemir *Istoria Imperiului otoman*, traducere germană, tipărită la Hamburg în 1745. Un alt exemplar din Dimitrie Cantemir *Descrierea Moldovei*, traducere în limba germană, tipărită la Frankfurt şi Leipzig în 1771 provine tot din biblioteca lui Hasdeu. Pe foaia de titlu a unui exemplar din lucrarea: *Învăţătura Ecaterinei II*, apărută la Iaşi în anul 1773 apare însemnarea de proprietate: „Noi Mihai Grigorie Sturza voevod". Pe acest exemplar apare şi ştampila de proprietate: Biblioteca Bogdan Petriceicu Hasdeu, Castelul Iulia Hasdeu – Cîmpina".

Celelalte exemplare de carte românească veche sînt: *Evanghelie*, Sibiu, 1790, *Cuprindere în scurt a Bibliei*, Sibiu, 1791, Ioan Molnar, *Retorică*, Buda, 1789, Petru-Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812, D. Tichindeal, *Fabule*, Buda, 1814 (din cărţile lui Dem. Peşacov), *Jucăria norocului*, Iaşi, 1816, ş.a.[3].

Ca periodice, semnalăm: „Almanach de Gotha", anii 1862–1878, Godişnac, Beograd, 1890–1899, „Letopis na Bălgarskata cnijovno drujestvo na Sofia", 1901–1906, „Bibliotheca philologica", Gottingen, 1865–1875, „Revista Carpaţilor" (redactor G. Sion), Bucureşti 1861, „Buciumul român", editor Th. Codrescu, Iaşi, 1875–1881 ş.a. Firesc este ca din biblioteca personală a lui B. P. Hasdeu să nu lipsească, „Columna lui Traian" al cărui director a fost istoricul Hasdeu. Ca reviste mai rare menţionăm: „Noul curier de ambe sexe" – 1893 cu dedicaţie, „Ateneul Român" pe anul 1895, „Transilvania", ediţiile pentru Braşov şi Sibiu, prima pentru anii 1871–1878, şi cea de-a doua pentru anii 1898–1906.

---

[2] Mihai M. Fănescu, *Dimitrie Onciul*. În: *Figuri de arhivişti*, Bucureşti, 1971, p. 211.

[3] Elena Dima, Gheorghe Buluţă şi Simona Ceauşu, *Cartea românească veche în bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului*, Bucureşti, 1985.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Revistele existente în biblioteca Hasdeu ilustrează aspectele privind istoria, filologia, lingvistica, critica literară sprijinindu-l în informare, documentare şi multe i-au servit ca loc de publicare a studiilor personale şi a documentelor de arhivă. Toate aceste reviste, în colecţii unitar constituite dovedesc permanenta şi continua folosire pentru lucrările personale realizate de B. P. Hasdeu în decursul vieţii.

Un loc aparte l-au ocupat în cadrul bibliotecii bibliografiile, lexicoanele, enciclopediile, dicţionarele de limbi, cataloagele.

Cărţile de istorie naţională şi universală, colecţiile de documente, monografiile de locuri şi persoane, cursurile, manualele, tratatele în limbile: română, franceză, germană, rusă, sîrbă, polonă, bulgară, italiană, au completat în mod util universul bibliotecii lui Hasdeu.

O bogăţie spirituală a bibliotecii Hasdeu este reflectată şi în cele 600 cărţi cu semnături, însemnări, note, adnotări, ex-librisuri şi autografele lui Gh. Adamescu, George Bengescu, Boduen de Courteneney, Gheorghe Bibescu, Ioan Bogdan, Dimitrie Bolintineanu, C. I. Brătianu, Nic. Densuşianu, N. Filipescu, M. Gaster, Ion Ghica, Tadeu, Alexandru, Bogdan şi Iulia Hasdeu, Alex. Odobescu, Dimitrie Onciul, Pericle Papahagi, C-tin şi Lazăr Şăineanu, Alex. Ştefulescu, G. Dem. Teodorescu, Gr. Tocilescu, V. A. Urechia, Alex. Vlahuţă, Iosif Vulcan, A. D. Xenopol ş.a.

Valoarea documentară a fondului de carte din biblioteca Hasdeu reiese şi din însemnările Iuliei Hasdeu pe lucrările din colecţia familiei.

Minte iscoditoare şi nestăpînită, călăuzită mai întîi de tatăl, a cărui cultură i-a fost leagăn şi îndemn, Iulia, în scurta-i viaţă de nici 19 ani, a acumulat mult şi a lăsat posterităţii versuri scrise cu o deosebită sensibilitate, piese de teatru cu o matură înţelegere pentru personajele sale, nuvele, schiţe, cugetări, un număr însemnat de scrisori ce dau la iveală un suflet delicat, înclinat spre meditaţii creatoare[4]. S-ar părea la prima vedere că volumele editate postum de tatăl profund îndurerat de dispariţia prematură a fiicei sale, survenită în toamna anului 1888, apoi cele apărute de curînd, să fi publicat tot ceea ce merita să vadă lumina tiparului din opera Iuliei, totuşi unele contribuţii la cunoaşterea scriitoarei le pot aduce şi însemnările ce ne-au rămas în manuscris pe filele cîrţilor udate de lacrimile bunului ei tată pînă la sfîrşitul vieţii.

Cărţile din biblioteca Hasdeu care poartă semnătura şi însemnările Iuliei, s-au aflat mai întîi în Palatul Arhivelor – cetate de istorie, unde în liniştea profundă a zidurilor de mănăstire, Iulia şi-a petrecut scurta-i copilărie, au însoţit-o o parte din ele în anii de studiu la Paris şi s-au întors peste ani, acolo unde le era locul pe drept să dovedească prezentului şi viitorului că valorile spirituale ale naţiunii noastre sînt păstrate cu grijă şi ocrotite cu pietate pentru a fi mărturii peste ani ale dragostei noastre pentru om şi creaţia lui.

Desenele în peniţă şi creion, ce acoperă spaţiile albe ale textului tipărit sau al hărţilor cu mult cîmp alb din atlasele şi hărţile geografice, dovedesc şi talentul în domeniul picturii manifestat de timpuriu de Iulia.

---

[4] Elena Dima, *Însemnările Iuliei Hasdeu pe cărţile din biblioteca familiei*, în „Valori bibliofile", II, Bucureşti, 1983, p. 98–104.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Faptul că Iulia compunea şi desena cînd învăţa, sau în timpul orelor de şcoală ne-o dovedesc însemnările ce se păstrează nu pe caietele special destinate acestora, ci pe cărţile cele mai apropiate şi cele mai ascunse vederii tuturor.

Cum era şi firesc, Iulia a scris mai întîi în limba română, dovadă poezia păstrată pe prima filă a unui dicţionar latin-francez, tipărit în anul 1874 şi intitulată *Trandafirul meu*[5].

Pe verso-ul unei hărţi din istoria Europei tipărită la Paris în anul 1883 apare în peniţă un portret cu semnătura Armand Camille, pseudonimul literar al Iuliei Hasdeu. Iulia îşi iubea cărţile de aceea şi le semna şi uneori scria pe prima pagină: „Dacă diavolul te ispiteşte să furi această carte, află că eşti nedemn de a trăi, eşti ca orice pungaş"[6].

Însemnările Iuliei pe sutele de cărţi din biblioteca familiei, notele, schiţele, desenele, versurile, demonstrează preocupările-i multiple şi încrederea nemăsurată în posibilităţile ei de desăvîrşire. Iulia a trăit puţin, a muncit mult, timpul a presat-o şi forţa ei a cedat; a murit demn, lăsîndu-ne imaginea unui poet de o rară sensibilitate, un poet al secolului său cu ochii aţintiţi spre un cer senin de la care spera pînă-n ultima clipă o rază de viaţă.

Prin cărţile pe care le deţin în bibliotecile documentare, Arhivele Statului se înrudesc cu cele mai de seamă personalităţi ale lumii.

Biblioteca Hasdeu din Bucureşti deşi păstrată aparte, întregeşte colecţiile Arhivelor dar soarta cărţilor este tot atît de diversă ca şi soarta oamenilor. Unele trăiesc mult, altele puţin.

Este în puterea noastră să păstrăm şi să folosim cum se cuvine cărţile din biblioteca Hasdeu pentru ca informaţiile lor să nu se piardă ci să fie transmise celor ce vin după noi înmulţite şi îmbogăţite de vreme.

---

[5] Geoffroy J. *Nouveau – dictionnaire élementaire latin–français*, f.a., VIII + 508 p.

[6] H. Bos, *Géométrie élémentaire*, Paris, 1885; *Algèbre élémentaire*, Paris, 1885.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Si, tenté du démon,
Tu dérobes ce livre,
Apprends que tout fripon
Est indigne de vivre.

8008

GÉOMÉTRIE

ÉLÉMENTAIRE

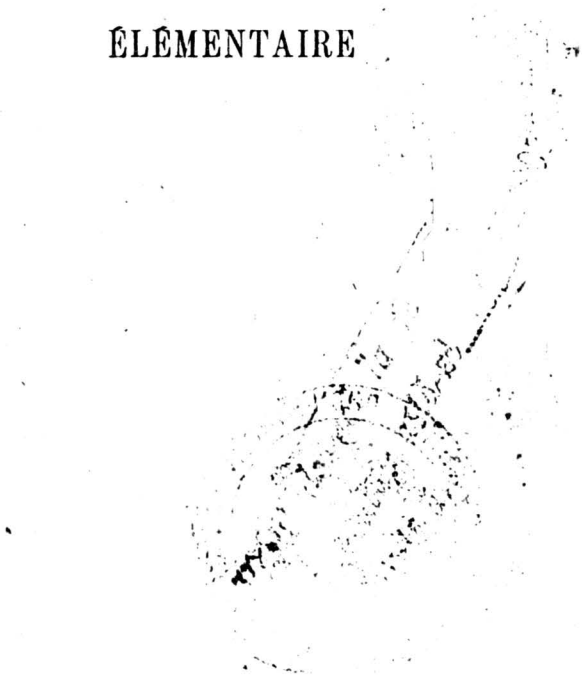

Iulia Haşdeu – Versuri
Lucrarea: N. Bas, Géométrie élémentaire
Paris, 1885, H. 644

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

82-31=4
18=4

PRÉFACE

Une préface! Qui est-ce qui lit une préface? Assurément ce ne sont pas les enfants; mais, quand on écrit pour eux, on doit compte aux parents de ses intentions et du but que l'on s'est proposé.

Mêler l'instruction religieuse aux moindres détails de la vie, en faire la base de l'éducation, la rendre attrayante et frappante par les préceptes et la pratique, revêtir cette morale pure et douce de formes enfantines et à la portée des plus jeunes esprits, développer surtout le dogme de la Rédemption et la doctrine d'expiation, sujets si importants et d'un si haut

Ştampila Castelului de la Cîmpina.
Lucrarea: Grave et crai, Rax et Gris, H. 654, f. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

— În doliu, Ano? strigă frumosul Marc; pentru ce? Cine a murit?

— A murit Veneția, Don Marcos; și, știi bine, că Veneția este mama mea.

— Veneția! ce vorbe! O, Dómne, Dona, ești nebună! ce idee!

— Nu, Marcos, nu, nu; eu, una, îmi iubesc patria; eu port Doliu, pentru ea. A căḑut în mâna lui Napoleon I! A! acum, nimeni, nimeni nu mi va putea opri, de a purta doliu tótă viéța mé."

Iulia Hasdeu – Desene şi versuri.
Lucrarea: E. Levassur, Cartes pour servir a l'intelligence de l'Europe, Paris, f.a, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BOGDAN PETRICEICU HASDEU IN ARHIVELE IUGOSLAVE

EUGENIA IOAN

Animatorul, sufletul şi mintea unor programe culturale ce urmau să ateste, la începutul veacului nostru, direcţii de dezvoltare competitivă europeană, B. P. Hasdeu, din miezul unei ilustre generaţii, se ridică şi croieşte o cale nouă, cu mijloacele filologiei contemporane instrumentată ştiinţific, spre conceptul de ordonare concertată a creaţiei, aşa cum realităţile vieţii o impuneau în epocă[1].

Descoperirea, selectarea şi proiectarea valorilor culturale româneşti într-o lumină europeană a permis savantului conştientizarea demonstrată a continuităţii şi a perenităţii lor, indicînd asupra necesităţii şi utilităţii cunoaşterii cît mai aprofundate a mecanismelor de infuzare a vitalităţii. A conceput de asemenea intuiţia Arhivelor Statului, pe care a condus-o devotat ca pe un sistem de baze de date pluridisciplinare, acoperind o gamă foarte largă de necesităţi. Adunarea cu rîvnă şi rară perseverenţă a documentelor reflectînd complexitatea aspectelor cultivării formelor de viaţă româneşti, urmărite cu profesionalism în coerenţa lor cronologică şi răspîndirea geografică, a condus la întemeierea istoriei naţionale moderne. Este de înţeles că Hasdeu, pentru a-şi pune în mişcare vastul său program cultural, s-a integrat cerinţelor epocii în plan european, dar s-a preocupat de formarea unei şcoli istorice româneşti, deopotrivă. Programul său a fost urmat de o pleiadă de savanţi în diferitele domenii ale culturii noastre. Ei l-au continuat în marile sale direcţii şi au întărit cu argumente noi şi demonstraţii adecvate întuiţia genială a unităţii şi continuităţii istorice româneşti, prin care programul haşdeian s-a afirmat, furnizînd occidentului european o bază de date specifice, rămase, pînă la el, neevaluate.

---

[1] Schuchardt, Hugo. Despre „Textele şi glosarele vechi româneşti" ale lui B. P. Hasdeu: „Dacă ne închipuim disciplinele ştiinţifice nu ca pe nişte cîmpuri pe o suprafaţă plană ci ca ramurile unui copac, atunci putem recunoaşte în ceea ce ni s-a părut la început mai puţin, important un fapt de maximă însemnătate, anume vom căuta punctul central al unei astfel de discipline tocmai acolo unde se conectează cu alta sau rezultă din aceasta. Partea etnografică a filologiei romanice va fi din ce în ce mai apreciată de către romanişti: în aceeaşi măsură va trebui însă ca şi limba română să iasă în prim plan". Trad. Grete Ungureanu în: *Cuvente den bătrîni*, Tom I, Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1983, p. 479.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Dezvăluirea culturii româneşti într-un permanent dialog şi proces de comunicare cu alte culturi, diferite ca „arhitectură", precum şi complexitatea interconexiunilor au fost abordate de Hasdeu prin metode pe cît de riguros articulate, pe atît de elastice în interpretarea datelor. Scopurile înalte ale umanizării individuale şi a colectivităţilor, prin păstrarea şi respectarea specificului naţional, i-au atras savantului recunoaşterea ştiinţifică.

În lumina generoasă a programului haşdeean s-au întîlnit reprezentanţi de frunte ai şcolilor istorico-filologice europene occidentale şi de sud-est. Mai ales după 1877 şi dobîndirea independenţei statale absolute, moment crucial în istoria naţională, marcat şi cultural prin apariţia în „Columna lui Traian" a unei serii de texte vechi inedite româneşti, sub titlul: „Limba română vorbită între 1560–1600", sub semnătura lui Hasdeu, interesul pentru limba şi cultura română sporeşte considerabil.

Aprofundarea fenomenului cultural românesc în concepţia lui Hasdeu nu era posibilă fără cercetarea sistemică a legăturilor istorice cu vecinii. Datele legate de această problemă greu de antamat în epocă le va obţine prin călătoriile sale de studii, întreprinse în 1868, cînd lucrează în bibliotecile şi arhivele de la Viena (prilej cu care cunoaşte pe slavistul J. Jireček), Ungaria, Serbia, Boemia şi Franţa; în 1869, în Serbia, la Mănăstirea Hopovo, unde lucrase Dositej Obradović, şi 1871 la Belgrad şi Pesta, cînd cercetează fondurile vechi ale Bibliotecii Naţionale a Serbiei, cu sprijinul nemijlocit al lui Costa Magazinovici, fost agent diplomatic al Serbiei la Bucureşti, şi al nepotului marelui slavist P. Šafarik, Janko Šafarik, preşedinte al Societăţii Sîrbe de Ştiinţă, care întreţinea legături cu Academia Română şi cunoscuta corespondenţă cu Al. Odobescu. Al doilea preşedinte al societăţii savante sîrbe, Nićifor Dučić, avea la rîndul său vii contacte cu agentul diplomatic român la Belgrad, I. A. Cantacuzino. În acest climat de înalt patronaj academic, relaţiile culturale româno-sîrbe s-au dezvoltat în concordanţă cu sensul firesc şi natural al istoriei, de sprijin şi respect reciproc, de bună vecinătate. În studiile sale, Hasdeu va prelungi în cultura română acest statut relaţional, intrînd la rîndul său în corespondenţă cu renumitul istoric sîrb Stojan Novaković, alături de care va participa la editarea aproape simultană a textelor vechi, reciproc atenţi la concluziile privind fiecare cultură naţională în parte şi evaluînd cu curaj contribuţia specifică la civilizaţia medievală europeană[2].

Fructificarea cercetărilor proprii în arhivele iugoslave s-a completat fericit în opera lui Hasdeu cu menţinerea legăturilor cu oamenii de ştiinţă ai epocii, între care şi savanţii iugoslavi, puternic implicaţi în transformările majore socio-culturale ale epocii.

Arhimandritul Nichifor Dučić şi Stojan Novaković, începînd cu anul 1868, se angajează prin organizarea unui Comitet de sprijin cultural în Macedonia şi Vechea Serbie,

---

[2] Se observă orientarea spre acelaş sens a cercetărilor istorico-filologice şi a oamenilor de ştiinţă iugoslavi, cei care pregăteau obţinerea independenţei popoarelor de care aparţin: D. Daničić (1825–1882), V. Jagić (1838–1923), T. Maretić (1854–1938) (cel care scrie prima gramatică a limbii literare unificate sîrbe şi croate), şi istoricii Stojan Novaković (1842–1915) cu care va coresponda Hasdeu, Ilarion Ruvarac (1832–1905) şi Ivan Kukuljević (1816–1889) în ale căror lucrări aflăm referiri la românii balcanici, Fr. Rački (1828–1894) care a scris despre români şi în ale cărui scrieri teoretice găsim multe similitudini cu concepţiile hasdeene – pentru a-i aminti numai pe cei care au creat şcoală în cultura modernă a slavilor de sud iugoslavi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

unde sub presiunea vecinătăţilor era pusă în pericol o entitate culturală specifică, ce lua naştere într-un mediu urban eterogen. O entitate în care se recunoştea rolul companiei macedo-româneşti despre care istoricul sîrb Stojan Novaković va afirma că „s-a exprimat în limba poporului înaintea literaturii sîrbe şi bulgare"[3]. Cum tendinţa de sufocare a aspiraţiilor acestei culturi va spori în deceniul următor, este de înţeles şi efortul teoretic şi aplicat în diferitele sale studii, făcut şi de către Hasdeu pentru salvarea acesteia din direcţia românească, pe care le publică în reviste de largă circulaţie[4].

B. P. Haşdeu este primul savant român ales membru de onoare al Socetăţii Sîrbe de Ştiinţă la 18 februarie 1878, iar cînd aceasta a devenit Academia Sîrbă de Ştiinţe şi Arte este ales membru de onoare al acesteia la 10 februarie 1892. Acest titlu şi-l va trece şi în pagina de titlu a operei sale fundamentale, „Etymologicum Magnum Romaniae"[5].

Din studiile întreprinse în 1868 şi 1871 la Biblioteca Naţională din Belgrad (pe care Hasdeu o numeşte astfel cînd aceasta încă nu purta acest nume) şi care a fost distrusă în timpul celui de-al doilea război mondial, cu care prilej s-au înregistrat mari pierderi irecuperabile, şi nu numai pentru istoria Serbiei. Din colecţiile acestei biblioteci provine textul care inaugurează culegerea editată de către Hasdeu, cunoscută sub numele de „Cuvente den bătrîni", începînd din 1878. Pe lîngă acest cel mai vechi text biblic în limba română descoperit pînă la Hasdeu[6], în această bibliotecă se mai aflau şi alte documente româneşti provenind din vremea lui Constantin Brâncoveanu, unul din ctitorii Mănăstirii Rakoviţa din apropierea Belgradului.

Călugării acestei mănăstiri obţinuseră licenţa transportului sării din salinele Vîlcei, pentru folosul propriu şi pentru comercializarea către crescătorii de vite de pe malul drept al Dunării, fapt înţeles şi întărit de către Domnitorul român ca o necesitate vitală, cunoscută fiind lipsa sării în acele părţi[7].

Interesul lui Hasdeu pentru arhivele iugoslave era însă mai amplu dacă avem în vedere revenirea sa, în 1869, la Mănăstirea Hopovo unde, consultînd fondurile, putea găsi explicaţii la anumite etape istorice prin care a trecut scrierea slavă la slavii de sud[8]. Aceasta folosindu-i mai ales în cercetările întreprinse în vederea deschiderii cursului său de filologie comparată la Universitatea din Bucureşti, în care materialul faptic, de limbă, trebuia însoţit de o cronologie a semnelor grafice prin care acesta s-a transmis, din generaţie în generaţie.

---

[3] Vezi: Milorad Ekmecic: Politicki razvoj 1860–1875, 111, 26, în: Istorija Jugoslavije, Belgrad, ediţia a 3-a, 1973, p. 278–279.

[4] Începînd cu anul 1867, vezi *Bibliografia:* din lucrarea lui Cicerone Poghirc, *B. P. Hasdeu, lingvist şi filolog*, Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1968, p. 20 şi urm.

[5] Vezi: Radu Flora, *Prilozi za knjizevnost, jezik, istoriju i folklor*, Belgrad, XXXII, 1966, pp. 260–264.

[6] Cap. XXVI din „Levitic", verset 3–41 pe care Hasdeu îl publică în paralel cu fragmentul corespunzător din „Biblia de la Bucureşti" a lui Şerban Cantacuzino la 1688. Hasdeu datează textul descoperit la Belgrad 1560 şi îl localizează în Oltenia.

[7] Vezi: Radu Flora, *Contribuţie la chestiunea originii mănăstirii Rakoviţa*, în: Zbornik Matice srpske za društvene nauke, Novi Sad, XV, 1956, p. 69–80.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Nu întîmplîtor cursul său era deschis cu prelegeri pe care el le-a numit „Alfabetica". Situaţia de pînă în secolul XVII şi cea care a urmat prezenta, în cultura scrisă şi tipărită a slavilor de sud, diferenţe de substanţă. În acelaşi an, Djuro Daničić publică „Scrierea lui Constantin Filosoful despre ortografie", în seria de „scrieri vechi" a Academiei Iugoslave de Ştiinţe şi Arte din Zagreb, text asupra căruia va reveni şi Stojan Novaković în 1877[9].

În discuţia asupra unor anume semne grafice slave este prins şi Hasdeu, fapt care îl va plasa pe acesta între slaviştii angajaţi într-o mare polemică constructivă[10]. Fără a ne opri asupra amănuntelor de natură strict filosofică, dorim însă a sublinia faptul că Hasdeu a folosit documentul istoric de arhivă ca pe un multidisciplinar izvor de informaţie. Toate argumentele ce rezultau dintr-o asemenea complexă analiză erau îndepărtate spre construirea „triunghiului", în care urmărea o proporţionare europeană a culturii medievale româneşti; reproducem un citat semnificativ, evidenţiat pentru prima dată de către prof. Gh. Mihăilă în amplul studiu cu care a deschis, după un răstimp de 50 de ani, reeditarea şi reevaluarea operei hasdeene „Cuvente den bătrîni". Intitulat „Opera lingvistică şi filologică a lui B. P. Hasdeu" este studiul în care se poate citi, de fapt, actul de cultură al geniului hasdeean: „De acum înainte îmi mai rămîne de tras numai o latură pentru a isprăvi triunghiul istoriei românilor în veacul de mijloc. Prima latură a fost „Genealogia popoarelor balcanice". A doua este „Basarabii". a treia latură va fi: „Bîrladul"[11].

Preocupat constant de structurarea celor „trei laturi ale triunghiului" în „arhitectura" fenomenului cultural românesc, Hasdeu, încă din 1878, începe a aduna date privind obiceiurile juridice la români. El se plasează într-o cercetare paralelă, ca şi în celelalte domenii, cu învăţatul iugoslav Baltazar Bogišić (1834–1908), cunoscut pentru studiile sale în dreptul cutumiar al slavilor de sud. Fiu de ţăran din Dalmaţia, el nu numai că este unul dintre cei mai importanţi cunoscători ai realităţilor dalmatice dar rămîne şi legat de civilizaţia rurală a slavilor sudici. În anul 1868 el este numit inspector al şcolilor din Banat şi Srem, avînd sediul la Timişoara. În zona sa de control se afla şi satul Srediştea Mică, din apropierea oraşului Vîrşeţ. Este localitatea din care provine şi unul din corespondenţii lui Hasdeu, care au răspuns la „Chestionarul lingvistic" trimis de acesta învăţătorilor şi preoţilor săteşti[12]. Eşantionul de limbă şi obiceiuri trimis lui Hasdeu este unul din puţinele documente privind viaţa culturală a românilor bănăţeni din acea perioadă.

---

[8] V. Mošin. „Revolucije" u istoriji srpskog pravopisa, Bibliotekar, Belgrad, XV, 1964, pp. 465–475.

[9] Djuro Danicic: Knijiga Konstantina Filozofa o pravopisu, Starine, JAZU, 1, 1869, 1–43; Stojan Novaković: Srpsko-slovenski iz vremena Stevana Lazarevica, Starine, JAZU, IX, 1877, pp. 1–47 /copia manuscrisă din sec. XVII descoperită în Biblioteca lui R. Bogišić la Cavtat/.

[10] Vezi: Cicerone Poghiric, op. cit., cap. „B. P. Hasdeu slavist", pp. 150–166.

[11] Cit. din „Basarabii. Cine? – De unde? – De cînd? Bucureştii, Socec, 1894, p. 23.

[12] Observăm că şi B. Bogišić întreprindea anchete similare pentru studiile sale privind obiceiurile juridice la slavii de sud; în 1869 primind titlul de Doctor honoris causa al Universităţii din Odesa, ţine prelegeri despre „Prelucrarea ştiinţifică a istoriei dreptului cutumiar al slavilor".

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Preotul Mihai Juică păstoreşte timp de 40 de ani Srediştea Mică, şi la 1878 ridică o nouă biserică satului. În răspunsurile sale, el dovedeşte o bună cunoaştere a vieţii culturale româneşti, trezind interesul savantului prin vechimea datelor cuprinse în răspunsul la întrebările formulate în „Chestionar"[13].

Ele vor pătrunde şi în „Dicţionarul etimologic" al lui Hasdeu, la cuv.: baier, baieră. Deosebit însă este faptul că românii din această zonă etnico-geografică limitrofă, în contact cu sîrbii, au păstrat urme ale unor străvechi credinţe: anume că Soarele este sfînt, la fel şi Luna. Se crede în existenţa a trei Luceferi numiţi Zorilă, Murgilă şi Mezilă (cel care luminează în miez de noapte), şi că aceşti aştri sînt de fapt transformaţi din trei fraţi, care au fost blestemaţi de către părinţii lor să trăiască despărţiţi.

Arhiva întocmită de către Hasdeu din răspunsurile la „Chestionar"-ul său este încă departe de a fi epuizată, ca tezaur de cultură.

Cu atît mai puţin par a fi epuizate arhivele iugoslave, unde se află încă documente ce nu au văzut lumina tiparului, privind forme de viaţă şi cultură românească, deşi munca de depistare a acestora a fost continuată şi după Hasdeu de către istoricul de talie internaţională care a fost Nicolae Iorga. Să nădăjduim, în acest sens, cu optimism, în împlinirea neîmplinită a visului marelui B. P. Hasdeu izvor nesecat de învăţătură.

---

[13] Mihai Juică, Ion Bălan, *Un corespondent bănăţean al lui B. P. Hasdeu*, în: „Analele societăţii de limba română", Panciova, 1973, 3–4, pp. 95–100.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

170 DE ANI DE LA REVOLUŢIA ROMÂNĂ CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU – 1821–1991

INFORMAŢII DIN PRESA ITALIANĂ DESPRE REVOLUŢIA CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU

Arhivist pr. Dr. ADINA BERCIU-DRĂGHICESCU

Informaţiile din presa vremii, folosite tot mai des în ultimul timp, se dovedesc a fi un izvor preţios pentru completarea şi clarificarea unor evenimente majore din istoria noastră. Să nu uităm că prin intermediul presei străine s-au cunoscut în Occident acţiunile militare şi politice ale lui Mihai Viteazul, moartea tragică a lui Miron Costin, acţiunile diplomatice ale lui Constantin Brâncoveanu, uciderea sa şi a fiilor săi, sfârşitul trist al lui Grigore Ghica al III-lea şi multe alte importante evenimente printre care şi revoluţia română condusă de Tudor Vladimirescu căreia i s-a acordat un spaţiu foarte larg.

Valoarea presei străine este cu atît mai mare cu cît primele ziare autohtone apar în Moldova şi Transilvania la sfîrşitul secolului al XVIII-lea iar în Ţara Românească în primăvara anului 1829.

Presa italiană reprezentată în acea epocă prin: „Giornale del Regno delle due Sicilie", „Gazetta Piemontese" din Torino, Gazetta di Genova" şi L'Osservatore Triestino", au publicat numeroase şi ample relatări despre revoluţia lui Tudor Vladimirescu. Mă voi opri doar asupra cîtorva dintre ele. Mai întîi, Tudor, pe care toate gazetele italiene îl numesc Teodoro, este înfăţişat ca un duce valah (il duce), ca un şef militar (il capo di valachi) şi apoi (domn) „Signore di Bucarest"[1]. Acţiunea sa este văzută şi numită fie insurecţie (insurezzione), fie, foarte interesant şi exact, revoluţie (rivoluzione)[2]. Astfel „Gazetta Piemontese" din 12 mai menţionează „la rivoluzione diretta da Teodoro" considerînd-o „asemănătoare cu multe altele care izbucnesc din cînd în cînd în provinciile privilegiate ale Imperiului otoman)[3]. (A se înţelege, desigur, state autonome, vasale Imperiului otoman).

---

[1] „Giornale del Regno delle due Sicilie" din 26 iunie 1821, microfilme, Italia, rola 30, c. 487; „Gazetta Piemontese" nr. 66 din 2 iunie 1821– Arhivele Statului, Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 32.

[2] „Gazeta di Genova" din 15 aprilie 1821 – Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 30, c. 85–86.

[3] Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Tot ca o revoluţie este văzută şi de un martor ocular al evenimentelor, de episcopul catolic din Bucureşti, Giuseppe Maria Molajoni, în raportul său către Propaganda Fide scris în 21 septembrie 1821 sub titlul: *Breve istoria della rivoluzione di Búcarest*[3] (Scurtă istorie a revoluţiei din Bucureşti).

La fel este calificată în diverse rapoarte diplomatice[5].

După declanşarea acţiunilor eteriste de către Alexandru Ipsilanti în Moldova şi după ce au început să circule ştirile, corespondenţii de presă le vor prezenta mereu împreună. Dar de la început, tot ei constatau deosebirile flagrante dintre cele două mişcări, deosebiri privind scopul fiecăreia, tactica şi strategia armatelor lor şi a celor doi conducători.

Pandurii înşişi, spun ziarele italiene, au luat atitudine faţă de revoluţia greacă care „nu are nimic comun cu a lor". Mai întîi presa a sesizat obiectivele diferite ale celor două mişcări.

„Gazetta Piemontese" publica în 12 mai următoarea ştire din 24 aprilie preluată prin Observatorul Vienez: „Se pare că nu există nici o înţelegere între Teodoro, conducătorul românilor (capo di valachi) şi Ipsilanti care ia titlul de general al grecilor. Proclamaţiile publicate de ei la Bucureşti la 17 şi 18 martie exprimă intenţii contrarii (intenzioni contrarie). Revoluţia condusă de Tudor seamănă atîtor alte revolte parţiale care s-au făcut din cînd în cînd în provinciile privilegiate ale Imperiului otoman pentru a se obţine o favoare dar nu pentru a răsturna vreodată Imperiul. Această ultimă idee nu există decît în cîteva minţi ale grecilor din Constantinopol şi din insule (...) Ipsilanti foloseşte stilul europenilor crezînd că se poate regenera Grecia şi se pot alunga musulmanii (...). El numeşte Valachia veche Dacia dar poporul de rînd nu înţelege ceea ce vrea să spună prin aceasta. Tudor nu s-a opus proclamaţiilor lui Ipsilanti dar n-a trimis nici pe cineva care să-l laude pentru aceasta". Şi ziarul continuă scoţînd în evidenţă consecinţele adversităţii Tudor-Ipsilanti: „adversitatea evidentă (la dis unione) dintre cei doi şefi ai revoltei diminuează cu mult importanţa cuvenită acestui eveniment. Dacă Poarta se înţelege cu Tudor, dacă înfrînează avariţia boierilor greci pe care poporul îi urăşte mai mult decît pe paşalele turceşti. „Valahia se linişteşte şi Ipsilanti se reduce la imposibilitatea de a se impune prin forţele slabe pe care le va putea avea din Moldova"[6]. „L'Osservatore Triestino" din 12 iunie nota şi el obiectivele diferite ale celor două mişcări: „revolta lui Teodoro era îndreptată împotriva grecilor, mai ales împotriva acelor familii de greci care locuiau la Constantinopol, în Fanar şi erau domni în cele două principate şi dragomani ai Porţii" (...). Ipsilanti patrona causa pură a grecilor (...) iar „revoluţia răspîndită în Grecia de societatea secretă a eteriştilor are drept scop renaşterea (risurezione) anticei Grecii. Revolta din Ţara Românească nu numai că n-a fost în sensul eteriştilor dar chiar diametral opusă" (diametralmente oposta")[7].

---

[4] Pentru aceasta vezi G. Găzdaru, *O relatare manuscrisă italiană despre revoluţia lui Tudor Vladimirescu*, în „Diplomatarium italicum", 1934, p. 240–273; D. Bodin, *Tudor Vladimirescu în lumina izvoarelor italiene*, în „Revista istorică Română", 1941–1942, vol. XI–XII, p. 45–62.

[5] *Revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, Bucureşti, Editura Academiei, 1980, passim.

[6] „Gazetta Piemontese", nr. 57 din 12 mai 1821 – Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 19.

[7] „Osservatore Triestino", nr. 37 din 12 iunie – Arhivele Statului Bucureşti, Italia, rola 37, c. 38–39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

„Gazetta Piemontese" din 19 iunie face şi la referiri ample şi foarte tranşante la adresa scopurilor celor două revoluţii. Astfel „primele mişcări au fost începute de Teodoro în Mica Valahie. Ele erau îndreptate împotriva grecilor şi în mod precis împotriva fanarioţilor (...). Plîngerile acelui popor nu sînt împotriva turcilor ci împotriva principilor greci care guvernează şi îi persecută după bunul lor plac (...) pentru a-şi satisface propria lăcomie precum şi a clienţilor lor. De aici rezultă diferenţa între declaraţiile făcute Porţii de Teodoro şi proclamaţiile lui Ipsilanti. Acest tînăr prinţ apărut după aceea în Moldova ca apărător al cauzei pure a grecilor (...). revoluţia greacă propriu-zisă este circumscrisă Peloponezului şi insulelor greceşti din Arhipelag (...) şi are drept scop renaşterea vechii Grecii".

În acest contest ziarul afirmă răspicat că „revolta Valahici (...) este contrară planurilor eteriştilor (diametralmente contraria)"[8]. De aici încercările lui Ipsilanti a cărui mişcare avea foarte slabă aderenţă în rîndurile românilor, de a-l atrage pe Tudor spre planurile şi interesele sale, „de care Teodor era străin"[9], după cum remarca „L'Osservatore Triestino" în 26 mai 1821. În aceste condiţii, nu numai că nu a existat nici o înţelegere între cei doi, dar se va declanşa o puternică animozitate şi antipatie pînă la ură chiar, aspecte sesizate de toate ziarele italiene ale vremii. „Între cei doi domneşte puţină înţelegere (poca inteligenzia)[10]. Cei doi se urăsc reciproc (si odiano reciprocamente) atît încît n-ar trezi nici o mirare ştirea că ei s-ar fi încăierat", scria „Giornale del regno delle due Sicilie" şi „Gazeta Piemontese"[11]. Aceasta din urmă afirmă Tudor" protesta mereu că nu vrea să lupte împotriva Porţii ci numai împotriva puterii tiranice a boierilor"[12], dar „nu a încetat să ceară reintroducerea drepturilor Ţării Româneşti".

Aceste diferenţe de idealuri şi animozitate dintre cei doi vor avea consecinţe nefaste asupra revoluţiei, lucru mărturisit de altfel chiar de Tudor.

În final, cei doi nu au ajuns la nici o înţelegere după cum menţiona „Gazetta di Genova" în 15 aprilie: „Se zice că aceşti doi capi ai revoltei nu au ajuns la un acord între ei; Teodoro refuza să intre în subordinele lui Ipsilanti şi se pare că în taină ar avea alte intenţii decît rivalul său"[13]. Iar motivul refuzului l-a dezvăluit chiar Tudor cancelarului austriac Udriţki la întrevederea pe care a avut-o în 22 martie /3 aprilie: „Şi aceasta pentru motivul că eu nu sînt dispus să vărs sîngele românilor pentru Grecia şi nu vreau ca printr-o măsură nesocotită şi pripită să întreprind ceva în detrimentul poporului român"[14].

Este cunoscut faptul că după izbucnirea revoluţiei lui Tudor, Poarta se pregătea să intervină în Principate cu scopul de a lichida mişcarea eteristă dar exista şi teama unui

---

[8] „Gazetta Piemontese", nr. 73 din 19 iunie 1821 – Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 41–42.

[9] „L'Osservatore Triestino" din 26 mai 1821, Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 37, p. 183, c. 42–43.

[10] „Giornale del Regno delle Due Sicilie", nr. 50 din 21 mai 1821, Arhivele St. Bucureşti, microfilme, Italia, rola 30, c. 460.

[11] „Gazetta Piemontese" nr. 73 din 19 iunie – Arhivele Statului, Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 42.

[12] „Gazetta Piemontese", nr. 66 din 2 iunie 1821, Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 32.

[13] „Gazetta di Genova", din 15 aprilie 1821, Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 30, c. 85.

[14] *Revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, p. 193–194.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

conflict cu Rusia. In orice caz armatele otomane concentrare pe linia de la Dunăre au primit ordinul să treacă în Ţara Românească. Tudor, deşi luase măsuri să întîmpine armata otomană, s-a hotărît, la 27 mai, să părăsească Bucureştii pentru a nu fi distrus oraşul şi să se retragă în Oltenia, prin Piteşti. În drum spre Piteşti a Intervenit arestarea şi apoi asasinarea lui din ordinul lui Alexandru Ipsilanti.

Presa italiană relatează în totalitatea ei aceste acţiuni confirmate de altfel şi de unele rapoarte diplomatice, Astfel „Gazeta Piemontese" relatează la 28 iunie, pe baza unei informaţii din 5 iunie, următoarele: „Un martor ocular raportează că Tudor, la puţin timp după sosirea lui la Piteşti a fost luat de un căpitan de cavalerie din rîndurile rebelilor şi condus în lanţuri la cartierul general al lui Ipsilanti de la Tîrgovişte"[15]. La 27 iunie ştirea era deja cunoscută la Viena de unde Rossi, ministrul piemontez de acolo, scria şi el că: „Înainte de a părăsi oraşul Tîrgovişte, acest general (Ipsilanti) a dat dispoziţie în 7 iunie să fie împuşcat Tudor Vadimirescu, arestat mai înainte din ordinul său"[16].

L'Osservatore triestino" din 30 iunie menţiona că: „Faimosul conducător rebel Teodoro (...) a fost surprins din ordinul lui Ipsilanti la Ploieşti şi dus prizonier la Tîrgovişte, a fost judecat de un tribunal de urgenţă pe 7 iunie şi condamnat la moarte[17]" (sentenziato e giustiziato). Indoielnică însă această judecare la care nici nu aveau dreptul, Tudor nefiind omul lor. Acelaşi lucru era relatat la 7 iulie şi de „Gazetta Piemontese"[18], iar patru zile mai tîrziu, tot aici se publicau informaţii preluate din cîteva scrisori sosite din Braşov şi care asigurau „că principele Ipsilanti l-a ucis pe Teodoro îndată ce a ajuns la Tîrgovişte, unde cartierul general al Prinţului se găsea încă în ziua de 6" (il principe Ipsilanti ha fatto moschetare Teodoro)[19].

Prin urmare, cînd eteriştii s-au convins că nu există nici o speranţă de a şi-l apropia pe Tudor şi prin el a se folosi de români, au decis să-l ucidă.

Ştirile din presa italiană sînt cu mult mai bogate decît am putut noi cuprinde aici şi ele privesc o multitudine de probleme. Dintre acestea mai menţionăm: date referitoare la efectivele armatelor lui Ipsilanti şi Tudor, informaţii despre intervenţia otomană în Principate, represiunile sîngeroase otomane împotriva tuturor celor care participaseră la revoluţia lui Tudor, ştiri referitoare la poziţia duplicitară a Rusiei, la soarta trupelor de panduri după asasinarea lui Tudor, la fuga Prinţului Ipsilanti în Transilvania şi dezastrul suferit de armata eteristă[20], etc.

Nu este lipsită de importanţă nici relatarea din 24 iulie 1821 a „Gazettei Piemontese" despre pierderile suferite de Tara Românească în urma jafurilor făcute de eterişti şi de armatele otomane – pierderile de recolte erau evaluate la suma de 50.000 de

---

[15] „Gazetta Piemontese", nr. 77 din 28 iunie 1821, Arhivele Statului Bucureşti, rola 28, c. 49.

[16] *Revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, p. 348.

[17] „L'Osservatore Triestino", nr. 75 din 30 iunie 1821, Arhivele Statului Bucureşti, rola 37, c. 47.

[18] „Gazetta Piemontese", nr. 81, 7 iulie 1821, Arhivele Statului Bucureşti, microfilme, Italia, rola 28, c. 65.

[19] *Ibidem*, nr. 83 din 12 iulie 1821, Arh. St. Bucureşti, rola 28, c. 58.

[20] C. Serban, *Mişcarea revoluţionară din 1821 în presa europeană*, în „Studii şi Materiale de Istorie Modernă", VI, 1973, p. 285.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

piaştri şi vor trebui să treacă două decenii pînă cînd „bogata Valahie îşi va reveni din nenorocirile în care se află"[21].

În genere presa şi actele diplomatice au prezentat ştirile referitoare la evenimentele din 1821 corect şi obiectiv, exceptînd „accentele de grijă şi ostilitate" cu care a fost caracterizată redeşteptarea naţională românească de la 1821.

Spre exemplu, Simonetti, ministrul sard din Petrograd, vedea în revoluţia lui Tudor un adevărat „uragan", Rossi, ministrul, piemontez din Viena îi spune „ciumă levantină', Chirico reprezentantul Sardiniei la Istanbul, o aşează între manifestaţiile „spiritului actual de revoluţie care infectează o mare parte a guvernelor europene". Iar Molajoni din Bucureşti, se bucură de fapta ucigaşă a lui Ipsilanti care „a tăiat pentru totdeauna voinţa (a lui Tudor) de a domni ca Principe la Bucureşti"; dar tot el recunoaşte că mişcarea lui Tudor a fost „foarte bine combinată şi foarte întinsă" datorită faptului că s-a sprijinit pe foştii panduri ai corpului liber pe care tot Tudor i-a comandat în războiul din 1806–1812.

Acum dacă se compară această serie de ştiri cu cele ce se vor face publice în Italia după anul 1821 şi pînă în 1940, despre Tudor Vladimirescu, situaţia se prezintă astfel, după concluziile istoricului Dumitru Bodin: „numai într-un caz şi atunci incidental, o singură lucrare care judecă just pe eroul român; în trei cazuri îl prezintă fals; iar în majoritatea cazurilor îl ignoră complet"[22]. Statistica se opreşte la 1940 dar nici după această dată lucrurile nu s-au schimbat substanţial.

Lucrarea care scrie cîteva rînduri dar adevărate despre Tudor este a Annei Nuzzo – „La rivoluzione greaca e la questione d'Oriente nella corrispondenza dei diplomatici napolitani (1820–1830)" apărută la Salerno în 1930.

Explicaţia descrescîndului interes al istoriografiei italiene faţă de Tudor mergînd pînă la deformarea evenimentelor, a imaginii lui, nu este atît de greu de înţeles. Denaturarea lucrurilor trebuie pusă în legătură cu „bibliografia bogată grecească şi, după ea, italiană, care a popularizat lupta eteriştilor, enorm în cercurile ştiinţifice şi chier în masele populare italiene, şi apoi o dată cu acest aspect, figura lui Tudor, trecută prin critica şi interesele greceşti.

Nu trebuie scăpat din vedere că „dragostea pentru Elada" în jurul anilor 1821–1823 a devenit un subiect predilect în Europa şi mai ales în Italia. „Presa, cercurile universitare, lumea politică întreţineau această atmosferă". Aşa se şi explică de ce unităţile de voluntari în care italienii se aflau în număr foarte mare, s-au sacrificat în luptele din Grecia.

De la prezentare voit tendenţioasă şi pînă la ignorare nu a fost prea mare distanţă; distanţă care a fost micşorată pe de o parte de presiunea intereselor greceşti şi apoi de existenţa în număr restrîns a lucrurilor româneşti care să prezinte corect evenimentele şi care să ajungă în Italia într-o limbă străină dacă nu chiar în italiană.

Rămîne aşadar o obligaţie actuală aceea de a înfăţişa în „straie accesibile străinătăţii" figurile de seamă ale istoriei româneşti. Iar Tudor a fost simbolul unei remarcabile biruinţe româneşti.

---

[21] D. Zaharia, *Presa din Italia despre mişcarea revoluţionară condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Carpica", Bacău, 1971, p. 354.

[22] D. Bodin, *op. cit.*, p. 62.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

DEMERSURILE ISTORIOGRAFULUI C. D. ARICESCU PENTRU EXECUTAREA PORTRETULUI LUI TUDOR VLADIMIRESCU. DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Arhivist principal LIDIA BRÂNCEANU

Aşa după cum menţiona G. Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" prin activitatea desfăşurată ca poet şi romancier, Constantin D. Aricescu (1823–1886) nu a rămas înscris în istoria literaturii române printre novatorii vreunui gen literar[1].

Dar pasiunea cu care a studiat C. D. Aricescu trecutul istoric al ţării sale îl va face să dea lucrări valoroase care îl vor înscrie în istoriografia românească.

Atenţia noastră s-a îndreptat spre „Istoria revoluţiunii române de la 1821" publicată la Craiova, în 1874, în editura Gh. Chiţu şi I. Teodorian, pe care o însoţeşte cu o culegere de izvoare intitulate „Acte justificative la istoria revoluţiunii române de la 1821" pentru care, fapt notabil, se străduieşte să găsească portretul lui Tudor Vladimirescu pentru a-l face cunoscut publicului interesat.

Studierea corespondenţei din perioada 1872–1874, dintre Gh. Chiţu, editorul craiovean şi Constantin D. Aricescu, director, în acei ani, al Arhivelor Statului din Bucureşti (1869–1870, 1871–1874), scoate în relief eforturile pe care C. D. Aricescu le-a făcut pentru strîngerea documentelor originale referitoare la revoluţia din 1821, rigoarea şi meticulozitate ştiinţifică dovedită la alcătuirea volumelor cît şi greutăţile survenite pe parcursul editării şi pe care Gh. Chiţu s-a străduit să le depăşească. Pe lîngă aceasta corespondenţa ni-l prezintă pe Constantin D. Aricescu ca un pasionat iconograf care s-a străduit să-şi însoţească lucrarea cu imaginea figurativă a eroului principal, Tudor Vladimirescu, efort asupra căruia istoricii au stăruit prea puţin pînă acum.

În monografia dedicată lui Th. Aman, Radu Bogdan menţionează că lipsesc informaţiile cu privire la crearea unor anumite opere, dînd ca exemple şi tabloul lui Tudor Vladimirescu. Investigaţiile făcute au scopul de a suplini pe cît posibil golul resimţit

---

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, 1941, p. 249.

[2] V. Maciu, *Activitatea istorică a lui C. D. Aricescu*, Bucureşti, 1957, p. 46–47.

[3] Arh. St. Buc., fond Saint-Georges, inv. 1126, dosar 14, pachet III.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

C. D. Aricescu, pentru realizarea portretului lui Tudor Vladimirescu, care intrase, încă din acea vreme, în conştiinţa naţională, şi-a îndreptat atenţia spre alegerea unui pictor care, prin talentul său să poată exprima cît mai sugestiv trăsăturile eroului înscris luptei pentru afirmarea idealurilor de neatîrnare şi dreptate socială a poporului român.

Astfel, în contractul încheiat între Gh. Chiţu şi C. D. Aricescu pentru publicarea istoriei revoluţiunii române de la 1821, se prevedea să se execute „fotografierea portretului lui Tudor Vladimirescu, după originalul în ulei ce se încerca a se face de domnul Grigorescu, dacă va reuşi a-l reproduce, după însemnările ce i s-au dat, cît se va putea mai natural"[4].

Încîntat de apariţia în cuprinsul lucrării a portretului lui Tudor Vladimirescu, în execuţia unuia dintre geniile picturii româneşti, Gh. Chiţu din Craiova îi scrie, la 21 iulie 1872 lui C. D. Aricescu: „Este vorba de portretul lui Tudor la care ţin atît de mult încît dacă nu l-aş avea mi-ar strica toată iluziunea. Te felicit de ideea ce ai avut de a încerca pre domnul Grigorescu, unicul, după mine, de a efectua o asemenea idee"[5]. În continuare, Gh. Chiţu îi cere lui C. D. Aricescu lămuriri referitoare la modalitatea pe care va trebui să o folosească pentru a putea stampa portretul eroului, atunci cînd va fi gata şi la condiţiile în care pictorul Nicolae Grigorescu le va da portretul.

Înainte de a răspunde la toate aceste întrebări, era necesar ca pictorul Nicolae Grigorescu să fie sprijinit cu descrierea cît mai apropiată a înfăţişării reale a lui Tudor Vladimirescu pentru a putea efectua portretul.

De aceea, C. D. Aricescu caută printre rudele şi cunoştinţele lui Tudor Vladimirescu portretul acestuia: „V-am rugat cu cea din urmă epistolă a-mi trimite portretul de la dumneavoastră spre a înlesni domnului Grigorescu sarcina dumisale în facerea portretului în cestiune", scria C. D. Aricescu lui Ion Vladimirescu, ruda lui Tudor, din comuna Vladimir[6].

Căutările lui C. D. Aricescu se dovedesc a fi infructuoase şi nepractice.

Informat de faptul că la m-rea Polovraci[7] din Gorj există „un tablou al lui Tudor, în culori, în ulei, de un desemn fără artă"[8] şi că, în comuna Prejna[9], din plaiul Cloşani, în biserica făcută acolo de Tudor era portretul acestuia „pe o blană de lemn"[10].

---

[4] *Ibidem*, f. 124–125.

[5] *Ibidem*, f. 25–26.

[6] *Ibidem*, f. 31.

[7] Polovraci – sat la munte în jud. Gorj pe Olteţ. În apropiere mănăstirea Polovraci, zidită în prima jumătate a sec. XVI, refăcută la 1643 de boierul Danciul Părăianu vel postelnic şi zugrăvită în timpul lui Constantin vodă Brîncoveanul la 1703. Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, p. 669.

[8] *Ibidem*, p. 4.

[9] Prejna, sat în Mehedinţi, la munte. Biserică zidită de Tudor Vladimirescu în 1818.

[10] *Ibidem*, f. 5–6. Prietenul lui C. D. Aricescu, G. Niculescu din Craiova care îi dă informaţia, menţionează că „serviciul ce ţara prin tine îmi impune", îl face dezinteresat deoarece „dorinţa ta care este şi a mea, este a tuturor românilor celor buni".

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

C. D. Aricescu îşi dă seama că avea de înfruntat atît greutăţile deplasării cît şi curgerea timpului, întrerupîndu-l din activitatea de întocmire şi de redactare a manuscrisului lucrării.

Pe de altă parte, editorul Gh. Chiţu insistă prin telegrame şi scrisori, pe lîngă C. D. Aricescu, să găsească portretul necesar pictorului Grigorescu „căci fără acesta se întîrzie apariţia lucrării"[11].

Este greu de înţeles motivul care l-a determinat pe pictorul N. Grigorescu să nu stăruie pentru culegerea informaţiilor necesare executării portretului care i-ar fi legat numele de conducătorul revoluţiei de la 1821.

Editorul Gh. Chiţu, văzînd că executarea portretului lui Tudor de către pictorul Grigorescu nu înaintează, pentru a-l sprijini şi pe C. D. Aricescu, credem că s-a adresat personal pictorului Th. Aman, cu care întreţinea încă din 1852, elevi fiind la Liceul Sf. Sava din Bucureşti[12], vechi legături de prietenie.

Şi astfel, cel care va finaliza portretul lui Tudor Vladimirescu reconstituit după relatări scrise şi orale ale contemporanilor eroului şi, mai ales, ale fostului său secretar de cancelarie, Petrache Poenaru[13], va fi pictorul Theodor Aman, craiovean, participant la evenimentele istorice contemporane lui şi crescut în atmosfera de veneraţie a faptelor străbune.

Executarea portretului lui Tudor Vladimirescu de către Theodor Aman a sîrnit interesul oamenilor de cultură şi de stat, pînă într-atît, încît, ministrul instrucţiunii publice, Vasile Boerescu[14] şi-a exprimat dorinţa prin C. D. Aricescu de a-l vedea.

---

[11] *Ibidem*, f. 54–55.

[12] Arh. St. Buc., în *Biografia mea*, mss. 1230, f. 167, C. D. Aricescu menţionează că a fost cu Gh. Chiţu „amic la colegiul Sf. Sava".

[13] Poenaru, Petrache (n. 10 ian. 1799, Beneşti–Vîlcea, 2 oct. 1875, Bucureşti). A învăţat în lb. greacă şi română la şcoala de la biserica Obedeanu din Craiova. La 1818 devine grămatic în cancelaria Episcopiei de Rîmnic. În 1819 este numit profesor la Bucureşti, la şcoala Mitropoliei, în locul lui Eufrosin Potecă. În 1821, secretar al lui Tudor Vladimirescu. După revoluţie pleacă pentru studii în Austria, Franţa şi Anglia. În 1832 este numit profesor de matematici şi director al şcoalelor naţionale, întocmind legea şcolară. Sprijină înfiinţarea colegiului naţional din Bucureşti, Craiova şi alte şcoale primare urbane şi rurale. La 1841 a făcut parte din Obştească Adunare; director la Logofeţia bisericească; director în Ministerul de Externe. Membru al Eforiei Şcoalelor. Pentru activitatea desfăşurată a fost ales membru al Academiei Române în 1871. Împreună cu Nicolae Bălcescu a scos revista „Învăţătorul satului". Opera: Geometria, 1873: Dicţionar francez–român, 2 vol. 1840 (cu P. Aron şi Hill); Gh. Lazăr şi şcoala română, 1871, etc.

[14] *Boerescu, Vasile* (n. Bucureşti, 1 ianuarie. 1830–10 nov. 1883, Paris). Studiile la Liceul Sf. Sava, cînd începe să scrie în „Pruncul român" – dir. C. A. Rosetti. Dreptul la Paris. La Bucureşti înfiinţează Facultatea de Drept. A făcut parte din Ministerul de Justiţie (1860), interimatul Cultelor (1868–1869); Ministerul de Externe (1873–1875) în cabinetul lui L. Catargiu; în 1875 încheie prima convenţie comercială cu Austro-Ungaria: 1879–1880 ministru de externe în cabinetul Ion Brătianu. A fondat la 1870 revista „Presa", iar la 1857 „Naţionalul" ziarul liberalilor moderaţi. v. Lucian Predescu, Enciclopedia Cugetarea, Buc., 1940, p. 109.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Th. Aman, riguros cu lucrările sale, îi răspunde lui C. D. Aricescu: „Aş fi consimţit cu plăcere la dorinţa Domnului Ministru însă după cum ştiţi, portretul nu este definitiv terminat, aştept cadrul pentru acesta. Un tablou fără cadru nu-şi are efect. Dorinţa domnului ministru, mă flatează şi voi fi fericit a-l satisface cînd totul va fi în regulă"[15]. Portretul este trimis la începutul anului 1874 ministrului instrucţiunii publice care îl consideră reuşit, adăugînd că este „făcut cu fantezie"[16].

Plăcîndu-i tabloul şi maniera în care Th. Aman pictase figura lui Tudor Vladimirescu, Vasile Boerescu caută apropierea renumitului pictor. Prietenia, preţuirea şi stima pe care o simţeau unul pentru celălalt, se va concretiza în sprijinul dat de Vasile Boerescu[17] lui Th. Aman pentru deschiderea Şcolii de Belle Arte din Bucureşti. Nevrînd să se lase mai prejos, Th. Aman va grava figura lui Vasile Boerescu, lăsînd-o moştenire generaţiilor care i-au urmat.

În martie 1874 din Craiova, Gh. Chiţu îi scria lui C. D. Aricescu despre intenţia sa de a fotografia portretul lui Tudor executat de Th. Aman, cu scopul de a fi trimis apoi, la tipografia Socek ca să-l litografieze, după care îl roagă să îl expedieze îndată prin poştă, în contul său, pentru a nu se mai întîrzia apariţia lucrării. Spre regretul nostru, din cercetările întreprinse n-am reuşit să aflăm care a fost atelierul care a fotografiat tabloul lui Th. Aman la cererea lui Gh. Chiţu şi dacă acesta s-a şi realizat.

Important este că Theodor Aman a reuşit astfel, să îmbogăţească galeria de tablouri ale unor personalităţi istorice, cu portretul lui Tudor Vladimirescu pe care l-a redat atît de sugestiv încît a rămas întipărit în mintea unui neam întreg aşa cum l-a înfăţişat pictorul în tabloul său.

Nevoia de a păstra figura lui Tudor Vladimirescu în conştiinţa generaţiilor prezente şi viitoare este desigur satisfăcută, înainte de toate, de lucrările elaborate apărute de-a lungul anilor cu referire la acest subiect dar şi de celebrul portret executat în împrejurări a cărui istorie, aparent minoră, are darul să lumineze drumul dintre iniţiativa lui C. D. Aricescu şi realizarea lui de către Theodor Aman.

---

[15] Arh. St. Buc., fond citat, f. 111.

[16] *Ibidem*, f. 116.

[17] *Ibidem*, f. 90.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ANEXA I

1872 ianuarie 14, Rm. Vîlcea. M. I. Vladimirescu îi scrie lui C. D. Aricescu despre incendiul din 1847 în care s-au distrus actele olografe de la Tudor Vadimirescu; regretul că nici boierul Golgoveanu nu a păstrat nimic; un portret al lui Tudor se află în mănăstirea Polovraţi din Gorj; îl informează că sabia lui Tudor se află la C. A. Rosetti.

1872 ianuarie 14
Rîmnicu Vîlcea

Onorabilul meu Domn şi Amic,

Am primit cu mare mulţumire epistola ce mi-aţi făcut onoare a-mi adresa prin care-mi arătaţi că vă ocupaţi a scrie Istoria revoluţiunii de la 1821 şi-mi cereţi, cu tot dreptul a vă transmite ca urmaş al heroului vreun act olograf sau portretul lui, dacă le posedă familia noastră.

În adevăr, dacă tot bunul cetăţean este dator respect şi recunoştinţă bărbaţilor care-i sacrifică laboarea şi ştiinţa lor pentru a pune supt ochii contemporanilor şi a le transmite poaterităţii faptele glorioase ce au strălucit pe pămîntul Patriei cu atît mai mult familia noastră pentru această operă la care puneţi atîta zel trebuie să vă fie şi mult recunoscătoare; fatalitatea au făcut să nu vă putem procura direct tezaurele ce reclamaţi, incendiul de la 1847 care au consumat cea mai mare parte a oraşului ne-au ars şi acele acte ce constituiau pentru noi titlul de cea mai înaltă nobleţe cîştigată prin sîngele vărsat pentru cauza Patriei. Am urmărit după această nenorocire să dobîndesc de aurea scripte olografe d'ale heroului, şi, pe cînd mă găseam membru la Curtea din Craiova, m-am adresat la bătrînul boer Glogoveanu în care speram mult, dar nici acesta nu posedă nimic; cît pentru răposatul colonel Solomon cu care eram în intimitate, nu păstra decît chepchenurile şi pitacele cu care îl onorase căimăcăniile: norocul au făcut să găsesc la dl. Hristodon Marghiloman din Craiova, un act olograf pe care îl conservă cu toată religiozotatea ce merită. Dl. Marghiloman este proprietar al muntelui din plaiul Cloşani unde heroul fusese numit vătaf de plai, în interesul Istoriei vă asigur că dl. Marghiloman vi-l poate confia.

Despre portretul heroului, nici am posedat, nici am găsit vreo urmă, dar la mănăsirea Polovraci – din Gorj – trebuie să existe şi astăzi un aşa numit tablou cu culori de ulei de un desemn fără artă, ce desigur va fi ieşit din penelul vreunui fanariot căci heroul se vede desemnat la sînga cu pandurii săi, iar la dreapta, deasupra emblema Maicii Domnului.

Acest aşa numit tablou, desigur trebuie să existe şi astăzi „banul rău nu să pierde".

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Eu l-am văzut, sunt acum 10 ani. Nu poci termina răspunsul meu fără să vă amintesc, pentru ce guvernul nu se grăbeşte a face să treacă în posesiunea Patriei, ca avere a ei, sabia heroului T Tudor care se găseşte la dl. C. A. Rosetti: destul sudoarea noastră se va vărsa în pungile străinilor; generalul Teil şi dl. Costa-Foru fiii poporului, să nu se lepede ca Petru în ziua încercării.

Scuzaţi-mă dacă neputînd corespunde pe deplin cerinţei dvs. v-am obosit cu această epistolă.

Binevoind a primi totdeodată asigurarea prea distinsei mele consideraţiuni.

Al Domnici voastre amic devotat
M. O. Vladimirescu.

1872 februarie 6. Craiova. G. Niculescu îi scrie lui C. D. Aricescu în legătură cu trimiterea unor acte ce ar fi aparţinut lui Tudor Vladimirescu. Îl informează că portretul lui s-ar găsi pictat în biserica din comuna Prejna, plaiul Cloşani, unde acesta a fost vătaf; îl sfătuieşte să caute documente şi în arhiva din Craiova.

6 februarie 1872,
Craiova

Frate Costache,

Dacă n-am răspuns îndată la scrisoarea ta n-a fost o neglijenţă din parte-mi, cauza este că am avut o nenorocire în familie, am pierdut un copilaş în etate de un an, şi după ce m-am mai desmeticit am căutat parte din hîrtiile rămase de la tata meu, însă n-am avut timp a le revizui pe toate ca să găsesc scrisorile lui Tudor pe care le trimisese tata meu, cari era unu din amicii săi intimi, şi pe care le-am cetit însumi, în timpul Domnului Cuza. Acum mă întorc acasă la Severin de unde am venit de cîteva zile, şi nu voi întîrzia a veni aici, la Cameră şi după ce voi reveni de la Bucureşti, voi căuta toate hîrtiile ce se găsesc pe acolo de care ai trebuinţă.

Asemenea m-am adresat la mai mulţi amici şi mi-au promis a căuta şi a-mi aduce orice hîrtie voi găsi. De ocamdată poci să-ţi aduc un răvaş al lui Tudor scris şi subscris de dînsul. Mai amînă tipărirea historiei sau vieţii eroului martir, ca să am timp a căuta şi a aduna mai multe acte.

Cît pentru portretul lui Tudor, dacă nu pot găsi mai curînd un bun pictor care să meargă cu mine a-l copia după cel ce se conservă, unic în toată ţara, în comuna Prejna din plaiul Cloşani, în biserica ce este acolo făcută de dînsul, îl voi lua din biserică, fiind pe o blană de lemn şi-l voi duce la un pictor bun ca să-l copieze şi să litografieze mai multe cu cheltuiala mea şi astfel, dorinţa ta care este şi a mea, va fi satisfăcută, dar tocmai ca să pot mai cu succes serviciul ce ţara prin tine îmi impune, te rog mai amînă tipărirea, Şi dacă pe vară poţi să vii pe la noi ar fi bine să mergi însuţi la cîteva comune pe plaiul Cloşani sau lasă-mi timpul a mă duce ca să adun din actele ce vor fi mai rămas pe la mulţi din locuitori, de cînd era el vătaf (subprefect) al plaiului Cloşani. Caută şi aici, în arhivă, unde poţi găsi în dosare hîrtii de ale lui între anii 1812–1820.

---

* Arh. St. Buc., fondul Saint Georges, dosar 14, pachet III, 1872, f. 3–4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru două pachete cu cărţi ce mi-ai dat, am dat una lui Ruptureanu căruia îi era adresată şi pe cel către Frumuşani l-am dat asemenea ca să îl trimită el la Tîrgu Jiului. Credeam că le va fi desfăcut, dar el le-a uitat şi tocmai după ce am primit scrisoarea ta, le-a căutat şi le-a găsit între cărţile sale. I-am zis să le păstreze ca să le dăruiască scolarilor la examene, iar cît pentru preţul lor, cînd vei veni aici ţi-l voi răspunde.

Acum că cunoşti cauza întîrzierii nu mă îndoiesc că eşti convins că nu vei avea a te plînge de mine că sînt indiferent, nici că, prin urmare, de ghimpii ariciului, pînă la revedere, te îmbrăţişez.

Al tău devotat amic şi frate
Gr. Niculescu

/1872/. Th. Aman îi scrie lui C. D. Aricescu că nu-i poate trimite tabloul lui Tudor Vladimirecu solicitat de ministrul instrucţiunii publice V. Boerescu fără cadru deoarece „nu-şi are efect".

Domnul meu,

Aşi consimţit cu plăcere la dorinţa domnului Ministru însă după cum ştiţi portretul nu este definitiv terminat, aştept cadrul pentru aceasta.

Pe de altă parte un tablou fără cadru nu-şi are efect.

Dorinţa Domnului ministru mă flatează şi voi fi fericit a-l satisface cînd totul va fi în regulă.

Primiţi, vă rog, salutările mele.

Dsale Domnului Aricescu
Th. Aman

1872 august 19, Bucureşti. C. D. Aricescu solicită de la o rudă a lui Tudor Vladimirescu un portret al acestuia; cu speranţa că îl va trimite, îi promite că va rezolva problema pensiei.

Bucureşti, 19 august 1872

Domnul meu,

V-am rugat cu cea din urmă epistolă a-mi trimite portretul Dv. spre a înlesni D-lui Grigorescu sarcina Dumisale în facerea portretului lui Tudor, te rog şi prin aceasta a-l trimite, ca să aibe timp artistul a se ocupa cu portretul în cestiune.

Deasemenea aştept şi actul relativ la pensia Dumitale.

Salutare

C. D. Aricescu

---

* Arh. St. Buc., fond Saint Georges, dosar 14, pachet III, 1872, f. 5–6.
** Arh. St. Buc., Fond Saint Georgescu, dosar 14, p. III, 1872, f. III.
*** Arh. St. Buc., fond Saint Georgescu, inv. 1126, dos. 14, p. III, 1872, f. 31.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

/1872/. D. Ghidionescu îi scrie lui Th. Aman transmiţîndu-i părerea ministrului Boerescu despre portretul lui Tudor Vladimirescu.

Ministerul Cultelor şi al
Instrucţiunii Publice
Cabinetul Directorului

Onorate Domn,

Văzînd Domnul ministru portretul lui Tudor, a spus că este tînăr, tipul e oltenesc, şi că e bun, adăugînd că e făcut cu fantezie.

Al Dumneavoastră amic

D. Ghidionescu

/1872/, Craiova. Gh. Chiţu editor solicită lui C. D. Aricescu facsimile şi portretul lui Tudor Vladimirescu.

Telegramă

D-lui C. D. Aricescu
Director, Arhivele Statului, Buc.

Comunică facsimile, dară te rog trimite îndată portretul tot gata.

Chitzu

---

* Arh. St. Buc., fond Saint Georges, inv. 1126, dosar 14, p. III, f. 116.
** Arh. St. Buc., Saint-Georges, dosar 14, pachet III, 1872, f. 54.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

UN OM DE LA 1821 – NICOLAE POPESCU DIN MUŞETEŞTI (ARGEŞ)

Conf. dr. G. D. ISCRU

„Secretar" (grămătic, fecior în casă timp de 10 ani[1]) şi confident al episcopului de Argeş, Ilarion Gheorghiadis (Vlădica Ilarion) – prim sfătuitor al lui Tudor Vladimirescu – Nicolae Popescu s-a născut în 1801, fiind originar din Oltenia şi – potrivit tradiţiei păstrate în familie – văr cu Tudor Vladimirescu.

Nu ştim în ce împrejurări a ajuns în serviciul Vlădicăi Ilarion, dar tinereţea sa (avea atunci 20 ani), entuziasmul cu care a trăit tumultoasele evenimente din primăvara anului 1821 au făcut din Nicolae Popescu una din cele mai preţioase „surse vii" de informaţii atunci cînd, prin 1872–1873, C. D. Aricescu şi-a început adunarea materialului pentru *Istoria revoluţiunii române de la 1821*. Între altele, Nicolae Popescu – des amintit în lucrarea lui Aricescu – a furnizat informaţii preţioase asupra steagului revoluţiei lui Tudor: „Steagul cel mare al lui Tudor, asigură d. Nicolae Popescu de la Muşeteşti – scria C. D. Aricescu – era zugrăvit în Bucureşti, cu măiestrie, de un călugăr de la /mănăstirea/ Antim, anume David", informaţie foarte preţioasă căci, într-adevăr, la amintita mănăstire din Bucureşti se află un prapure (poate chiar steag), vechi, dar bine conservat, avînd pictaţi de-o parte şi de alta, cei doi sfinţi ostaşi de pe „steagul lui Tudor" – Sf. Gheorghe şi Sf. Teodor Tiron, cum semnalează şi I.P.S. Nestor Vornicescu în lucrarea *Descătuşarea. 1821*[2]. După revoluţie s-a căsătorit cu o fiică a „episcopului de Sibiu" (amintire de familie) cu care a avut două fete (Anastasia şi Marghioala) şi doi băieţi (Manole şi Toma). Despre Toma Popescu s-a păstrat în familie tradiţia că l-ar fi cunoscut pe Nicolae Bălcescu şi că pentru a-l întîlni, făcea frecvente drumuri prin Muşeteşti, la Bălceşti, pe Topolog. Nicolae Popescu a murit în 1876.

Multă vreme familia a păstrat o seamă de obiecte şi documente rămase de la „tata-moşu" – cum, cu dragoste este numit şi acum de urmaşii ce-i mai are (vezi mai jos mărturia d-nei Ioana Botez) – îşi amintesc strănepoatele sale – au poposit în cursul anilor diferite personalităţi politice şi culturale: lui N. Iorga îi plăcea în chip deosebit să vină pe meleagurile luptătorului de la 1821.

La vremea cînd Aricescu îi solicita informaţii, Nicolae Popescu, bătrîn şi bolnav nu mai putea redacta el însuşi un text. Şi totuşi Aricescu îl citează frecvent în cartea sa – ceea

[1] C. D. Aricescu, *Istoria revoluţiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 50.

[2] Nestor Vornicescu, *Descătuşarea. 1821*, Craiova, 1981, p. 128.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ce înseamnă fie că s-a deplasat personal la el şi şi-a notat mărturisirile, fie că a angajat pe cineva în acest scop. Din păcate, asemenea însemnări (care s-ar fi transformat într-un preţios document al evenimentelor din 1821) nu s-au păstrat, ori n-au fost găsite încă.

Ne-a rămas totuşi o foarte preţioasă scrisoare, dictată de Nicolae Popescu şi purtînd semnătura sa autografă, în care face o cutremurătoare descriere a ultimelor clipe ale lui Tudor, subliniind încă odată că aducîndu-le la cunoştinţă îşi îndeplineşte o datorie patriotică, de onoare.

Dînd publicităţii această scrisoare, ţin să subliniez încă odată că adunarea tuturor documentelor relative la revoluţia din 1821 – şi publicarea lor, apoi, într-o ediţie critică – prezintă pentru noi un interes deosebit.

O arată îndeajuns amintita scrisoare de răspuns a lui Nicolae Popescu către C. D. Aricescu al cărei conţinut îl reproducem mai jos.

1872 augustu 4, din Piteşti

Salutările noastre

Respectabile domn!

Priimind onorabila dv. epistolă cu data de 9 iulie şi văzînd coprinderea ei, nu puţin m-am bucurat că d-ta eşti singurul dintre români care se ocupă cu istoria bravului şi de strălucita memorie slugerul Tudor Vladimirescul. Crede, d-le, că a doa bucurie încă nu am avut în viaţă-mi ca aceasta, văzînd că pociu a vă servi pe dv. cu ceva, ba încă chiar patria mea română.

Istoria lui Tudor, în ceea ce vă poate lămuri deocamdată este ast feliu. Aflîndu-mă în Braşov, ca persoană ataşată lîngă episcopul Ilarion Argeşiu, au venit, după moartea lui Tudor, în Braşov, Chiriac Popescu, care ocupa pe lîngă Tudor fonctiunea de galatu <aghiotant>, spuind episcopului şi la toţi chiar, că pe Tudor, din porunca lui Ipsilantu, l-au scos noapte<a> căpitanul Vasile Caravia din Mitropolia Tîrgovişti<i>, unde era arestat şi l-au dus, împreună cu alţi arnauţi, pe iazul mori<i>, unde, din porunca lui Caravia, arnauţi<i> au înfipt suliţele în spatile lui Tudor, care au căzut în brînci zicînd aceste cuvinte: „Hoţilor şi tîlharilor, dacă sînteţi oameni vrednici, duceţi-vă şi vă bateţi cu turci<i> şi-i scoateţi din ţară, dar nu cu mine un om desarmat. Şi să ştiţi că trupurile voastre o să le mănînce cîini<i>. Ţări<i> Româneşti şi păsările prin munţi". Dupe aceea Tudor a murit. Iar ei i-au aruncat trupul în puţul de lîngă acest iaz care trecea pe lîngă grădina lui Geartolu.

D-l meu! eu eram dator să fac aceasta <să răspundă solicitării lui Aricescu> ca unul ce am fost cu Tudor şapte săptămîni în Cotroceni, mîncînd din masa dînsului, şi care făceam ciornile care mi le dicta episcopul Ilarion în secretu, tot în favorul acestii ţări. Dar posiţiunea mea astăzi nu este aşa de suficientă ca să pot face un asemenea lucru, căci, ca om, am suferit şi sufăr chiar sumă de evenimente triste, din causă că justiţia astăzi la noi în ţeară au adormit demult şi nu se mai deşteaptă. Sînt încă multe lucruri de spus în viaţa lui Tudor, care n-ar trebui să le îngrop cu mine, dar ocazie n-am ca să mă pot întîlni cu dv.

Primiţi, d-le, din parte-mi, călduroasele îmbrăţişări de la un bătrîn care de astăzi înainte nu te mai priveşte alt feliu decît ca pe un adevărat fiu al patriei sale şi care vrea să-i facă cel mai mare serviciu.

N. Popescu din comuna Muşeteşti[3].

---

[3] Arhivele Statului Bucureşti, fond Saint-Georges, inv. 1126, pach. III, doc. 14, f. 30 r. v.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ANEXĂ

MĂRTURIA DOAMNEI IOANA BOTEZ*

„In casa părintească de la Curtea de Argeş, pe un perete, între fotografiile de familie era una mică înfăţişînd un bătrîn stînd pe un scaun, înconjurat de o pereche tînără şi o doamnă cu rochia înfoiată, neagră. Cînd se vorbea despre cei dispăruţi, cu evlavie şi dragoste, bătrînul acela era numit „tata moşu de la Muşeteşti".

Povestirile despre „tata moşu" mi-au încîntat copilăria şi tinereţea. Pribegind însă, o vreme, prin lume, le mai uitasem. În iunie 1975, la comemorarea a 400 de ani de atestare documentară a comunei Muşeteşti–Argeş, în muzeul organizat cu acest prilej prin grija profesorului Nicolae Teodorescu au fost expuse mărturii şi despre activitatea „pitarului" Nicolae Popescu, unele din ele, păstrate în familie, fiind aduse de mine însămi, ca strănepoată a lui „tata moşu".

În familie se conservase şi se menţine, cu veneraţie, amintirea celui care, în tinereţea lui, cînd avea circa 20 de ani, a participat la revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirscu iar apoi, prin 1872, a fost una din principalele „surse vii" pentru C. D. Aricescu, atunci cînd acesta şi elabora cunoscuta sa carte despre evenimentul amintit, Istoria revoluţiunii române de la 1821 *(Craiova, 1874); în carte, mărturiile lui Nicolae Popescu din Muşeteşti–Argeş sînt frecvent citate, cu deosebita încredere a autorului, căci veneau de la un martor ocular şi participant la revoluţie.*

Cu cîţiva ani în urmă, lectorul univ. G.D.Iscru, autorul cărţi Revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu *(Ed. Albatros,Bucureşti,1982),a avut amabilitatea să-mi pună la dispoziţie o fotocopie a scrisorii lui Nicolae Popescu către C.D Aricescu.La îndemnul d-sale şi de comun acord, gîndind că scrisoarea şi menţionata fotografie de familie prezintă interes pentru istoria revoluţiei din 1821 in general, dăm publicităţi cele două importante documente.*

Ioana Botez

Din scrisoare reiese locul şi rolul lui Nicolae Popescu din Muşeteşti în revoluia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Dar tot de acolo mai reiese că emitentul scrisorii, bătrîn şi bolnav în 1872, cînd C. D. Aricescu îi solicita informaţii, nu mai putea redactael însuşi un text. Şi totuşi, C. D. Aricescu îl citează frecvent în cartea sa. Aceasta înseamnă că ori Aricescu s-a deplasat personal la această preţioasă „sursă vie" şi şi-a notat mărturile ori a angajat pe cineva în acest scop. N-am găsit încă aceste note. Preluate atent după

* Strănepoată a lui Nicolae Popescu din Muşeteşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

C. D. Aricescu, mărturiile lui Nicolae Popescu din Muşeteşti mi-au fost de mare folos la redactarea lucrării apărută (menţionată mai sus). Între cele mai importante mărturii reţinem atenţia asupra celei despre „steagul cel mare" al „Adunării norodului" şi asupra acelor – am scris în lucrare, că putem numi – cuvinte ultime ale lui Tudor Vladimirescu, ucis de asasini ordinari. În bună parte, previziunile lui Tudor s-au adeverit.

Adunarea tuturor documentelor relative la revoluţia din 1821 – şi publicarea lor, apoi, într-o ediţie critică demnă de acest nume – prezintă pentru istoriografia românească un interes deosebit. Aceasta, pentru că, pe de o parte, „1821" a fost, cu adevărat, un moment crucial în istoria modernă a românilor iar pe de altă parte arhiva lui Tudor şi documentele deţinute de alţi participanţi la evenimente au fost răzleţite, pierdute sau distruse. Multe se vor fi aflînd încă prin arhive străine (turceşti, ruseşti, austriece etc.), dar avem convingerea – şi unele informaţii indirecte ori vagi – că multe mai sînt încă în ţară, deţinute de particulari. Este bine ca aceştia să înţeleagă şi să le predea patrimoniului naţional. Altfel există riscul ca şi aceste unicate să se piardă. Şi ne sînt de mare folos!

Mai avansăm şi aici sugestia înfiinţării, deocamdată, a unui „centru de documentare" asupra revoluţiei din 1821 – sau, mai larg, asupra revoluţiei în istoria românilor –, centru care, apoi, ar putea deveni un veritabil institut de studiere a istoriei renaşterii naţionale, lăcaş de cultură şi de suflet românesc, care ar putea primi numele marelui erou şi martir al neamului – Tudor Vladimirescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Ranko Mandić, *Jugoslovenski katalog metalnog novca*, ediția a II-a revăzută, Beograd, 1988, 250 p., cu un *Apendice* de 13 p.

În 1987, Ranko Mandić a publicat, în sîrbo-croată, prima ediție a acestui catalog al monedelor iugoslave, cuprinzînd și emisiunile statelor moderne precursoare, Serbia și Muntenegru. În a doua ediție, datele esențiale sînt prezentate și în limba engleză.

După prefață (p. 3–4), sînt oferite explicații în legătură cu consultarea catalogului propriu-zis (p. 5–16): definirea termenilor principali, abrevieri, echivalențele engleze ale alfabetelor iugoslave ș.a. Catalogul (p. 17–208) are patru părți: I. Serbia (p. 17–54), II. Croația (p. 55–72), III. Muntenegru (p. 73–89) și IV. Iugoslavia (p. 91–208). În prima parte sînt descrise monedele principatului Serbiei (începînd cu 1868), cele ale regatului Serbiei (pînă în timpul primului război mondial), cele ale regimului ocupației din cel de-al doilea război mondial și, în final, probe și emisiuni discutabile. Partea a II-a cuprinde emisiunile Statului Independent Croația din vremea celui de-al doilea război mondial și alte piese (falsuri etc.) legate de acest stat. Sînt incluse aici și monedele de „5 Kuna" bătute în 1934 de emigrația din Ungaria horthistă, anticipînd crearea „Statului Independent", și piesele jubiliare realizate după război de grupele de emigranți din Occident: „1 dukat" și „3 dukați" – 1965, Italia, la 1040 de ani de la urcarea pe tron a regelui Tomislav (925–928), și „250 Kuna" – 1969, München, la 10 ani de la moartea lui Ante Pavelić (1889–1959). Emisiunile principatului și ale regatului Muntenegru din perioada 1906–1915, inclusiv probe ș.a., sînt cuprinse în partea a III-a a catalogului. Cea mai amplă, partea a IV-a, este rezervată emisiunilor iugoslave: Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor (p. 97–102), Regatul Iugoslaviei (p. 103–110), Republica Iugoslavia (p. 111–130), monedele comemorative, unele de mare valoare artistică, făcînd mîndria activității monetare a republicii (p. 131–170), probe ș.a. (p. 171–185). Urmează prezentarea seturilor-etalon sau cu monedă curentă (p. 186–208), lansate pe piață începînd cu 1955 prin grija Băncii Naționale, a Societății Numismatice Sîrbe și a altor instituții, și destinate colecționarilor, a căror activitate era astfel stimulată. Lucrarea se încheie cu o listă cronologică (p. 209–222), una a emisiunilor grupate pe valori nominale (p. 223–226) și bibliografia (p. 227–248). După cum precizează autorul (p. 12), din cauza evoluției lor dinamice, prețurile pieselor (pe anul 1987, pe piața internă) nu au fost incluse în volum, preferîndu-se prezentarea lor într-un Apendice.

Cartea lui Ranko Mandić se recomandă tuturor celor preocupați de istoria popoarelor Iugoslaviei și a Europei de Sud-Est în epoca modernă și contemporană. Măsura succesului acestui volum bogat în date și în ilustrație, echilibrat și lesne de consultat, este dată de entuziasmul cu care a fost întîmpinat de colecționari, determinînd reeditarea lui la numai un an de la prima apariție.

Eugen Nicolae

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Dulcin Morărescu. *Oameni de cultură români în arta medaliei. Dicţionar.* Bucureşti, Editura „Exclusiv Publicitate", 1991, 120 p. + planşe.

Este prima lucrare cu acest titlu în literatura românească de specialitate. Autorul prezintă 118 personalităţi (voievozi, înalţi prelaţi, cronicari, oameni de ştiinţă, literaţi, artişti, academicieni), nume care s-au impus atît în istoria şi cultura românească cît şi pe plan mondial. Piesele medalistice au fost emise cu ocazia unor sărbători, comemorări sau alte împrejurări din viaţa spirituală românească sau din străinătate. În acest sens, pentru prima dată se fac cunoscute la noi, un număr de medalii de mare expresivitate, opere ale unor artişti-gravori din: Italia, Franţa, Germania, Austria, Elveţia, Statele Unite ale Americii, Polonia, creatori care au fost inspiraţi de mari personalităţi româneşti.

Autorul înfăţişează de asemenea şi creaţiile medalistice ale unor artişti plastici de renume din România, cum ar fi: Ion Jalea, Miliţa Petraşcu, Oscar Han, N. Iancovici, A. Weinberger, Ianoş Timar, Gheorghe Adoc, Ştefan Grudinschi, Fr. Storck, W. Becker, Dumitru Măţăuanu, H. Ionescu ş.a.

Lucrarea a fost întocmită pe baza unor piese ce se află în colecţiile medalistice ale unor muzee sau ale unor colecţionari particulari. Autorul cărţii a investigat o bogată bibliografie pentru a stabili istoricul emiterii medaliilor, a plachetelor şi a medalioanelor.

Cartea însumează peste 200 de medalii, plachete şi medalioane, piese inedite sau mai puţin cunoscute, din aur, argint, bronz şi alte materiale. Autorul a scos în evidenţă şcolile artistice în cadrul cărora au fost produse aceste piese şi influenţele care s-au exercitat asupra lor.

Avînd pretenţia de a fi numai o contribuţie în domeniul istoriografiei medalistice, cartea prezentată poate fi şi un imbold sugestiv pentru apariţia de alte noi lucrări care să reflecte fascinantul şi captivantul univers al medalisticii româneşti.

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Dat la cules 7–X–1991, Bun de tipar 17–II–1992.
Coli Tipar 14,25.

Tiparul s-a executat sub comanda 257 la
Tipografia Universităţii Bucureşti.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Lei 288

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro